

การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญา
เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลดินนา
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

สุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล

คู่มือฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
ปีการศึกษา 2558
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

**THE DEVELOPMENT OF MODEL FOR WELL-BEING
COMMUNITY USING SUFFICIENCY ECONOMY PHILOSOPHY,
NAKA SUB-DISTRICT, WAPIPATHUM DISTRICT,
MAHASARAKHAM PROVINCE**

SUPAPEN TECHAPHOEMPHON

**A dissertation submitted in partial fulfillment of the requirements
for Doctor of Philosophy in Education for Locality Development**

Academic Year 2015

Copyright of Bansomdejchaopraya Rajabhat University

ชื่อเรื่องคุณฐิณีพนธ์ การพัฒนารูปแบบสุขภาพะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ชื่อนักศึกษา นางสุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล

คณะกรรมการที่ปรึกษาคุณฐิณีพนธ์

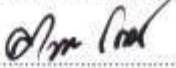

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสสมบัติ)

..... กรรมการ
(ดร.ติรภักดิ์ พรสิมา)

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาอนุมัติให้คุณฐิณีพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดมหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อารีวรรณ เอี่ยมสะอาด)

..... อธิการบดี
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นินดา เกณฑ์มา)

คณะกรรมการสอบคุณฐิณีพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุณารักษ์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิไล ตั้งจิตสมคิด)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.พงษ์ หรดเอ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.เทัญณี แนนรอต)

..... กรรมการ
(ดร.สุพรรณิ สมานญาติ)

..... กรรมการ ผู้แทนจากคณะกรรมการบริหาร
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิไทย์ วัฒนามิตกุล) โครงการปรัชญาดุษฎีบัณฑิต

ชื่อเรื่อง	การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม
ชื่อผู้วิจัย	สุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล
สาขาวิชา	การศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลาด จันทรสัมบัติ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ดร.ดิเรก พรดีมา
ปีการศึกษา	2558

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ศึกษาผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) ศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขในระดับตำบล และ 4) ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบล กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัยเป็นพื้นที่ที่เคยเข้าร่วมโครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม กำหนดเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 ตำบล คือ ตำบลนาข่า และตำบลประชาพัฒนา รวมทั้งหมด 27 ชุมชน สุ่มพื้นที่ในการวิจัยใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากได้ตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม เป็นตำบลในการวิจัย มีจำนวน 16 หมู่บ้าน เลือกหมู่บ้านในการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยให้หมู่บ้านในตำบลอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมได้หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านวังจาน หมู่ 13 บ้านวังใหม่ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือ ระเบียบวิธีวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) มีรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2 องค์ประกอบหลัก คือ 1) การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน และแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

17 กิจกรรมย่อย เครื่องมือในการวิจัยมี 2 ประเภท ประเภทที่ 1 คือ 1) เครื่องมือในการพัฒนา ได้แก่ คู่มือการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) ตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุข ประเภทที่ 2 คือ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) บันทึกการปฏิบัติทั้งก่อนดำเนินพัฒนา ระหว่างดำเนินการพัฒนา และหลังดำเนินการพัฒนา 2) แบบสอบถามความพึงพอใจการดำเนินสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .86 และ 3) ประเด็นการสนทนากลุ่มในการวิเคราะห์ปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข ปรับปรุงจากฉลาด จันทรสสมบัติ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบค่า t-test แบบ Dependent ในส่วนของตัวชี้วัดความสำเร็จระหว่างหลังดำเนินการพัฒนากับก่อนดำเนินการพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า

1) รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วย 6 ขั้นตอนและ 17 กิจกรรม

2) ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 2 องค์ประกอบ คือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน 19 กิจกรรม และการใช้ควบคู่กับแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

3) ความพึงพอใจการดำเนินงานรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ร่วมวิจัย โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

4) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของผลการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 6 ปัจจัย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ควรมีการนำขั้นตอนการวิจัยที่ค้นพบไปทดสอบในพื้นที่ชุมชนหรือระดับอำเภอเพื่อประเมินผลในเชิงลึกและกว้างกว่าระดับตำบล

คำสำคัญ : การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชน ความอยู่ดีมีสุข ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Title   **The Development of Model for Well-being Community Using Sufficiency Economy Philosophy, Naka Sub-district, Wapipathum District, Mahasarakham Province**

Author   **Supapen Techaphoemphon**

Program   **Education for Locality Development**

Major Advisor   **Assistant Professor Dr.Wannara Chuenwattana**

Co-advisor   **Associate Professor Dr.Chalard Chantarasombat**

Co-advisor   **Dr.Direak Pornseema**

Academic Year   **2015**

ABSTRACT

The purposes of this participatory action research were 1) to develop the model for well-being community using sufficiency economy philosophy 2) to investigate the results of implementation of such a model 3) to study satisfaction towards the implementation of community health conditions at sub-district level and 4) to examine the factors affecting the success in implementing the developed model at sub-district level. The targeted areas included those which participated in the Project of Development and Research of Well-being Community Health in Mahasarakham Province, i.e., two sub-district located in Wapipathum District: Naka Sub-district and Prachapattana Sub-district with twenty-seven communities obtained through simple random sampling. After drawing lots, sixteen villages from Naka Sub-district in Wapipathum District were selected. Within these villages, three villages were selected through purposive random sampling for the research implementation, including Moo 4 Banwangjan, Moo 13 Banwangmai, and Moo 16 Banwangneau. Research and development design was adopted two components of the model for well-being community using sufficiency economy philosophy were designated – 1) six processes of participatory action research and 2) seventeen sub-action plans. Two types of research instruments were employed, i.e., 1) developmental instruments – implementation manual and success indicators and 2) data collection instruments – pre-

implementation, during implementation, and post-implementation journal, satisfaction questionnaire with reliability at .86, and focus group for analysis of success factors adapted from Chalard Chantarasombat. Data were statistically analyzed in percentage, mean, standard deviation, t-test for dependent group.

The findings revealed as follows.

1) The model for well-being community using sufficiency economy philosophy was based on participatory action research with six processes and seventeen activities.

2) The implementation of the developed model required two components – participatory action research with six processes and nineteen activities, and the implementation in line with operational plans.

3) The participants' satisfaction towards the implementation of community health conditions was generally found at the high level.

4) There were six factors affecting the success in implementing the developed model.

The further suggestions from the research included testing the discovered processes in the district level communities for extensive assessment.

Keywords: Development of Community Health Model, Well-being, Sufficiency Economy Philosophy

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์ จาก รองศาสตราจารย์ ดร. ฉลาด จันทรมบัติ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา และ ดร.ดิเรก พรสีมา ที่ได้กรุณาให้ คำปรึกษาแนะนำควบคุมติดตามความก้าวหน้า และตรวจแก้ไขอย่างเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา ผู้วิจัย รู้สึกซาบซึ้งจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญทุกท่าน ขอขอบคุณครอบครัวอันเป็นที่รักและเพื่อน ๆ ที่คอยเป็นกำลังใจ และกระตุ้น เตือนให้ผู้วิจัยเกิดความมุ่งมั่น จนคุษฎีนิพนธ์สำเร็จตามเจตนารมณ์ทุกประการ

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากคุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่บุพการี ครอบครัว ครู อาจารย์ ตลอดจนเจ้าของเอกสารและตำราที่ผู้วิจัยได้นำมากล่าวอ้างทุก ๆ ท่านด้วยความเคารพยิ่ง

สุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามวิจัย	8
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	8
ขอบเขตของการวิจัย	8
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	10
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
กรอบแนวคิดในการวิจัย	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	15
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	59
สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข	64
บริบทชุมชนวิจัย	66
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	119
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	131
ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ ข้อ 1.	131
ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ ข้อ 2.	132
ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ ข้อ 3.	132
ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ ข้อ 4.	132

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	143
ผลพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญา	
เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	143
ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญา	
เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	146
ผลความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญา	
เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	152
ผลปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผลการใช้นิรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข	
โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม	
จังหวัดมหาสารคาม	157
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	161
สรุปผลการวิจัย	161
อภิปรายผล	167
ข้อเสนอแนะการวิจัย	172
บรรณานุกรม	174
ภาคผนวก	180
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ.....	181
ภาคผนวก ข หนังสือราชการ.....	183
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์เครื่องมือ.....	189
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	193
บันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR)	194
คู่มือแบบประเมินตัวชี้วัดการพัฒนาารูปแบบสุขภาวะชุมชน	
เพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	197
แบบประเมินตัวชี้วัดการพัฒนาารูปแบบสุขภาวะชุมชน	
เพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	203

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ภาคผนวก ง	แบบประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงานตามโครงการ การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการประยุกต์ ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอบ้านลาด จังหวัดมหาสารคาม	209
ภาคผนวก จ	สำเนาประกาศนียบัตรภาษาอังกฤษ.....	214
ภาคผนวก ฉ	หนังสือตอบรับและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่.....	216
ประวัติผู้วิจัย	.....	235

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่าทั้งหมด 16 หมู่บ้าน 81
2	แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงทั้ง 3 หมู่ของชุมชนวังจาน ... 93
3	แสดงระดับการศึกษาของชุมชนวังจานทั้ง 3 หมู่ของชุมชนวังจาน 93
4	รายรับ-รายจ่าย บ้านวังจานตามบัญชีครัวเรือน 95
5	รายรับ-รายจ่าย บ้านวังใหม่ตามบัญชีครัวเรือน 97
6	รายรับ-รายจ่าย บ้านวังเหนือตามบัญชีครัวเรือน 99
7	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนการดำเนินการวิจัยกับวัตถุประสงค์การวิจัย 139
8	คำร้อยละ คะแนนเฉลี่ยระดับการปฏิบัติและระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ การดำเนินงานตามตัวชี้วัดในการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข .. 150
9	ความพึงพอใจในการดำเนินงานการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความ อยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม..... 154
10	แผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 6 สะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 158
11	ความเหมาะสมของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 190
12	ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 191
13	ความสอดคล้องระหว่างแผนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับรูปแบบ สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ 192

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	14
2	โมเดลปรัชญาพระราชทานของเศรษฐกิจพอเพียง	18
3	เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์	23
4	แสดงโครงสร้างการจัดการศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง	28
5	กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ	34
6	งานที่มีชื่อเสียงและโอกาสในการเรียนรู้	35
7	แผนผังแสดง “วัฏจักร ของการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์”	39
8	การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และจิตสำนึกของผู้คนในชุมชน	40
9	การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ	42
10	รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างบุคคลให้ได้สัมผัสธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสำนึกด้านการพัฒนาตนเองและสังคม	45
11	รูปแบบการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนเข้มแข็ง	46
12	ข้อสรุปที่ได้นำไปสู่สภาพสังคมที่สมดุล	47
13	ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อน นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงในระบบต่าง ๆ การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษา	49
14	แผนปฏิบัติการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	58
15	ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังการวิจัย แบบ PAR	62
16	แสดงอาณาเขตจังหวัดมหาสารคาม	67
17	ภาพรวมแผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า 85	85
18	แผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า ด้านกาย	86
19	แผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า ด้านจิตใจ	87
20	แผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า ด้านสังคม	88
21	แผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า ด้านสติปัญญา	89
22	แผนที่สุขภาพระดับตำบลท่า ด้านผู้นำ	90

สารบัญภาพ(ต่อ)

ภาพที่		หน้า
23	แผนที่สุขภาพระดับตำบล ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน	91
24	แผนที่สุขภาพ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	101
25	แผนที่สุขภาพ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	102
26	แผนที่สุขภาพ ด้านสังคม หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	103
27	แผนที่สุขภาพ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	104
28	แผนที่สุขภาพ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	105
29	แผนที่สุขภาพ ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน	106
30	แผนที่สุขภาพ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่	107
31	แผนที่สุขภาพ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่	108
32	แผนที่สุขภาพ ด้านสังคม หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่	109
33	แผนที่สุขภาพ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่	110
34	แผนที่สุขภาพ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่	111
35	แผนที่สุขภาพ ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่ที่ 16 บ้านวังใหม่	112
36	แผนที่สุขภาพ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	113
37	แผนที่สุขภาพ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	114
38	แผนที่สุขภาพ ด้านสังคม หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	115
39	แผนที่สุขภาพ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	116
40	แผนที่สุขภาพ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	117
41	แผนที่สุขภาพ ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ	118
42	แสดงศึกษาสังเคราะห์ความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา นอกระบบ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.....	126
43	รูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม.....	133
44	รูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม.....	145

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
45	ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	148
46	ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	149
47	ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม.....	165

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สุขภาพถือเป็นสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคมและทางปัญญาสภาวะทั้ง 4 ด้านมีความสมดุลเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการเชื่อมโยงถึงกันและอยู่ในกันและกัน แต่ละด้านมีองค์ประกอบ 4 ประการ รวมกันเป็นสภาวะ $4 \times 4 = 16$ องค์ประกอบ ด้านที่ 1 คือ 1) ด้านร่างกาย 4 ประการประกอบด้วย (1) ร่างกายแข็งแรง (2) ความปลอดภัย (3) มีความปลอดภัย (4) ความมีปัจจัย 4 ซึ่งมาจากการมีสัมมาชีพ 2) ด้านจิตใจ 4 ประการประกอบด้วย (1) ความดี (2) ความงามหรือสุนทรียะ (3) ความสงบ (4) ความมีสติ 3) ด้านสังคม ประกอบด้วย (1) สังคมสัมพันธ์หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีในทุกระดับ (2) สังคมเข้มแข็ง (3) สังคมยุติธรรม (4) สังคมสันติ และ 4) ด้านปัญญา 4 อย่าง ประกอบด้วย (1) ปัญญาารู้รอบรู้เท่าทัน (2) ปัญญาทำเป็น (3) ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น (4) ปัญญาบรรลุอิสรภาพ (ประเวศ วะสี, 2551, น.9)

ปัจจุบันชุมชนชนบทไทยอยู่ในสภาวะที่ได้รับผลกระทบจากโลกาภิวัตน์ สถานการณ์ในระดับหมู่บ้านชาวบ้านมีการบริโภคแบบทุนนิยมครอบงำ ทำให้เกิดลักษณะแบบชนบทกึ่งเมือง เกษตรกรทำไร่ ทำนาเฉพาะในฤดูเพาะปลูก นอกฤดูก็ออกไปรับจ้างใช้แรงงานนอกชุมชน ทำให้ในชุมชนมีแต่ผู้สูงอายุและเด็กอาศัยในชุมชนเป็นหลัก ครอบครัวไม่ได้อยู่พร้อมหน้าพ่อแม่ลูก ในขณะที่ความเจริญด้านวัตถุ โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี ได้มีการกระจายไปทุกพื้นที่ ความสัมพันธ์ของครอบครัวค่อย ๆ คลายลงเพราะปัญหาสารพันในการทำมาหากิน หนี้สินและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป กล่าวได้ว่าการพัฒนาในรอบ 40 ปีที่ผ่านมา คือ สูญเสียความสามารถในการจัดการ ชาวบ้านจัดการชีวิตตนเองไม่ได้ ปล่อยให้คนอื่นมาจัดการให้ ทำอย่างไรพวกเขาจะมีความเชื่อมั่น กลับคืนมา เอาครอบครัว ชุมชน สภาวะชุมชนกลับคืนมา (เสรี พงศ์พิศ และคนอื่นๆ, 2545, น.11)

ปัจจุบันสภาวะยังคงยิ่งทวีความรุนแรง ทำให้สภาวะด้านร่างกายของประชาชนเกิดโรคภัยไข้เจ็บคล้ายกันเกือบทุกชุมชนได้แก่ โรคความดัน เบาหวาน โรคหัวใจโรคมะเร็ง โรคที่เกิดจากความเครียด เช่น โรคกระเพาะ มีสารพิษตกค้างในร่างกาย ด้านสุขภาพจิตใจเกิดความเครียดจากภาวะหนี้สิน สิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อต่อการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพสังคม ครอบครัวขาดความอบอุ่น เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ทำให้เกิดผลเสีย อัตราการหย่าร้างสูงขึ้น ความขัดแย้งทางการเมือง การจัดตั้งกลุ่มองค์กรแบบแยกส่วนเช่นมีกรรมการหมู่บ้าน อบต.สภาผู้นำกลุ่มเกษตรกร กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและด้านสภาวะทางปัญญา ผู้ที่อยู่ในวัยที่เป็นสติปัญญาของชุมชน อยู่ในภาวะที่ออกไปทำงานรับจ้างนอกชุมชน การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นในการต่อสู้กับกระแสบริโภคนิยมจาก

ภายนอกยังมีน้อย ภาพรวมสุขภาวะดังกล่าว เป็นคล้ายกันทั่วทุกหมู่บ้าน ทุกตำบลในประเทศไทย แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผน โครงการและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น รวมทั้งการมีกลุ่มองค์กรชุมชนต่าง ๆ จำนวนมาก แต่ยังคงขาดข้อมูลสุขภาพ 4 มิติและการพัฒนาตัวชี้วัดจากชุมชนร่วมกับองค์กรท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบข้อมูลเพื่อตอบปัญหาสำคัญว่า ปัญหาสุขภาพ 4 มิติ กาย ใจ สังคม สติปัญญาของชุมชนและตำบลเป็นอย่างไร (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2551, น.319)

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ที่ได้ผ่านการทดลองใช้สมควรที่จะได้นำมาเป็นหลักของการพัฒนางานที่สำคัญประการหนึ่ง คือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญานำทางและมุ่งหวังให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เข้มแข็งพึ่งพาตนเองและมีคุณภาพ 3 ด้าน คือ 1) เป็นสังคมคุณภาพ 2) เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ 3) และเป็นสังคมสามานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ดังนั้นการนำเอาหลักการ ทฤษฎีปรัชญาไปปฏิบัติให้เป็นจริงเป็นรูปธรรม สมควรจะนำไปสู่การกำหนดเป็นนโยบาย เป้าหมาย การปฏิบัติปรับปรุงพัฒนาขององค์กร หน่วยงาน กลุ่มองค์กรชุมชนทุกภาคและผู้มีส่วนได้เสีย (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2546, น.11) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการจัดการกับปัญหาจากแง่มุมหนึ่งที่โดดเด่นตามแนวพระราชดำริสเกี่ยวกับการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นองค์พระมหากษัตริย์ไทยที่ครองราชย์สมบัติยาวนานที่สุดในโลก แนวพระราชดำริเกี่ยวกับปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโลกในยุคนี้ ซึ่งมีความผันผวนทางเศรษฐกิจสูง การเมืองมีปัญหา ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะโลกร้อน ซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเสนอแนวทางการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน ซึ่งเป็นทางเลือกที่โลกกำลังมองหาเพื่อทดแทนแนวทางการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืนที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (ฉลาด จันทรสุมบัตติ, 2550, น.269)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร รวมไปถึงการพัฒนาและบริหารประเทศโดยคำนึงถึงการดำเนินไปในทางสายกลาง มีความพอประมาณ กับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง หลีกเลียงที่จะต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เรามีได้เป็นเจ้าของกำหนดความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัตภาพ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังเป็นส่วนหนึ่งของธรรมนูญแห่งชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระเบียบวาระริบคว่นของชาติ อันประกอบด้วย 1) สร้างคุณค่าและจิตสำนึกใหม่ 2) สร้างเศรษฐกิจพอเพียง 3) ปฏิรูประบบเศรษฐกิจมหภาคและการเงิน 4) ปฏิรูประบบรัฐทั้งการเมืองและระบบราชการ 5) ปฏิรูปการศึกษา 6) ปฏิรูปสื่อ 7) ปฏิรูปกฎหมาย ที่เมื่อเชื่อมโยงกันแล้วจะทำให้ประเทศไทยมีฐานะที่เข้มแข็งและเติบโตต่อไปได้อย่างสมดุลจึงอธิบายว่าความสามารถในการอยู่ได้ในระดับพื้นฐานต้องยึด

แนวทางสายกลางตามหลักของพระพุทธศาสนา (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองประกอบด้วย 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็งไม่ท้อแท้แม้จะประสบความล้มเหลวหรือความยากลำบาก 2) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติทั้งทรัพยากรสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและสังคมไทย 5) พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นซึ่งจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้ (ฉลาด จันทรสมบัติ, 2550, น.275)

เศรษฐกิจพอเพียงมิได้หมายถึงเศรษฐกิจระบบปิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้า ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อคนอื่น ไม่ได้สนับสนุนการปิดประเทศหรือหันหลังให้กับกระแสโลกาภิวัตน์ แต่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันขณะที่ยังมีความไม่พร้อมหรือยังไม่แข็งแรง พร้อม ๆ กับการไม่ประมาทและไม่โลภมากเกินไป จนเมื่อแข็งแรงพอก็สามารถเข้าสู่การแข่งขันในแบบที่ไม่ใช่แพ้ชนะอย่างเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการแข่งขันอย่างสร้างสรรค์ (เพ็ญณี แนนรท, 2552 , น.124)

ความพอเพียงที่สมบูรณ์อย่างแท้จริงต้องพอเพียงใน 4 ด้าน ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยวัดความพอเพียงได้จากเมื่อมีสมดุลและพร้อมกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต จึงจำเป็นต้องมีเงินเก็บออม ซึ่งความพอเพียงในด้านนี้ คือความประหยัด ใช้จ่ายอย่างเหมาะสมกับสภาพรายได้ของตนเองแต่ไม่ใช่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่ใช้จ่ายอะไรเลย ซึ่งหลักการวิเคราะห์การกระทำว่ามีความพอเพียงหรือไม่จะต้องคำนึงถึงการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอนและขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (ปรียานุช พิบูลสราวุธ, 2549, น.14)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 - 2554) เป็นแผนที่เกิดจากการระดมพลังความคิดและการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยจากทุกภาคส่วนภูมิภาคทั่วประเทศที่เริ่มจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วยกระบวนการทำแผนชุมชนและแผนแม่บทชุมชนร่วมกันกว่า 2000 ตำบลทั่วประเทศ โดยมีเจ้าภาพผู้ประสานงานนอกจากสภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและ

สังคมแห่งชาติ แล้วยังมีสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.) กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น จากกระบวนการจัดทำแผนชุมชนดังกล่าวต่างเห็นพ้องร่วมกันอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นแนวทางปฏิบัติควบคู่ไปกับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา และเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุลเป็นธรรมและยั่งยืนสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (ทรงจิต พูลลาภ, 2550, น.107)

ด้วยการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคลเพื่อให้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพการพัฒนาประเทศที่ย่อมทำได้สะดวกราบรื่นได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2540, น.20) การศึกษาจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาประเทศเพื่อให้มีความเจริญก้าวหน้าทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างกำลังคนของประเทศให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามที่มุ่งหวัง เพราะฉะนั้นกำลังคนจะมีประสิทธิภาพเพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาเป็นสำคัญ บทบาทของการศึกษาจะแทรกซึมเข้าไปในกระบวนการถ่ายทอด ค่านิยมและเจตคติให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ตามความจำเป็น เพื่อพัฒนาความเป็นอยู่และมาตรฐานการดำรงชีวิตให้ดีขึ้น (สุนีย์ ภูพันธ์ุ, 2546, น.3) เศรษฐกิจพอเพียงถูกนำเข้าสู่สถาบันการศึกษาระดับหนึ่ง เป็นต้นว่ามีการพัฒนาหลักสูตรมีโครงการที่มีลักษณะเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปฏิบัติในโรงเรียน แต่การขับเคลื่อนยังไม่สะท้อนภาพขององค์รวมของเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่เน้นคุณธรรมควบคู่กับความรู้เป็นฐานคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งถ้าเริ่มจากคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างแท้จริงก็จะเป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนต่อไปคือการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีกิจกรรมรองรับอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นองค์รวมที่แท้จริง

การขับเคลื่อนเชิงระบบในระบบการศึกษาในลักษณะองค์รวม ประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอน และผู้บริหารซึ่งมีความรู้และคุณธรรมเป็นตัวป้อนความเชื่อมโยงในการปฏิบัตินับแต่การใช้ชีวิต การจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาตนเอง หลักสูตรที่สะท้อนวิถีคิดและปฏิบัติทางสายกลาง กระบวนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและวิธีปฏิบัติในสังคมโดยรวม จะอยู่ในกระบวนการ ผลผลิต คือทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ผลลัพธ์คือประโยชน์สุขของมวลสิ่งมีชีวิต (เพ็ญณี แนนธ, 2552, น.6)

กรอบนโยบายแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ ซึ่งหน่วยงานทางการศึกษาในประเทศไทยได้ดำเนินการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จนถึง พ.ศ. 2551 นับเวลาได้ประมาณ 9 ปีที่ประเทศไทยได้พยายามปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งจากการติดตามผลพบว่าบางเรื่องทำได้สำเร็จและบางเรื่องที่ยัง

ต้องเร่งปรับปรุงพัฒนาคุณภาพและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ติดตามประเมินผลการปฏิรูป การศึกษามาเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่องซึ่งจากการติดตามประเมินผลที่ผ่านมาได้พบประเด็นที่มีความ ก้าวหน้าและที่เป็นปัญหาที่ควรเร่งดำเนินการพัฒนา 9 ประเด็นคือ การพัฒนาคุณภาพคุณภาพ การศึกษา / ผู้เรียน การผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การเพิ่มประสิทธิภาพ การบริหารและการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วม การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิตและพัฒนา กำลังคน การเงินเพื่อการศึกษา เทคโนโลยีการศึกษา กฎหมายการศึกษา และการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิด ภูมิคุ้มกัน โดยพัฒนาจิตใจควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิตและสามารถ จัดองค์ความรู้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้สมัยใหม่เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคม โดยเน้นการพัฒนาาระบบสุขภาพอย่างครบวงจร และการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันใน สังคมอย่างมีสันติสุข ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน สร้างโอกาสในการเข้าถึง แหล่งทุน ส่งเสริมการใช้ชีวิตที่มีความปลอดภัยน่าอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรม (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549, น.51)

การพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ โดยมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านจิตใจทักษะชีวิต และความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและการจัดการองค์ความรู้ เปิด โอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมเรียนรู้ร่วมกันจากประสบการณ์จริงและมีความสุขจากการเรียนรู้ ส่งเสริมผู้ที่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานกลับสู่ภูมิลำเนาให้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และสามารถสืบ ทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการวิจัยและ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้ทุกสาขาวิชาและสร้างเครือข่ายขององค์กรที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงไปสู่ภูมิภาคและ ชุมชนให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้อย่างมี ประสิทธิภาพ สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเห็นความสำคัญและ สนใจการเรียนรู้หลายรูปแบบ “เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้” พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้อง กับความต้องการของท้องถิ่นโดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ปราชญ์ ผู้รู้ใน พื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้นำการเรียนรู้เพื่อเป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการจัดการ พัฒนาต่อยอด ใช้ประโยชน์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกัน มาให้คงอยู่โดยการสืบค้น ถอดความรู้/ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ และเผยแพร่สู่สากล มีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริง ร่วมกับปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และผลักดันให้เป็นวิชา ในการเรียนการสอนในสถาบันการศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ, 2549, น.52)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะในการประกอบอาชีพและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขนั้น จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเป็นอย่างดีระหว่างสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรต่าง ๆ เพื่อพัฒนา และจัดการ แหล่งการเรียนรู้/ภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้เป็นระบบเอื้อต่อการเรียนรู้และใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า ตาม ความมุ่งหมายการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็น มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสติปัญญา มีความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, น. 5)

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษา ต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จาก แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมอย่างพอเพียง มี ประสิทธิภาพและต้องส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการอบรม และวิทยากรต่าง ๆ แก่ผู้เรียนเพราะผู้เรียนได้เรียนรู้ สภาพแวดล้อมใน โรงเรียนในชุมชนและธรรมชาติ การที่ผู้เรียนมีโอกาสออกนอกห้องเรียนไปสัมผัส กับธรรมชาติสังคม ชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้เรียนจะได้ประสบการณ์ต่อการเรียนรู้ที่นอกเหนือ จากห้องเรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, น.20)

การพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ของภูมิปัญญา ท้องถิ่นเป็นแนวทางในการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนให้มีแหล่งการ เรียนรู้ที่เพียงพอ หลากหลายและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าตามความ ต้องการ ความสนใจและความถนัด ซึ่งเป็นการเพิ่มทักษะทางการเรียนรู้และส่งเสริมประสบการณ์การ ดำรงชีวิต การมีส่วนร่วมระหว่าง โรงเรียนและชุมชนในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้/ภูมิปัญญาใน ชุมชนเพื่อให้เกิดแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย และผู้เรียนได้ใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า บ้านวังจัน บ้านวังใหม่ และบ้านวังเหนือ ตำบลนาข่า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคามเป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ประชากรประกอบอาชีพทำนาและรับจ้างคนในพื้นที่ประกอบ อาชีพทางการเกษตรและมีการย้ายถิ่นทำให้ให้มีการผสมผสานสภาพการดำรงชีวิตที่หลากหลาย มี ผู้นำ ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังคงขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน ด้านสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข เพื่อสนองตอบความต้องการของผู้เรียน ผู้วิจัยสนใจศึกษา ค้นคว้าและเป็นการอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น เพิ่มทักษะและประสบการณ์ในการเรียนรู้ที่เป็น แนวทางในการดำรงชีวิต และการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดี

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่มีการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในมิติของการศึกษา เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับสถานสงเคราะห์ พบว่า การนำแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงนั้นสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้กับทุกเพศทุกวัยและทุกระดับการศึกษามีข้อจำกัดของบาง

กิจกรรมบางโครงการต้องเหมาะสมกับวัยและเหมาะสมกับเวลา การทดลองปฏิบัติเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในองค์กร เป็นการสอน การสร้างนิสัย ปลูกฝังค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการจัดการทรัพยากรเป็นแนวทางการพึ่งตนเอง (ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์, 2545, น.43) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยม ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ พบว่าผู้ประกอบการ นักเรียนมีความพึงพอใจที่นำเอาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในโครงการ เนื่องจากเป็นการเรียนรู้อาชีพด้วยตนเอง สามารถปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์เป็นอาหารในครอบครัวขึ้นมาได้เองเป็นลักษณะการพึ่งตนเอง (สมศักดิ์ ลาดี, 2543, น.53) ศึกษาการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า การประยุกต์ใช้ทฤษฎีในด้านการพัฒนาและการใช้หลักสูตร ทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีที่ช่วยให้เกษตรกรสามารถที่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมให้เกิดผลพอเพียงที่จะเลี้ยงตนเองให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสมกับอัตราภาพ การศึกษา จึงน่าจะทำหน้าที่ในด้านพัฒนาสติปัญญาของบุคคลให้สามารถพึ่งตนเองในการดำรงชีวิตและแก้ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น หลักสูตรควรที่จะประกอบด้วยสาระที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยมีการบูรณาการความรู้ทักษะและเจตคติที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจและมีการพัฒนาในเรื่องนั้น ๆ แต่เนื่องจากกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวันแต่ละแห่งอาจมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้น การจัดสาระของหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่นเป็นเรื่องสำคัญ

การรวมตัวกันของผู้นำที่เป็นทางการกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการในระดับชุมชน ระดับตำบล เพื่อแก้ไขปัญหาด้านสุขภาวะชุมชนโดยประยุกต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านต้นแบบจึงมีความสำคัญ และยังมีน้อยทั้งนี้อาจเป็นเพราะไม่มีกลไกในการจัดการเรียนรู้ให้มีการรวมกลุ่มแก้ไขปัญหโดยคนในชุมชนเองเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร และสามารถจัดการทรัพยากรขั้นพื้นฐาน โดยเฉพาะปัจจัย 4 ที่ส่งผลถึงความพอเพียงและความอยู่ดีมีสุขที่เป็นรูปธรรมที่ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ก็เช่นกันยังประสบปัญหาดังกล่าว ดังนั้นควรหารูปแบบ วิธีการพัฒนาให้เกิดความเหมาะสมกับบริบทในระดับตำบลเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านสุขภาพ ตลอดทั้งกลไกการสร้างความตระหนัก ความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ทั้งผู้นำที่เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มองค์กรชุมชน ผู้รู้ ภูมิปัญญาชาวบ้านยังมีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาค้นคว้าโครงการวิจัยซึ่งจะนำไปสู่ศึกษาปัญหาสุขภาวะชุมชน 6 มิติ การทำงานแบบมีส่วนร่วมลักษณะภาคี การพัฒนางานโดยมีผลลัพธ์ คือรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับตำบล ซึ่งมีภาคีมาทำงานร่วมกันทั้ง โรงเรียน ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนตำบลได้นำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและแผนการดำเนินจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนที่เหมาะสมโดยชุมชนเองและเพื่อชุมชนเองได้เรียนรู้ร่วมกัน หากค้นพบรูปแบบสุขภาวะชุมชนที่เหมาะสมในระดับตำบลและระดับหมู่บ้าน ก็จะสามารถนำไปขยายผลการดำเนินงาน และวางแผนพัฒนางานชุมชนอื่น ๆ ในตำบลอื่น ๆ และชุมชน

ที่มีบริบทใกล้เคียงกันได้มากขึ้นต่อไป

คำถามวิจัย

1. รูปแบบสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร
2. กลไกการทำงานสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับตำบล และระดับหมู่บ้านที่มีความเหมาะสมจะทำได้อย่างไร
3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการดำเนินงานพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเกิดจากการกำหนดงบประมาณจากชุมชน และผู้นำชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุข ในระดับตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม

ขอบเขตของการวิจัย

1. กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการวิจัย เป็นพื้นที่ที่เคยเข้าร่วมโครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม กำหนดเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 2 ตำบล คือ ตำบลนาข่า และตำบลประชาพัฒนา รวมทั้งหมด 27 ชุมชน
2. สุ่มพื้นที่ในการวิจัย ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากได้ตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม เป็นตำบลในการวิจัย มีจำนวน 16 หมู่บ้าน
3. เลือกหมู่บ้านในการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) โดยให้หมู่บ้านในตำบลอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมได้ หมู่

บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านวังจาน หมู่ 13 บ้านวังใหม่ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือ

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 คณะผู้วิจัย ได้แก่ ผู้วิจัยหลัก ผู้ช่วยผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย ดังนี้

4.1.1 ผู้วิจัยหลัก คือ ผู้วิจัย มีบทบาทเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนจัดกระบวนการเรียนรู้ การบริหารจัดการและเครื่องมือในการเรียนรู้

4.1.2 ผู้ร่วมวิจัย แยกเป็น

1) ผู้ร่วมผู้วิจัย ผู้ปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำสภาวะชุมชนระดับตำบล มาจากตัวแทนของหมู่บ้าน ๆ ละ 10 คน รวม 30 คน

2) นักวิชาการในพื้นที่เป็น ตัวแทนครู โรงเรียน นานาชาติเพื่อติดตามผลการดำเนินงานและจัดบันทึกผลการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้แต่ละ ครั้งหมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน จำนวน 3 คน

3) นักพัฒนาในพื้นที่เป็นตัวแทนบุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า (คุณเอื้อ) ในหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านละ 1 คน

4) ผู้ช่วยผู้วิจัยในพื้นที่ เป็นผู้ช่วยผู้วิจัยในการปฏิบัติงานภาคสนาม ประสานงานระดับพื้นที่ จำนวน 1 คน

4.2 การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research and Development)

โดยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยใช้กรอบแนวคิดเบื้องต้น คือ 1) สภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของประเวศ วะสี (2551, น.9) หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550, น.1) 2) การประยุกต์ใช้วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของฉลาด จันทสมบัติ (2550, น.221) ซึ่งในการวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ผู้วิจัยประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จำนวน 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลดำเนินงานและ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นกลุ่มประชากรที่เคยเป็นพื้นที่ที่เคยเข้าร่วม โครงการพัฒนาและวิจัยสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม กำหนดเป็นพื้นที่ดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ อำเภอนาข่า จำนวน 2 ตำบล คือ ตำบลนาข่า และตำบลประชาพัฒนา รวมทั้งหมด 27 ชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากได้ ตำบลนาข่า เป็นตำบลในการวิจัย มีจำนวน 16 หมู่บ้าน เลือกหมู่บ้านในการพัฒนารูปแบบสภาวะ

ชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ซึ่งใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยให้หมู่บ้านในตำบลอาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรมได้หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 4 บ้านวังจาน หมู่ 13 บ้านวังใหม่ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือ

ขอบเขตระยะเวลาที่ศึกษา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2552 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2553

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ได้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและได้ทราบผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม นอกจากนี้ยังได้ทราบความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขตลอดจนปัจจัยแห่งความสำเร็จจากผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนา รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข หมายถึง วิธีการ กลไกการดำเนินงานของทีมหรือกลุ่มที่ต้องเกิดกระบวนการเรียนรู้ให้เต็มศักยภาพในการรู้จักตนเอง รู้จักการจัดการ และรู้จักเพิ่มมูลค่าทรัพยากรที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาพร้อมกัน ด้วยการทำงานแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่การคิดวางแผน ตัดสินใจปฏิบัติแก้ไขปัญหา มีความรับผิดชอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมิน ร่วมสรุปบทเรียน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และแผนการดำเนินงานตามกิจกรรมการเรียนรู้

รูปแบบ (Model) หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ ต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ

สุขภาวะ หมายถึง การทำให้สุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา เกิดภาวะความสมดุล เชื่อมโยงเป็นบูรณาการ จนนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุข

สุขภาวะชุมชน หมายถึง การทำให้สุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา สุขภาวะทั้ง 4 ด้าน เชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ เชื่อมโยงถึงกันและอยู่ในกันและกัน โดยเกิดจากการศึกษาข้อมูลจากแผนที่สุขภาพของชุมชนมีการรวมกลุ่มผู้ร่วมวิจัย แล้วนำไปสู่การคิดค้นหาแนวทางแก้ไขปัญหา หากคำตอบ ตามประเด็นที่กลุ่มสนใจ จนเกิดความอยู่ดีมีสุข

อยู่ดีมีสุข หมายถึง ความพออยู่พอกินและดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา

กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ ขั้นตอน นับตั้งแต่การมีข้อมูล การสรุปองค์ความรู้ การจัดการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงให้กับผู้อื่น องค์กรอื่น ๆ และการสรุปบทเรียน จนนำไปสู่การจัดการระบบเป็นชุดความรู้ในภาพรวม

เครือข่าย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่ม องค์กรหลาย ๆ องค์กรที่มีแนวคิด เป้าหมาย วิธีการทำงานกิจกรรมที่คล้ายคลึงกันหรือสนใจมารวมตัวเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน รวมทั้งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันและกัน เป็นการพัฒนาความรู้ให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น หรือร่วมกันให้เกิดพลัง มีอำนาจต่อรองนำไปสู่ความยุติธรรมของสังคม และร่วมกันทำให้บรรลุตามเป้าหมายของเครือข่าย โดยเครือข่ายเกิดขึ้นได้ 2 แบบ คือ 1) เกิดขึ้นโดยธรรมชาติมาจากสายสัมพันธ์ทางเครือญาติ หรือมีความเชื่อถืออย่างเดียวกันเป็นครูเป็นศิษย์สถาบันเดียวกัน และ 2) เกิดขึ้นโดยการจัดตั้ง เกิดขึ้นจากความพร้อม ความต้องการของผู้นำและกลุ่มต่าง ๆ และการต่อรองกับองค์กรภายนอก

ภูมิปัญญา หมายถึง แนวคิด ความรู้ เทคนิค กระบวนการ ประสบการณ์มาสร้างให้เกิดการเรียนรู้และสรุปความคิดรวบยอดจนสามารถพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งที่ดี และสามารถสืบทอดให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชนและสังคม

การพึ่งตนเอง หมายถึง การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เพื่อให้มีความแข็งแรงพอที่จะดำรงชีวิตด้วยตนเองได้

ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่มารวมตัวกัน โดยมีเป้าหมายและกิจกรรมร่วมกันเพื่อสร้างเสริมสุขภาพ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ความจริงหรือหาคำตอบที่อยากรู้ โดยมีการกระทำจริงเพื่อบรรลุผลที่ต้องการในการพัฒนาคน พัฒนาพื้นที่และชุมชน โดยชาวบ้านหรือกลุ่มเป้าหมายร่วมกันในชุมชน มีกลุ่มสนใจเป็นเจ้าภาพและมีส่วนร่วมในการวิจัยและพัฒนา แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการประยุกต์ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีจำนวน 6 ขั้นตอน ได้แก่ การเตรียมทีม การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ การวางแผนแบบมีส่วนร่วม การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา การสรุปผลการดำเนินการ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

กรอบแนวคิดของการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดในการวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดเบื้องต้น ดังนี้

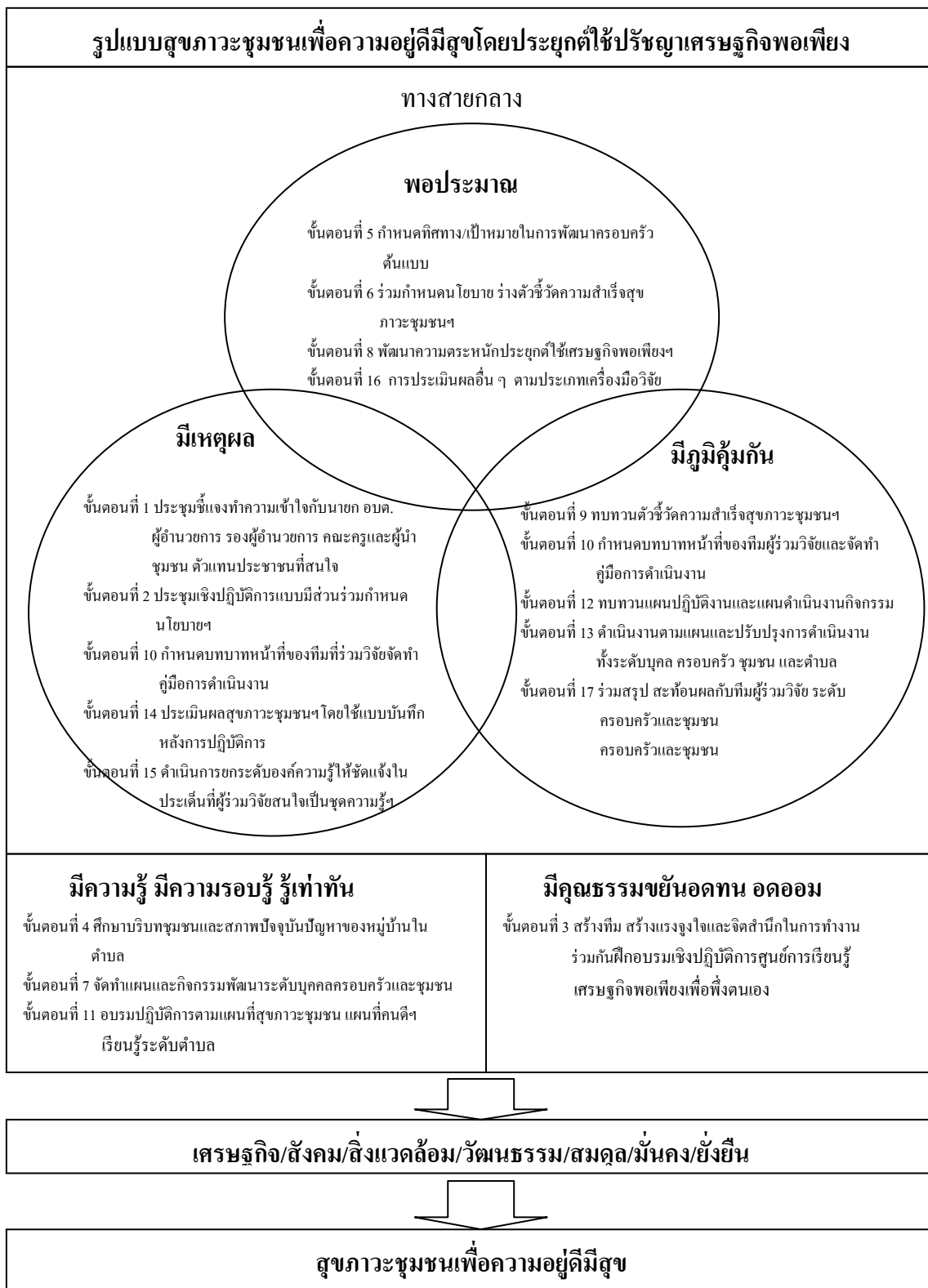
1.1 สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา สุขภาวะทั้ง 4 ด้านเชื่อมโยงกันเป็นบูรณาการ เชื่อมโยงถึงกัน และอยู่ในกันและกัน แต่ละด้านมีองค์ประกอบ 4 ประการรวมกันเป็นสุขภาวะ $4 \times 4 = 16$ องค์ประกอบ ด้านที่ 1 คือ 1) ด้านร่างกาย 4 อย่าง ประกอบด้วยร่างกายแข็งแรง ความปลอดภัย มีความปลอดภัย ความมีปัจจัย 4 ซึ่งมาจากการมีสัมมาชีพ 2) ด้านจิตใจ 4 ด้าน ประกอบด้วย ความดี ความงามหรือสุนทรีย์ ความสงบ ความมีสติ 3) ด้านสังคม ประกอบด้วย สังคมสุขสัมพันธ์หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีในทุกระดับ สังคมเข้มแข็ง สังคมยุติธรรม สังคมสันติ และ 4) ด้านปัญญา 4 อย่างประกอบด้วย ปัญญาารู้รอบรู้เท่าทัน ปัญญาทำเป็น ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น ปัญญาบรรลุอิสรภาพ (ประเวศ วะสี, 2551, น. 9)

1.2 หลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ ความรอบคอบและคุณธรรมประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำต่างๆ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่มากและไม่น้อยจนเกินไป ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่พอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การใช้หลักเหตุผลในการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอย่างรอบคอบ การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงรอบตัว ปัจจัยเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยความรู้ และคุณธรรม เป็นเงื่อนไขพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการดำเนินชีวิตและการประกอบการงาน ส่วนเงื่อนไขคุณธรรม คือ การยึดถือคุณธรรมต่างๆ อาทิ ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร การมุ่งต่อประโยชน์ส่วนรวมและการแบ่งปัน ฯลฯ ตลอดเวลาที่ประยุกต์ใช้ปรัชญา (จิราญ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2551, มูลนิธิพระดาบส)

1.3 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กรอบแนวคิดของพันธทิพย์ รามสูต (2540, น.42) มีแนวคิดเกี่ยวกับ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 9 ขั้นตอน 1) เตรียมชุมชน 2) อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน 3) กำหนดรูปแบบการวิจัย 4) ลงมือเก็บข้อมูล 5) ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล 6) หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน 7) วางแผนชุมชน 8) นำแผนไปปฏิบัติ และ 9) ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชน และการเรียนรู้จากการปฏิบัติของฉลาด จันทรสุมบัตติ (2551, น.192) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มี 5 ขั้นตอนคือ 1) การตั้ง

โจทย์ประเด็นที่ท้าทายและมีโอกาสเกิดการเรียน 2) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 3) การปฏิบัติตามแผนให้เป็นจริงมีการปรับปรุงและพัฒนา 4) การสรุป สะท้อนผลการปฏิบัติงาน และ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำมาใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้รวม 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลดำเนินงานและ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยซึ่งประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพประกอบที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและได้นำเสนอตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. แนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 1.2 การสร้างกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยการปฏิบัติจริง
  - 1.3 แนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากภูมิปัญญา
2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
3. สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข
4. บริบทของชุมชนวิจัย
  - 4.1 บริบทของจังหวัดมหาสารคาม
  - 4.2 บริบทของอำเภอวาปีปทุม
  - 4.3 บริบทของตำบลนาข่า
  - 4.4 บริบทชุมชนชนวังจันทน์ วังใหม่ และวังเหนือ
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความหมายตามสารานุกรมในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดชฯ (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จากวารสารชัยพัฒนา ฉบับประจำเดือน สิงหาคม ๒๕๔๒) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนิน การ ทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์

สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังนี้ “เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำไป” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. 2542, น.1) “เศรษฐกิจพอเพียงแปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ... จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่...และโดยที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราจะสามารถที่จะไปปรับปรุง หรือไปใช้หลักการเพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดรวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ทางสายกลาง คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจที่หลากหลายและไม่ชัดเจน ถึงความหมายและหลักแนวคิดที่แท้จริงของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา อันมีคุณลักษณะ ที่สำคัญ คือ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ คำนิยมของความพอเพียงคือความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกๆระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจน

ใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการตัดสินใจ และการกระทำ “ถ้าพอมีพอกิน คือ พอมีพอกินของตัวเองนั้นไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเศรษฐกิจสมัยใหม่ สมัยใหม่นั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆพัฒนาขึ้นมา ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยระหว่างหมู่บ้าน หรือระหว่างจะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียง จึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้” (พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๒๓ ธันวาคม ๒๕๔๒)

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติคนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัย และวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อม ๆ กันดังนี้

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

4. **เงื่อนไข** การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

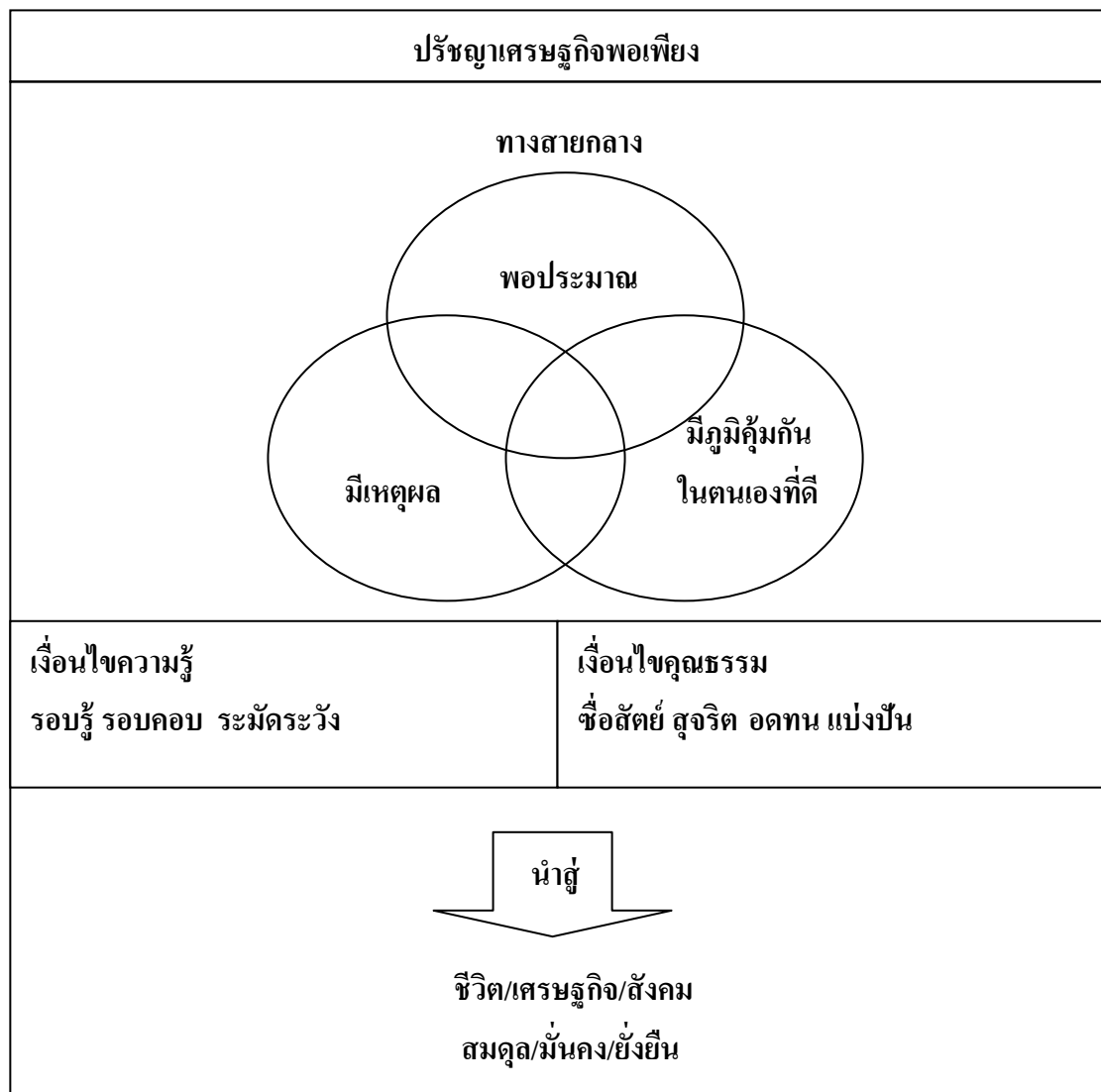
เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย ความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียรใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

5. **แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ** จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, น.11)

เศรษฐกิจพอเพียงในมุมมองของภาพรวมที่ได้กำหนดไว้ในเรื่องการขับเคลื่อนปรัชญาพระราชทานเศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศที่มีมิติจากโมเดลปรัชญาพระราชทานเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการเรียนรู้ ได้กำหนดหลักการไว้ 3 หลักการ 2 เงื่อนไข ดังภาพประกอบที่ 2

ภาพที่ 2 โมเดลปรัชญาพระราชทานของเศรษฐกิจพอเพียง(สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, น.11)

1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550, น.146) ได้ให้คำจำกัดความ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิคณะหนึ่งที่ติดตามพระราชดำรัสและพระราชกระแสอย่างใกล้ชิดและนำมาเรียบเรียงก่อนนำเสนอขึ้นกราบบังคมทูลเกล้าฯ ถวายขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำออกเผยแพร่มีใจความว่า ปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการบริหารและพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็น

ที่จะต้องมึระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง (2549, น.8) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กร โดยคำนึงถึงความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อม ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยใช้ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน แบ่งปัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมมือปรองดองกันในสังคม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างสายใยเชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์พลังในทางบวกนำไปสู่ความสามัคคีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้

เศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล (2544, น.284) เป็นปรัชญาที่ว่าด้วยการวางรากฐานอันมั่นคงยั่งยืนของบุคคลและสังคมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระกรุณาธิคุณพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยทั้งหลายโดยไม่จำกัดเฉพาะเกษตรกรเท่านั้น หากแต่ผู้ประกอบสัมมาชีพอื่น ๆ สามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ เพื่อสร้างความเข้มแข็ง ยั่งยืนให้แก่รากฐานของตนเองได้ และยังคงกล่าวถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเอง (relative self-sufficiency) อยู่ได้ระดับพื้นฐานโดยไม่เดือดร้อนได้ จึงจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงต่อไปได้โดยอธิบายว่าความสามารถในการอยู่ได้ในระดับพื้นฐานต้องยึดแนวทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นหลักในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเองประกอบด้วย 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจเข้มแข็งไม่ท้อแท้แม้จะประสบความล้มเหลวหรือความยากลำบาก 2) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในสังคม 3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรสังคมและทรัพยากรทางเศรษฐกิจ 4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยีวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและสังคมไทย 5) พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับหนึ่ง

ปรียานุช พิบูลสรารุช (2551, น.149) ได้สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้ 1) แนวคิดหลัก เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ 2) เป้าหมาย มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม

และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี 3) หลักการ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน 4) เงื่อนไขพื้นฐาน (ความรู้คู่คุณธรรม) 4.1 จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน 4.2 การเสริมสร้างจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบรู้

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงคือ เป็นปรัชญาที่เป็นทั้งแนวคิด หลักการและแนวทางปฏิบัติ เป็นระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเอง ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ กล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเอง (relative self-sufficiency) โดยมีแนวปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง มุ่งให้เกิดความสมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน การเสริมสร้างจิตใจของคน ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบรู้ของแต่ละบุคคลและองค์กร โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง

2. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน สรุปรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน (Thailand Human Development Report 2007: Sufficiency Economy and Human Development) คริสเบเกอร์ (Chris Baker, 2009 อ้างถึงใน ฉลาด จันทรสมบัติ , 2552, น.256) รายงานเล่มนี้เขียนและถ่ายทอดมุมมองปัญหาและแนวทางการจัดการกับปัญหาจากแง่มุมหนึ่งที่โดดเด่นตามแนวพระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งเป็นองค์พระมหากษัตริย์ไทยที่ครองราชย์สมบัติยาวนานที่สุดในโลก หนังสือรายงานฉบับนี้นำเสนอแนวพระราชดำรัสเกี่ยวกับปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโลกในยุคนี้ซึ่งมีความผันผวนทางเศรษฐกิจสูง การเมืองมีปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะโลกร้อนซึ่งทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ ดร.คริสเบเกอร์ ได้เขียนรายงานต่อยอด จากรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2546 เรื่อง “การเสริมสร้างพลังชุมชนกับการพัฒนาคน” เกี่ยวกับพลวัตของขบวนการชุมชนไทยและการเสริมสร้างพลังให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อความอยู่รอดสิ่งที่มีชีวิตทุกชนิด จึงต้องมีวิธีการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของตนเอง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาคน ต่างให้ความสำคัญต่อความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็น

สิ่งมีชีวิต เน้นความอยู่ดีมีสุข ได้ชี้ให้เห็นประเด็นสำคัญที่พบและได้จากการศึกษาหนังสือรายงานเล่มนี้ ดังนี้

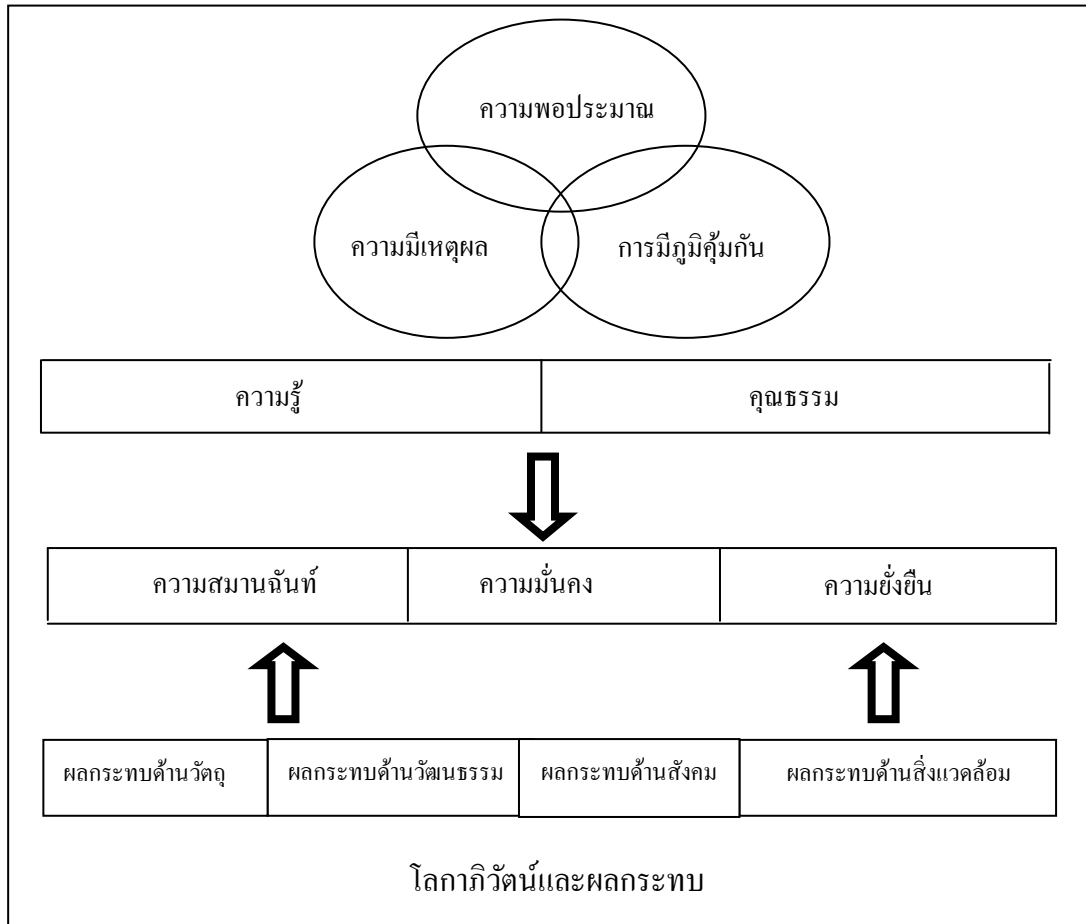
ส่วนที่ 1 ประเด็นเนื้อหาโดยรวมของหนังสือรายงานความก้าวหน้าการพัฒนาคมนของประเทศไทยโดยภาพรวมเป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การพัฒนาคมนตามตัวชี้วัด ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ขนาดกลาง ที่ซึ่งมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในด้านการพัฒนาคมน ความยากจนลดจากร้อยละ 38 ในปี 2533 เหลือร้อยละ 11 ในปี 2547 อัตราเด็กน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ลดลงกว่าครึ่ง เด็กไทยส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาใน โรงเรียนและปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง หญิงและชายมีความเสมอภาคกันมากขึ้น และชุมชนแออัดมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นข้อมูลที่สะท้อนของการพัฒนาคมน โดยมีการประเมินสถานภาพการพัฒนาคมนโดยดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index - HAI) ความก้าวหน้าของการพัฒนาที่ยืดคนเป็นศูนย์กลาง โดยการประเมินสถานภาพการพัฒนาคมน มีองค์ประกอบสำคัญ คือ สุขภาพ การศึกษา ชีวิตการทำงานรายได้ ที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อม ชีวิตครอบครัวและชุมชน การคมนาคมและการสื่อสาร และการมีส่วนร่วม การพัฒนาคมนของประเทศไทยมีแนวโน้มที่ดี แต่ยังมีปัญหาด้านความทั่วถึง เท่าเทียม ความสมดุลและความยั่งยืนในการพัฒนา เห็นได้จากสังคมไทยยังมีความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการสาธารณะ เช่น การศึกษา บริการสุขภาพ และบริการทางสังคมอื่น ๆ ก่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีระดับการพัฒนาคมนใกล้เคียงกัน มีความเหลื่อมล้ำที่ชัดเจน

ส่วนที่ 2 คิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง องค์ความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้ ประเทศไทยในฐานะประเทศที่มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นคลื่นลูกที่สองของความมหัศจรรย์ในเอเชีย นักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกาชื่อ โรเบิร์ต มัสเกต (Robert Muscat) ได้ขนานนามให้ประเทศไทยเป็นเสือตัวที่ห้า แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กลับทรงเห็นว่าคำสรรเสริญเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่น่ายินดีนัก ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชดำรัสและหลักการทรงงานทั้งหมด 3 หลักการทำงาน เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักการงานหนึ่งที่ถูกยกมาเป็นหัวข้อในการอภิปรายอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ เริ่มจากในสถาบันอุดมศึกษาโดยทั่วไปจนถึงในหมู่บ้าน โดยได้มีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2540 และ 4 ธันวาคม 2541 ความว่า “...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ว่าเรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้เพียงพอกับตัวเอง...” ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” โดยมีผู้สนับสนุนความคิดนี้ไปปฏิบัติปรับปรุงพัฒนางานให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการ ซึ่งพระราชดำริของพระองค์เป็นปฏิริยาตอบโต้ หรือข้อ สังเกตที่ทรงให้เกิดความนิยม เลื่อมใส ที่เกิดการพัฒนาคมนทางเศรษฐกิจที่รวดเร็ว มีนักคิดและปราชญ์ชาวบ้านเกิดขึ้นทั่วไปในหมู่บ้าน ในโรงเรียน องค์การพัฒนาเอกชน สถาบันการวิจัย ศูนย์กลางทางศาสนา หน่วยงานของรัฐและมหาวิทยาลัย ผู้คนและสถาบันดังกล่าวข้างต้นได้เสนอความคิดเห็นในการที่จะปรับทิศทางการพัฒนาประเทศ โดยหันมาเน้นความยั่งยืนและผลการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ โดยตรงต่อมนุษย์ สิ่งที่ทำให้พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากข้อเสนออื่น ๆ ก็คือ ความสามารถที่จะนำมาปฏิบัติได้จริงและ

มีมุมมองที่ลึกซึ้ง ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนานั้นต้องเริ่มต้นวัดกันที่ความสุขของคนทั่วไปในสังคมเป็นอันดับแรก ส่วนเรื่องโครงสร้างตลาด เศรษฐกิจระดับประเทศหรือเศรษฐกิจระดับโลก เป็นประเด็นที่มีความสำคัญรองลงไป ด้วยเหตุนี้พระองค์ทรงทำการค้นคว้าทดลองโครงการด้านการเกษตรหลายโครงการในพื้นที่รอบ พระราชวังจิตรลดาฯ ได้แก่การทดลองเรื่อง การเลี้ยงปลา นิล การปลูกพืชชนิดต่าง ๆ การเลี้ยงโคนม และการแปรรูปอาหารจากนม จุดเน้น คือ การค้นหา เทคโนโลยี ตลอดจนวิธีการที่เหมาะสมกับการนำไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรรายย่อยในประเทศ

คำสอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เริ่มจากทรงมีความสนพระราชหฤทัยในงานพัฒนาชนบท ได้ถ่ายทอดพระราชดำริของพระองค์ที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยพระองค์เอง ผ่านพระบรมราโชวาทแก่บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการเกษตรที่มีต่อเศรษฐกิจของชาติ “เศรษฐกิจของประเทศไทยเราขึ้นอยู่กับเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ฉะนั้น ท่านต้องระลึกถึงภาระอันสำคัญยิ่งนี้อยู่เสมอ และช่วยกันฟื้นฟูเกษตรกรรมของประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าไปโดยรวดเร็ว” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 18 เมษายน 2503)

พระองค์ได้ทรงตั้งคำถามและเสนอให้มีการพัฒนาเป็นพื้นฐานของความเป็นจริงซึ่งสามัญชนคนธรรมดาทั่วไปสามารถมีส่วนร่วมได้โดยมีความเสี่ยงต่อความเสียหายน้อยลง กับการเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากเกินไปและเสนอให้นำมาคิดของการพัฒนามนุษย์มาเป็นจุดเน้นแทน “... การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป...” (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทยาลัยขอนแก่น : 20 ธันวาคม 2516) การจะทำให้โครงการอะไรก็ตามที่จะช่วยให้ราษฎรมีความจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องรู้จักราษฎรที่เราต้องการช่วยเป็นอย่างดี มูลนิธิโครงการหลวงได้เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2515 โดยเน้นให้ชาวเขาเลิกปลูกฝิ่นและหันมาปลูกสตอร์เบอร์รี่ แอปเปิ้ล และพืชผักผลไม้เมืองหนาว ส่วนมูลนิธิชัยพัฒนาเริ่มดำเนินการปี 2531 โดยได้รับเงินบริจาค จากสาธารณชนเพื่อใช้ในโครงการกว่า 3,000 โครงการ ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงคิดค้นและประดิษฐ์เครื่องบำบัดน้ำเสีย ในการเพิ่มปริมาณอากาศ เทคนิคการทำฝนเทียม ถือว่าเป็นภาพที่ประทับอยู่ในความทรงจำของคนไม่รู้เลือนก็คือการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของพวกเขาเสด็จพระราชดำเนินท่ามกลางทะเลโคลนบริเวณชายฝั่ง โดยสะพานกลิ้งถ่ายรูปที่พระสวามีและมีแผนที่อยู่ในพระหัตถ์ พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์นักพัฒนาผู้ยิ่งใหญ่ พระราชดำริสหกรณ์การเกษตรงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง ได้มีคณะทำงานที่ทำการศึกษามาและในที่สุดได้นำไปสู่ข้อสรุป เป็นคำจำกัดความและองค์ประกอบที่ได้รับพระราชทานอนุมัติโดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ดังภาพประกอบที่ 3

ภาพที่ 3 เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์(รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ,2550 , น.32)

จากภาพที่ 3 จะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงกับโลกาภิวัตน์ประกอบไปด้วยความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันนั้น มีความเกี่ยวเนื่องกัน การมีเหตุผลย่อมบ่งชี้ถึงความพอประมาณ ในขณะที่ความพอประมาณจะไปสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะเดียวกันการมีภูมิคุ้มกันนั้นเป็นเงื่อนไขของการมีเหตุผล ส่วนเงื่อนไขการมีความรู้คู่คุณธรรมจะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะหนุนช่วยองค์ประกอบทั้งสามให้ดำเนินไปอย่างมั่นคง โดยทั้งสามส่วนนั้นไม่สามารถแยกกันได้อย่างเด็ดขาดซึ่งจะหนุนเสริมกันและกัน

ความพอประมาณ มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า พอเพียงทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำว่าพอเพียงเป็นคำที่มีสองความหมายในขณะเดียวกัน คือเพียงพอในความหมายที่ว่าไม่น้อยจนเกินไปขณะเดียวกันก็มีอีกความหมายหนึ่งคือไม่มากจนเกินไป ซึ่งคำดังกล่าวสื่อความหมายไปในทางสายกลางระหว่างความต้องการกับความหุรหุราฟุ่มเฟือยระหว่างความยากลำบากกับความฝันที่ไม่อาจจะเป็นจริง ดังนั้นคำดังกล่าวจึงมีความหมายถึงการพึ่งตนเองและการมีชีวิตอย่างเรียบง่าย

ความมีเหตุผล หมายถึงถึงการประเมินเหตุผลของการกระทำใด ๆ ก็ตามและการเข้าใจถึงผลที่จะตามมาอย่างถ่องแท้ซึ่งไม่ได้หมายถึงผลต่อตนเองเท่านั้น แต่ผลต่อผู้อื่น สังคมและสิ่งแวดล้อม และไม่เฉพาะแต่ผลในระยะสั้นเท่านั้น แต่รวมทั้งผลในระยะยาวด้วย ดังนั้นความมีเหตุผล

จึงต้องรวมถึงการสะสมความรู้และประสบการณ์ ความสามารถในการวิเคราะห์ การรู้จักตนเอง การมองการณ์ไกลตลอดจนมีความเมตตาและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น

ความจำเป็นในการมีภูมิคุ้มกัน หมายถึงการสร้างความสามารถภายในที่จะช่วยให้ฟื้นตัวได้ง่าย หรือความสามารถที่จะอยู่ได้ในภาวะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง หรือความสามารถในการปรับตัวอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก รวมทั้งความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ที่อยู่นอกเหนือการควบคุมและไม่สามารถคาดเดาได้ล่วงหน้า ซึ่งทั้งหมดนี้มีพื้นฐานจากความสามารถในการพึ่งตนเองและความมีวินัยในตนเอง

นอกจากองค์ประกอบของทั้งสามส่วนแล้ว ยังจะต้องประกอบด้วยอีกสองเงื่อนไขที่จะช่วยให้หลักการดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดี นั่นก็คือเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม

ความรู้ มีความหมายใกล้เคียงกับคำว่าปรีชาญาณ หรือคำว่า wisdom ในภาษาอังกฤษ เกิดจากการรวบรวมสะสมข้อมูล ความสามารถภายในที่จะเข้าใจความหมายของข้อมูลเหล่านั้นอย่างลึกซึ้งและการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง

คุณธรรม หมายถึงความดี พฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยจริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความซื่อตรง ความพากเพียรพยายาม ความพร้อมที่จะทำงานหนัก และการไม่คิดเอาใจเปรียบผู้อื่น

ทั้งสามส่วนดังกล่าวซึ่งประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันนั้น มีความหมายที่ซ้อนกันอยู่และมีความเกี่ยวเนื่องกัน การมีเหตุผลนั้นย่อมบ่งชี้ถึงความพอประมาณ ในขณะที่ความพอประมาณจะไปสร้างภูมิคุ้มกัน ขณะเดียวกันการมีภูมิคุ้มกันนั้นเป็นเงื่อนไขที่สำคัญของการมีเหตุผล ส่วนเงื่อนไขของการมีความรู้สู่คุณธรรมจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะหนุนช่วยองค์ประกอบทั้งสามให้ดำเนินไปได้อย่างมั่นคง โดยที่ทั้งสามส่วนนั้นไม่สามารถแยกจากกันได้โดยเด็ดขาด

สรุปหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงของพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ

1. รู้จักตนเองอยู่เสมอว่ากำลังทำอะไร
2. มีความซื่อสัตย์สุจริตและความพากเพียร
3. ดำเนินการตามแนวทางสายกลางและหลีกเลี่ยงการกระทำที่สุดขั้ว
4. มีเหตุผลและไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการตัดสินใจ
5. สร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นอย่างรุนแรง

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจ ที่สามารถประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในทุกๆระดับ ตั้งแต่ปัจเจกบุคคล ครอบครัว ชุมชน โครงการประเทศชาติ ตลอดจนทั่วโลก

2. ในแง่เศรษฐกิจ เน้นความสำคัญของการป้องกันประเทศและประชาชน จากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยไม่ปฏิเสธโลกาภิวัตน์

3. พื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีความใกล้เคียงกับวิถีชีวิตแบบพุทธเป็นเรื่องของมนุษย์และโลก ซึ่งมีอยู่ทุกศาสนา คือ มีคุณธรรม การช่วยเหลือกัน ความรัก การให้ การแบ่งปัน และการเดินทางสายกลาง

4. การมีรากฐานของความพอเพียงที่ดีและความสามารถในการพึ่งตนเองจะประกอบไปด้วยมาตรการที่จะเพิ่มเงินออม ตลอดจนมีการลงทุนในงานวิจัยและพัฒนามากขึ้นจะต้องมีข้อมูลที่จำเป็นต่อสาธารณชน เพื่อจะได้มีความรู้ที่จำเป็นในการวางแผนและตัดสินใจ

5. การยกย่องความมีวินัยในตนเอง เป็นการเตือนสติทั้งอันตรายจากความโลภและการเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

6. เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน มีจุดเน้น 2 ประการ คือ ประการแรก ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาพื้นฐานทางจิตใจและจิตวิญญาณมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งถือว่าการพัฒนาพื้นฐานทางจิตใจนั้นต้องเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทุกชนิด โดยไม่อาจแยกจากกันได้และประการที่สอง มุ่งเน้นการเสนอทางเลือกในการตัดสินใจซึ่งจะเกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเพื่อการพัฒนาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งครอบครัว ชุมชน และระดับองค์กร หน่วยงานหรือรัฐบาล

ส่วนที่ 3 เศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติ กลุ่มอินแปง บ้านบัว อ.กุฉินทรา จ.สกลนคร ถือเป็นตัวอย่างที่ดีในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพึ่งตนเอง เป็นการรวมกลุ่มของผู้นำชุมชนกับปราชญ์ชาวบ้านมาพบปะพูดคุยเพื่อหาทางออกให้กับปัญหาาร่วมของทุกคน ได้แก่ ปัญหาหนี้สินจากการปลูกพืชเศรษฐกิจเพื่อป้อนตลาดที่ยังปลูกก็ยังมีหนี้สินพอกพูนขึ้น ผลจากการหารือกันอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การตัดสินใจแก้ปัญหารื้อถอนหนี้สินและลดสัดส่วนของการปลูกพืชเศรษฐกิจที่พึ่งพิงตลาดภายนอก และหันไปปลูกอาหารเพื่อการบริโภคเองมากขึ้น จากจุดเล็ก ๆ ดังกล่าวเกิดเครือข่ายเกษตรกรรมมีการเรียนรู้และขยายเครือข่ายด้านการเกษตร วิสาหกิจชุมชน การดูแลสุขภาพ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการศึกษาเรียนรู้ ครอบคลุมหมู่บ้านกว่า 900 หมู่บ้านใน 4 จังหวัดมีสมาชิกกว่า 100,000 คนในปัจจุบัน กลุ่มดังกล่าวเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตรที่มุ่งเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติ เกิดองค์ความรู้จริงที่เหมาะสมกับสถานการณ์และบริบทที่เปลี่ยนไป โดยมีการดำเนินงานมีว่า

1. ปลูกสิ่งที่เรากิน กินสิ่งที่เราปลูก
2. วิสาหกิจชุมชน ลดรายจ่ายและเพิ่มมูลค่าของวัตถุดิบในชุมชนให้เกิดการแลกเปลี่ยนสิ่งของและอื่น ๆ หมุนเวียนในเครือข่ายในลักษณะค่อย ๆ ทำค่อย ๆ ขยายกิจการ
3. สร้างเครือข่ายเพิ่มความหลากหลายและความมั่นคง เช่น กลุ่มปลูกข้าว ก็จะเชื่อมโยงกับการออมทรัพย์ โรงสีชุมชน การตลาดภายนอก การทำปุ๋ยชีวอินทรีย์ กลุ่มเลี้ยงปลาในนาข้าว กลุ่มเพาะชำต้นกล้า และอื่น ๆ เป็นต้น

ในปีพ.ศ. 2548 มีนักเรียนจากประเทศญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งมาฝึกงาน หลังจากนั้นก็มีกลุ่มนักศึกษา รุ่นใหม่ ๆ ผลัดเปลี่ยนกันมาทุกปี ทำให้เด็ก ๆ ชาวชนชาวอินแปงได้มีโอกาสเรียนรู้เกี่ยวกับโลกภายนอกประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า การจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรใหม่ ห้องเรียนสามารถอยู่ได้ทุกหนแห่งและการเรียนรู้ก็เกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะพวกเด็ก ๆ ชาวอินแปงพวกเขา

เรียนรู้จากการกระทำจริงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและเรียนรู้อย่างสนุกสนานเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยตั้งเป้าหมายในการจัดความยากจนให้เสร็จสิ้นในปี 2549 โดยส่งเสริมให้ใช้หลักการของหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่

1. การลดรายจ่ายด้วยการทำของใช้ในครัวเรือนเอง ใช้วัตถุดิบชุมชน ใช้พลังงานโดยประหยัด ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพื่อความบันเทิง
2. เพิ่มรายได้ด้วยวิสาหกิจชุมชน กลุ่มผู้ผลิตและการท่องเที่ยวในท้องถิ่น
3. เพิ่มการออมทรัพย์ในชุมชน
4. เสริมบทบาทของผู้นำชุมชนและการใช้แผนแม่บทชุมชน
5. อนุรักษ์และปกป้องสิ่งแวดล้อม
6. พัฒนาทุนทางสังคม ได้แก่ สวัสดิการชุมชน โรงสีชุมชน

โครงการเริ่มดำเนินการโดยคัดเลือกหมู่บ้านต้นแบบจังหวัดละ 1 หมู่บ้าน ครัวเรือนในหมู่บ้านเหล่านี้จะมีศูนย์ในการแก้จนคล้าย ๆ กัน คือ

ปลูกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูก
ใช้ทุกอย่างที่ผลิต ผลิตทุกอย่างที่ใช้

ความเชื่อของชาวอินแปง การใช้ชีวิตในแบบเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดความสุขในทุกด้าน คือ

1. มีกินมีใช้ ได้หลักประกันชีวิตที่มั่นคง
2. มีของฝากแบ่งปันญาติพี่น้องใกล้ไกล
3. มีของทำบุญที่วัด ที่บ้าน งานบวช งานศพ งานแต่งงาน
4. มีอาหารปลอดภัย ได้สุขภาพที่ดี
5. ได้ธรรมชาติกลับคืนมา อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
6. ได้ความรู้ ได้ปัญญา
7. ได้วิสาหกิจชุมชน
8. ได้รายได้ ได้เงิน ได้สวัสดิการยามแก่เฒ่า

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวันของแต่ละคน ไปจนถึงเรื่องใหญ่ระดับชาติ ดังนั้นการจะทำให้แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงกลายเป็นวัฒนธรรมจำเป็นต้องมีกระบวนการหล่อหลอมให้ทุกคนมีความเชื่อมั่น ได้มีความพยายามที่จะนำแนวคิดและความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรจุไว้ในหลักสูตรทุกระดับอย่างเป็นระบบ เพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักตนเองและใช้ชีวิตแบบมีสมดุลทุกด้านตั้งแต่เด็กจนโต เนื้อหาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกระจายอยู่ในหลักสูตรรวม 4 ช่วงชั้น ๆ ละ 3 ปี การเรียนการสอนเน้นภาคปฏิบัติและกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ซึ่งมีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ระดับประถมต้น สอนให้เด็กใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันที่บ้าน

ป.1 พึ่งตนเองในชีวิตประจำวันแบ่งปันกันในกลุ่มครอบครัวและเพื่อน ๆ รู้จักเก็บออม

ป.2 ใช้จ่ายอย่างประหยัด วิเคราะห์ รายจ่ายครอบครัว ลดค่าใช้จ่าย

ป.3 ทำตัวเป็นประโยชน์และรู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันเงินและสิ่งของ
ช่วงชั้นที่ 2 ระดับประถมศึกษาปลาย สอนการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียน

ป.4 สสำรวจบัญชีรายครัวเรือน กิจกรรมสหกรณ์

ป.5 ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียน

ป.6 วิเคราะห์การใช้เศรษฐกิจพอเพียงที่โรงเรียน

ช่วงชั้นที่ 3 ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สอนเรื่องการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน

ม.1 วิเคราะห์ชุมชน (ประวัติ สภาพ ทูทางสังคม และปัญหา ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง
ในการแก้ปัญหาชุมชน)

ม.2 ใช้หลักสหกรณ์ในชีวิตประจำวัน มีส่วนร่วมในร้านสหกรณ์ของโรงเรียน จัด
โครงการสหกรณ์ชุมชน

ม.3 ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชน

ช่วงชั้นที่ 4 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เรียนเกี่ยวกับการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงใน
ระดับชาติ

ม.4 ศึกษาแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจากโครงการพระราชดำริและพระราชดำรัส

ม.5 เข้าใจการใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

ม.6 เข้าใจการใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาด้านอื่น ๆ

การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนคือการ
ปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักการใช้ชีวิตที่พอเพียงเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ ฝึกการอยู่ร่วมกับ
ผู้อื่นอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และแบ่งปันมีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ค่านิยม
เอกลักษณ์/ความเป็นไทยการจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการได้ใน 2 ส่วน

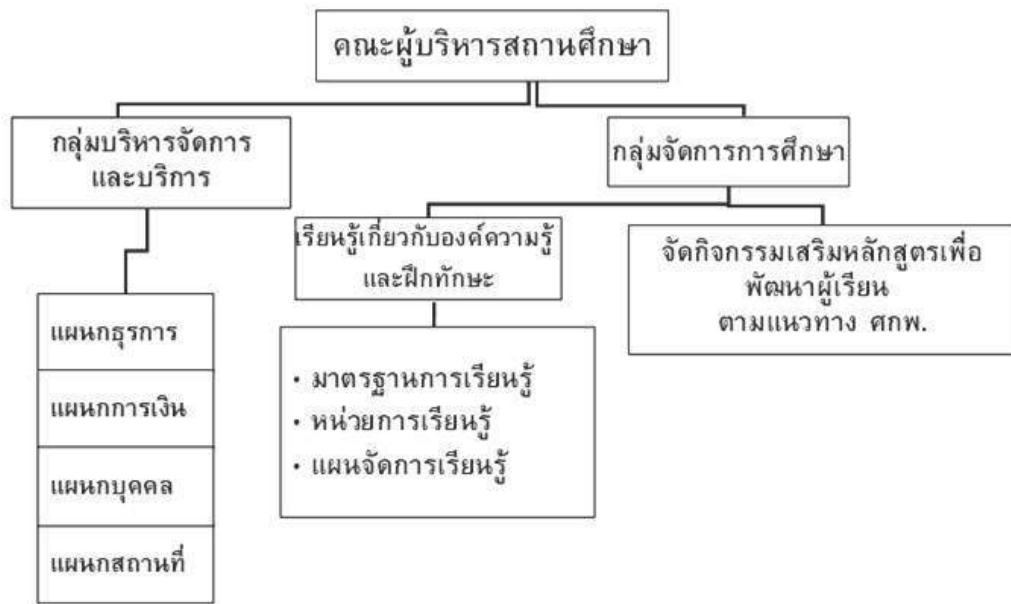
1. การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ

2. การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนซึ่งประกอบด้วย

2.1 การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน

2.2 การประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนอกห้องเรียน

การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูเป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และ
ปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็กโดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้องสามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่
พอเพียงของตนเองได้และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง ดังภาพประกอบที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงโครงสร้างการจัดการศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นมาของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา เนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเรื่องนามธรรม การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาในระยะแรกจึงเริ่มจากการค้นหาตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องและชัดเจน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีดังนี้

1. พอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ต้องฝึกให้เด็กคิดเป็น ทำเป็นอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ โดยการดำเนินกิจกรรมต้องนำสู่ความยั่งยืนของผล

2. ส่งเสริมให้นักเรียนใช้ความรู้อย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น ด้วย ความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบผู้อื่น อุดม มีความเพียร มีวินัย มีสัมมาคารวะ รู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคม ร่วมกันดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และสืบสานวัฒนธรรมไทย

นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้บูรณาการ การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้เข้าไปในการเรียนรู้สาระต่าง ๆ ทุกสาระการเรียนรู้ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550, น.9)

กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2550, น.1) ได้จัดทำยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา (พ.ศ. 2550 - 2554) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สถานศึกษานำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับเป้าหมายนั้น ในระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้สถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่ำกว่า จำนวน 80 แห่ง ระยะที่ 2 ปี 2551-2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียงทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง และระยะที่ 3 ปี 2553-2554 พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

ยุทธศาสตร์และแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา มีดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
แนวทางการขับเคลื่อน

1.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย แนวทางการนำแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษา

1.2 จัดทำแนวทางการจัดการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้การสอนทุกระดับการศึกษา โดยสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามลำดับ โดยเริ่มให้เกิดการพัฒนาการเรียนรู้ระดับบุคคลและครอบครัว รู้จักนำไปประยุกต์ใช้ นำไปขยายผลในครอบครัวและชุมชนเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและประเทศ

1.3 จัดทำแนวทางการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาบุคลากรแนวทางการขับเคลื่อน

2.1 อบรมสัมมนาผู้บริหารการศึกษาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ฝึกอบรมและพัฒนา ผู้บริหารสถานศึกษาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากลุ่มเป้าหมาย ให้สามารถนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปบูรณาการสู่การเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

3. ยุทธศาสตร์ที่ 3 การขยายผลและพัฒนาเครือข่ายแนวทางการขับเคลื่อน

3.1 ให้สถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างเข้าไปช่วยเหลือพัฒนาสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ 1:10 แห่งในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ

3.2 ให้มีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริม สนับสนุน ประสานการดำเนินงานของเครือข่าย

3.3 จัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศและเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์แนวทางการขับเคลื่อน

4.1 เผยแพร่การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาโดยจัดทำสื่อรูปแบบต่าง ๆ

4.2 เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5. ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผลแนวทางการขับเคลื่อนในการติดตามและประเมินผลเพื่อทราบการดำเนินงานด้านการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการ และการพัฒนาเครือข่ายโดยมีแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

5.1 จัดให้มีคณะกรรมการติดตามประเมินผลระดับกระทรวง ระดับภูมิภาค และระดับสถานศึกษา โดยให้คณะกรรมการมีหน้าที่ติดตาม ประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงานในภาพรวมระดับภูมิภาคและสถานศึกษา

5.2 กำหนดรูปแบบ แนวทาง เครื่องมือและคู่มือในการติดตามและประเมินผล

5.3 ดำเนินการติดตามประเมินผลและรายงานผล

6. ตัวชี้วัดความสำเร็จการติดตามประเมินผลได้กำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จไว้ 5 ด้าน

6.1 ด้านการวางแผนของสถานศึกษา

6.2 ด้านวิชาการ

6.3 ด้านอาคารสถานที่

6.4 ด้านงบประมาณ

6.5 ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

การจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา สถานศึกษาควรมีการจัดระบบการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เอื้อต่อการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษา ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางดังนี้

1. ทบทวน ปรับปรุง พัฒนา โครงสร้างและกระบวนการบริหารจัดการให้สอดคล้อง หรือรองรับการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยเน้นการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล มีความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2. กำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม และการปรับปรุงเพิ่มเติมหรือจัดทำแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติงานของสถานศึกษา ให้ครอบคลุมการพัฒนาการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษา มีการดำเนินการตามแผนอย่างเป็นระบบ และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

3. พัฒนาคณากร ทั้งผู้บริหาร ครู และกรรมการสถานศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อมในการดำเนินการตามระบบการบริหารจัดการที่เปลี่ยนแปลงและการจัดการศึกษาตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. จัดระบบการนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการและกระบวนการเรียนการสอน ให้เอื้อต่อการจัดการศึกษาตามแนวทางในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา

การให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาควรให้ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในขั้นตอนสำคัญทุกขั้นตอน ตามแนวทาง ดังนี้

1. ร่วมกำหนดแนวนโยบาย และการวางแผน
2. ร่วมให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร
3. ร่วมจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและการจัดสภาพและบรรยากาศภายในสถานศึกษา
4. ส่งเสริมการเรียนรู้และการปฏิบัติตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในสถานศึกษา ที่บ้าน และสถานที่อื่น ๆ
5. ร่วมติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา

จากแนวทางในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาตามประเด็นดังกล่าว ซึ่งถึงแนวการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศ ซึ่งนักเรียนควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักการเศรษฐกิจพอเพียงการวิเคราะห์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับชีวิตประจำวันของนักเรียน

หลักความพอประมาณ

1. พอประมาณกับความต้องการของร่างกาย กินพออิ่ม ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป
2. พอประมาณกับเวลาใช้เวลาในการกินให้เหมาะสม
3. พอประมาณกับฐานะหรือกำลังทรัพย์ที่มีอยู่

หลักความมีเหตุผล

1. การกินที่ถูกต้องตามหลักการ ทำให้ร่างกายแข็งแรง เจริญเติบโตตามวัยมีภูมิคุ้มกันโรค มีพลังงานสำหรับทำกิจกรรมต่าง ๆ
2. ควรกินอาหารที่มีประโยชน์
3. ควรกินอาหารให้ครบตามหลักโภชนาการ

หลักภูมิคุ้มกัน

1. ไม่รีบร้อนในการกินเกินไปจนติดคอหรือสำลัก
2. พิจารณาอาหารให้รอบคอบ ว่าจะเป็นอันตรายกับการกินของเราหรือไม่ เช่น มีก้างกระดูก ร้อนเกินไปหรือสิ่งแปลกปลอมอื่น ๆ
3. ไม่กินจนอึดเกินไป
4. ไม่กินอาหารที่จะทำให้ท้องเสียหรือทำลายสุขภาพ

เงื่อนไขคุณธรรม

1. รู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น เช่น เพื่อน ครู ตมิตร์ ผู้ด้อยโอกาส
2. การตรงต่อเวลา ตามเวลานัดหมายและไม่ใช้เวลาในการกินเกินเวลาที่ควรจะไปทำกิจกรรมอื่น ๆ

3. การเสียดละ การช่วยเหลือผู้อื่น การบริการ

4. การมีมารยาทในการกินและมารยาทในการร่วมโต๊ะอาหารกับผู้อื่น
เงื่อนไขความรู้

1. หลักโภชนาการ กินอาหารตามหลักโภชนาการให้ครบ 5 หมู่

2. มารยาทในการกิน มารยาทในการร่วมโต๊ะอาหารกับผู้อื่น

3. หลักการใช้เครื่องมือประกอบการกิน การใช้เครื่องครัวต่าง ๆ

การเชื่อมโยงคู่ ๔ มิติ

1. สังคม สร้างความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวด้วยการกินอาหารร่วมกัน รวมทั้งในหมู่เพื่อนนักเรียน เพื่อนร่วมงาน

2. เศรษฐกิจ การกินอาหารให้พอดีกับความต้องการไม่ทิ้งขว้างไม่สั่งอาหารมากเกินไปจนเหลือทิ้ง เลือกกินอาหารที่ราคาไม่แพง แต่ให้คุณค่าทางอาหารมาก

3. วัฒนธรรม รักษาวัฒนธรรมด้านอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ในการกิน

4. สิ่งแวดล้อม ไม่ทิ้งเศษอาหาร ภาชนะบรรจุอาหารให้เป็นปัญหากับสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจพอเพียงกับหนทางข้างหน้า ได้เสนอแนะแนวทางขับเคลื่อนในการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการดังนี้

1. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับขจัดความยากจนและการลดความเหลื่อมทางเศรษฐกิจของคนจน

2. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชนและการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3. เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัทด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้นผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

4. หลักการเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่งต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยฉับพลัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่าง ๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน

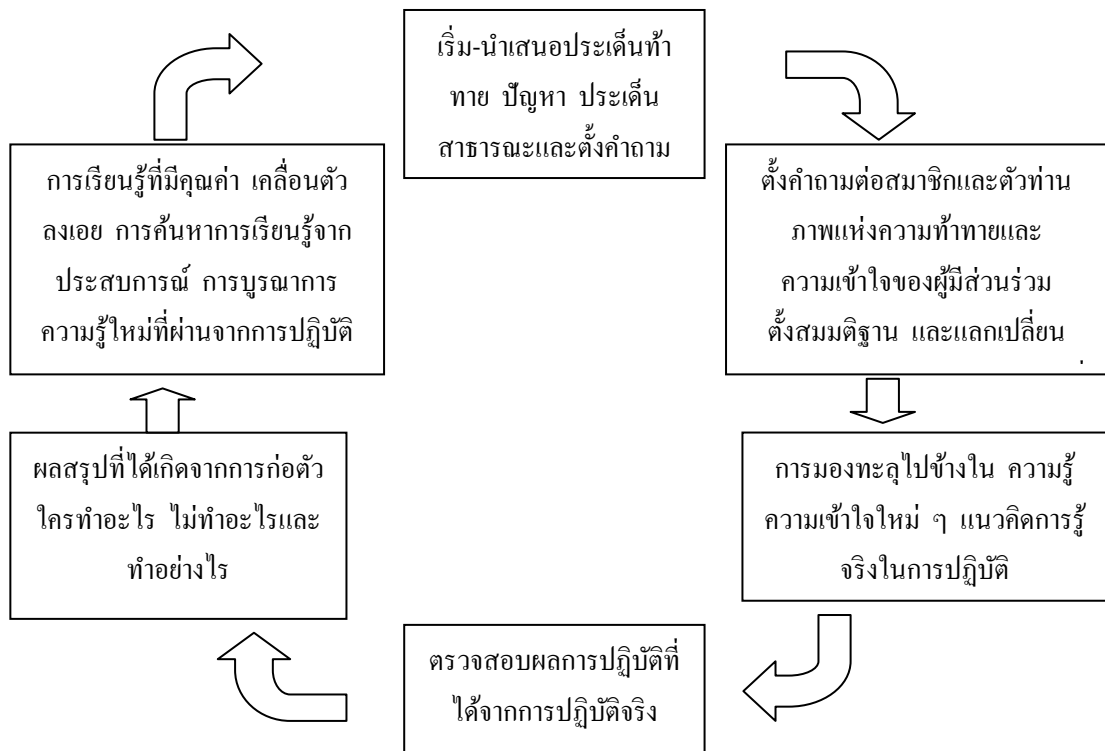
6. ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยม และยอมรับความคิดของคนอื่นเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนา

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงด้วยการปฏิบัติจริง (Action

Learning) ฉลาด จันทรสมบัติ (2551, น.187) ได้กล่าว ถึงการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning) นำไปสู่การมีส่วนร่วมของคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

1. การทำงานให้บังเกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายขององค์กร และของแต่ละบุคคล ทั้งหมดนั้นคือประสิทธิผลซึ่งเป็นชุมชนนักปฏิบัติในลักษณะอาสาสมัคร
  2. การทำงานและคัดเลือกประเด็นปัญหา สถานการณ์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและเป็นปัญหาส่วนหนึ่งของงาน
  3. การทำงานที่ถูกต้องเหมาะสมในเรื่องใหม่ ๆ มักจะเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์
  4. การก่อเกิดและประโยชน์ เป็นผลเนื่องจากการให้ข้อมูลย้อนกลับและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของกลุ่มสมาชิก
  5. จุดสำคัญของการเรียนรู้ ไม่ใช่เสมอไปในประเด็นที่นำไปสู่การเจรจา แต่ที่เช่นกันชีวิตมนุษย์มีการเรียนรู้ด้วยตัวเอง นี่คือนวัตกรรมของการพัฒนา การเข้าใจในการเรียนรู้ในสิ่งที่เราสามารถทำได้และสอดคล้องกับบริบท (สถานการณ์)
  6. การสร้างความตระหนักของกลุ่มกิจกรรมและการพัฒนาประสิทธิภาพคือช่องทางปฏิบัติของทุกคน
  7. การเตรียมการให้เกิดความสมดุลที่จะส่งเสริมสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายทั้งบุคคลและคนอื่น ๆ ทำให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- กลุ่มที่เตรียมการที่ดีจะต้องมีผู้อำนวยการความสะดวก (มีที่ปรึกษา) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการให้คำแนะนำช่วยเหลือทั้งบุคคลและกลุ่ม ทำให้งานมีชื่อเสียงและพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับทีมงานดังกล่าวประกอบที่ 5

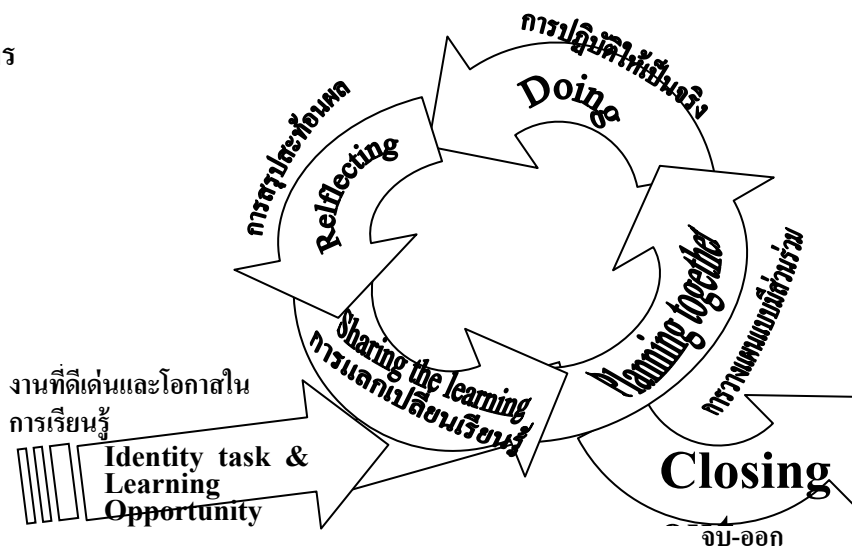

ภาพที่ 5 กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (Action Learning) คือแนวทางใหม่ของการเรียนรู้ด้วยการประยุกต์เป็นความคิดรวบยอดที่ธรรมดาที่เรียนรู้โดยการกระทำจากสิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ประกอบด้วยสิ่งที่ธรรมดา ได้แก่การเรียนรู้โดยการกระทำจากข้อมูลที่อยู่ในกลุ่มเล็ก ๆ ของผู้คนที่ได้แบ่งปันกัน การแสดงความคิดเห็นในหัวข้อธรรมดา เป้าหมายหรือความต้องการเรียนรู้ กลุ่มนี้เรียกว่าพวกเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ทำงานเพื่อแก้ปัญหาตามประเด็นและเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน การประชุมสม่ำเสมอประมาณเดือนละ 1 ครั้งเพื่อเห็นความก้าวหน้า แก้ไขปัญหาข้อโต้แย้งต่าง ๆ สู่หนทางในอนาคตที่ดี มีการระดมพลังสมองในทีม ตามหัวข้อทางเลือก นำไปสู่การประยุกต์ใช้ หรือข้อเสนอแนะให้แต่ละคนได้ปรับปรุงวิธีการที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ เน้นการทดลองในสิ่งใหม่ ๆ และการประเมินผลลัพธ์

การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ เป็นงานพื้นฐานและอาจจะมีประโยชน์ สำหรับการประยุกต์ใช้หัวข้อที่แคบ ๆ และตรงประเด็น อย่างไรก็ตาม ชุมชนนักปฏิบัติไม่ได้ถูกคาดหวังหรือกระตุ้นให้เป็นชิ้นงานที่ใหญ่โต โครงการงานพื้นฐาน เป็นต้น การปฏิรูประบบการตรวจสอบความหมายหรือนโยบายเบื้องสูงเพื่อชุมชน นักปฏิบัติตระหนักถึงความต้องการ โครงการหลักควรจะเป็นแนวทางของโครงการที่มีความเป็นไปได้ เพื่อนำสู่การบรรลุเป้าหมาย ชุมชนนักปฏิบัติ อาจมีความปรารถนาที่จะเป็นอาสาสมัครของผู้เชี่ยวชาญในสาขา เพื่อที่จะเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ถ้ามีการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ดังภาพประกอบที่ 6

วิธีการ

ภาพที่ 6 งานที่มีชื่อเสียงและ โอกาสในการเรียนรู้ (Identify Task and Learning Opportunity)

การกำหนดวัตถุประสงค์ของกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติเกิดขึ้นในขั้นการอภิปรายในทีมงานที่พัฒนาความต้องการของงานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ซึ่งขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ สมาชิกที่รวมตัวกันอาจไม่ใช่ทุกคน ซึ่งจะถอดคอกและพัฒนางานตามความต้องการ แต่ควรจะเริ่มจากความต้องการที่ตรงกันจะมีความสำคัญเมื่อกลุ่มมีความเข้าใจในการพัฒนาที่ตรงกันทั้งตัวบุคคล และกลุ่มและทุกคนต้องพัฒนาเป็นของกลุ่มทั้งหมด กลุ่มการเรียนรู้ที่เหมาะสมมีประมาณ 5 - 8 คน มีการอภิปรายด้วยการนั่งประชุม บทบาทหน้าที่ของบางคนเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการประชุมกลุ่ม การตั้งคำถามให้กับผู้มีส่วนร่วมและถือเป็นบุคคลสำคัญในการเรียนรู้การประชุมที่มีความหมายความสำเร็จของสาขา ผู้เชี่ยวชาญซึ่งจะนำไปสู่งานของกลุ่ม

การวางแผนแบบมีส่วนร่วม (Planning Together) จุดเริ่มต้นของงาน คือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติด้วยหลักการในลักษณะประชุมเชิงปฏิบัติการ นิยามงานดีเด่นเพื่อใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการช่วยเหลือให้เกิดการทำงานแบบมีส่วนร่วมและช่องทางในการปฏิบัติงานที่อยู่หน้างาน การสร้างวิสัยทัศน์ด้วยการประชุมปฏิบัติการทำให้เกิดเวลาและกิจกรรมที่เหมาะสม

1. การพัฒนาบุคคลด้วยการเรียนรู้จากแผนและภาพของงานที่ง่าย ๆ ที่นำไปสู่เป้าหมายของการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติที่ก่อตัวขึ้น
2. การประกาศจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมสำหรับสมาชิกการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ต้องนิยามงานดีเด่นที่สามารถกระทำได้ในระดับกลาง แผนระยะสั้น ซึ่งสามารถนำไปสู่การกระทำได้และบรรลุวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน ในการส่งเสริมการก่อตั้งกลุ่มสมาชิก จะบอกให้ทุกคนได้รู้วัตถุประสงค์ที่จะไปให้ถึง หรือส่วนใหญ่ต้องวัดผลด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างไร

3. โอกาสของงานที่มีชื่อเสียงถูกประยุกต์ จากแนวคิดใหม่และการเรียนรู้ จัดพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

4. บทนำในการปฏิบัติของสะท้อนผลและการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องจะรักษาไว้ด้วยการเรียนรู้และความก้าวหน้า

5. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบของขั้นตอนจะทำให้ดีและเกิดความสมบูรณ์ ด้วยการปรับปรุงรูปแบบและการคาดการณ์ในอนาคต

การปฏิบัติ (Doing) เวลาที่ใช้ไปกับการทำงานที่ท้าทายบนขอบข่ายงานที่ปฏิบัติ สมาชิกในกลุ่มได้ตั้งระบบการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติในเวลาที่เหมาะสมด้วยการประยุกต์ใช้วิธีการใหม่ ๆ มีการทดสอบใหม่ ๆ อยู่ระหว่างแนวความคิดกับการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ ผ่านการประชุม เรื่องเล่าถือเป็นวัตถุประสงค์ของงาน การตั้งคำถาม ปัญหา โครงการ และประเด็นในการทำงานร่วมกัน ผลสรุปสามารถกล่าวอ้างถึงโครงสร้างและสถานที่

1. การกล่าวอ้างถึงแผนปฏิบัติซึ่งเป็นการพัฒนาระหว่างการจัดทำแผนในการประชุมเชิงปฏิบัติการ

2. ก่อนดำเนินงาน การสะท้อนผลด้วยความคิด ผลกระทบจากการปฏิบัติ ถ้ามีความเป็นไปได้ การจัดเก็บข้อมูล ได้จากการเรียนรู้จริงตามเหตุผล

3. การปฏิบัติ มีการทดลองและปรับปรุงแผนได้เหมาะสม ซึ่งเป็นวิธีการที่ใช้ปฏิบัติเป็นประจำ แต่ด้วยค่าใช้จ่าย การลงทุนในแผนปฏิบัติการ ถือเป็นการลงทุนก่อนการปฏิบัติ

4. ในเชิงประสิทธิภาพสามารถมองเห็นได้ในประเด็นต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งเราสามารถสังเกตได้

5. เขียนเรื่องราวตามที่สังเกตเห็นได้ตามความสมเหตุสมผล สถานที่สร้างความรู้ โอกาสในการเรียนรู้ โดยการสะท้อนผลจากที่ได้สังเกตทั้งสถานที่และโอกาสในการเรียนรู้และมีดีทั้งความลึกกว้าง จากการประชุม

การสะท้อนผล (Reflecting) หลักเกณฑ์ของสมาชิกในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ มีการสะท้อนผลตามวัตถุประสงค์ ส่วนใหญ่ตั้งตามประเด็นของงานเวลาที่เหมาะสม สำหรับงานที่ท้าทายเพื่อตรวจสอบสมมุติฐานการสำรวจทางเลือกใหม่ ๆ ตามแนวคิดในการแก้ไขปัญหา แผนปฏิบัติมีไว้สำหรับปฏิบัติ ดังนั้นโอกาสที่จะทำให้สมาชิกมีผลสำเร็จจากประเด็นพิเศษ และท้าทาย คืองานที่ทุกคนชื่นชอบ จะดียิ่งขึ้น เมื่อวิธีคิดถูกส่งเสริมให้ทุกคนได้ปฏิบัติร่วมกัน

1. การสะท้อนผลตามแผน ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นกลางในการทำให้เห็นความก้าวหน้า เกณฑ์คุณภาพขั้นสูง เวลา 30 นาทีสำหรับการสะท้อนผลของแต่ละบุคคล คือ บทสรุปของการสะท้อนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

2. ผู้อำนวยการความสะดวก จะเป็นบุคคลสำคัญทำให้มีการเล่าเรื่อง การสกัดขุมความรู้ตามประเด็นต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นผู้เชี่ยวชาญในการปฏิบัติให้เกิดชุดความรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing) องค์ความรู้ใหม่ ทักษะ และประสบการณ์ สามารถแลกเปลี่ยนได้กับภายนอก ตามประเด็นการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่ตั้งขึ้นโดยบุคคลและทีมงาน ถือเป็นการเพิ่มมูลค่าสำหรับประสบการณ์ การจัดเก็บความรู้ที่มีสร้างขึ้น เกิดจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจนตกเป็นผลึกของความรู้ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์ความรู้ใหม่สำหรับองค์กร องค์ความรู้เกิดจากชุมชนนักปฏิบัติ (Cops) ทั้งเวลา ผู้ให้บริการ ซึ่งเกิดจากความต้องการของสมาชิก

กลุ่มส่งเสริมสนับสนุน – เอื้ออำนวย สามารถสร้างได้ด้วยผู้บริหาร หรือผู้ที่สนใจ เรียกว่า ผู้เอื้ออำนวยการดำเนินงาน (KCO)

ชุมชนนักปฏิบัติ คือ นักจัดการความรู้ตัวจริง (Cops) ซึ่งถูกสร้างโดยผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเรื่องเล่า นำไปสู่การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและเนื้อหา เกิดความเชื่อมั่นในการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติมีการจดบันทึกข้อมูลกลุ่มซึ่งเรียกว่า ผู้จดบันทึก (Note taker)

การจบและออกจากกิจกรรม (Closing Out) การบรรลุวัตถุประสงค์จะมีการตรวจสอบหรือทำให้แน่ใจว่าสามารถกระทำได้จริงตามที่วางไว้ การสะท้อนผลในเวลาที่เหมาะสมสำหรับทุกคนจะมีการทบทวนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การจบและออกจากกิจกรรม ผู้อำนวยความสะดวกจะเป็นผู้สรุปร่วมกับสมาชิก ผู้ปฏิบัติ และผู้เอื้ออำนวยส่งเสริมสนับสนุนว่าเป็นจริงมากน้อยแค่ไหน หากทุกคนเห็นตรงกันว่าเหมาะสม ความที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ถือว่าจบและออกจากกิจกรรม โดยมีประเด็นใหม่ที่ท้าทายขององค์กร ยังต้องดำเนินการต่อไป

การวางแผนในประเด็นท้าทาย ซึ่งเป็นไปตามเวลาและการสะท้อนงานทั้งหมด ซึ่งจะถูกตั้งขึ้นใหม่ในงาน และความเหมาะสมของบุคคลและทีมงานสมาชิกให้มีการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติด้วยกระบวนการที่ดีและสอดคล้องกับบริบท

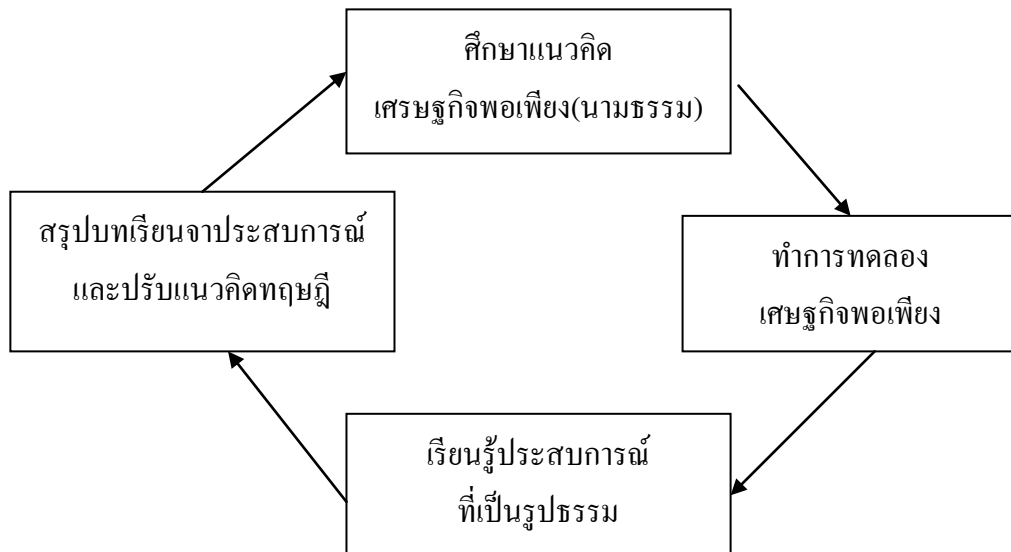
การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจพัฒนาแนวคิดขององค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาระบบการเรียนรู้และการประยุกต์ใช้ในระดับชุมชน การเชื่อมโยงเครือข่ายการพัฒนาชุมชนพอเพียงของภาคประชาสังคมทั้งนี้งานทั้ง 4 ด้านจะต้องมีความเชื่อมโยงกันอย่างบูรณาการ ที่ผ่านมายังไม่เห็นการเชื่อมโยงที่ว่ามี จึงทำให้การขับเคลื่อนอยู่ในขอบเขตที่จำกัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งควรมีการเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างกระจุกกระจายไปยังแผนงานต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันในลักษณะเชิงปฏิสัมพันธ์

การวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง การวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงที่ผ่านมา เป็นการวิจัยกระแสหลัก (ตามปรัชญาของ normal science) เพื่อค้นหาข้อสรุปบางอย่างที่นักวิจัยต้องการรู้โดยชุมชนไม่มีส่วนร่วมด้วยเลยในระบบ อนาคตข้างหน้า งานวิจัยเศรษฐกิจพอเพียง ควรจะเป็นงานวิจัยร่วมกับชุมชนเพื่อชุมชนเป็นการทำงานร่วมกับสมาชิกชุมชน เพื่อค้นหาข้อคิดข้อเสนอแนะบางประการที่จะนำมาใช้เพื่อปฏิบัติการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง อันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านเกี่ยวกับ

วิธีคิด วิธีการผลิตและวิถีชีวิตของชุมชน การวิจัยเสริมธุรกิจพอเพียงแนวนี้ อาจใช้ชื่อว่า Transformative Action and Learning Research เป็นการปฏิบัติการเพื่อแสวงหาการศึกษาและการเรียนรู้แนวใหม่ที่จะก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงทางเสริมธุรกิจสังคมของชุมชนโดยใช้กระบวนการวางแผนปฏิบัติการอย่างเป็นขั้นตอน ลักษณะเด่นของการวิจัยเสริมธุรกิจพอเพียงแนวใหม่

1. ปัญหาเสริมธุรกิจสังคมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ดังนั้นจึงต้องแก้ไขกันในชุมชน
2. จุดมุ่งหมายของการวิจัย คือ ต้องการสร้างเสริมธุรกิจพอเพียง โดยการปรับโครงสร้างเสริมธุรกิจสังคมของชุมชน
3. สมาชิกชุมชนเข้ามาร่วมปฏิบัติงานตลอดกระบวนการวิจัย
4. กลุ่มเป้าหมายหลักคือ สมาชิกที่ทำการผลิตในระบบเสริมธุรกิจชุมชนที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้
5. การวิจัยจะช่วยกระตุ้นให้ชาวชุมชนมีการตื่นตัวและมีความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของตนเอง
6. ชาวชุมชนคือ นักวิจัยเช่นเดียวกันกับทีมงานวิจัยอาชีพ ที่จะต้องอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน
7. แผนงานหลักของการวิจัย คือการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ให้เข้าสู่แนวทางเสริมธุรกิจพอเพียง
8. การวิจัยต้องตอบสนองความต้องการความนึกคิด ความใฝ่ฝัน ความเชื่อและวัฒนธรรมของชุมชน

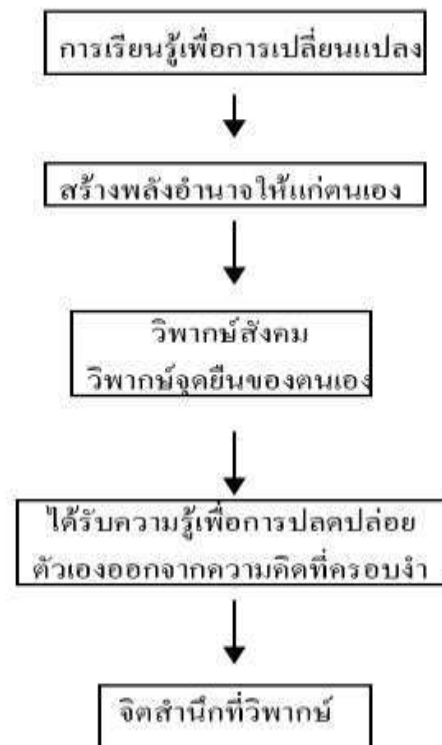
การวิจัย และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเสริมธุรกิจพอเพียงให้ข้อสรุปที่สำคัญข้อหนึ่งว่า การสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปรัชญาเสริมธุรกิจพอเพียง เพื่อนำไปประยุกต์ได้นั้นจำเป็นต้อง มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างเข้มข้น แต่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังไม่มีแนวคิดชัดเจนว่า เราจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างไร กระบวนการเรียนรู้ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องทำกันอย่างไร มีขั้นตอนอะไรบ้าง เกี่ยวกับเรื่องนี้ ฝ่ายงานวิชาการและการวิจัย ที่มีหน้าที่เสนอองค์ความรู้ใหม่ควรจะมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาค้นหาคำตอบโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการวิจัยแบบ Transformative Action and Learning Research ปัจจัยที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งก็คือ การวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ระดับชุมชนซึ่งจะเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์กระบวนทัศน์และค่านิยมเกี่ยวกับวิธีการผลิต วิธีคิด และวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชนในการนำเอาทฤษฎีที่เรียกว่า Theory of Experiential Learning มาประยุกต์ใช้ เราก็จะมีแผนผัง “วัฏจักรของการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์” ดังภาพประกอบ ที่ 7

ภาพที่ 7 แผนผังแสดง “วัฏจักร ของการเรียนรู้ท่ามกลางประสบการณ์”

ในแบบจำลองนี้ สมาชิกชุมชนจะเข้าร่วมในทีมงานวิจัย ซึ่งสมาชิกเป็นทั้งนักคิด นักทฤษฎี เศรษฐกิจพอเพียงและเป็นนักปฏิบัติเรียนรู้และประเมินประสบการณ์เศรษฐกิจพอเพียงไปในเวลาเดียวกัน อย่างไรก็ตามแบบจำลองนี้ยังมีจุดอ่อนอยู่บางประการ ซึ่งจะต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติมจากภายใต้แนวคิดนี้ การวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ของชุมชน จะต้องมีหลักการพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมจิตสำนึกแบบวิพากษ์ เพื่อให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการวิจัยได้ตระหนักถึงภัยอันตรายจาก เศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่คุกคามวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. สร้างสถาบันใหม่ที่สนับสนุนการพัฒนาจิตสำนึกที่วิพากษ์และจะเป็นเวทีเพื่อแพร่กระจายความคิดเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน
3. ฟื้นฟู วัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านและโลกทัศน์ดั้งเดิมที่เน้นความพอเพียงทางนิเวศ
4. ยึดมั่นในหลักการวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและเพื่อผลประโยชน์ของชุมชน การเรียนรู้ดังกล่าวนี้ ไม่ใช่เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อรักษาระบบเก่า หากแต่เป็นความรู้ เพื่อสร้างระบบใหม่ที่อยู่บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในการวิจัยเพื่อเปลี่ยนแปลงนี้ กระบวนการเรียนรู้จะเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยน โลกทัศน์และจิตสำนึกของผู้คนในชุมชน ดังภาพประกอบที่ 8

ภาพที่ 8 การปรับเปลี่ยนโลกทัศน์และจิตสำนึกของผู้คนในชุมชน

ผลผลิตของกระบวนการเรียนรู้จะปรากฏให้เห็นในรูปร่างของการปฏิเสธ ความคิดแบบทุนนิยมและหันมารับเอาความคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมกับแสวงหาแนวทางเพื่อนำเอาความคิดนี้ไปปฏิบัติท่ามกลางเรียนรู้จากประสบการณ์

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ในภาคปฏิบัติการวิจัย การเรียนรู้และการสร้างความเข้าใจ จะต้องเข้ามาเชื่อมโยงกับการสร้างสถาบันระดับชุมชน ซึ่งควรเป็นศูนย์กลางของการศึกษาและการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้ เราควรจะมองว่าเศรษฐกิจ พอเพียงนั้น ไม่ใช่เป็นเป้าหมายตายตัวคงที่ หากแต่เป็น “กระบวนการ” มากกว่าซึ่งประกอบด้วยแนวปฏิบัติที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาชั่วชีวิต ติดตามการดำรงชีวิตแบบพอเพียงตลอดเวลา
2. การเรียนรู้จะต้องใช้แนวทางของสหวิทยาการ เศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายมากกว่าคำว่า เศรษฐกิจ เป็นแนวคิดที่ครอบคลุมหลายมิติของชีวิตซึ่งต้องใช้วิธีวิทยาเชิงบูรณาการหลายสาขา
3. การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ต้องอยู่บนฐานคิดที่เรียกว่า คิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยให้ชาวชุมชนในศูนย์การเรียนรู้มีความสามารถหลายด้านตั้งแต่ การสังเคราะห์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากประสบการณ์ของหลายพื้นที่ไปจนถึงความสามารถในการวางแผนการจัดการ การประเมินผล และการมีความคิดที่วิพากษ์และสร้างสรรค์

4. การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้องสอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลายในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย เอกสารตำราข้อเขียน ต้องสะท้อนให้เห็นทั้งมิติทาง วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ข้อสรุปทั้ง 4 ข้อ ผสมผสานกันจะเป็นการสร้างพลังอำนาจให้แก่ชุมชนในการที่จะมีวิถีคิด วิถีการผลิต และวิถีชีวิตของตนเอง อันจะนำไปสู่การสร้างระบบที่เป็นอิสระจากทุนนิยม และเดินทางเข้าสู่แนวพอเพียง ยั่งยืน เข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ในที่สุด

โครงการวิจัยจะต้องค้นหาคำตอบว่า ความยั่งยืนใน มิติทางเศรษฐกิจสังคมเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมและกิจกรรมทางการผลิตการบริโภค (ของภาคธุรกิจเอกชนและครัวเรือน) ดังนี้

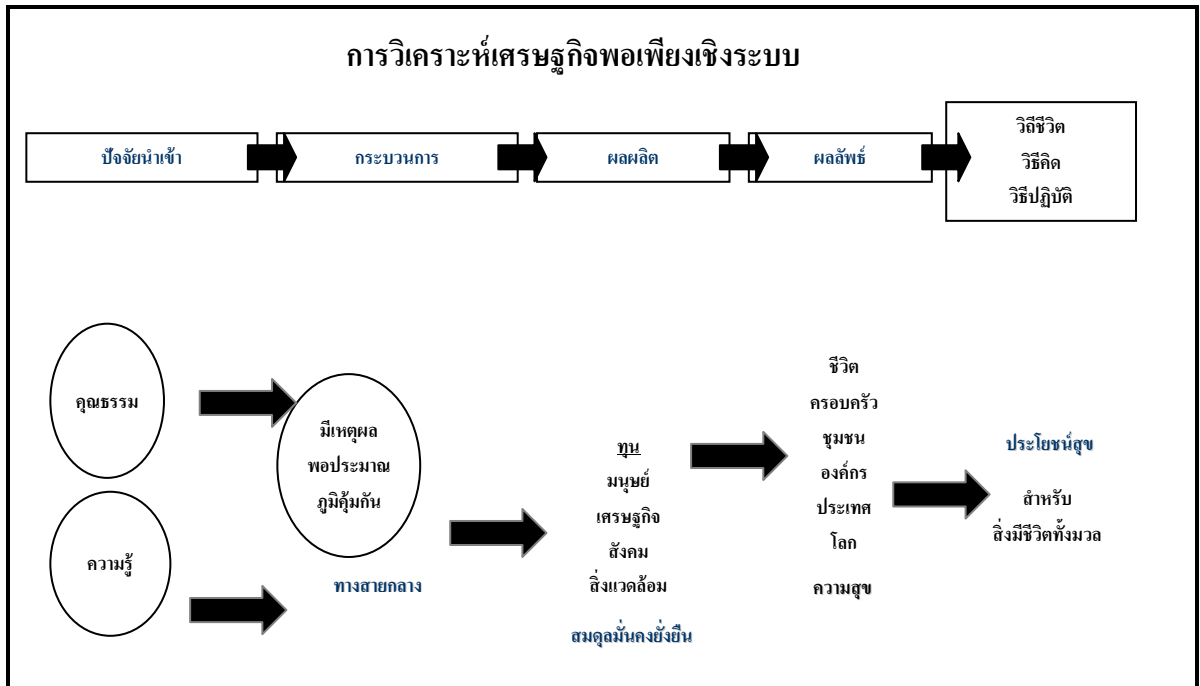
1. บุคคล กลุ่มคน สถาบันไหนจะเป็นกลุ่มเป้าหมายของการใช้แนวคิดความพอเพียงทางนิเวศน์
2. มีอุปสรรคอะไรบ้างที่ปิดกั้น ไม่เกิดความพอเพียงดังกล่าว
3. ทำอย่างไรจึงปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ “บริโภคนิยม” และ “วัตถุนิยม” ของคนเมืองหลวง
4. จะต้องมีการปรับเปลี่ยนอย่างไรบ้างเกี่ยวกับเทคโนโลยีและสถาบันการผลิตการบริการ เพื่อไปสู่ความพอเพียงทางนิเวศน์
5. ถ้ามีการปฏิบัติการเศรษฐกิจพอเพียงและความพอเพียงทางนิเวศน์ การพัฒนาเศรษฐกิจจะถูกกระทบกระเทือนแค่ไหน

แผนงานวิจัย 5 กลุ่ม

1. วิเคราะห์ความเชื่อมโยง ระหว่างแนวคิดความพอเพียงทางนิเวศน์กับผลกระทบต่อ การพัฒนาเศรษฐกิจและการยอมรับจากธุรกิจเอกชน
2. วิเคราะห์คุณภาพชีวิต กับ ลัทธิบริโภคนิยมและความพอเพียงทางนิเวศน์
3. วิเคราะห์ความพอเพียงในชีวิตประจำวันวิเคราะห์มิติทางการเมือง และวิถีชีวิตแบบพอเพียงเสนอแนวทางการจัดทำดัชนีเครื่องชี้วัด “ความสมบูรณ์แบบยั่งยืน” (sustainable welfare)

การวิจัยเชิงสหวิทยาการในแนวดังกล่าวจะเป็นการปูพื้นฐานที่สำคัญที่จะให้เราเห็นความเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงทางนิเวศน์ ความสมบูรณ์ คุณภาพชีวิต และความยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังภาพประกอบที่ 9

ภาพที่ 9 การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ

ผลการศึกษาโครงการสังเคราะห์งานวิจัยข้อเขียนและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดย ศ.ดร.อภิชาติ พันธเสน และ รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูลชูชุก มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียนและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมประมาณ 200 ชิ้น 2) เพื่อสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ สำคัญที่ได้จากงานที่สังเคราะห์ทั้งหมดลักษณะผลงานที่นำมาสังเคราะห์ งานวิจัยข้อเขียนและบทความ 204 ชิ้นประกอบด้วยมิติทางเศรษฐกิจ 47, สังคม 51, การเมืองการปกครอง 54, การศึกษา 52 ในจำนวน นี้มีงานกฎหมายสุขภาพและสิ่งแวดล้อมจำนวนไม่มากนัก เป็นผลงานในช่วงปี 2541- 2550 งานวิจัยที่ สร้างองค์ความรู้ใหม่ปรากฏในงานวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกจำนวน 4 ชิ้นงานวิจัยส่วนใหญ่จะเป็น งานกรณีศึกษาเฉพาะพื้นที่ในลักษณะที่เป็นการประเมินผลข้อเท็จจริงหรือตรวจสอบการเป็นเศรษฐกิจ พอเพียงมากกว่าเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานที่เกี่ยวกับ “วิธีการ” หรือ รูปแบบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยไม่ให้ความสำคัญกับ “วิถีคิด” มีผลงานเขียนถึง “วิถีชีวิต” (ซึ่งสะท้อน “วิถีคิด”) ของปัจเจกและครัวเรือนที่เป็นตัวอย่างของการดำรงวิถีชีวิตแบบ เศรษฐกิจพอเพียง แต่เป็นงานเชิงบทความเล่าเรื่อง ส่วนงานที่น่าจะนำมาสังเคราะห์เป็นทฤษฎีได้ เป็น งานเขียนของนักวิชาการที่มีชื่อเสียง เช่น ประเวศ วะสี, เสน่ห์ จามริก, นิธิ เอียวศรีวงศ์และเสรี พงศ์พิช วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาและคณะ เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตเป็นแนวทางในการพัฒนา ประเทศเป็นวัฒนธรรมเป็นกระบวนการทางสังคมที่จะเป็นภูมิคุ้มกันให้รู้เท่าทันกระแส โลกาภิวัตน์ โดยเน้นการใช้สติปัญญาที่มีกรณีศึกษาของกลุ่มที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มจาก ปัจเจกบุคคลครอบครัวชุมชนตลอดจนธุรกิจเอกชน มีความพยายามในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็น เศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ มีงานศึกษาที่ประเมินระดับความพอเพียงมีงานวิจัยที่ประเมินผล โครงการต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่ โดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่งานศึกษาเศรษฐกิจชุมชน และ

ความสัมพันธ์ระหว่างแนวทางเศรษฐกิจชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงกับทักษิณโณมิกส์ มีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ทัศนคติที่เป็นเศรษฐกิจพอเพียง การดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง คุณภาพชีวิตเป็นการวิเคราะห์เชิงระบบแต่ไม่ครบถ้วน มีการศึกษาชุมชนเมืองเพียง 1 ชุมชนมีการเมืองและการปกครองส่วนใหญ่เป็นบทความบทความมีความพยายามที่จะเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การเมืองและการปกครองกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งพิจารณาประกอบการพัฒนาเชิงพื้นที่บทความให้ความสำคัญกับชุมชนในฐานะฐานการพัฒนาที่จะทำให้มีภูมิคุ้มกันต่อกระแสโลกาภิวัตน์งานวิจัยมีจำกัด ส่วนใหญ่เป็นการประเมินผลโครงการของรัฐในระดับพื้นที่มีการศึกษา เป็นงานวิจัยประเมินผลโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริในสถานศึกษา งานเขียนที่มีอยู่ถึงปัจจุบัน ได้สะท้อนความไม่เข้าใจในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการศึกษาอยู่มากพอสมควร ยังไม่สามารถสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในมิติการศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญมิติอื่น ๆ กฎหมายได้มีการเสนอกฎหมายต่าง ๆ ที่จะช่วยปรับเปลี่ยนประเทศไทยไปสู่ทิศทางเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่จะเน้นการให้บริการสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม และเน้นการมีคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อความสุขของทั้งผู้ให้และผู้รับ บริการสิ่งแวดล้อมงานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงไม่ปรากฏงานเขียนลักษณะนี้มากนักภายใต้หัวข้อเศรษฐกิจพอเพียง

บทสรุปเศรษฐกิจพอเพียงมีอยู่แล้วในสังคมไทยซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาธรรมต่าง ๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาไม่ใช่ทฤษฎีสามารถนำไปประยุกต์ปฏิบัติได้กับทุกภาคส่วนทุกระดับแต่ในการนำไปปฏิบัตินั้นต้องตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่เหมาะสมซึ่งแตกต่างกันไป เศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะให้ความสนใจในประเด็นความเสี่ยงและภูมิคุ้มกัน ข้อแตกต่างที่สำคัญคือการวิเคราะห์แยกส่วน ไม่มีมิติจริยธรรม จิตใจ แต่ใช้การออกแบบกลไกภายนอกเพื่อควบคุมพฤติกรรมชุมชนเป็นรากฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นฐานของการพัฒนาอุตสาหกรรมที่สอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ด้้องค์ความรู้เกี่ยวกับ ลักษณะการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของส่วนต่าง ๆ เช่น คริวเรือน ชุมชน หน่วยธุรกิจ แต่ขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทแวดล้อม ปัจจัยเอื้อ หรือปัจจัยอุปสรรค ที่มีผลต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อสังเกต

1. การให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงให้ความหมายโดย บุคคลกลุ่มชุมชนที่ปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว จนถือเป็นตัวอย่างได้พยายามให้ความหมายของนักวิจัยเพื่อสร้างกรอบการวิเคราะห์ การใช้หลักสามห่วง สองเงื่อนไข ความเข้าใจหรือการตีความของผู้ศึกษาวิจัยเองอาจไม่ถูกต้อง ผู้วิจัยละเลยเรื่องวิธีคิดและการพึ่งตนเอง ยังให้ความสำคัญกับรัฐในฐานะผู้กำหนดและหยิบยื่น โครงการสู่ชุมชนขาดการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงปัจจัย กระบวนการผลผลิตครบทั้งระบบขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับบริบทแวดล้อม ปัจจัยเอื้อ หรือปัจจัยอุปสรรคที่มีผลต่อการเป็นเศรษฐกิจพอเพียงการสังเคราะห์องค์ความรู้กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 (2550-2554) เทียบวัตถุประสงค์ของแผน 10 กับองค์ความรู้ที่มีอยู่

2. ความรู้ที่ขาดหายไปคือ

2.1 ความรู้เพื่อการเชื่อมต่อสถาบันครอบครัว โรงเรียนและศาสนาเพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศไปในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 ขาดความรู้ที่จะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์การปกครองท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งจะเป็นฐานการขับเคลื่อนที่สำคัญของชุมชนเมืองและชุมชนในชนบท

2.3 ไม่มีความรู้เพียงพอที่จะช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่และภาคการเมืองขาดความรู้ที่จะสร้างเงื่อนไขให้เกิดธรรมาภิบาล (ความพอเพียง) ในทุกระดับของประเทศ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

การศึกษาวิจัยเพื่อเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาศึกษาวิจัยเพื่อใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนองค์การปกครองท้องถิ่น เพิ่มการจัดการความรู้และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Transformative participatory action research) เพื่อเป็นบทเรียนและตัวอย่างในบริบทที่หลากหลายเช่น เรื่องธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศของภาครัฐภาคธุรกิจและภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยเน้นเงื่อนไขและกระบวนการเป็นหลักจะขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างไร ศึกษาปัจจัยเอื้อ ปัจจัยอุปสรรคในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงพัฒนาความรู้ ที่เชื่อมโยงกับภาคเศรษฐกิจสมัย ใหม่ และส่งเสริมการวิจัยเสริมหลักสูตรเพื่อให้มีหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงเชิงระบบ เพื่อให้เห็นปัจจัย กระบวนการ และผลอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ชุมชน : เพ็ญณี แรอรท (2552, น.6)

จากการศึกษาการจัดศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนชนบทในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจได้พบว่าการศึกษานอกระบบได้แทรกตัวเข้าไปเสริมความเข้มแข็งและช่วยให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเอง และผ่านพ้นวิกฤตเศรษฐกิจได้หลายกรณี ดังตัวอย่างดังนี้

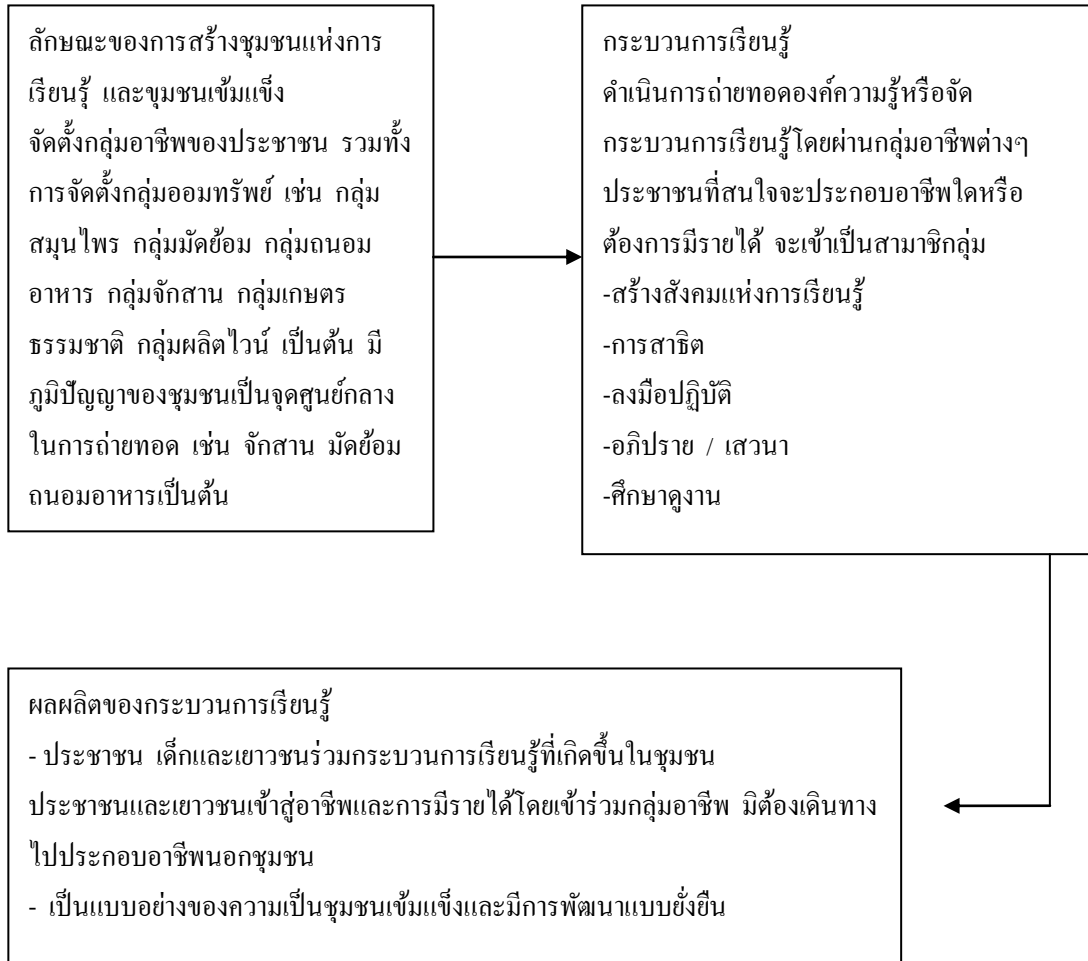
กรณีที่ 1 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างบุคคลให้ได้สัมผัสธรรมชาติสิ่งแวดล้อมศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสำนึก ด้านการพัฒนาตนเองและสังคม ลักษณะของรูปแบบมี ดังภาพประกอบที่ 10

ภาพที่ 10 รูปแบบกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งสร้างบุคคลให้ได้สัมผัสธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาสำนึก ด้านการพัฒนาตนเองและสังคม

จากรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนดังกล่าวจะสามารถพัฒนาเยาวชนหรือบุคคลให้เกิดความรักและความเข้าใจสภาพแวดล้อม สังคม ศิลปวัฒนธรรมเกิดความรักและเข้าใจตนเอง สามารถปรับตัวและพัฒนาตัวเองได้อย่างเหมาะสมซึ่งเป็นคุณลักษณะหลักที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ดังภาพประกอบที่ 11

กรณีที่ 2 รูปแบบการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนเข้มแข็ง

ภาพที่ 11 รูปแบบการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้และชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดเชิงวิชาการด้านการขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะเป็นปรัชญานำไปใช้ในการดำรงชีวิตแล้วยังอาจกล่าวได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นรากฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ดังจะเห็นได้ว่าเส้นทางเดินและกรอบการประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนาที่จะนำไปสู่ความยั่งยืน ตามแนวคิดของ Bossell (1998) ซึ่งให้เห็นว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องประเมินได้ทั้งระบบ ถ้าปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งที่เกี่ยวข้องไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจ ก็ย่อมหมายถึงว่าการพัฒนาจะมีปัญหา และไปไม่ถึงจุดหมายแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน

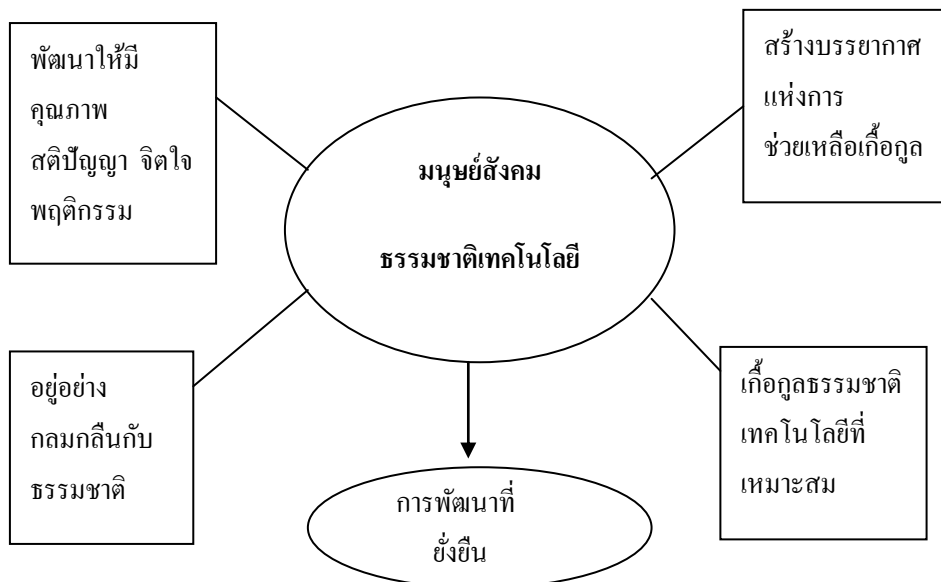
บอสเซลล์ (Bossell, 1998, p. 28) ซึ่งประเด็นว่า เราทุกคนอาศัยอยู่ในสังคมเดียวกัน มีความรับผิดชอบต่อกันทั้งทางของการพัฒนาทางสังคมร่วมกัน เราไม่สามารถที่จะมุ่งหน้าไปในทิศทางที่หลากหลายได้ ในเวลาเดียวกันเราต้องมีข้อตกลงร่วมเมื่อเดินมาถึงจุดที่ต้องตัดสินใจ การตัดสินใจที่สมเหตุสมผลจะขึ้นอยู่กับ

1. ฐานข้อมูล ซึ่งคือข้อมูลที่ทุกฝ่ายเห็นชอบว่าเป็นข้อเท็จจริงของสถานภาพปัจจุบัน

2. เส้นทางการอนาคต โดยค้นหาพื้นฐานหลักของการพัฒนาในอนาคตที่ก้าวต่อจากสถานะในปัจจุบันซึ่งจะต้องอยู่ในความเป็นไปได้ทั้งในด้านกายภาพ ความเป็นตรรกะ และความสัมพันธ์กับความเป็นจริง

3. ประเมินผลกระทบในแต่ละเส้นทางที่เกี่ยวข้องและระบบย่อยของระบบใหญ่ที่เกี่ยวข้อง

4. การประเมินเปรียบเทียบ โดยการเปรียบเทียบผลกระทบ ประเมินผลกระทบและทางเลือกที่ทุกฝ่ายเห็นพ้องและสรุปผลร่วมกัน ข้อสรุปที่ได้นำไปสู่สภาพสังคมที่สมดุล ควรเป็น ดังภาพประกอบที่ 12

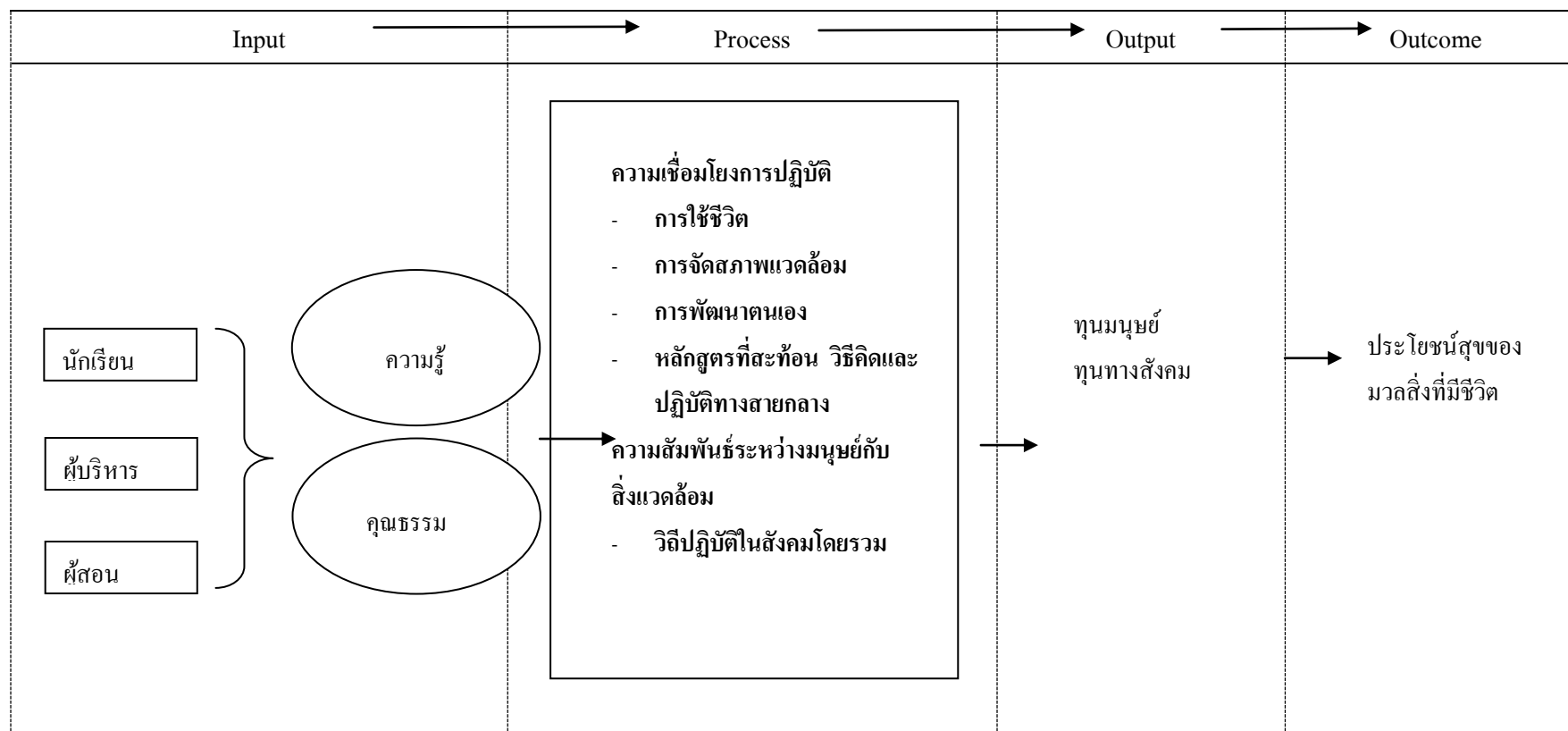
ภาพที่ 12 ข้อสรุปที่ได้นำไปสู่สภาพสังคมที่สมดุล

กระบวนการโดยละเอียดเพื่อเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน ประกอบด้วย 1) พัฒนาพฤติกรรม ได้แก่ ปลูกฝังวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่ครอบคลุม 2) พัฒนาจิตใจ ได้แก่ กำหนดพฤติกรรมและสภาพที่มีความสุขจากความพอเพียงทำให้เป็นจิตใจที่ไกล่ธรรมชาติ รู้จักโลก สันโดษอย่างถูกต้องฉลาดอย่างมีจุดมุ่งหมาย มีสติ มีอุดมคติ 3) พัฒนาสติปัญญา ได้แก่ การแยกออกจากวังวนแห่งค้นหาใช้ปัญญาด้วยโยนิโสมนสิการ การบริโภคด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยค้นหา รู้จักแยกแยะสิ่งผิด

सरवोदय (Sarvodaya movement) ปรัชญาชีวิตสำหรับกรณีกระบวนการซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างของสังคมเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บนฐานคิดของคุณค่าของชีวิต ที่มีจิตสำนึกทางจิตวิญญาณ จิตแห่งความรัก ความเมตตากรุณาปลูกฝังให้ทุกคน ดั้นหรือพัฒนาตนเองภายใต้หลักพุทธปรัชญาและปรัชญาของคานธี (Buddhist and Gandian Philosophy) ซึ่งประกอบด้วย พรหมวิหาร 4 และสังคหวัตถุ 4 วิธีการดำรงชีวิตประกอบด้วย การแบ่งปันแรงงานเพื่อพัฒนาหมู่บ้าน ความรักและการแบ่งปันทรัพยากรในชุมชน ใช้หลักแห่งทางเศรษฐกิจ มีความเป็นมิตรและให้เคารพต่อทุกชีวิต (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์,

2543) การใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการผลิต การเกษตรตลอดจนพัฒนาและใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ซึ่งแนวคิดสอดคล้องกับ Schumacher. (1973) ที่ได้เน้นถึงวิธีการดำรงชีวิตของสังคมเกษตรที่ดำรงอยู่ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม

ในระบบการศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำเข้าสู่สถาบันการศึกษาระดับหนึ่ง เป็นต้นว่า มีการพัฒนาหลักสูตร มีการนำโครงการที่มีลักษณะเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปปฏิบัติในโรงเรียน แต่การขับเคลื่อนยังไม่สะท้อนภาพขององค์รวมของเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันการศึกษาส่วนใหญ่เน้นคุณธรรมควบคู่กับความรู้เป็นฐานคิดที่นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งถ้าเริ่มจากคุณธรรมที่เข้มแข็งอย่างแท้จริงก็จะเป็นรากฐานที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง ขั้นตอนต่อไปการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติโดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีกิจกรรมรองรับอย่างต่อเนื่องซึ่งจะเป็นแนวทางที่นำไปสู่การปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นองค์รวมที่แท้จริงขับเคลื่อนเชิงระบบในระบบการศึกษา ในลักษณะองค์รวมประกอบด้วย ผู้เรียน ผู้สอนและผู้บริหารซึ่งมีความรู้และคุณธรรมเป็นตัวป้อน ความเชื่อมโยงในการปฏิบัตินับแต่การใช้ชีวิต การจัดสภาพแวดล้อม การพัฒนาตนเอง หลักสูตรที่สะท้อนวิถีคิดและปฏิบัติทางสายกลาง กระบวนการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและวิธีปฏิบัติในสังคมโดยรวมจะอยู่ในกระบวนการผลิตคือ ทุณมนุษย์ ทุณทางสังคม ผลลัพธ์คือประโยชน์สุขของมวลสิ่งมีชีวิต ข้อสังเกต คือขณะนี้หลักสูตรอยู่แล้ว แต่จะต้องขับเคลื่อนการปฏิบัติ การใช้ชีวิตการพัฒนาตนเองที่อาจจะเริ่มจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เห็นจุดเริ่มต้นในการขับเคลื่อนสิ่งสำคัญต้องมีกิจกรรมรองรับต่อเนื่อง ดังภาพประกอบที่ 13

ภาพที่ 13 ข้อเสนอแนะการขับเคลื่อน นโยบายเศรษฐกิจพอเพียงในระบบต่าง ๆ การวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงในระบบการศึกษา

(ปรับปรุงจากเพ็ญณี แรอรท), 2552 , น.6

แนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจากภูมิปัญญา

1. เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงผ่านวิถีชีวิต พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เกิดเมื่อปี 2481 อาศัยอยู่ อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วจึงบวชเป็นสามเณรอยู่ 3 ปีจนสอบได้นักธรรมโท เมื่อสึกออกมาไปเรียนเป็นช่างซ่อมเครื่องยนต์อยู่ 2 ปีและแต่งงานมีครอบครัว ปัจจุบันประกอบอาชีพเกษตรกรกรรมบนเนื้อที่ 22 ไร่ เริ่มทำเกษตรทฤษฎีใหม่เพราะต้องการจะแก้วิกฤตเศรษฐกิจของครอบครัว พ่อจันทร์ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้อย่างแน่นอน ไม่เป็นหนี้เป็นสินแต่จะมีอยู่มีกิน ฐานะมั่นคง และมีความสุข หลักในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งมาจากประสบการณ์ชีวิตที่สามารถปลดหนี้ได้ใน 5 ปี ประกอบด้วย

1. ศึกษาวิธีการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ให้ประสบความสำเร็จ เพื่อการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ได้ชักชวนคนที่มีแนวคิดการพัฒนาไปในทางเดียวกันมาร่วมกันทำ ศึกษาหาความรู้จากผู้รู้ อีกทั้งพ่อจันทร์ที่จะพกปากกาติดตัวตลอดเวลา คิดอะไรออกจะจดทันที

2. ความขยันหมั่นเพียร ปัจจัยสำคัญของการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ คือ แหล่งน้ำ ซึ่งได้ขุดสระด้วยมือของตนเองให้ได้โดยมีมรดกที่พ่อแม่ให้มา คือ มี 2 ข้างเป็นทุน

3. การรวมกลุ่มและปรึกษาหารือร่วมกัน จากเดิมที่ไม่เคยปรึกษาใคร ตัดสินใจทำอะไรด้วยตนเอง หลังจากเกิดวิกฤตมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นกัน ถ้าคนในครอบครัวเห็นด้วยจึงจะลงมือทำและมีการรวมกลุ่มคนที่มีความสนใจเหมือนกัน พูดคุยแลกเปลี่ยนปัญหาและประสบการณ์ มีการลงขัน ซึ่งนับเป็นการออมทรัพย์ร่วมทุนช่วยเหลือกัน

4. การสำรวจเก็บข้อมูลโดยละเอียดทุกวัน ทำบัญชี รายรับ – รายจ่าย เช่นเดียวกับที่เรียกว่าบัญชีครัวเรือน จดข้อมูลทุกอย่าง รวมถึงต้นทุนทั้งหมดในการทำกิจกรรม

5. การทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป เริ่มแรกทำจากเล็กๆก่อน จากปีแรกทำเพียงเพื่อให้พอต่อการบริโภคในครัวเรือน ปีต่อมาขยายเนื้อที่การปลูกเพิ่มขึ้น

6. การวางแผนที่ดี วางแผนการผลิตและการขายว่าทำอย่างไร ให้มีอยู่มีกินตลอดปี ต้องมีแผนการปลูกพืช และศึกษาถึงลักษณะและระยะเวลาการเติบโตของพืชแต่ละชนิดอย่างละเอียด

7. มีหลักการออม ใน 4 ด้าน ได้แก่

7.1 ออมดิน ทำอย่างไรให้ที่ดินที่มีขนาดเล็กเกิดประโยชน์สูงสุด การทำเกษตรผสมผสาน คือ การออมดินปลูกพืชหลากหลายทั้งพืชผัก ผลไม้ ไม้ยืนต้น อีกทั้งได้มีการวิจัยเกี่ยวกับการทำเกษตรประณีตไร่แก่งจนคนอีสานให้มีอยู่มีกินตลอด ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ น้ำไม่มีและคนไม่มีความสามารถแก้ไขได้โดยใช้วัชพืชใบไม้ที่ร่วงหล่น ขนมาถมที่ดินแล้วเอาปุ๋ยคอกมาวางด้านบน

7.2 ออมน้ำ นอกจากเอามารดพืชผักผลไม้แล้ว ยังใช้เลี้ยงปลาขยายพันธุ์ปลาแทนการซื้อปลากิน ต้องรู้ว่าปลาแต่ละชนิดกินอาหารอะไร รู้จักการทำหัวอาหารเลี้ยงปลา ปลูกข้าวโพด

ถั่วเหลือง มันสำปะหลังด้วยตนเอง

7.3 ออมต้นไม้ เป็นสิ่งสำคัญและถือเป็นบำนาญชีวิตให้แก่ตนเองและลูกหลาน ไม้ยางนามีค่าตั้งทองคำ ถ้าเราเพาะเอง ปลูกเองราคาไม่ถึง 1 บาท นอกจากนี้ยังได้ศึกษาเทคนิคการปลูกผักหวานป่าและถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่สนใจ

7.4 ออมคนดี คือส่งเสริมและสนับสนุนคนดีมีคุณธรรมเสียสละเพื่อส่วนรวมให้มีจำนวนมากเกิดขึ้นในชุมชนเปิดโอกาสให้คนเหล่านี้ได้แบ่งปันความรู้กับสมาชิกคนอื่น ๆ ผ่านศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเผยแพร่ความรู้สู่ชุมชน

2. การบริหารจัดการน้ำและดิน (จันทร์ที ประทุมภาอ้างถึงใน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2550, น.43) แนวความคิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพ่อจันทร์ที ประทุมภา เรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ และยังมี การนำความรู้ด้านวิชาการเรื่องการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่สวนของพ่อจันทร์ทีเอง น้ำในพื้นที่สวนเกษตรผสมผสานพอเพียงไม่ขาดไม่เกิน คือไม่มากเกินไป หรือน้อยเกินไป หลักสำคัญประจำใจของพ่อจันทร์ที คือการเก็บน้ำไว้ในดินและเก็บดินให้อยู่กับที่ เพื่อให้พืชผัก ไม้ผลและไม่ยืนต้นมีน้ำในดินไว้ใช้ในกระบวนการสังเคราะห์แสง โดยในการจัดการทรัพยากรน้ำเริ่มจากการปรับปรุงบำรุงดินที่แต่เดิมขาดความชุ่มชื้น ขาดธาตุอาหาร โดยมีวิธีการที่มีการนำธาตุอาหารของพืชจากภายนอกเข้าสู่ระบบ แต่ธาตุอาหารของพืชที่นำเข้ามา นั้น อยู่ในรูปอินทรีย์สาร เท่านั้น เช่นการใช้ น้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ฟางข้าว

หลังจากเริ่มปรับปรุงบำรุงดินได้แล้ว จะทำการปลูกพืชที่เก็บกักน้ำไว้ได้คือต้นกล้วย จากนั้นก็จะปลูกพืชที่มีกิ่งก้านใบแผ่ออกเป็นวงกว้างคือ ต้นตะขบ และต้นกระท้อน เมื่อปลูกจนสำเร็จ ก็เริ่มออกศึกษาพืชผักต่าง นำมาจัดสวนผักในรูปแบบต่างๆตลอดไป

การศึกษารายงานวิชาการของพ่อจันทร์ที ประทุมภา ปรากฏอีสานที่ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่ (คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2550, น.3) พบว่า

1. การปฏิบัติที่พยายามลดต้นทุนการผลิต จนถึงไม่ต้องลงทุนเลยไม่ว่าจะลงมือทำกิจการอะไร ยึดหลัก ไม่ลงทุนหรือลงทุนน้อยที่สุด เช่น การปลูกมะม่วงตอนแรกยอมลงทุนซื้อแม่พันธุ์เพียง 3 ต้น แล้วมาขยายพันธุ์เอาเอง หรือปลาที่ปล่อยลงบ่อ ก็เลือกที่ปลากินพืชเพื่อไม่ต้องซื้อหัวอาหาร พืชผักนอกจากเลือกปลูกประเภทครอบคราบแล้ว ต่อมาปลูกเพื่อขายได้ และขายได้ราคาดีเมื่อนอกฤดูซึ่งการปลูกนอกฤดูนั้น ต้องไม่ใช่สารเคมี แต่เป็นการเรียนรู้โดยวิธีธรรมชาติ เรียนรู้นิสัยพืชเพื่อปลูกนอกฤดูได้

2. การปฏิบัติที่มีความพยายามแสวงหาความรู้เชิงวิชาการสมัยใหม่มาพัฒนาวิธีการผลิตความรู้ในการขยายพันธุ์พืช เช่นการตอน ทาบหรือต่อกิ่ง หรือการเพาะพันธุ์ปลา พ่อจันทร์ทีไม่เคยมีความรู้มาก่อน ที่ผ่านมามีประสบการณ์แต่ในเรื่องการทำนาเมื่อต้องมาทำการเกษตร

ผสมผสาน จึงเกิดความคิดไปขอความรู้จากครูที่สอนด้านการเกษตร จากโรงเรียนมัธยมใกล้บ้าน
 ทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ผลผลิตจากวิธีการเกษตรผสมผสาน ไม่เพียงได้กินได้อยู่อย่างอุดม
 สมบูรณ์ แต่ยังปลดหนี้ก้อนใหญ่ได้ในเวลาไม่นาน

3. การจัดสรรรายได้เพื่อการใช้หนี้ ยึดหลักการไม่เหนียวหนี้ มีน้อยใช้คินน้อย มีมาก
 ใช้คินมาก ไม่เก็บสะสมเป็นก้อนใหญ่ แล้วจึงใช้คินเพราะอาจใช้เงินระหว่างการเก็บออม เพราะ
 รายจ่ายถูกเงินได้

3.1 ความสำเร็จของการปลดหนี้ จำเป็นต้องอาศัยหลักธรรม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัย
 หลักธรรมได้แก่ ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง โดยใช้ศีล 5 เป็นรากฐาน

3.2 แนวคิดในการดำเนินชีวิต การที่เคยพบวิกฤตชีวิต จึงทำให้แก้ไขวิกฤตนี้ได้ จึง
 ต้องการให้ชุมชนคนอื่น ๆ มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสุขและสามารถพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด
 การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ผู้เข้าเรียนรู้ ด้วยจิตใจอันเป็นกุศล เพื่อให้ความรู้แก่ผู้อื่น

3.3 เป้าหมายในชีวิต อยากพัฒนาคนให้อยู่ดีมีสุขจำนวนหนึ่งล้านครอบครัวทั่ว
 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.4 แรงบันดาลใจ เมื่อเราลงมือปฏิบัติแล้ว เห็นเป็นรูปธรรม มีความสุข มีผู้คนมา
 ศึกษาดูงานและเรายังถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ให้ผู้ที่มาศึกษาดูงานผลผลิตที่เราได้ลงแรงและทุ่มเทใจไป
 ทำให้มีกำลังใจอยากทำต่อไปเพื่อให้ศูนย์นี้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3.5 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับพ่อจันทร์ที่นั่น ล้วนเป็นสิ่งที่ดีและจะดีกับทุกคนที่
 ทำเหมือนกับพ่อจันทร์ที่ การเปลี่ยนแปลงมีดังนี้

3.5.1 ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้น ว่าเป็นเกษตรกร

3.5.2 มีความขยันหมั่นเพียรเพิ่มขึ้น

3.5.3 รู้จักประหยัดและการเก็บออม

3.5.4 รู้จักการทำงานเป็นทีม การหาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย

3.5.5 หนี้สินที่มีก็หมดไป มีเงินออม ครอบครัวปลอดภัยจากอบายมุข ลูกหลานอยู่
 พร้อมหน้ากัน ช่วยกันทำงานในพื้นที่ของครอบครัว ได้พัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้
 ยั่งยืนต่อไปและเป็นการตอบสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระ
 เจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9

ผลงานด้านวิชาการ

1. ความเป็นปราชญ์ชาวบ้านคุณสมบัตินึ่งที่ได้รับการยอมรับในความเป็นปราชญ์
 ชาวบ้านตามที่ อเนก นาคะบุตร ได้ให้ความหมายไว้ข้อหนึ่ง คือ การเป็นผู้ที่ได้คิด ทำสรุปบทเรียน
 และได้นำมาเป็นความรู้ให้เห็นประจักษ์อย่างชัดเจน ได้แก่ การผ่านวิกฤตหนี้สินด้วยการพึ่งตนเอง
 บนวิธีการเกษตรกรรมยั่งยืนแบบผสมผสาน และยังมีคุณสมบัตินึ่งที่สำคัญคือ การมีธรรมะของความ
 รักความเมตตา แบ่งปัน เพื่อแผ่ภูมิปัญญา ซึ่งพ่อจันทร์ที่ ก็ได้แสดงให้เห็นด้วยการเข้าร่วมกลุ่มที่มีวิธี

คิด วิถีปฏิบัติทำนองเดียวกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกื้อกูลกันพึ่งพากัน สามารถผ่านวิกฤตินี้สิน ด้วยการพึ่งตนเองด้วยวิธีการเกษตรกรรมยั่งยืน แบบผสมผสาน และการมีวิถีคิด ให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มพึ่งพากัน

2. การมีวิถีคิดให้มีความสำคัญกับการรวมกลุ่มพึ่งพาตนเอง อิทธิพลจากองค์กรเอกชน อิสระภายนอก ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการและเป็นกลุ่มเชิงระบบขึ้น ในการทำเกษตรผสมผสานพึ่งตนเองเพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน เมื่อได้รับการกระตุ้นเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของคนในชุมชนจากแกนนำขององค์กรเอกชนอิสระ พ่อจันทร์ที่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก โดยเข้าร่วมกับคนในชุมชนที่มีอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งรวมได้ 12 คน ทำการจัดตั้งกลุ่มเพื่ออาศัยเอื้อเพื่อพบปะกันได้รวมกลุ่มกันศึกษาดูงานที่พื้นที่ของ พ่อผาย สร้อยสระกลาง การมีฐานเรียนรู้สู่ระบบที่เอื้ออำนวยประโยชน์ต่อเวลาที่วิจัยชุมชนของศูนย์เรียนรู้ ความมีเวลานักวิจัยของ พ่อจันทร์ที่และการมีโอกาสของศูนย์เรียนรู้จัดเวทีประชุมให้เครือข่าย ฯ เรื่อง “งานวิจัยของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน ”

การค้นพบแนวของความเป็นนักวิจัยของ พ่อจันทร์ที่ ที่มีสำนึก บันทึก รวบรวม และจัดระบบข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาในวิถีการดำเนินชีวิต นำไปสู่การยอมรับให้ปฏิบัติการกิจกรรมและจัดระบบข้อมูลวิจัยของกลุ่ม ได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนตั้งแต่ช่วงแก้ปัญหาหนี้สินด้วยวิถีเกษตรผสมผสานพึ่งตนเอง ที่ได้เรียนรู้จากพ่อผาย สร้อยสระกลาง

3. การก้าวสู่กระบวนการเป็นเวทีวิจัยชุมชนเชิงระบบ ของศูนย์เรียนรู้เกษตรผสมผสาน บ้านโนนรัง-บุรพา ของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา กระบวนการวิจัยเชิงระบบนั้นสำหรับชาวบ้านอาจยังไม่มีคามคุ้นเคยมาก่อน แต่เดิมวิถีชาวบ้านอาจเพียงผ่านการค้นคว้า ลองผิดลองถูก ทดลองซึ่งเป็นการทำวิจัยโดยไม่รู้ตัวมาก่อน

4. รูปลักษณะของเวทีวิจัยชุมชน เป็นการประสานการเรียนรู้จากหลายฝ่าย ของศูนย์เรียนรู้ ทั้งหมด 13 ศูนย์เรียนรู้ในภาคอีสานลักษณะการเกิดขึ้นของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน โดยการประสานงานของนักวิชาการภายนอกนั้นได้สะท้อนรูปลักษณะนี้สู่การเกิดขึ้นของเวทีชุมชนด้วย จึงพบว่าเวทีวิจัยชุมชนมีการประสานการเรียนรู้จากหลายฝ่าย ได้แก่ นักวิชาการจากมูลนิธิฯ ทำงานในฐานะกองเลขานุการ นักวิชาการภายนอกที่ทำงานในฐานะคณะที่ปรึกษา ลักษณะของระดับเวทีวิจัยชุมชน ได้มีการจัดแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

1. ระดับเวทีวิจัยรวมของทุกศูนย์เรียนรู้ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อศึกษาปัญหาวิจัยจากทุกศูนย์เรียนรู้ ที่ประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประสานงานวิจัยของแต่ละศูนย์เรียนรู้ คณะที่ปรึกษา และฝ่ายกองเลขานุการจากมูลนิธิฯ

2. ระดับเวทีวิจัยของแต่ละศูนย์เรียนรู้มีจำนวนสมาชิก 20 คนที่มีการจัดสรรแกนนำที่อยู่ในหมู่บ้าน ที่เป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้จำนวน 10 คน และมีการคัดสรรแกนนำจากหมู่บ้านใกล้เคียงอีก 10 คนเพื่อขยายผลในการจัดเวทีวิจัยชุมชนในหมู่บ้านอื่น ๆ ในโอกาสต่อไปคณะผู้วิจัย

ชุมชนของศูนย์การเรียนรู้มาจากหลายฝ่ายตามแนวคิดลงร่วมกัน

การโยนหินถามทางเพื่อค้นหาปัญหาวิจัย : จังหวะก้าวแรกก่อนทำวิจัยเชิง ระบบของ ศูนย์เรียนรู้ คือ การประชุมระดมสมองในลักษณะของการโยนหินถามทาง ที่หมายถึง การทบทวน ปัญหาของชุมชน แล้วจัดจำแนกออกเป็นปัญหาที่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ด้วยกระบวนการกลุ่มและการพัฒนา กับปัญหาที่แก้ไขไม่ได้โดยง่าย ต้องอาศัยการวิจัยที่เป็นการสร้างองค์ความรู้ ศูนย์การเรียนรู้พ้อจันทร์ที่ ได้จัดประชุมในลักษณะโยนหินถามทาง 5 - 6 ครั้งได้ประเด็นปัญหาที่ต้องอาศัย กระบวนการวิจัย 5 เรื่อง ได้แก่

1. การผลิตและใช้ปุ๋ยชีวภาพ
2. ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านที่เหลืออยู่ : อดีต ปัจจุบัน และอนาคต
3. การเกิดและเส้นทางหนี้สิน : ประสบการณ์ของชาวบ้านและทางออก
4. การปรับปรุงดิน
5. การจัดการเรื่องอาหารการกิน

ปัญหาการวิจัยที่ได้จากการโยนหินถามทาง โดยคณะผู้วิจัยของศูนย์เรียนรู้ พ้อจันทร์ที่มีปัญหาวิจัยเฉพาะที่เป็นประสบการณ์ตรงของศูนย์เรียนรู้ที่ต้องการหาคำตอบ เพื่อนำประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ไม่เพียงกับเกษตรกรในพื้นที่ แต่ยังเป็นประโยชน์กับเกษตรกรโดยทั่วไปด้วย ได้แก่ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ด เนื่องจากศูนย์เรียนรู้นี้ได้เรียนรู้วิธีการผลิตปุ๋ยชีวภาพ ชนิดน้ำมาระยะหนึ่ง

3. องค์ความรู้และบทความโดยสรุปจากปัญหาวิจัยเฉพาะของศูนย์เรียนรู้บ้านโนนรัง - บุรพามีดังนี้

3.1 โครงการวิจัย “การศึกษาเปรียบเทียบการใช้ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดกับการใช้ปุ๋ยเคมี : กรณีพืชปลูกหอมแบ่งและกวาดตุ้ง” มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้ปุ๋ยเคมี กรณีพืชปลูกหอมแบ่งและกวาดตุ้ง ใน 3 ด้าน ได้แก่ น้ำหนักของหอมแบ่งและกวาดตุ้งเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิต การเปลี่ยนแปลงคุณภาพดินเมื่อเก็บเกี่ยว การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายของการใช้ปุ๋ยจุลินทรีย์ชีวภาพอัดเม็ดกับปุ๋ยเคมี

ผลการศึกษาและทดลอง พบว่า การใช้ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดส่งผลให้น้ำหนักของพืชปลูกทั้งหอมแบ่งและกวาดตุ้งมากกว่าการใช้ปุ๋ยเคมี และยังส่งผลให้ดินมีความเปลี่ยนแปลงในเรื่อง ธาตุอาหารดีซัน รวมทั้งลักษณะความเป็นกรด ซึ่งได้เปลี่ยนจากเป็นกรดจัด มาเป็นกรดปานกลางและการใช้ปุ๋ยชีวภาพอัดเม็ดเป็นการลดค่าใช้จ่ายได้มากกว่า

3.2 ปัญหาวิจัยร่วมของทุกศูนย์เรียนรู้ : เรื่องวิจัยที่เป็นปัญหาสะท้อนมาจาก โครงสร้างสังคมประเด็นปัญหาที่ได้ข้อสรุปมาจากการประชุม ในลักษณะของการโยนหินถามทางของแต่ละศูนย์เรียนรู้ เมื่อนำมาแลกเปลี่ยนกัน พบว่ามีความร่วมกันของประเด็นปัญหา ซึ่งสะท้อน

มาจากโครงสร้างของสังคม จึงมีการกำหนดเป็นประเด็นปัญหาวิจัยที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งยังคงดำเนินการวิจัย อยู่ในปัจจุบัน ส่งผลให้เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน สามารถส่งเสริมให้ศูนย์เรียนรู้ทั้ง 13 แห่ง ได้มีโอกาสดำเนินการวิจัยเรื่องอื่น ๆ ได้อีกอย่างต่อเนื่องไม่ขาดตอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องวิจัยเป็นปัญหาาร่วมที่สะท้อนมาจากโครงสร้างสังคมได้แก่

3.2.1 โครงการวิจัยและพัฒนาการเลี้ยงปูนาในบ่อดินหรือบ่อซีเมนต์

3.2.2 โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุนครอบครัวและชุมชนปลูกบำรุงดินจืด

3.2.3 โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการสนับสนุนครอบครัวและชุมชนปลูกต้นไม้ยืนต้นที่หลากหลาย

3.2.4 โครงการวิจัยและพัฒนาการทำเกษตรกรรมอย่างประณีตในพื้นที่ 1 ไร่

3.2.5 โครงการวิจัยเส้นทางหนี้ : ประสบการณ์และทางออกของชาวบ้าน

3.2.6 โครงการวิจัยและพัฒนาปฏิทินพืช ผัก ผลไม้ และสมุนไพรที่มีมากโดยไม่ต้องใช้สารเคมีในเดือนต่าง ๆ

3.2.7 โครงการวิจัยและพัฒนาการจัดทำข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรต้นแบบ

โครงการวิจัยและพัฒนาการทำเกษตรกรรมอย่างประณีตในพื้นที่ 1 ไร่

สมาชิกส่วนใหญ่ในศูนย์การเรียนรู้พอจันท์ที่ 1 ให้ความสนใจและปรารถนาเข้าร่วมวิจัยโครงการวิจัยนี้ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ท้าทายความสามารถในการออกแบบเพื่อให้ได้ผลิตผลสูงสุด ที่สำคัญผลวิจัยของโครงการนี้จะให้แง่คิดเป็นต้นแบบให้กับเกษตรกร ที่คิดรอบความคิดในเรื่องการลงทุน การลงแรงมาก ๆ ในพื้นที่ขนาดใหญ่ แล้วเกิดความท้อถอยต่อวิถีอาชีพเกษตรกร ในส่วนของการทำเกษตรกรรมอย่างประณีต ในพื้นที่ 1 ไร่ ไม่เพียงช่วยแก้จุดอ่อนในเรื่องการลงทุน หรือลงแรงมาก ๆ ส่งผลไปถึงเรื่องความพออยู่พอกิจ มีเหลือขาย ลดหนี้ปลดหนี้ ตลอดจนมีต้นไม้ยืนต้นที่หลากหลายไว้เป็นบ้านาณูชีวิตด้วย เมื่อประสบผลสำเร็จในพื้นที่ขนาดเล็กก็จะทำให้มีฐานความรู้ที่มั่นคง แข็งแกร่งพร้อมที่จะขยายผลไปทำในพื้นที่ขนาดใหญ่ต่อไป อย่างไรก็ตามคุณลักษณะเด่นมากของโครงการนี้ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ของทั้งเครือข่าย ให้ความสนใจเป็นพิเศษ คือการเอื้อประโยชน์ให้กับเกษตรกรที่มีพื้นที่ขนาดเล็ก ซึ่งแนวโน้มของสังคมในวันข้างหน้า กลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ที่มีขนาดเล็กลง ๆ ก่อนลงมือทำจริงนั้นทำเป็นแผนผังอย่างมีจุดมุ่งหมายวางไว้ว่าจะสามารถเลี้ยงคนในครอบครัวได้ตลอดปี การเกษตรประณีต ในพื้นที่ 1 ไร่ ของพอจันท์ที่ 1 ได้ทำหลากหลาย ได้แก่ปลูกผักสำหรับรับประทาน ประจำวัน จำพวก มะระ หอมแบ่ง หอมแดง ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักกาดขาว ผักกาดเขียว ค่ะน้า ตำลึง ผักขม ปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้นกว่า 100 ต้น เช่น มะนาว ฝรั่ง ขางนา นอกจากนี้ได้ทำบ่ออนุบาลลูกปลา และตกแต่งคันลุ่มรอบ ๆ ปากบ่อเพื่อทำร้านให้

บวบ และถั่วฝักยาว หอมแดง ผักกาด กวางตุ้ง แดงกวาง ข่า ผักชี ผลผลิตที่เกิดขึ้นทำให้คาดว่าจะเกินเป้าหมายขนาด 5 คน หรือกินได้ตลอดทั้งปี

โครงการวิจัยเส้นทางหนี้ด้วยประสบการณ์และทางออกของชาวบ้านระยะที่ 2

เกษตรกรในเขตเคลื่อนไหวของศูนย์เรียนรู้พอจันทร์ที่ ที่มีเส้นทางหนี้สินเช่นเดียวกับเกษตรกรทั่วไป การได้เข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ จะทำให้ได้องค์ความรู้ในการเพิ่มพูนความสามารถจ่ายคืนหนี้ด้วยวิธีการเกษตรผสมผสานและโครงการนี้ยังคงอยู่ในระยะเริ่มแรกของระยะที่ 2 การเรียนรู้จึงยังคงอยู่ในขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลในแบบสำรวจหนี้สินของครัวเรือนเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงของหนี้สินเปรียบเทียบกับตอนเริ่มทำเกษตรผสมผสานและสาเหตุของการกู้เงินเพิ่มขึ้น

การปลดหนี้สำเร็จด้วยวิถีเกษตรผสมผสานของปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นต้นแบบมีเส้นทางโดยสรุป คือ

1. จัดหาแหล่งน้ำด้วยการ ขุดสระ
2. สำรวจข้อมูลรายจ่ายของครอบครัว สิ่งที่ร้านค้าขาย ได้ข้อมูลการปลูกพืชนอกฤดู และการปลูกได้ต่อเนื่องตลอดปี
3. วางแผนผังพื้นที่ ผังงานและวางแผนปฏิบัติงาน
4. ลงมือปฏิบัติโดยยึดหลัก ทำเพื่ออยู่เพื่อกิน ลดต้นทุนการผลิต จนกระทั่งไม่ลงทุนเลย ให้ยึดความหมายว่า การลดต้นทุนการผลิตก็คือ การเพิ่มรายได้ ทำจากเล็กสู่ใหญ่ ทั้งในส่วนของพื้นที่เล็กสู่พื้นที่ใหญ่ และในส่วนของการผลิตที่เริ่มจากสิ่งที่เป็นรายได้ เช่น ปลูกเพื่อได้รายได้ไปสู่การเลี้ยงปลา การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงหมู การเลี้ยงวัว มีการแสวงหาความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม อนุรักษ์รายจ่ายครอบครัวโดยยึดคิดว่าการรู้จักหารายได้จำนวนมากนั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์ การทำบัญชีรายรับรายจ่ายและการรวมกลุ่มระดับครอบครัว และระดับแกนนำชุมชนเพื่อลงขันความคิดและได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อย่างเป็นประจำ และต่อเนื่อง รวมทั้งมีการลงขันแรงงานหรือลงแขก รายได้จากวิถีเกษตรผสมผสานไม่ได้เป็นกอบเป็นกำในทันทีแต่มีจังหวะก้าวไปตามลำดับคือ

- 4.1 พอได้อยู่ได้กิน
- 4.2 พอมีเงินตัดดอกเบี้ย
- 4.3 พอมองเห็นรายได้เป็นกอบเป็นกำชัดเจน
- 4.4 มีเงินปรับปรุงพื้นที่และลงทุนเลี้ยงสัตว์ใหญ่
- 4.5 มีเงินชำระหนี้ได้หมด

โดยมีเงื่อนไข ของความสำเร็จทั้ง 5 ข้อ คือ คุณลักษณะส่วนบุคคลคือ ขยัน เพียรพยายาม มานะใฝ่รู้ ใฝ่แสวงหา ใฝ่เรียน อดทนอดกลั้นต่อการยั่วของกระบวนการกระตุ้น ค่านิยมบริโภคนิยม วัตถุนิยม การดูหมิ่นดูแคลน ชื่อสัสต์ มีไหวพริบ มีปัญญา มีความเป็นนักวิจัย

ช่างแสวงหาคำตอบที่มีหลักฐาน ลดละเลิกอบายมุข มีจิตสาธารณะและเสียสละ

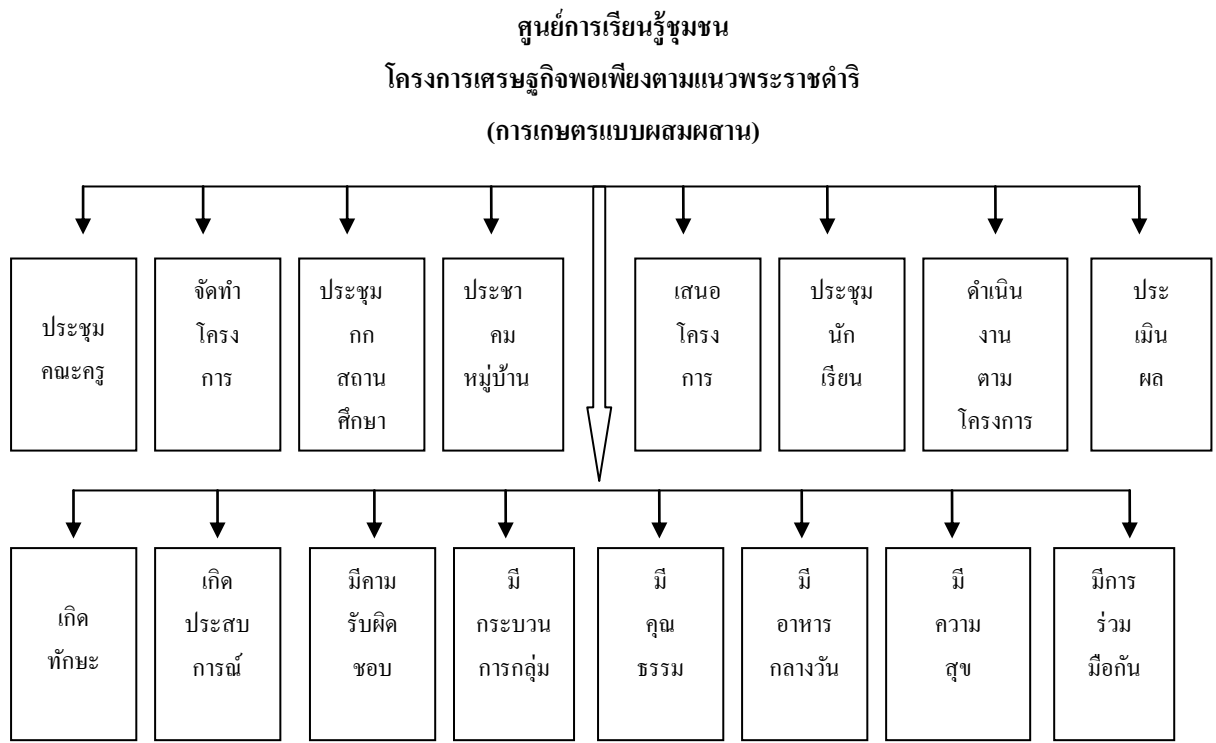
4. แนวทางปฏิบัติที่ เศรษฐกิจพอเพียงจากโรงเรียนที่เป็นเลิศ

4.1 โรงเรียนบ้านสามัคคี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เดินทางมาที่โรงเรียนบ้านสามัคคีโดยรถยนต์ส่วนตัวโดยเริ่มจากโรงเรียน ดานใหญ่พิทยาคาร ตำบลผาสุก อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ซึ่งได้ติดต่อสอบถามเส้นทาง จากผู้อำนวยการโรงเรียนนายพูนเกียรติ ศรีปัญญา ได้เดินทางไปตามเส้นทางอำเภอวังสามหมอ อำเภอสมเด็จ จากนั้นได้เดินทางจากอำเภอสมเด็จ อำเภอเสนางนิคม เดินทางเข้าอำเภอเลิงนกทา ผ่านตัวจังหวัดยโสธร และเข้าตัวจังหวัดอำนาจเจริญ ไปตามเส้นทางเข้าสู่อำเภอประทุมราชวงศา และเลี้ยวขวาก่อนถึงอำเภอประทุมราชวงศา ประมาณ 10 กิโลเมตร ซึ่งเป็นสี่แยกจากนั้นได้เข้าสู่ โรงเรียนบ้านสามัคคี โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนนายพูนเกียรติ ศรีปัญญา คณะครู นักเรียน รอต้อนรับด้วยความยินดี จากนั้นผู้อำนวยการโรงเรียนได้นำเสนอข้อมูลด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนด้วย เครื่องฉาย แผ่นพับ ซีดีรอมและรวมไปถึงด้านของงานที่เป็นเกี่ยวกับเอกสารหลักสูตรโรงเรียนและ หลักสูตรของโครงการกิจกรรมต่าง ๆ

4.1.1 ที่มาของหลักสูตร จากการสอบถาม สัมภาษณ์ผู้บริหาร คณะครู นักเรียน การศึกษาเอกสารและการศึกษาข้อมูลจากข้อมูลออนไลน์ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมดังนี้ โรงเรียนบ้าน สามัคคี ตั้งอยู่บ้านสามัคคี หมู่ 2 ตำบลนาป่าแซง อำเภอปทุมราชวงศา จังหวัดอำนาจเจริญ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 เปิดสอนชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน ทั้งหมด 79 คน ครู 4 คน ครูพี่เลี้ยง 1 คนนักการภารโรง 1 คน นายพูนเกียรติ ศรีปัญญา ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านสามัคคี อายุ 58 ปี ได้รับแรงบันดาลใจจากสภาพปัญหาของครอบครัว ซึ่งที่ผ่านมาได้ ประสบติดตนเองไปในทางที่เสื่อมเสีย จนขาดความศรัทธาจากชุมชนผู้ปกครอง และเกิดความ แดกแยก ในครอบครัวของตนจากจุดความแตกแยกในครอบครัว ทำให้ได้สติและได้หาแนว ทางแก้ไขปัญหาโดยเริ่มศึกษาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนฐานะทางครอบครัวดีขึ้น และปัญหาต่าง ๆ ค่อย ๆ คลี่คลายและดีขึ้นเรื่อยมาจนเป็นแบบอย่างในชุมชน จากจุดดังกล่าว ท่านผู้อำนวยการ โรงเรียนจึงมีนโยบายนำเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาในโรงเรียนเพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการเชื่อมโยงไป ถึงผู้ปกครอง โรงเรียนบ้านสามัคคีมีเนื้อที่ทั้งหมด 11 ไร่ ได้จัดทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงตลอด ระยะเวลา 2 ปีประสบความสำเร็จเป็นอย่างมาก จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ได้ร่วมกันจัดตั้งเป็น ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านสามัคคีได้เพิ่มเติมแนวคิดในการ ดำเนินงานคือ เมื่อครั้งมารับตำแหน่งใหม่ ๆ ได้เรียกประชุมชาวบ้านพร้อมกับรับสมัครคณะกรรมการ โรงเรียน ซึ่งก็มีชาวบ้านจำนวน 50 คนสนใจเขียนใบสมัคร ต่อมานำเรื่องเข้าที่ประชุมครูทำการ คัดเลือกกรรมการโรงเรียนจำนวน 7 คนที่เหลือให้เป็นที่ปรึกษาทั้งหมด จากนั้นได้พาคณะกรรมการ ไปศึกษาดูงานตามโรงเรียนต่าง ๆ ที่ประสบความสำเร็จแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงพัฒนา โรงเรียนบ้านสามัคคีจนสร้างผลงาน สร้างชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วประเทศ

4.1.2 การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านสามัคคี จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานทางด้านเอกสารและการสัมภาษณ์นางวิจิตร ญาติเจริญ อายุ 47 ปี ตำแหน่งครู คศ.2 ผู้รับผิดชอบโครงการได้ดำเนินโครงการโดยได้มีการรวมกลุ่มของนักเรียน โดยแบ่งเป็น 6 กลุ่ม ซึ่งนักเรียนชั้น ป.6 เป็นหัวหน้ากลุ่ม มีกิจกรรมเด่นของสถานศึกษาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงจนเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริโดยการดำเนินงานการเกษตรแบบผสมผสานดังนี้ โครงการเลี้ยงหมู (หมูป่า) การเลี้ยงไก่บนบ่อปลา การเลี้ยงปลาในบ่อดิน การเลี้ยงปลาในนาข้าว การเพาะเห็ดภูฐาน การทำนา การปลูกผักปลอดสารพิษ การทำปุ๋ยจุลินทรีย์ชีวภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารหลักสูตรและได้ศึกษาการดำเนินโครงการในปัจจุบันโดยมีนักเรียนที่รับผิดชอบในแต่ละด้านเป็นผู้นำในการเยี่ยมชมและสาธิตให้ดูเช่นการสีข้าวกล้อง การที่มีกิจกรรมที่ต่อเนื่องผู้วิจัยได้สอบถามถึง วิธีการดำเนินงาน กิจกรรมขั้นตอนต่าง ๆ จากผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งได้ให้ข้อมูลเป็นขั้นตอนกับผู้วิจัยว่า 1) ประชุมคณะครู 2) จัดทำโครงการ 3) ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา 4) ประชาคมหมู่บ้าน 5) เสนอโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ 6) ประชุมนักเรียน 7) ดำเนินงานตามโครงการ 8) ประเมินผลกิจกรรม ขั้นตอน 8 ขั้นตอนคือที่มาของโครงการดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ส่งผลให้ได้ข้อสรุปในการดำเนินกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ(การเกษตรแบบผสมผสาน) ดังภาพประกอบที่ 14

ภาพที่ 14 แผนภูมิการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ชุมชน โครงการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางการเกษตรพอเพียง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

1. ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

กรมวิชาการ (2538, น.12) กล่าวถึงความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการไว้ว่าเป็นรูปแบบของวิธีการศึกษาค้นคว้าแบบส่งผลสะท้อนตนเองเป็นหมู่คณะของกลุ่มผู้ปฏิบัติงานในสถานการณืทางสังคมเพื่อที่จะต้องการพัฒนาหาลักษณะที่ชอบทำและความชอบด้วยเหตุผลของวิธีการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้รูปแบบหรือแนวทางไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพของการปฏิบัติงานนั้น ขณะเดียวกันก็เป็นการพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติงานนั้น ๆ ให้สอดคล้องกับภาวะของสังคมและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

บุญชม ศรีสะอาด (2543, น.12) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเป็นการวิจัยเพื่อนำผลมาใช้ในการแก้ปัญหาอย่างรีบด่วนหรือปัจจุบันทันทีเช่นปัญหาการเดินขบวนเป็นต้นจากความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการสรุปได้ว่าเป็นการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบเป็นปัญหาเฉพาะเรื่องและต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนผลจากการวิจัยจะทำให้เกิดการพัฒนาและปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ

อรรถญา สุชาติโนบล (2544 , น. 66) สรุปความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเป็นการวิจัยอย่างมีระบบโดยนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาใช้เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะเรื่องเฉพาะจุดซึ่งทำให้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วอันจะส่งผลทำให้การปฏิบัติงานนั้นมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

Stephen KemmisและPatricia Weeks (เจดศักดิ์ ชุมนุม, 2540,น.37 ; อ้างอิง มาจาก Stephen Kemmis and Patricia Weeks. 1998) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นการวิจัยที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือบุคคลในการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ให้ดีขึ้นโดยเฉพาะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสังคมและการศึกษาของบุคคลเหล่านั้นในวงการศึกษาใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory ActionResearch : PAR) ในการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรหรือแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ ในการทำงานซึ่งต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในทุกขั้นตอน

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540, น.63) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึงกระบวนการทางประชาธิปไตยอย่างหนึ่งที่บุคคลจำนวนหนึ่ง นำความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยและการลงมือกระทำด้วยตนเองมาปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงสังคมของตนเอง ดังนั้น PAR จึงเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัยกลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการกระทำวิจัยนั่นเองโดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย

เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นยุทธวิธี ที่จะช่วยให้ประชาชนสามารถรวมตัวกันขึ้นมาในรูปขององค์กรประชาชน และสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง ทั้งโครงสร้างและการดำเนินงาน โดยอาศัยเงื่อนไขของการเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนด้วยระบบข้อมูลทำให้ประชาชนเห็นความสำคัญของข้อมูลเพราะข้อมูล

จะช่วยให้ประชาชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและทำการพัฒนาต่อไปได้ ประชาชนจะเกิดความสามารถในการวิเคราะห์ระบบข้อมูลได้ ต้องอาศัยการฝึกฝนประชาชนให้ทำวิจัยเป็น โดยการสร้างทีมงานวิจัยท้องถิ่น หรือนักวิจัยท้องถิ่นขึ้นมา (ชนพรรณ ธานี , 2540, น.56)

เทคนิคการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มีความคล้ายคลึงกับเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในเชิงมานุษยวิทยา ซึ่งนักวิจัยต้องเข้าอาศัยอยู่ในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน และเน้นการศึกษาชุมชนโดยมองคนในฐานะสมาชิกชุมชน และพฤติกรรมของคนจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง เป็นต้น เน้นการสังเกต การสัมภาษณ์ รวมถึงการใช้ในชีวิตในชุมชนเพื่อได้ข้อมูลเฉพาะเรื่องอย่างลึกซึ้ง มีการประยุกต์ความรู้ทางมานุษยวิทยามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา (อมรา พงศาพิชญ์ , 2536, น. 10)

หัวใจของกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม คือ การจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะฉะนั้นการจัดการชุมชนและการมีส่วนร่วมจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการที่ต้องทำควบคู่กันไป โดยมีเป้าหมายอยู่ที่การส่งเสริมให้บุคลากรและทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาให้ได้มากที่สุด ในรูปของการรวมตัวเป็นองค์กรโดยมีนักวิจัยภายนอกชุมชน ทำหน้าที่เป็นนักจัดองค์กรช่วยอบรมความรู้และทักษะของการทำวิจัยให้แก่ชุมชน และระงับในการครอบงำความคิดและการตัดสินใจของชุมชนและส่งเสริมให้ชาวบ้านเป็นผู้มีบทบาทในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) โดยการช่วยประสานงาน การให้ความรู้ทางวิชาการ และเทคนิคต่าง ๆ เป็นต้น

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายถึง เป็นการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรหรือในหน่วยงาน หรือเป็นการพัฒนาศักยภาพที่มีในตัวบุคคลแต่ละคนโดยให้บุคคลเหล่านั้นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัยและมีบทบาทเป็นผู้วิจัยตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหาจนสิ้นสุดกระบวนการวิจัย

2. จุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการแบ่งส่วนร่วมอย่างแข็งขัน จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวกับกิจกรรมวิจัยนับตั้งแต่การระบุปัญหา การดำเนินการ การติดตามผล จนถึงขั้นประเมินผล

ปฏิบัติการ (Action) หมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยต้องการจะดำเนินการอาจเป็นเรื่องพัฒนาแหล่งน้ำพลังงาน หรือภาวะโภชนาการ ฯลฯ ส่วนใหญ่แล้วปฏิบัติการมักเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาด้านใดด้านหนึ่ง

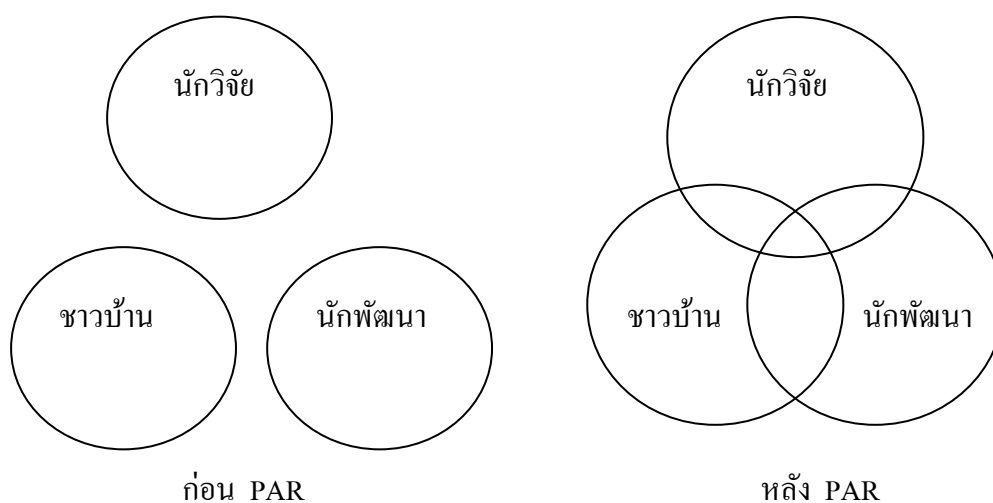
การมีส่วนร่วม (Participatory) หมายถึงการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่ร่วมกิจกรรมการวิจัยในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่งแล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือการนำแนวคิด 2 ประการนี้มาผสมผสานกัน

โดยปกติการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หมายถึงกระบวนการที่ผู้วิจัยได้เลือกกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งว่าดีเหมาะสมตามความรู้ความเข้าใจของผู้วิจัยมาดำเนินการปฏิบัติเพื่อทดลองว่าใช้ได้หรือไม่ประเมินดูความเหมาะสมในความเป็นจริงควบคุมแนวทางปฏิบัติการแล้วนำผลมาปรับปรุงปฏิบัติการเพื่อนำไปทดลองใหม่ จนกว่าจะได้ผลเป็นที่น่าพอใจนำไปใช้และเผยแพร่ได้ การวิจัยชั้นนี้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานเมื่อผู้วิจัยได้ข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้น ทำให้รูปแบบการวิจัยยืดหยุ่นได้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ อาจเป็นแบบมีส่วนร่วมหรือไม่ก็ได้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2542, น.68) ส่วนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทุกขั้นตอนเป็นสิ่งที่ชุมชนหรือชาวบ้านร่วมรับรู้และใช้ประโยชน์ด้วย ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและกลุ่มทางแก้ไขปัญหาชาวบ้านเป็นผู้ตัดสินใจ และยืนยันเจตนารมณ์ที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น กระบวนการวิจัยดำเนินไปในลักษณะการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่าขบวนการสังเคราะห์ข้อสรุปมีลักษณะเชิงวิภาษวิธี (Dialectic) ชาวบ้านจะค่อยๆพัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหาของชุมชนชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง ด้วยวิธีการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้ข้อมูลที่ได้จะมีความชัดเจนสะท้อนความคิดอ่านของชาวบ้าน ตลอดจนนิสัยใจความต้องการ และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา อย่างไรก็ตาม ข้อมูลเหล่านี้อาจไม่ได้นำไปสู่ปฏิบัติการโดยตรงก็ได้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางวิจัยที่ต่างไปจากการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ เพราะเน้นการยอมรับ หรือความเห็นพ้องจากฝ่ายชาวบ้านในการวิจัยชนิดนี้นักวิจัยจะต้อง

1. ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับชาวบ้านอยู่ตลอดเวลา
2. ทบทวนวัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นครั้งคราวเพื่อให้สอดคล้องกับ

ความเห็นของชาวบ้านอันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ในการวิจัยแบบ PAR ผู้วิจัยถือว่าชาวบ้านเป็นผู้รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้านด้วยไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว จะเห็นว่าทั้งสามฝ่ายคือ ชาวบ้าน นักวิจัยและนักพัฒนาต่างก็มีบทบาทเท่าเทียมกันในการร่วมกำหนดปัญหาและเลือกแนวทางปฏิบัติการ การวิจัยนี้จะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัยเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของนักพัฒนาและความต้องการกับความรอบรู้ของชาวบ้าน ดังภาพประกอบที่ 15 (สุภางค์ จันทวานิช, 2542, น.70)

ภาพที่ 15 ความสัมพันธ์ระหว่างนักพัฒนา นักวิจัยและชาวบ้าน ก่อนและหลังการวิจัยแบบ PAR

จากภาพดังกล่าววงกลมแต่ละวงคือ โลกทัศน์หรือวิธีมองปัญหาของแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โลกทัศน์ของแต่ละฝ่ายต่างกัน ไปตามกรอบแนวคิดที่ตนยึดถือหลังจากที่ได้มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแล้วคนทั้งสามกลุ่มจะมี “โลกทัศน์ร่วม” และความเข้าใจร่วมกันในเรื่องของการพัฒนาสิ่งนี้เป็นรากฐานที่สำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจที่ได้จากการวิจัยจะเป็นจุดเริ่มต้นของการปฏิบัติการอย่างมีประสิทธิภาพองค์กรเอกชน และโครงการขนาดเล็กได้ใช้วิธีการเช่นนี้ได้ผลมาแล้ว

ยาใจ วงษ์บริบูรณ์ (2537, น.10) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการว่าเพื่อจะปรับปรุงประสิทธิภาพของการปฏิบัติงานประจำให้ดีขึ้น โดยงานที่ปฏิบัติอยู่มาวิเคราะห์สภาพปัญหาอันเป็นเหตุให้งานนั้นไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจากนั้นใช้แนวคิดทางทฤษฎีและประสบการณ์ปฏิบัติงานที่ผ่านมาเสาะหาข้อมูลและวิธีการที่คาดว่าจะแก้ปัญหาดังกล่าวได้ แล้วนำวิธีการดังกล่าวไปทดลองใช้กับกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้น

3. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ โดยย่อดังนี้ (พันธุ์ทิพย์ งามสุต, 2540, น. 42)

3.1. เตรียมชุมชนเพื่อที่จะให้ชุมชนมีความพร้อมในการเข้ามีส่วนร่วมในการวิจัยในระดับที่เสมอภาค ในทุกขั้นตอนจึงต้องมีการเตรียมชุมชนก่อนโครงการวิจัยจะเริ่มในแง่ต่าง ๆ เช่น การสร้างบูรณาการของชุมชน การส่งเสริมกระบวนการตัดสินใจร่วมกันของชุมชน ในการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา หรือในการเลือก ผู้แทน ผู้ร่วมโครงการ เป็นต้น

3.2 อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชนในฐานะเป็นนักวิจัยจากท้องถิ่น ให้มีความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในท้องถิ่น บทบาทของผู้นำที่เป็นนักวิจัยท้องถิ่น การจัดองค์กรชุมชนรูปแบบของผู้นำ การสนับสนุนและมนุษยสัมพันธ์

3.3 กำหนดรูปแบบการวิจัยที่ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการวิจัย เช่น การแตกปัญหาทั่วไปที่ชุมชนเลือกแล้ว ลงเป็นปัญหาย่อย ๆ ที่สามารถจะทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหาได้ทีละส่วน ต่อไปก็กำหนดวิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลที่ต้องการเครื่องมือที่จะใช้ ผู้ที่จะให้คำตอบหรือให้ข้อมูล รวมทั้งขนาดของตัวอย่าง การสร้างเครื่องมือ การกำหนดรูปแบบคำถาม และวิธีการถาม ฯลฯ

3.4 ลงมือเก็บข้อมูลโดยผู้ที่ได้รับการอบรมวิธีการเก็บข้อมูลมาแล้ว

3.5 ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ทีมนักวิจัยท้องถิ่นจะร่วมกันทำการประมวลผลและสรุปข้อมูล ให้ข้อสังเกตหรือข้อวิจารณ์สิ่งที่พบ วิเคราะห์ว่าเหตุใดจึงได้ข้อมูลเช่นนั้น เขียนสรุปสิ่งที่พบอย่างกว้าง ๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะประกอบ

3.6 หากหรือผลการค้นพบกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอกลับคืนต่อชุมชน ให้มีโอกาสตรวจสอบและแก้ไขความถูกต้อง ตลอดจนทำการวิเคราะห์สรุปประเด็น หรือชี้แนะแก่ทีมวิจัย กระบวนการหาเรื่องนี้ อาจทำในรูปของการแสดงบทบาทสมมติ การประชุมกลุ่ม หรือวิธีการอื่น ๆ เช่น จัดแสดงข้อมูลในรูปของภาพหรือกราฟแบบต่าง ๆ ในที่สาธารณะ หรือที่ชุมชนของชุมชน แล้วกระตุ้นให้มีการออกความคิดเห็น การแสดงออกถึงความรู้สึกของชาวบ้าน การประเมิน ทำที่และปฏิบัติการต่อข้อมูลของชุมชน ที่รวบรวมได้จากกระบวนการวิจัย ตลอดจนการตัดสินใจร่วมกันในเรื่องเหล่านี้

3.7 วางแผนชุมชน โดยการอบรมมีวางแผนให้สามารถเขียนโครงการได้ รวมทั้งความสามารถในการจัดองค์กรชุมชนด้วย โครงการที่ทีมวางแผนเขียนนี้ จะต้องนำมาปรึกษาหารือกับชุมชน ให้ชุมชนตรวจสอบแก้ไขและรับรองก่อนนำไปเสนอเพื่อขอทุนสนับสนุนต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง

3.8 นำแผนไปปฏิบัติโดยการระดมทรัพยากร ทั้งบุคคลและงบประมาณ ตลอดจนองค์กรประชาชนต่าง ๆ ในชุมชน มาร่วมในการปฏิบัติตามแผนที่จัดวางขึ้นจากข้อมูลที่เป็นผลจากการศึกษา ร่วมกัน โดยทีมนักวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น

3.9 ติดตามกำกับและประเมินผลในชุมชนโดยทีมวิจัยและชุมชนร่วมกัน

เทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเข้าศึกษาหาสาเหตุปัญหาของชุมชน เพื่อร่วมกันวิเคราะห์วางแผน ดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนให้เบาบางลงซึ่งมีวิธีการและขั้นตอนที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานร่วมกันของชุมชนและนักวิจัย นักศึกษาชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม (PAR) เป็นเทคนิคที่เหมาะสมต่อในสมัยปัจจุบันที่ต้องการการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย

สมบัติ บุญประคม (2545, น. 6) กล่าวว่ากระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาและปรับปรุงสภาพการเรียนรู้การสอนในโรงเรียนของครูให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นตามขั้นตอนของ Kemmis และ McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) เริ่มต้นจากผู้วิจัยหรือครูผู้สอนสำรวจและวิเคราะห์

ปัญหาสำคัญเพื่อนำมาแก้ไขซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะเช่นการสำรวจข้อมูลในลักษณะรูปก้างปลา (fish bone) สำรวจพฤติกรรมของผู้เรียนการสังเกตของครูข้อมูลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2. **ขั้นลงมือปฏิบัติ (Action)** เป็นการนำแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในชั้นวางแผนมาดำเนินการในชั้นนี้ครูผู้วิจัยจะต้องพบปัญหาในการวิจัยมากมายแผนที่วางไว้จะต้องกำหนดให้สามารถยืดหยุ่นได้เปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมโดยกำหนดให้เกิดความสอดคล้องกับการปฏิบัติจริงในห้องเรียน

3. **ขั้นสังเกตการ (Observation)** เป็นการสังเกตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นข้อสังเกตของกระบวนการของการปฏิบัติ (the Action process) และผลของการปฏิบัติ (the effect of Action) พร้อมทั้งจดบันทึกการปฏิบัติที่เกิดขึ้นทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวังการสังเกตนี้หมายถึงการรวบรวมข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติโดยทั้งการเห็นด้วยตาการฟังและการใช้เครื่องมืออาจเป็นแบบทดสอบวัดผลที่ออกมาเป็นตัวเลขแบบสอบถามที่ต้องการทราบถึงความเปลี่ยนแปลงรวบรวมข้อมูลมีหลายวิธีครูผู้วิจัยต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมพิจารณาข้อดีข้อเสียของเครื่องมือแต่ละชนิดเพื่อรวบรวมข้อมูลให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

4. **ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติการ (Reflection)** ขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือการตรวจสอบกระบวนการปัญหาหรือสิ่งที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติการผู้วิจัยจะต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่างๆตามสภาพแวดล้อมของโรงเรียนหรือกิจกรรมที่กำลังศึกษาโดยผ่านกระบวนการถก - อภิปรายปัญหาการประเมินโดยกลุ่มให้ได้แนวทางในการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมและเป็นพื้นฐานข้อมูลที่จะเป็นแนวทางไปสู่การปรับปรุงและการวางแผนการปฏิบัติการต่อไป

การวิจัยปฏิบัติการผู้วิจัยต้องตระหนักอยู่เสมอคือกลุ่มมีความสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยไม่ควรทำแต่ลำพังการวิจัยควรดำเนินการตามวงจร 4 ขั้นตอนคือการวางแผนปฏิบัติงานจริง การสังเกตและการสะท้อนการปฏิบัติกระทำซ้ำ ๆ ตามวงจรจนกว่าจะได้ผลการปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงปฏิบัติการใช้วิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพคือการแจกแจงข้อค้นพบที่สำคัญในเชิงอธิบายความซึ่งจะนำมาสู่การสรุปเป็นผลงานวิจัยและแสดงให้เห็นแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพเพื่อแก้ไขปัญหในเรื่องราวของสิ่งที่ศึกษานั้น (สมบัติ บุญประคม, 2545, น. 8)

สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

สุขภาวะ หมายถึง สุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญามิใช่เพียงการปราศจากโรคหรือความพิการเท่านั้นรวมสุขภาวะที่สมบูรณ์ทุก ๆ ทางเชื่อมโยงกันสะท้อนถึงความ เป็นองค์รวมอย่างแท้จริงของสุขภาพ ที่เกื้อหนุนและเชื่อมโยงกันทั้ง 4 มิติ ซึ่งคนไทยมีสุขภาวะดีครบ ทั้งสี่ด้าน ได้แก่ กาย จิตใจ สังคม และปัญญา (พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ, 2550, น.5) ดังนี้

1. สุขภาวะทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีเศรษฐกิจพอเพียง มีสิ่งแวดล้อมดี ไม่มีอุบัติเหตุเป็นต้น
2. สุขภาวะทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลายไม่เครียด คล่องแคล่ว มีความเมตตา กรุณา มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น
3. สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันด้วยดีในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม ในโลกซึ่งรวมถึงการมีบริการทางสังคมที่ดีและมีสันติภาพ เป็นต้น
4. สุขภาวะทางปัญญา (จิตวิญญาณ) หมายถึง ความสุขอันประเสริฐที่เกิดจากมีจิตใจสูง เข้าถึงความจริงทั้งหมด ทดละความเห็นแก่ตัว มุ่งเข้าถึงสิ่งสูงสุด

ประเวศ วะสี ได้ให้ความหมายในบทความเรื่อง สุขภาวะทางปัญญา ในมติชนรายวัน (ประเวศ วะสี 14 มิถุนายน, 2551, น.12) สุขภาวะ หมายถึงสภาวะที่คนเรามีสุขภาพที่มีความพร้อมรวมมิติต่าง ๆ ทั้ง 4 ด้าน คือ กาย จิตใจ สังคมที่รวมสิ่งแวดล้อม และทางปัญญาเชื่อมโยงกันอย่างเป็นบูรณาการอยู่ในชีวิตแต่ละด้านมีองค์ประกอบ 4 รวมกันเป็นสุขภาวะ $4 \times 4 = 16$ องค์ประกอบ ด้านที่ 1 ด้านร่างกาย 4 อย่างประกอบด้วย (1) ร่างกายแข็งแรง (2) ความปลอดภัย (3) มีความปลอดภัย (4) ความมีปัจจัย 4 ซึ่งมาจากการมีสัมมาชีพ ด้านที่ 2 ด้านจิตใจ 4 ประกอบด้วย (1) ความดี (2) ความงามหรือสุนทรียะ (3) ความสงบ (4) ความมีสติ ด้านที่ 3 ด้านสังคม 4 ประกอบด้วย (1) สังคมสุข สัมพันธ์หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีในทุกระดับ (2) สังคมเข้มแข็ง (3) สังคมยุติธรรม (4) สังคมสันติและ ด้านที่ 4 ด้านปัญญา 4 อย่างประกอบด้วย (1) ปัญญาารู้รอบรู้เท่าทัน (2) ปัญญาทำเป็น (3) ปัญญาอยู่ร่วมกันเป็น (4) ปัญญาบรรลุอิสรภาพ

ดังนั้นความหมายสุขภาวะ หมายถึง การทำให้สุขภาพทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาเกิดภาวะความสมดุล เชื่อมโยงเป็นบูรณาการ จนนำไปสู่ความอยู่ดีมีสุข

ความหมายของคำว่าแผนที่สุขภาพ หมายถึงการจัดทำแผนที่สุขภาพ 4 มิติ คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและสติปัญญา โดยผู้นำกลุ่มองค์กรในระดับหมู่บ้านได้ทำการสำรวจข้อมูลและมีการวิเคราะห์สรุปเป็นแผนที่สุขภาพในลักษณะภาพรวมทั้ง 4 มิติ และมีการแยกย่อยเป็นแผนภาพสุขภาพในแต่ละด้าน ได้แก่แผนที่ด้านร่างกาย แผนที่ด้านจิตใจ แผนที่ด้านสังคม และแผนที่ด้านสติปัญญา ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นร่วมในการพัฒนางานในระดับชุมชนและหรือตำบล การจัดทำแผนที่สุขภาพชุมชนมีขั้นตอนในการดำเนินงาน (สมพันธ์ เตชะอธิก, 2553, น. 9) ดังนี้

1. การจัดทำเวทีประชาคมระดับตำบลของตำบลนาข่า เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมา เป้าหมาย และกระบวนการดำเนินงานของโครงการวิจัย
2. การค้นหาแกนนำสุขภาพระดับหมู่บ้านกลุ่มเป้าหมายที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ แบ่งออกเป็นหมู่บ้านวังจาน 10 คน หมู่ 13 บ้านวังใหม่ จำนวน 10 คน หมู่ 16 บ้านวังเหนือ จำนวน 10 คนจำแนกเป็นผู้นำด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ผู้นำด้านความเข้มแข็งของชุมชน และผู้นำ

ด้านความรู้วิชาการ เลือกมาโดยใช้วิธีสังคมมิติ

3. การจัดทำตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการ และแบบสำรวจข้อมูล
รายรับรายจ่ายบัญชีรายครัวเรือน

4. การเก็บข้อมูลสุขภาพ 4 มิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญาในระดับ
หมู่บ้าน โดยกำหนดเอาร้อยละ 30 ของครัวเรือนทั้งหมดโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์รายครัวเรือน

5. การเก็บข้อมูลบัญชีรายครัวเรือนรายรับรายจ่าย กำหนดร้อยละ 30 ของครัวเรือน
ทั้งหมด โดยเน้นกลุ่มผู้นำด้านสุขภาวะชุมชน 30 คนเป็นหลักเพื่อใช้ประกอบการพัฒนารายครัวเรือน
ในการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และการสังเคราะห์ภาพรวมภาพรวมในระดับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยมีการเก็บ
รวบรวมข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ เพิ่มเติม เช่น สถานีอนามัย ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านจาก กชช.2 ค หรือ
จปฐ. เป็นต้น

6. การจัดทำแผนที่สุขภาพ 4 มิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติ
ปัญญา และสรุปเป็นภาพรวมของหมู่บ้าน รวมทั้งหมด 5 แผ่น จากนั้นจัดเวทีประชาคม เพื่อ
ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล และได้มีการจัดพิมพ์เป็นแผนที่ เป็นรายแผ่นติดไว้ที่ศาลาวัดชุมชน
วังงาน และเผยแพร่ในระดับตำบล

ความหมายของคำว่าอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีชีวิตและการดำเนินชีวิตที่ดี เป็นแนวคิดที่
เกี่ยวข้องการมองว่าอะไรเป็นองค์ประกอบอยู่ในความสุขของมนุษย์และชีวิตที่ดีที่เรามุ่งแสวงหา แบ่ง
ได้เป็น 2 ด้านได้แก่ 1) ความอยู่ดีมีสุขทางนามธรรม (subjective wellbeing) 2) ความอยู่ดีมีสุขทาง
วัตถุ (objective wellbeing) และมีแนวคิดอรรถประโยชน์ หมายถึงการแสวงหาความสุขให้มากที่สุด
ที่สุดของแต่ละคน (the greatest happiness) อะไรที่ทำให้ประสบการณ์และชีวิต มีความน่าอภิรมย์
และไม่น่าอภิรมย์ (life satisfaction)

ความสำคัญของการอยู่ดีมีสุข หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างความมั่งคั่งทางวัตถุ และ
ความอยู่ดีมีสุข ไม่ได้มีลักษณะเป็นสมการเส้นตรงความผาสุก (happiness) นำสู่ความสำเร็จ ใน
domain ที่สำคัญของชีวิต อย่างเช่นความรัก การงาน หรือสุขภาพ คนที่มีความสุข มีชีวิตที่ยืนยาวกว่า
คนอื่น 7 ปี โดยเฉลี่ย

ดังนั้นอยู่ดีมีสุข หมายถึง ความพออยู่พอกินและดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา

บริบทชุมชนวิจัย

บริบทชุมชนวิจัยจังหวัดมหาสารคาม

1. ด้านกายภาพ

การเดินทาง รถยนต์ส่วนบุคคลจากกรุงเทพฯ เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แล้วต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรีผ่านจังหวัดนครราชสีมา ทางหลวงหมายเลข 226 เข้าสู่จังหวัดบุรีรัมย์ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย อำเภอบรบือ เข้าสู่จังหวัดมหาสารคาม รวมระยะทางประมาณ 475 กิโลเมตร หรือจากกรุงเทพฯ เดินทางไปตามทางหลวงหมายเลข 1 (พหลโยธิน) แล้วต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 2 (มิตรภาพ) ที่จังหวัดสระบุรี ผ่านจังหวัดนครราชสีมาถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น เลี้ยวขวาไปตามถนนหมายเลข 24 (ถนนแจ้งสนิท) ผ่านอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เข้าสู่ตัวเมืองมหาสารคาม รถโดยสารประจำทางบริษัทขนส่ง จำกัด มีรถโดยสารประจำทางทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ บริการวันละหลายเที่ยว รายละเอียดสอบถามได้ที่สถานีเดินรถสายตะวันออกเฉียงเหนือ หมอชิต 2 โทร. 02-936-2852-66 สำหรับบริษัทเดินรถเอกชนที่วิ่งบริการไปจังหวัดมหาสารคามคือ มีหลายบริษัท ทั้งที่วิ่งถึงจังหวัดมหาสารคามและผ่านอีกหลายสาย เช่น สายกรุงเทพฯ ไปอุบลราชธานี สายกรุงเทพฯ ไปร้อยเอ็ด สายกรุงเทพฯ ไปนครพนม สายกรุงเทพฯ ไปสกลนคร สายกรุงเทพฯ ไปจังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นต้น สำหรับผู้ที่เดินทางโดยรถไฟ หรือเครื่องบิน จะต้องลงที่จังหวัดขอนแก่น แล้วต่อรถยนต์ไปจังหวัดมหาสารคาม อีกประมาณ 72 กิโลเมตร หรือถ้าไปรถไฟจากกรุงเทพฯ จะลงที่อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แล้วต่อรถยนต์ประจำทางไปอีกระยะทางประมาณ 70 กิโลเมตร ก็จะถึงตัวจังหวัดมหาสารคาม ระยะทางจากเทศบาลเมืองมหาสารคามไปยังอำเภอและกิ่งอำเภอต่าง มีดังนี้

อำเภอกันทรวิชัย	16	กิโลเมตร
อำเภอบรบือ	25	กิโลเมตร
อำเภอโกสุมพิสัย	28	กิโลเมตร
อำเภอแกลง	28	กิโลเมตร
อำเภอวาปีปทุม	40	กิโลเมตร
อำเภอเชียงยืน	55	กิโลเมตร
อำเภอนาเชือก	58	กิโลเมตร
อำเภอนาคู	64	กิโลเมตร
อำเภอยางสีสุราช	70	กิโลเมตร
อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย	82	กิโลเมตร
อำเภอกุฉินารายณ์	40	กิโลเมตร
อำเภอชื่นชม	90	กิโลเมตร

1.1.2 ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นพื้นที่ค่อนข้างราบเรียบถึงลูกคลื่นลอนลาดพื้นที่โดยทั่วไปมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 130 - 230 เมตร มีลักษณะภูมิอากาศแบบมรสุมเมืองร้อน ในฤดูร้อนมีอุณหภูมิสูงประมาณ 39 - 42 องศาเซลเซียส ฤดูหนาวมีอุณหภูมิประมาณ 5 - 12.5 องศาเซลเซียส ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยประมาณ 1,304.7 มิลลิเมตร /ปี

2. ด้านการเมืองการปกครอง

2.1 ประชากร เดือนมีนาคม 2551 มีประชากรทั้งหมดจำนวน 936,123 คน แบ่งเป็นชายจำนวน 464,030 คน เป็นหญิงจำนวน 472,093 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 242,448 ครัวเรือน

2.2 เขตการปกครอง จังหวัดแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 133 ตำบล 1 เทศบาลเมือง 10 เทศบาลตำบล หมู่บ้านจำนวน 1,944 หมู่บ้าน

2.3 โครงสร้างส่วนราชการ ประกอบด้วยส่วนราชการทั้งหมด 68 หน่วยงาน ประกอบด้วยส่วนราชการบริหารส่วนกลางจำนวน 41 หน่วยงาน ส่วนราชการบริหารส่วนภูมิภาค สังกัดกระทรวง ทบวง กรม จำนวน 27 หน่วยงาน และมีส่วนราชการอิสระจำนวน 4 หน่วยงาน องค์การบริหารราชการส่วนท้องถิ่น 3 รูปแบบ คือ องค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 1 แห่ง เทศบาลจำนวน 11 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 131 แห่ง

2.4 การเมือง จังหวัดมหาสารคามมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขต จำนวน 6 คนและสัดส่วนจำนวน 1 คน มีสมาชิกวุฒิสภาจำนวน 1 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนจังหวัดจำนวน 30 คน สมาชิกสภาเทศบาลเมืองจำนวน 18 คน สมาชิกเทศบาลตำบลจำนวน 120 คน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 3,722 คน

3. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

3.1 ไฟฟ้า ปี 2550 ครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 232,998 ครัวเรือน ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ จำนวน 2,192 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 0.94 ของจำนวนครัวเรือนที่มี ไฟฟ้าเมื่อเปรียบเทียบกับปี 2549 มีครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้เพิ่มขึ้น จำนวน 2,911 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 1.25 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่มีไฟฟ้าใช้ในปี 2549

3.2 ประปา มีระบบประปาใช้จำนวน 11 อำเภอ สำหรับอำเภอที่ไม่มีระบบประปาใช้ ได้แก่ อำเภอยางสีสุราช และอำเภอนันทบุรี ปี 2550 จังหวัดมีน้ำประปาที่ผลิตได้ทั้งจังหวัดจำนวน 8,595,752 ลูกบาศก์เมตร และสามารถผลิตน้ำเพื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ใช้ได้จำนวน 5,226,111 ลูกบาศก์เมตร คิดเป็นร้อยละ 60.71 ของน้ำประปาที่ผลิตได้

3.3 โทรศัพท์ สถิติปี 2550 จังหวัดมีเลขหมายโทรศัพท์ที่เปิดให้บริการทั้งหมด 41,149 เลขหมาย

4. สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4.1 ด้านเศรษฐกิจ

4.1.1 พืชเศรษฐกิจ ได้แก่ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง มันสำปะหลังและอ้อยโรงงาน

4.1.2 การปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ที่สำคัญคือ โค กระบือ สุกร เป็ด ไก่

4.1.3 แรงงาน (มีนาคม 2551) ประชากรอยู่ในวัยกำลังแรงงาน จำนวน 522,634 คน ในจำนวนนี้มีงานทำ 514,519 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 98.44 ของจำนวนแรงงานปัจจุบัน เป็นผู้ว่างงาน

จำนวน 8,115 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 1.55 ของจำนวนแรงงานปัจจุบัน จังหวัดมหาสารคามมีอัตราค่าจ้างขั้นต่ำรายวัน วันละ 151 บาท (1 มิถุนายน 2551)

4.1.4 ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ปี 2549) มูลค่าประมาณการผลิตภัณฑ์ มวลรวมจังหวัด (GPP) ตามราคาประจำปีเท่ากับ 30,137 ล้านบาทเพิ่มขึ้นจากปี 2548 จำนวน 2,363 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 8.50 โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อคนต่อปีเท่ากับ 34,370 บาท จังหวัดจัดอยู่ในลำดับที่ 7 ของภาค และเป็นอันดับที่ 62 ของประเทศ

4.1.5 โรงงานอุตสาหกรรม (ปี 2550) จังหวัดมีสถานประกอบการอุตสาหกรรมจำนวน 18 ประเภท ประเภทสถานประกอบการอุตสาหกรรมมากที่สุดคือ อโลหะ รองลงมาคือ ขนส่งมีจำนวนเท่ากับ 55 และ 38 แห่ง ตามลำดับ มีจำนวนเงินทุนรวมทั้งสิ้น 5,649,409,074 บาท สถานประกอบการอุตสาหกรรมที่มีเงินทุนมากที่สุด คือ อาหาร รองลงมาคือ สิ่งทอ โดยมีเงินทุนเท่ากับ 3,463,336,000 บาท และ 579,685,015 บาท

4.1.6 การพาณิชย์ (ปี 2550) จำนวนบริษัท / ห้างหุ้นส่วน จำกัด ประเภทนิติบุคคลจำนวน 1,080 ราย มีธนาคารพาณิชย์ 14 สาขา สถาบันการเงิน 16 สาขา สินค้านำเข้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ไม่สามารถผลิตได้ในจังหวัด เช่น น้ำมันเชื้อเพลิง ปูนซีเมนต์ ไม้แปรรูป เครื่องใช้ไฟฟ้า บุหรี่ สุรา รถยนต์ เครื่องจักรกล อะไหล่และอุปกรณ์ ผักและผลไม้บางชนิด สินค้าส่งออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าการเกษตร คือ ข้าวเปลือก แป้งมันสำปะหลัง และสินค้าหัตถกรรม

4.2 ด้านสังคม

4.2.1 การศึกษา จังหวัดมหาสารคามได้ชื่อว่าเป็นดั่งศิลาแลง เพราะเป็นที่รวมของการศึกษาทุกระดับในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

- ระดับอุดมศึกษาจำนวน 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิทยาลัยพยาบาลศรีมหาสารคาม และสถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม
- ระดับอาชีวศึกษา และอนุปริญญา จำนวน 6 แห่ง
- ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 687 แห่ง (รวม สพฐ. , กศน. , เอกชน และเทศบาลเมือง)
- การศึกษาพิเศษ 1 แห่ง

4.2.2 สถานบริการสาธารณสุข มีโรงพยาบาลของรัฐจำนวน 11 แห่ง และมีสถานีนอนามัยทั้งสิ้นจำนวน 175 แห่ง บุคลากรด้านสาธารณสุข (ปี 2550) บุคลากรด้านสาธารณสุขภาครัฐในสังกัดสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จำนวน 913 คน ได้แก่ แพทย์ จำนวน 94 คน ทันตแพทย์ จำนวน 27 คน เภสัชกรจำนวน 70 คน พยาบาลวิชาชีพจำนวน 720 คน ซึ่งเปรียบเทียบกับปีที่ผ่านมาพบว่า จำนวนบุคลากรด้านสาธารณสุขลดลง 195 คน หรือลดลง ร้อยละ 17.59

4.2.3 ด้านอาชญากรรม ประชาชนได้รับการดูแลให้มีความปลอดภัยในชีวิตและ

ทรัพย์สิน ซึ่งสถิติคดีอาญาที่น่าสนใจในช่วง 2 ปีที่ผ่านมา (ปี 2549 - 2550) ที่ผ่านมาพบว่า คดี อุกฉกรรจ์และสะเทือนขวัญ รับแจ้ง 25 คดี จับกุม 13 คดี คดีประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย และเพศ รับแจ้ง 179 คดี จับได้ 178 คดี คดีประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน รับแจ้ง 278 คดี จับได้ 220 คดี สถานการณ์ ด้านอาชญากรรมในจังหวัดอยู่ในภาวะที่สามารถควบคุมสถานการณ์ได้

4.3 ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ป่าไม้ สภาพพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติส่วนใหญ่ เป็นป่าเต็งรัง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้ของจังหวัด โดยมีพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 139,164 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 4.20 ของพื้นที่ทั้งหมด (ปี 2548) แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน ได้แก่ พระธาตุนาดูน วัน มหาชัย (วัดเหนือ) พระพุทธรูปยืนมิ่งเมือง พระพุทธรูปยืนมงคลและกู่สันตรัตน์
- แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ วนอุทยานโกสัมพี อำเภอกอสุมพิสัย เขต ห้ามล่าสัตว์ป่าดงลำพัน อำเภอนาเชือก
- ปี 2550 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมด 479,060 คน เป็นนักท่องเที่ยว ภายในประเทศจำนวน 476,225 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติจำนวน 2,835 คน โดยมีรายได้จาก นักท่องเที่ยวทั้งหมด 392.16 ล้านบาท

1.5 สถานที่ท่องเที่ยว พระบรมธาตุนาดูน พระพุทธรูปยืนมงคล พระพุทธรูปมิ่งเมือง ปรารักษ์กุ่มหาธาตุ ปรารักษ์กู่สันตรัตน์ วนอุทยานโกสัมพี เขตห้ามล่าสัตว์ป่าดงลำพัน วนอุทยานชี หลง แก่งเลิงจาน

1.6 สถานที่ศึกษาที่สำคัญ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม สถาบันการพลศึกษา วิทยาเขตมหาสารคาม วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม วิทยาลัยอาชีวะ มหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏ มหาสารคาม โรงเรียนประถมนสาธิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม โรงเรียนสารคามพิทยาคม โรงเรียน ผดุงนารี

1.7 หมายเลขโทรศัพท์ที่สำคัญ

- ที่ว่าการอำเภอมหาสารคาม โทร. 043-721-396
- เทศบาลเมืองมหาสารคาม โทร. 043-740-825
- ประชาสัมพันธ์จังหวัดมหาสารคาม โทร. 043-711-231
- โรงพยาบาลมหาสารคาม โทร. 043-740-993-6
- สำนักงานจังหวัดมหาสารคาม โทร. 043-777-356
- สถานีตำรวจนครเมืองมหาสารคาม โทร. 043-711-250

1.8 ประวัติจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคามมีประวัติกล่าวไว้ว่า ท้าวมหาชัยนาม เดิมว่า กวด เป็นบุตรของอุปฮาดสิงห์ สีลัง กับท้าวบัวทอง บุตรอุปฮาดภู ทั้ง 2 คนเป็นหลานของพระ ยาขัตติยวงศา เจ้าเมืองร้อยเอ็ด พร้อมด้วยผู้คนได้อพยพจากเมืองร้อยเอ็ดมาตั้งเมืองขึ้นใหม่ที่บริเวณ

ริมกุดนางใย เมื่อปี พ.ศ. 2408 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามเมืองที่ตั้งใหม่ชื่อว่า “ เมืองมหาสารคาม ” และโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งตั้งให้ท้าวมหาชัย (กวด) เป็นที่พระเจริญราชเดช เจ้าเมืองมหาสารคามคนแรก พระเจริญราชเดช (กวด) ได้รับราชการด้วยความขยันขันแข็ง เป็นผู้มีความสามารถในการปกครอง มีความซื่อสัตย์ ทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นปึกแผ่น ท่านเป็นนักรบผู้เก่งกล้าสามารถในการสงคราม กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2418 พวกฮ่อเป็นกบฏ ท่านได้ร่วมทำการรบปราบกบฏฮ่อด้วยเป็นสามารและมิชัชนะ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานนามเป็น “ พระเจริญราชเดชวรเชษฐุมหาหัตถิยวงศ์สุรชาติประเทศ ธำรงรักษาศักดิ์กิจตติยศเกรียงไกร ศรีพิชัยเทพวรฤทธิ์พิชญพงศ์ปรีชา ถึงหมุดตรสุวัฒนา นคราภิบาล ” ต่อมาทางราชการและประชาชนชาวมหาสารคามระลึกถึงพระคุณที่ท่านได้กระทำไว้จึงได้สร้างอนุสาวรีย์ของท่านประดิษฐานไว้ที่สวนสาธารณะหนองข่า อำเภอเมืองมหาสารคาม กระทำพิธีเปิดเมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2527 เพื่อเป็นที่เคารพสักการะและระลึกถึงคุณงามความดีที่ท่านได้กระทำไว้ การตั้งเมืองมหาสารคาม เมื่อเริ่มแรกเริ่มมาจากบริเวณกุดนางใย ก่อน คือบริเวณที่เป็น คู่มวัดอภิสัทธี ณ ปัจจุบันนี้ ต่อมาได้สร้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง และวัดข้าวฮ้าว ขึ้น ปัจจุบันเรียก วัดธัญญาवास ต่อมาขยายไปทางริมหนองกระทุ่ม ด้านเหนือวัดโพธิ์ศรีปัจจุบัน และในเวลาต่อมาบ้านเมืองก็ขยายใหญ่โตขึ้น แยกเป็นหลายคุ้ม เช่น คู่มวัดโพธิ์ศรี คู่มวัดมหาชัย คู่มวัดหนองข่าหรือวัดปัจฉิมทัศน์ คู่มวัดศรีสวัสดิ์ คู่มวัดนาคชัย เป็นต้น ในทุกวันนี้บ้านเรือนราษฎรแยกขยายต่อกันด้วยถนนหนทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวโดยตลอด สภาพในปัจจุบันนี้บริเวณตัวเมืองมหาสารคาม เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ อาคาร ร้านค้า โรงเรียนและสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น ศาลจังหวัด โรงพยาบาล หน่วยงานราชการ มหาวิทยาลัย วิทยาลัยหลายแห่ง เป็นต้น เป็นศูนย์กลางการคมนาคม และการค้าของจังหวัด ซึ่งนับวันแต่จะแผ่ขยายออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2408 เป็นต้นมา

บริบทอำเภอวาปีปทุม

อำเภอวาปีปทุม “ เมืองนักปราชญ์ ชาตินักสู้ ผ้าไหมเลิศหรู เฟื่องฟูกลองยาวแหล่งอู้อ่าวจ่อใหญ่ ถิ่นไทยบัวงาม ” อำเภอวาปีปทุม เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดมหาสารคาม ลักษณะเป็นพื้นที่ราบ ไม่มีภูเขา ไม่มีทะเล มีพื้นที่ทั้งสิ้นจำนวน 605.75 ตารางกิโลเมตร ประชากร 117,648 คน ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พืชเมืองในพื้นที่ใช้ชีวิตแบบสงบ เรียบง่าย โบราณสถานสำคัญ ได้แก่ กู่บ้านแดง และกู่บ้านสนาม เป็นสิ่งปลูกสร้างแบบขอมโบราณ เทศกาลท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอ ได้แก่ “ งานออนซอนกลองยาว ” จัดให้มีขึ้นประมาณเดือนพฤศจิกายน-ธันวาคมของทุกปี อำเภอวาปีปทุมมีสถานที่ราชการและรัฐวิสาหกิจที่เป็นสาขาย่อยของจังหวัดที่สำคัญ คือ

- สำนักงานพื้นที่เขตการศึกษาจังหวัดมหาสารคาม เขต 2

- องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์ชัย   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโพธิ์ชัยทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหัวเรือ   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหัวเรือทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลแคน   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแคนทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลงัวบา   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลงัวบาทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนาข่าทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหวาย   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านหวายทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองไฮ   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองไฮทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลประชาพัฒนา   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลประชาพัฒนาทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองทุ่ม   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองทุ่มทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสน   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองแสนทั้งตำบล
- องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสีทองหลาง   ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสีทองหลางทั้งตำบล

ประวัติอำเภอวาปีปทุม ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2424 พระเจริญราชเดช (อึ้ง) เจ้าเมืองมหาสารคาม ได้มีดำริตั้งเมืองขึ้นอีก 2 เมือง คือ บ้านหนองบัวโพชนาเลา ให้ท้าวสุริยวงษ์ (บุญมี) เป็นเจ้าเมือง และขอท้าวมหาพรม (ช่าง) เป็นอรรคชาด ซึ่งเป็นบุตรของพระยาขัตติยวงษาศรีรัง อีกที่หนึ่งคือบ้านวังทา-ห่อข่วง โดยให้ท้าวสุริโย (เสื่อ) บุตรท้าวโพธิราชเป็นเจ้าเมือง ครั้นต่อมา พ.ศ. 2425 สมัยรัชกาลที่ 5 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้แต่งตั้งบ้านหนองบัวโพชนาเลา เป็นเมืองวาปีปทุม และตั้งท้าวสุริยวงษ์เป็นพระพิทักษ์นรากร และตั้งบ้านวังทา-ห่อข่วงเป็นเมืองโกสุมพิสัย แล้วตั้งพระยาสุนทรพิพิธเป็นเจ้าเมือง โดยให้ชื่อเจ้าเมืองทั้งสองคล้องจองกัน คือ พระพิทักษ์นรากร พระสุนทรพิพิธ ต่อมาพระพิทักษ์นรากรได้เดินทางไปรบสารตราตั้ง กลับมาถึงพุทไธสง เกิดล้มป่วยและถึงแก่กรรม ท้าวโพธิสาร (อุ่น) จึงได้รับคัดเลือกเป็นพระพิทักษ์นรากร คนใหม่ แล้วจึงปรึกษาท้าวมหาพรมว่า เมืองวาปีปทุมมีชัยภูมิไม่สมบูรณ์ ไม่เหมาะสม จึงได้เลือกเอาริมหนองแสงตั้งที่ทำการขึ้นใหม่และได้ทำนุบำรุงบ้านเมือง มีการสร้างวัดขึ้นหลายวัด เช่น วัดโสมนัสประดิษฐ์ เป็นต้น จนถึง พ.ศ. 2444 ทางราชการจึงได้ยุบเมืองวาปีปทุมลงมาเป็นอำเภอ ชื่อว่า อำเภอวาปีปทุม จนถึง พ.ศ. 2464 ทางราชการจึงได้ตัดคำว่าเมืองออกโดยใช้ชื่อว่า “ อำเภอวาปีปทุม ” จนถึงปัจจุบัน

วิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอ

วิสัยทัศน์ภาครวมเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานอำเภอวาปีปทุมมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงหน้าดินเป็นดินทรายที่มีความอุดมสมบูรณ์ค่อนข้างต่ำ ไม่มีภูเขา ไม่มีแหล่งต้นน้ำลำธาร มีลำห้วยเสียวไหลผ่าน บางส่วนดินเค็มปริมาณฝนตกเฉลี่ยต่อปีน้อย ภูมิอากาศร้อนจัดทำให้น้ำในแหล่งน้ำระเหยเร็ว แหล่งน้ำเพื่อการเกษตรต่าง ๆ มีสภาพดินเงินเป็นจำนวนมาก ทำให้พืชผลทางการเกษตรมีผลผลิตต่อไร่ต่ำผลผลิตจากสัตว์น้ำมีปริมาณน้อย ปัจจัยการผลิตภายนอกทำให้พืชผล มีราคาต่ำมีผลกระทบต่อเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในอำเภอมิรายได้ต่อหัวต่อปีอยู่ในอัตราต่ำ และยังมี

หนี้สินมากแต่ประชาชนของอำเภอแต่ละพื้นที่มีความสามารถด้านหัตถกรรมในครัวเรือน กล่าวคือ หมู่บ้านในตำบลบ้านหวายผลิตกลองยาว และของชำร่วยเป็นกลองยาวขนาดเล็ก ตำบล โลกสีทองกลางสามารถทำจ้อ (อุปกรณ์สำหรับเลี้ยงไหม) ส่งไปขายต่างจังหวัดได้ บางส่วนของตำบลเสือโก้ก ตำบลหนองแสนผลิตหมวกใบตาล กระด้งและหวดสำหรับนั่งข้าวเหนียว ซึ่งสามารถส่งเสริมให้เป็นกลุ่มการผลิตที่เข้มแข็งเพื่อสร้างรายได้ชดเชยขึ้นมา

นอกจากนี้เส้นทางคมนาคมในตำบลหมู่บ้านยังมีไม่ทั่วถึง และอยู่ในสภาพทรุดโทรม การประปาหมู่บ้านยังไม่ครบทุกหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะและไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน โทรศัพท์สาธารณะและไฟฟ้ายังไม่ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน การรวมกลุ่มเกษตรและกลุ่มอาชีพอื่น ๆ สภาพคับแคบแออัด เสื่อมโทรมและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

สภาพรวมด้านสังคมและคุณภาพชีวิต เนื่องจากราษฎรส่วนใหญ่ยังยากจน ทำให้มีการดิ้นรนอพยพไปทำงานที่อื่นเมื่อว่างเว้นจากการทำนาเพราะไม่มีแหล่งงาน (โรงงาน) ในพื้นที่สุขภาพอนามัยไม่ดี ยังมีสถานศึกษาที่เปิดสอนระดับสูงกว่าประถมศึกษาค่อนข้างน้อยและอยู่กระจัดกระจายห่างไกล เป็นเหตุให้อัตราการเรียนต่อต่ำ มีการลักลอบจำหน่ายยาเสพติดและยาเสพติดส่วนมากเป็นยาบ้าแทบทุกหมู่บ้าน กัญชาและสารเสพติดอย่างอื่นมีน้อยผลกระทบจากค่านิยมภายนอกที่ฟุ่มเฟือยและนิยมวัตถุทำให้มีการแข่งขันประกอบอาชีพในทางที่ผิด เอารัดเอาเปรียบไม่คำนึงถึงจริยธรรมและศีลธรรมอันดี ทำให้มีปัญหาทางอาชญากรรม ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินละเลยในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น การรวมตัวเพื่อประกอบธุรกิจในลักษณะ “สหกรณ์” ยังมีน้อย

ภาพรวมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำเภอวาปีปทุม ไม่มีแหล่งต้นน้ำลำธารและภูเขา มีลำห้วยเสียวไหลผ่านอำเภอเป็นระยะทาง 43 กิโลเมตร ซึ่งมีปัญหาในเรื่องดินเค็มบริเวณสองฟากฝั่งที่ไหลผ่าน นอกจากนี้ยังมีลำห้วยโคกสูงและลำห้วยจอกขวาง อ่างเก็บน้ำขนาดเล็กซึ่งปริมาณน้ำมีน้อยคุณภาพดินเป็นดินทรายที่คุณภาพดินต่ำไม่มีความเหมาะสมกับการทำเกษตรกรรม มีพื้นที่ป่าไม้ที่สำคัญได้แก่ ป่าโคกใหญ่ครอบคลุมพื้นที่ 5 ตำบล 14 หมู่บ้าน ขณะนี้มีปัญหาเรื่องการบุกรุก ตัดไม้ทำลายป่าและแนวเขต ซึ่งกำลังดำเนินการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับอำเภอและ จังหวัดในหมู่บ้านยังไม่มีการระบายน้ำเพียงพอ ทำให้เกิดน้ำท่วมขังภายในหมู่บ้านเป็นประจำ ส่วนในเขตเทศบาลยังมีปัญหาเรื่องความแออัดของตลาดสดและบริเวณสถานีขนส่ง แสงสว่าง ตามถนนช่องระบายน้ำอุดตัน ประกอบกับเป็นพื้นที่ต่ำและมีการปรับพื้นที่อย่างไม่เป็นระบบทำให้น้ำท่วมขังได้ง่าย ไม่มีสวนสาธารณะและที่พักผ่อน (ในเขตเทศบาล)

โอกาสการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน

- ปรับปรุงความสมบูรณ์ของดินให้เหมาะกับการเกษตรกรรม โดยใช้ภูมิปัญญา

ท้องถิ่น เน้นการใช้ปุ๋ยหมักแทนปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การส่งเสริมการเกษตรพอเพียง พร้อมกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของเกษตรกรและส่งเสริมสถาบันเกษตรกรให้เกิดความเข้มแข็ง

- การทำเกษตรแบบผสมผสานตามแนวทางทฤษฎีใหม่ ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวโดยปรับปรุงกุ้งบ้านแดง ตำบลหนองแสง และกุ้งบ้านสนาม ตำบลเสื่อไ้ก้ ให้พร้อมสำหรับการท่องเที่ยว โดยการจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคและการให้ราษฎรในพื้นที่และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม

- ส่งเสริมและกระตุ้นการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งภาคราชการ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ สื่อมวลชนและประชาชนในการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องกระตุ้นให้มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเครือข่ายเพื่อสร้างข้อต่อรองรับในระบบเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยการแข่งขันและฉวยโอกาส

- ปรับปรุงเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านตำบลที่มีอยู่ให้เป็นถนนลาดยาง และคอนกรีตพร้อมท่อระบายน้ำ

- ขยายเขตไฟฟ้าให้ทั่วถึงและติดตั้งโทรศัพท์สาธารณะให้ครบทุกหมู่บ้าน

- ปรับปรุงตลาดและสถานีขนส่งให้พอสำหรับรองรับการใช้บริการของประชาชนเพิ่มขึ้น ซ่อมแซมถนนและมีท่อระบายน้ำเพียงพอ ควบคุมการก่อสร้างและปรับพื้นที่ เพื่อป้องกันภาวะน้ำท่วม (เขตเทศบาล) โอกาสการพัฒนาด้านสังคมและคุณภาพชีวิต

- กระตุ้นให้เกิดความสมดุลพอดีขึ้นในสังคม สนับสนุนการเสริมสร้างเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริและเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาคม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบพึ่งพาตนเอง

- สนับสนุนการปฏิรูประบบการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบัน

- ปรามปรามยาเสพติดและสามารถประกาศเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติดให้ครบทุกหมู่บ้าน

- ปรับปรุงวัดให้เป็นศูนย์กลางทางด้านคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมที่เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยที่ควรร่วมกันรักษาไว้

- สนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นศูนย์กลางการอบรมตำบลอย่างแท้จริง ในด้านการกีฬาแหล่งท่องเที่ยวและสร้างสวนสาธารณะ ที่พักผ่อนหย่อนใจ

- จัดให้มีกระบวนการประชาคมระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และดำรงความมุ่งหมายไว้ เพื่อสะท้อนปัญหาชุมชนในทุก ๆ ด้าน

- จัดให้มีสถานีอนามัยเพิ่มขึ้น และเพิ่มศักยภาพสถานอนามัยที่มีอยู่แล้วให้สามารถบริการได้มากขึ้น โอกาสการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- สร้างจิตสำนึกในการรักษาป่าไม้โดยเฉพาะราษฎรในพื้นที่ป่าโคกใหญ่และป่าอื่น ๆ ในพื้นที่

- สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติ อาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าไม้ของอำเภอและพื้นที่ทั่วไป

- ตรวจสอบแนวเขตป่าไม้ในอำเภอทุกป่าให้ชัดเจน และจัดทำหนังสือสำคัญสำหรับที่หลวง เพื่อป้องกันข้อพิพาทต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น

- จัดให้มีรถขนขยะ ที่ทิ้งขยะให้เพียงพอและถูกสุขลักษณะ (เขตเทศบาล)

- จัดตั้งชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติและเครือข่ายให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน

- ขุดลอกแหล่งน้ำและแก้ไขปัญหาเรื่องดินเค็ม

ข้อจำกัดการพัฒนา ภายใต้ง่อนไขและกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ รวมทั้งค่านิยมที่นิยมวัตถุ โดยไม่เน้นจริยธรรมและจิตใจของมนุษย์จากผลพวงของการพัฒนาประเทศที่ผ่านมารวมทั้งโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและทรัพยากรที่มีอยู่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ดังนี้

- เขตเทศบาลมีราษฎรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขาดแผนที่ดีทำให้มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพและปัญหาอื่น ๆ

- ราษฎรขาดจิตสำนึกในการพัฒนา

- ขาดการรวมกลุ่มในลักษณะ “ สหกรณ์ ”

- ผลผลิตด้านการเกษตรตกต่ำการเอาโรคเอาเปรียบทำให้ยากจนและมีหนี้สินมาก

- ราษฎรขาดความรู้ความเข้าใจในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจในลักษณะองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปอย่างรวดเร็ว ราษฎรปรับตัวไม่ทัน

- ขาดงบประมาณในการพัฒนา

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการวางแผนที่ดีและไม่ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2.5.2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐาน

- ส่งเสริมการค้าวิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงและพึ่งพาตนเองให้สังคมเข้มแข็ง

- จัดให้มีการอบรมและส่งเสริมความรู้ทางวิชาการการเกษตรเพื่อเพิ่มผลผลิตให้แก่

เกษตรกร

- ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่าง ๆ

- ส่งเสริมให้มีการฝึกอบรมกลุ่มอาชีพ กลุ่มสนใจ เช่น การผลิตกลองยาว จ้อ

หมวกใบตาล หวด และงานหัตถกรรมอื่น ๆ

- ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มและเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

- ส่งเสริมให้มีลานค้าชุมชนทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้า

แปรรูปแบบต่าง ๆ

- ส่งเสริมการจัดตั้งร้านค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายสินค้าอุปโภค บริโภค

- ปรับปรุงแหล่งน้ำธรรมชาติ

- สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการขุดสระเพื่อการเกษตรกรรม

- ส่งเสริมและสนับสนุนการก่อสร้างปรับปรุงเส้นทางคมนาคมระบบสาธารณูปโภค
สาธารณูปการ

- ก่อสร้างและปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค ตลอดจนส่งเสริมใช้น้ำ
ตามทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง

- พัฒนาระบบการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านการพาณิชย์

- จัดให้มีแผนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.5.3 นโยบายการพัฒนาของผู้บริหารท้องถิ่น

2.5.3.1 นโยบายด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก

- ปรับปรุงซ่อมแซมถนนคอนกรีตเสริมเหล็ก

- ปรับปรุงถนนหินลูกรัง

- ก่อสร้างถนนดิน (ยกร่องพูนดิน)

- ก่อสร้างท่อระบายน้ำ

- ก่อสร้างสะพาน

- ก่อสร้างรางระบายน้ำ

- ก่อสร้างถนนลาดยาง โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- ปรับปรุงซ่อมแซมถนนลาดยาง โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่

เกี่ยวข้อง

- ขยายเขตไฟฟ้าแรงต่ำในหมู่บ้าน

- ขยายเขตไฟฟ้าแรงต่ำเพื่อการเกษตร โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน

ภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- ซ่อมแซมไฟฟ้าแสงสว่างภายในหมู่บ้าน

2.5.3.2 นโยบายด้านเศรษฐกิจ เป็นการยกระดับความเป็นอยู่ของพี่น้องประชาชน

ส่งเสริมอาชีพสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและลดต้นทุนในการประกอบอาชีพ

- ฝึกอบรมอาชีพให้กับประชาชน

- จัดหาอาชีพเสริมให้กับผู้มีรายได้น้อย โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงาน

ภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- จัดหางบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพเพื่อเป็นทุนดำเนินการ

- โครงการส่งเสริมการใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมี

- ส่งเสริมการเลี้ยงโค-กระบือ

- โครงการจุดสระน้ำไร่นา โดยการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- โครงการปลูกผักสวนครัวปลอดสารพิษ

- โครงการฝึกอบรมการจัดทำปุ๋ยชีวภาพและศึกษาดูงาน
- โครงการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าวคุณภาพสูง
- โครงการส่งเสริมอาชีพตามยุทธศาสตร์ของจังหวัดมหาสารคาม เช่น การเลี้ยงไหม

ข้าวหอมมะลิ 105 ปลอดภัยสารพิษ ฯลฯ

2.5.3.3 นโยบายด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการ

เรือน

- จัดฝึกอบรมทบทวนและอุดหนุนงบประมาณสมาชิกอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน
- ส่งเสริมหมู่บ้านปลอดภัยเสพติดแบบยั่งยืน
- อบรมคุณธรรม จริยธรรมและพัฒนาจิตของประชาชน
- จัดฝึกอบรมทบทวนและสนับสนุนกิจกรรมตำรวจอาสา
- ส่งเสริมสนับสนุนกีฬาในตำบล
- ส่งเสริมสนับสนุนกีฬา 6 ตำบลและกีฬาอำเภอ
- สงเคราะห์เบี้ยยังชีพคนชรา คนพิการ ผู้ป่วยเอดส์ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ยากไร้
- จัดสวัสดิการด้านการรักษาผู้มีรายได้น้อย
- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการจัดเวทีประชาคมทั้งระดับหมู่บ้านและ

ตำบล

- เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนทุกหมู่บ้าน

2.5.3.4 นโยบายด้านสาธารณสุข

- สนับสนุนส่งเสริมศูนย์ ศ.ส.ม.ช.
- ควบคุมป้องกันโรคติดต่อ เช่น ไข้เลือดออก โรคฉี่หนู ฯลฯ
- ส่งเสริมสุขภาพของชุมชน
- จัดหาสถานที่เพื่อสร้างสวนสุขภาพของชุมชน
- จัดหาสถานที่เพื่อสร้างสวนสุขภาพและเป็นสถานที่พักผ่อน

2.5.3.5 นโยบายด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม

- ปรับปรุงและส่งเสริมการบรรเทาทุกข์บำรุง สุข ของชุมชน
- สนับสนุนการปรับปรุงบรรยากาศของแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- สนับสนุนวัสดุสื่อการเรียนการสอน อาหารกลางวัน อาหารเสริม (นม) ให้

เพียงพอ

- ก่อสร้างปรับปรุงศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สนามเด็กเล่น
- สนับสนุนทุนการศึกษานักเรียนเรียนดีแต่ฐานะยากจนในเขตตำบลนาข่า
- สนับสนุนสื่อและปรับปรุงศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลนาข่า
- สนับสนุนกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ

- ส่งเสริมสนับสนุนปราชญ์ชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาในตำบลในระดับสูงขึ้น

2.5.3.6 นโยบายด้านการพัฒนาแหล่งน้ำ

- จัดหาแหล่งน้ำให้เพียงพอต่อการอุปโภค – บริโภค โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- ขุดลอกแหล่งน้ำสาธารณะ โดยติดต่อประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

- ก่อสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อการเกษตร

- ก่อสร้างซ่อมแซมระบบประปาหมู่บ้าน จุดเจาะน้ำบาดาล

2.5.3.7 นโยบายด้านการเมือง การปกครอง

- จะยึดหลักในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีองค์พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างเคร่งครัด

- มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรในชุมชน

- ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้านการปกครองและบริการสาธารณะด้าน ต่าง ๆ ต่อประชาชนเมื่อมาติดต่อราชการ

- บริการข้อมูลข่าวสารประชาสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้าน

2.5.3.8 นโยบายด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ฝึกอบรมและสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนอนุรักษ์ป่าและสิ่งแวดล้อม

- จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครรักษาสิ่งแวดล้อม

- ปักแนวเขตที่สาธารณะประโยชน์

- จัดหาที่รองรับขยะและสิ่งปฏิกูล

- ก่อสร้างเตาเผาขยะ

- ส่งเสริมสนับสนุนป่าชุมชน

- จัดหารถขนขยะ

2.5.3.9 นโยบายด้านการกีฬาและการท่องเที่ยว

- ส่งเสริมสนับสนุนการกีฬาทุกระดับ

- จัดหาพื้นที่สนาม วัสดุ อุปกรณ์ และลานกีฬาที่ใช้ในการแข่งขันให้เพียงพอ

- พัฒนาทักษะการเล่นกีฬาตลอดจนกฎกติกาการแข่งขัน

- สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

บริบทชุมชนตำบลนาข่า

1. สภาพทั่วไป

1.1 ตำบลนาข่า ที่ตั้งของตำบลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอและตั้งอยู่ระหว่างถนนทางหลวงชนบทบ้านคำแย – นาฝายและถนน ทางหลวงชนบทบ้านค้อ – นาคุณ ระยะทางห่างจากอำเภอวาปีปทุม ประมาณ 26 กิโลเมตร โดยมีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

- ทิศเหนือ   จุด ตำบลคอนจัว ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ
- ทิศตะวันออก   จุด ตำบลแคน ตำบลบ้านหวาย อำเภอวาปีปทุม
- ทิศตะวันตก   จุด ตำบลหนองเรือ อำเภอนาเชือก
- ทิศใต้   จุด ตำบลหนองคู อำเภอนาคู

1.2 เนื้อที่ของตำบลมีทั้งหมด ประมาณ 56.276 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 35,172.753 ไร่

1.3 ภูมิประเทศของตำบลนาข่ามีสภาพทางกายภาพเป็นที่ลุ่มๆ ดอนๆ พื้นที่ป่าไม้เสื่อมโทรมดินส่วนมากอุ้มน้ำไม่อยู่ ในฤดูแล้ง แห้งแล้ง ฤดูหนาว หนาวจัด

ตารางที่ 1 จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่าทั้งหมด 16 หมู่บ้าน

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากร			จำนวนครัวเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านนาข่า	353	336	689	153
2	บ้านโคกเต่า	473	462	935	183
3	บ้านดงยาง	304	306	610	119
4	บ้านวังจาน	237	208	445	101
5	บ้านโคกสูง	420	376	796	146
6	บ้านหนองเสียว	305	331	636	100
7	บ้านหนองจี	318	319	637	115
8	บ้านน้ำเกลือ	410	429	839	149
9	บ้านคอนแดง	368	371	739	134
10	บ้านลอมคอม	277	248	525	100
11	บ้านเวียงชัย	276	278	554	108
12	บ้านประชาพิทักษ์	143	138	281	73

13	บ้านวังใหม่	162	171	333	78
14	บ้านนาเมือง	301	285	586	129
15	บ้านนาเสียว	194	203	397	80
16	บ้านวังเหนือ	153	182	335	74
รวม		4,694	4,643	9,337	1,842

จากตารางที่ 1 จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่าทั้งหมด 16 หมู่บ้านประชากรชาย 4,694 คน ประชากรหญิง 4,643 คน รวมทั้งหมด 9,337 คนมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 1,842 ครัวเรือน

2. สภาพทางเศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพทำนาโดยมีการประกอบอาชีพเสริมฤดูเก็บเกี่ยวคือการเลี้ยงไหม เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย หักถดถอมพื้นบ้าน และปลูกผักสวนครัว

2.1 ธุรกิจและองค์การบริหารส่วนตำบล

- โรงเรียนขนาดเล็ก 28 แห่ง
- โรงหล่อเสาปูน อิฐบล็อก 4 แห่ง
- ร้านค้าขายของเบ็ดเตล็ด 40 แห่ง
- ปั้มน้ำมัน 5 แห่ง
- ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์ 3 แห่ง

3. สภาพสังคม

3.1 การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา 4 แห่ง
- โรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง
- โรงเรียนมัธยมศึกษา 1 แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 5 แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 16 แห่ง

3.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

- วัด 10 แห่ง
- คอนปู้ตา 6 แห่ง

3.3 การสาธารณสุข

- สถานีอนามัยประจำตำบล 1 แห่ง
- อัตราการมีและใช้ส้วมรดน้ำ ร้อยละ 100

3.4 ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- สถานีตำรวจภูธร 1 แห่ง

ประชาชนในตำบลได้รับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินเนื่องจากมีเจ้าหน้าที่ ตำรวจ ตรวจตราประจำทุกวันในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า ประสานกับผู้นำหมู่บ้านทุก หมู่บ้าน

4. การบริการพื้นฐาน

4.1 การคมนาคม

มีเส้นทาง 4 สาย มีรถรับจ้าง และรถเมล์เล็กประจำทางจากหมู่บ้านตำบล ถึง อำเภอและจังหวัดและมีรถปรับอากาศชั้น 2 วิ่งวันละ 2 เที่ยว เช้า 09.00 น. เย็น 19.30 น. สภาพการ คมนาคมขององค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า เป็นถนนดินและถนนลูกรัง ในช่วงหน้าฝนถนนเป็น หลุม เป็นบ่อ มีน้ำท่วมขัง หน้าแล้งฝุ่นกระจาย ทำให้การคมนาคมไม่สะดวก

4.2 การโทรคมนาคม

- โทรศัพท์สาธารณะ	7	แห่ง
- ที่ทำการไปรษณีย์อนุญาตเอกชน	1	แห่ง

4.3 การไฟฟ้า

-ทุกหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ยกเว้นครัวเรือนที่ขยายเขตออกไปใหม่ยังไม่ทั่วถึงมีประมาณ 20 หลังคา

4.4 แหล่งน้ำธรรมชาติ

- ลำห้วย	5	แห่ง
- บึง หนองและอื่น ๆ	8	แห่ง

ปัจจุบันแหล่งน้ำมีปัญหาตื้นเขิน เก็บกักน้ำได้น้อย ทำให้น้ำใช้เพื่อการบริโภค อุปโภคไม่เพียงพอ

4.5 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

- ลำห้วย	5	แห่ง
- ฝายเก็บกักน้ำ	16	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	30	แห่ง
- บ่อโยก	49	แห่ง
- บ่อบาดาล	19	แห่ง
- ชลประทานขนาดเล็ก	2	แห่ง
- ประปาหมู่บ้าน	12	แห่ง

5. ข้อมูลอื่น ๆ

- ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ คือ ป่าสงวนแห่งชาติโคกหินลาด ป่าโปร่งแดง
คำพิศกูด

- มวลชนจัดตั้ง
- ลูกเสือชาวบ้าน 2 รุ่น จำนวน 300 คน
- ตำรวจอาสา
- สมาชิก อปพร. 77 คน

6. ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

1. การรวมกลุ่มของประชาชน

- จำนวนกลุ่มทุกประเภท 41 กลุ่ม
- แยกประเภทกลุ่ม
  - กลุ่มอาชีพ 7 กลุ่ม
  - สหกรณ์การเกษตร 2 แห่ง
  - กลุ่มออมทรัพย์ 16 กลุ่ม
  - กลุ่มอื่น ๆ 16 กลุ่ม

จากบริบทและสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการของตำบลนาข่าที่กล่าวข้างต้น ผู้นำ ผู้รู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รวมกลุ่มเพื่อสำรวจ ศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลสุขภาพของชุมชน หมู่บ้าน 16 หมู่บ้านในทั้งหมด โดยวิธีการสัมภาษณ์และการเก็บรวบรวมข้อมูล มาวิเคราะห์จัดทำเป็นแผนที่สุขภาพชุมชน 6 มิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา ด้านผู้นำ และด้านกลุ่ม องค์กรชุมชน ดังแผนที่สุขภาพชุมชนโดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้านในระดับตำบล และระดับหมู่บ้านเป้าหมาย คือบ้านวังจานหมู่ 4 บ้านวังใหม่ หมู่ 13 และบ้านวังเหนือ หมู่ 16

ภาพที่ 17 ภาพรวมแผนที่สุขภาพตำบลนาข่า

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 18 แผนที่สุขภาพระดับตำบลด้านกาย

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 19 แผนที่สุขภาพระดับตำบลด้านจิตใจ

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 20 แผนที่สุขภาพตำบลนาข่า ด้านสังคม

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 21 แผนที่สุขภาพตำบลนาข่า ด้านสติปัญญา

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 22 แผนที่สุขภาวะตำบลนาข่า ด้านผู้นำ

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 23 แผนที่สุขภาพตำบลนาข่า ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน

ที่มา: โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขจังหวัดมหาสารคาม

บริบทชุมชนวังจันทน์ วังใหม่ และวังเหนือ

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนวังจันทน์

ชุมชนวังจันทน์ประกอบไปด้วย บ้านวังจันทน์ วังใหม่ และวังเหนือ แต่เดิมทั้ง 3 หมู่บ้านเป็นหมู่บ้านเดียวกันคือ บ้านวังจันทน์ ในอดีตนั้น บรรพบุรุษที่อพยพเข้ามาในกลุ่มแรกมี 2 ครอบครัวคือ ครอบครัวของนายเพ็งและครอบครัวนายมวยได้อพยพมาจากอำเภอศรีภูมิ (ปัจจุบันคือเขตพื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิ) จังหวัดร้อยเอ็ด ได้อพยพเข้ามาในช่วงรัชกาลที่ 5 โดยเดินทางด้วยเท้า เหตุที่อพยพเข้ามาเพราะถิ่นเดิมมีคนอาศัยอยู่หนาแน่น จึงต้องการหาที่ทำกินในแหล่งใหม่ และมีผู้นำกลุ่มขึ้น ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “ ตากวน ” หรือ กวนบ้าน มีหน้าที่เป็นผู้ปกครอง

บ้านวังจันทน์ ชื่อหมู่บ้านมาจากในหมู่บ้านมีหนองน้ำแห่งหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน หนองมีความลึกมาก ซึ่งคนโบราณเรียกหนองที่ลึกว่า “ วัง ” หนองดังกล่าวมีต้นจันทน์ขึ้นรอบ ๆ หนอง จึงทำให้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ บ้านวังจันทน์ ”

2. สภาพทางนิเวศวิทยา

2.1 ที่ตั้งและอาณาเขตติดต่อ ชุมชนวังจันทน์ ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอวาปีปทุม ระยะทางจากจังหวัดถึงชุมชนวังจันทน์ประมาณ 56 กิโลเมตร

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านคงยาง หมู่ 3 ตำบลนาข่าและตำบลบ้านโนนสำราญ หมู่ 8 ตำบลหวาย อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับบ้านโคกสูง หมู่ 5 ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

2.2 ลักษณะภูมิประเทศ เป็นพื้นที่ลุ่มสลับดอนน้ำท่วมไม่ถึง เพราะสามารถระบายน้ำลงสู่ลำห้วยและลำน้ำเสียวได้ง่าย รวมทั้งสามารถรับปริมาณน้ำได้เป็นจำนวนมาก พื้นที่ชุมชนวังจันทน์ทั้งหมด 2,720 ไร่ ลักษณะดิน เป็นดินร่วนปนทรายมีความอุดมสมบูรณ์ กลุ่มชุดดินเป็นดินชุดร้อยเอ็ด ซึ่งเหมาะสมสำหรับการเพาะปลูกข้าว (องค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า : 2547)

3. การคมนาคม การเดินทางเข้าสู่ชุมชนวังจันทน์ เดินทางโดยทางเดียวคือทางบก จากชุมชนวังจันทน์ถึงอำเภอวาปีปทุมระยะทาง 22 กิโลเมตร และถึงจังหวัดมหาสารคามระยะทาง 56 กิโลเมตร เส้นทางคมนาคมสามารถเชื่อมต่อกับชุมชนภายนอกได้ถึง 6 เส้นทางคือ ชุมชนวังจันทน์กับบ้านแคน ตำบลแคน อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนวังจันทน์กับ ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนวังจันทน์กับบ้านเปือย ตำบลหวาย อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนวังจันทน์กับบ้านบัวมาศ ตำบลบัวมาศ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ชุมชนวังจันทน์กับบ้านหนองเต่า ตำบลหวาย อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และชุมชนวังจันทน์กับบ้าน

หนองคลอง (คำสี บุญศรีทุม, สัมภาษณ์, 2552)

4. ประชากร ชุมชนวังจันทน์ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีประชากรจำนวนทั้งหมด 1,010 คน จากจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 239 ครัวเรือน ได้แก่ บ้านวังจันทน์ หมู่ 4 จำนวน 95 ครัวเรือน บ้านวังใหม่ หมู่ 13 จำนวน 74 ครัวเรือน และบ้านวังเหนือ หมู่ 16 มีจำนวน 70 ครัวเรือน แบ่งเป็นจำนวนประชากร เพศชายและเพศหญิงแต่ละหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้าน ได้ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรจำแนกตามเพศชายและหญิงทั้ง 3 หมู่ของชุมชนวังจันทน์

เพศ	หมู่บ้าน			รวม	ร้อยละ
	วังจันทน์ หมู่ 4	วังใหม่ หมู่ 13	วังเหนือ หมู่ 16		
เพศชาย	198	159	146	503	49.80
เพศหญิง	227	141	139	507	50.20
รวม	425	300	285	1,010	100.00

ที่มา : ข้อมูล กชช 2 ค ปี 2552

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 3 หมู่บ้านของชุมชนวังจันทน์ เป็นเพศชายร้อยละ 49.80 เป็นเพศหญิงร้อยละ 50.20 ดังนั้นประชากรชุมชนวังจันทน์เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย ชุมชนวังจันทน์ทั้ง 3 หมู่คือ บ้านวังจันทน์ หมู่ 4 บ้านวังใหม่ หมู่ 13 และบ้านวังเหนือ หมู่ 16 ตำบลนาข่า อำเภอกาบัง จังหวัดมหาสารคาม จากการศึกษาเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2544 พบว่ามีประชากรทั้งหมด 1,010 คน เป็นชาย 503 คน เป็นหญิง 507 คน

5. การศึกษา การศึกษาของชาวบ้านในชุมชนวังจันทน์ทั้ง 3 หมู่ คือบ้านวังจันทน์ หมู่ 4 บ้านวังใหม่ หมู่ 13 และบ้านวังเหนือ หมู่ 16 สามารถจำแนกการศึกษาได้ ตามตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงระดับการศึกษาของชุมชนวังจันทน์ทั้ง 3 หมู่ของชุมชนวังจันทน์

ระดับการศึกษา	กำลังศึกษาอยู่				จบการศึกษา			
	หมู่ 4	หมู่ 13	หมู่ 16	รวม	หมู่ 4	หมู่ 13	หมู่ 16	รวม
ก่อนประถมศึกษา	8	17	16	41	10	9	9	69
ป.1 - ป.6	30	20	31	81	320	227	150	778
ม.1 - ม.3	13	5	14	32	20	16	5	73
ม.4 - ม.6	9	11	9	29	6	6	4	45
อนุปริญญา/เทียบเท่า	2	4	6	12	6	12	2	32
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	1	0	8	9	2	-	2	13
รวม	63	57	84	204	364	270	172	1,010

ที่มา : กชช 2 ค ปี 2552

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านชุมชนวังจันทน์ส่วนใหญ่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษามากที่สุด เป็นจำนวน 81 คน และมีผู้ที่จบการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษามากที่สุดเช่นกัน เป็นจำนวน 778 คน จากจำนวน 1,010 คน รองลงมาเป็นเด็กที่อยู่ในวัยก่อนประถมศึกษา ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 41 คน และผู้ที่จบการศึกษารองลงมาเป็นในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีจำนวน 73 คน ชุมชนวังจันทน์มีการติดต่อกับทางโรงเรียน โดยตลอดในการจัดกิจกรรมทั้งในระดับหมู่บ้านหรือระดับชุมชน ในปัจจุบันนี้ ทางโรงเรียนมีหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้นักเรียนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ได้เรียนรู้และฝึกปฏิบัติวิชาการทอผ้าโดยให้ชาวบ้านและกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองชุมชนเป็นผู้สอนนักเรียนเอง ซึ่งจะมีตารางการเรียนการสอนในแต่ละสัปดาห์

6. ศาสนาประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนวังจันทน์ทั้งหมดนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 100 ของประชากรทั้งหมด การนับถือศาสนาของชาวบ้านจะเป็นในลักษณะแบบสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ และชาวบ้านยังคงปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาอยู่เสมอ ชาวบ้านยังคงเชื่อในเรื่องอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และเรื่องบาปบุญคุณโทษ ทุกวันพระชาวบ้านจะนิยมไปทำบุญที่วัดในหมู่บ้าน

7. เศรษฐกิจ ชุมชนวังจันทน์ประกอบอาชีพทางการเกษตรเหมือนชาวบ้านในชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั่วไป สภาพเศรษฐกิจของชุมชนส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับภาวะปลูก รองลงมาได้แก่การค้าขาย อุตสาหกรรมในครัวเรือน อาชีพรับจ้าง และโรงสีข้าวรายละเอียดดังนี้

การประกอบอาชีพ การเพาะปลูกเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านชุมชนวังจันทน์คือการทำเกษตร ได้แก่การทำนา ทำนาครบทั้งหมด 239 ครัวเรือน ทำนาปีละ 1 ครั้ง ไม่ทำนาปรัง โดยพื้นที่ในการเพาะปลูกมีทั้งที่ราบและที่ลุ่ม ชาวบ้านชุมชนวังจันทน์แต่ละครัวเรือนได้รับผลผลิตจากการทำนาเฉลี่ยไร่ละ 280-300 กิโลกรัม ข้าวที่นิยมเพาะปลูกคือข้าวเจ้าเพราะได้ราคาขายที่สูงกว่าข้าวเหนียว ส่วนข้าวเหนียว ส่วนใหญ่จะเก็บไว้เพื่อบริโภคและเก็บไว้ทำขนมในงานบุญประเพณีต่าง ๆ (บันทึกงานวิจัย, สัมภาษณ์, 2552) อาชีพรองของชาวบ้านคือ การเพาะปลูกประเภทผักต่าง ๆ เช่น หอม ผักคะน้า ผักกวางตุ้ง ผักกาด กะหล่ำปลี และมะเขือเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ชาวบ้านชุมชนวังจันทน์ยังได้ปลูกหม่อนเพื่อเลี้ยงไหม เป็นอาชีพเสริมผลิตทั้งปี โดยใช้พื้นที่แปลงเกษตรและที่บริเวณรอบ ๆ บ้านเรือน ในการปลูกหม่อนนั้น ได้สร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้าน เนื่องจากชาวบ้านจะนำไปจำหน่ายให้แก่ผู้มารับซื้อภายในและภายนอกชุมชนและยังนำมาเลี้ยงไหม เพื่อนำเส้นไหมที่เป็นผลผลิตไปจำหน่ายให้แก่กลุ่มทอผ้าภายในชุมชนและเก็บไว้เลี้ยงตัวไหม กรณีผู้นั้นได้ทอผ้าด้วย ชาวบ้านชุมชนวังจันทน์มีที่ดินทำกินสำหรับการเพาะปลูกมากน้อยแตกต่างกัน

8. การเมืองการปกครอง ชุมชนวังจันทน์แบ่งการปกครองออกเป็น 3 หมู่บ้านประกอบด้วย บ้านวังจันทน์ หมู่ที่ 4 บ้านวังเหนือ หมู่ที่ 13 และบ้านวังใหม่ หมู่ที่ 16 นอกจากการจัดการปกครองในแต่ละหมู่บ้าน ได้แต่งตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านแต่ละหมู่ และมีการจัดแบ่งหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาออกเป็นกลุ่ม ๆ เรียกว่า “คุ้ม” แต่ละคุ้มมีหัวหน้าและรองหัวหน้าเป็นผู้รับผิดชอบ โดยกำหนดให้สมาชิกพิจารณาเลือกหัวหน้าคุ้ม และหัวหน้าคุ้มจะเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมประชุม ในกรณีที่ไม่มี

สามารถเรียกประชุมชาวบ้านได้ ทั้งนี้เนื่องจากชาวบ้านมีภาระกิจในการประกอบอาชีพจึงไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียง ซึ่งการแบ่งคุ่มนอกจากจะทำให้เกิดความง่ายต่อการพัฒนาหมู่บ้าน (ทรงยศ วัจจันทร์, สัมภาษณ์, 2552)

9. กลุ่มองค์กรในชุมชน ชุมชนวังจันทน์ถือได้ว่าเป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง และมีความเป็นประชาคมสูงภายในชุมชนมีการรวมกลุ่มองค์กรที่หลากหลายเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน ซึ่งมีทั้งกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ และกลุ่มองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองในการแก้ไขปัญหาด้านสังคม ดังนี้

1. กลุ่มร้านค้าชุมชน
2. กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน
3. กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วังเหนือ
4. กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียนวังจันทน์ - โนนสำราญ
5. กลุ่มกลองยาววังจันทน์
6. กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองชุมชนวังจันทน์

10. บัญชีรายรับ-รายจ่าย รายรับ-รายจ่าย จากบัญชีครัวเรือน พ.ศ. 2553 บ้านวังจันทน์ หมู่ที่ 4 ตำบลนาข่า อำเภอกวนพะยอม จังหวัดมหาสารคาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนครัวเรือน 97 ครัวเรือน จำนวนคน 422 คน (ชาย 209 หญิง 213 คน) ดังตารางที่ 4

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/คร./ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
1) รายรับจากบัญชีครัวเรือน	1,552,835.00	16,008.16	3,679.70
2) รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน			
2.1) รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต			
2.1.1) ค่าพันธุ์พืช/สัตว์	281,100.00	2,897.94	666.11
2.1.2) ค่าสารเคมีเพื่อการผลิต (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ)	624,059.00	6,433.60	1,478.81
2.1.3) ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน/ค่าเช่า	610,567.00	6,294.51	1,446.84
2.1.4) ค่าเครื่องจักรต่างๆ ค่า น้ำมัน และอื่น ๆ	285,897.00	2,947.39	677.48
รวมรายจ่ายต้นทุนการผลิต			
ทั้งหมด	1,801,623.00	18,573.43	4,269.25
2.2) การทำสวน			

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/คร./ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
2.2.1) ค่าอาหาร			
(1.) ค่าใช้ค่าเพื่อซื้อข้าวสาร	840,608.00	8,666.06	1991.96
(2.) ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหาร ที่จำเป็น(เช่น เนื้อสัตว์ ไข่ ผัก)	561,707.00	5,790.79	1,331.06
(3.) ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อขนม กินเล่น ขนมกรุบกรอบ	301,262.00	3,105.79	713.89
รวมค่าอาหาร	1,703,577.00	17,562.65	4,036.91
2.2.2) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย	334,293.00	3,446.32	792.16
2.2.3) ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่ อาศัย	163,800.00	1688.66	388.15
2.2.4) ค่ารักษาพยาบาล ค่ายา	288,280.00	2353.40	540.95
2.2.5) ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	936,297.00	9,652.55	2,218.71
2.2.6) ค่าการเดินทาง (ค่า น้ำมันรถ ค่าโดยสาร)	407,844.00	4,204.58	966.45
2.2.7) ค่าน้ำ ค่าไฟ			
2.2.8) ค่าโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ บัตรเติมเงิน	234,788.00	2,420.49	556.37
2.2.9) ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล (สบู่ ยาสีฟัน)	242,998.00	2,505.13	575.82
2.2.10) ค่าบันเทิง หวย และ การพนัน	272,320.00	2,807.42	645.31
2.2.11) ค่าบุริ เหล้า ขาดอง	65,646.00	676.76	155.56
2.2.12) ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	76,356.00	787.18	180.94
รวมรายจ่ายในการอุปโภคบริโภค ทั้งหมด	311,668.00	3,213.07	738.55
รวมรายจ่าย	4,977,867.00	51,318.22	11,795.89
	6,779,490.00	69,891.65	16,065.14

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/คร./ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
3) หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน	1,279,000.00	13,185.57	3,030.81
4) เงินออมจากบัญชีครัวเรือน	322,500.00	3,324.74	764.22

ตารางที่ 4 รายรับ-รายจ่าย บ้านวังจันทน์ ตามบัญชีครัวเรือน (ข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า)

รายรับ-รายจ่าย จากบัญชีครัวเรือน พ.ศ. 2553บ้านวังใหม่ หมู่ที่ 13 ตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดพิจิตร ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวนครัวเรือน 73 ครัวเรือน จำนวนคน 338 คน (ชาย 177 หญิง 161 คน) ดังตารางที่ 5

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/คร./ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
1. รายรับจากบัญชีครัวเรือน	9,929,472.08	136,020.17	29,377.14
2. รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน			
2.1 รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต			
2.1.1 ค่าพันธุ์พืช/สัตว์	206,000.00	2,821.92	609.47
2.1.2 ค่าสารเคมีเพื่อการผลิต (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ)	684,100.00	9,371.23	2,023.96
2.1.3 ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน/ค่าเช่า	539,700.00	7,393.15	1,596.75
2.1.4 ค่าเครื่องจักรต่างๆ ค่า น้ำมัน และอื่น ๆ	845,500.00	11,582.19	2,501.48
รวมรายจ่ายต้นทุนการผลิต	2,275,300.00	31,168.49	6,731.66
ทั้งหมด			
2.2 การทำสวน			
2.2.1 ค่าอาหาร			
1. ค่าใช้ค่าเพื่อซื้อข่าสาร	28,300.00	387.67	83.73
2. ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้ออาหารที่ จำเป็น(เช่น เนื้อสัตว์ ไข่ ผัก)	946,250.00	12,962.33	2,799.56
3. ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อขนมกิน เล่น ขนมกรูบกรอบ	217,000.00	2,972.60	642.01
รวมค่าอาหาร	1,191,550.00	16,322.60	3,525.30

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/คร.ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
2.2.2 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย	332,600.00	4,556.16	984.02
2.2.3 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย	46,850.00	641.78	138.61
2.2.4 ค่ารักษาพยาบาล			
2.2.5 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	172,690.00	2,365.62	510.92
2.2.6 ค่าการเดินทาง (ค่าน้ำมัน รถ ค่าโดยสาร)	761,840.00	10,436.16	2,253.96
2.2.7 ค่าน้ำ ค่าไฟ	5,238,440.00	71,759.45	15,498.34
2.2.8 ค่าโทรศัพท์โทรศัพท์มือถือ บัตรเติมเงิน	207,040.00	2,836.16	612.54
2.2.9 ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล(สบู่ ยาสีฟัน)	150,232,340.00	2,057,977.26	444,474.38
2.2.10 ค่าบันเทิง หวย และ การพนัน	161,450.00	2,211.64	477.66
2.2.11 ค่าบุรี่ เหล้า ยาสูบ	92,600.00	1,268.49	273.96
2.2.12 ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ			
รวมรายจ่ายในการอุปโภคบริโภคทั้งหมด	125,800.00	1,723.29	372.19
รวมรายจ่าย2. รายจ่ายจากบัญชี ครัวเรือน	467,585.00	6,405.27	1,383.39
	159,030,785.00	2,178,503.90	470,505.28
	161,306,085.00	2,209,672.40	477,236.94
3. หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน	1,733,000.00	23,739.73	5,127.22
4. เงินออมจากบัญชีครัวเรือน	1,612,918.00	22,094.77	4,771.95

ตารางที่ 5 รายรับ-รายจ่าย บ้านวังใหม่ ตามบัญชีครัวเรือน (ข้อมูลองค์การบริหารส่วนตำบลนาข่า)

รายรับ - รายจ่าย จากบัญชีครัวเรือน พ.ศ. 2553 บ้านวังเหนือ หมู่ที่ 16 ตำบลนาข่า
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนครัวเรือน 78 ครัวเรือน
จำนวนคน 274 คน (ชาย 127 หญิง 147 คน) ดังตารางที่ 6

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/คร.ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
1. รายรับจากบัญชีครัวเรือน	1,621,250.00	20,785.26	5,916.97
2. รายจ่ายจากบัญชีครัวเรือน			
2.1 รายจ่ายที่เป็นต้นทุนการผลิต			
2.1.1 ค่าพันธุ์พืช/สัตว์	173,810.00	2,228.33	634.34
2.1.2 ค่าสารเคมีเพื่อการผลิต (ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ฯลฯ)	518,700.00	6,650.00	1,893.07
2.1.3 ค่าจ้าง/ค่าแรงงาน/ค่าเช่า	416,950.00	5,345.51	1,521.72
2.1.4 ค่าเครื่องจักรต่างๆ ค่า น้ำมัน และอื่น ๆ	265,750.00	3,407.05	969.89
รวมรายจ่ายต้นทุนการผลิต ทั้งหมด	1,375,210.00	17,630.90	5,019.01
2.2 การทำสวน			
2.2.1 ค่าอาหาร			
1. ค่าใช้ค่าเพื่อซื้อ ข้าวสาร	267,800.00	3,433.33	977.37
2. ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อ อาหารที่จำเป็น(เช่น เนื้อสัตว์ ไข่ ผัก)	226,500.00	2,903.85	826.64
3. ค่าใช้จ่ายเพื่อซื้อขนม กินเล่น ขนมกรอบกรอบ	313,690.00	4,021.67	1,144.85
รวมค่าอาหาร	807,990.00	10,358.85	2,948.87
2.2.2 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย	263,500.00	3,378.21	961.68
2.2.3 ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับที่อยู่ อาศัย	220,200.00	2,823.08	803.65
2.2.4 ค่ารักษาพยาบาล	149,800.00	1,920.51	546.72

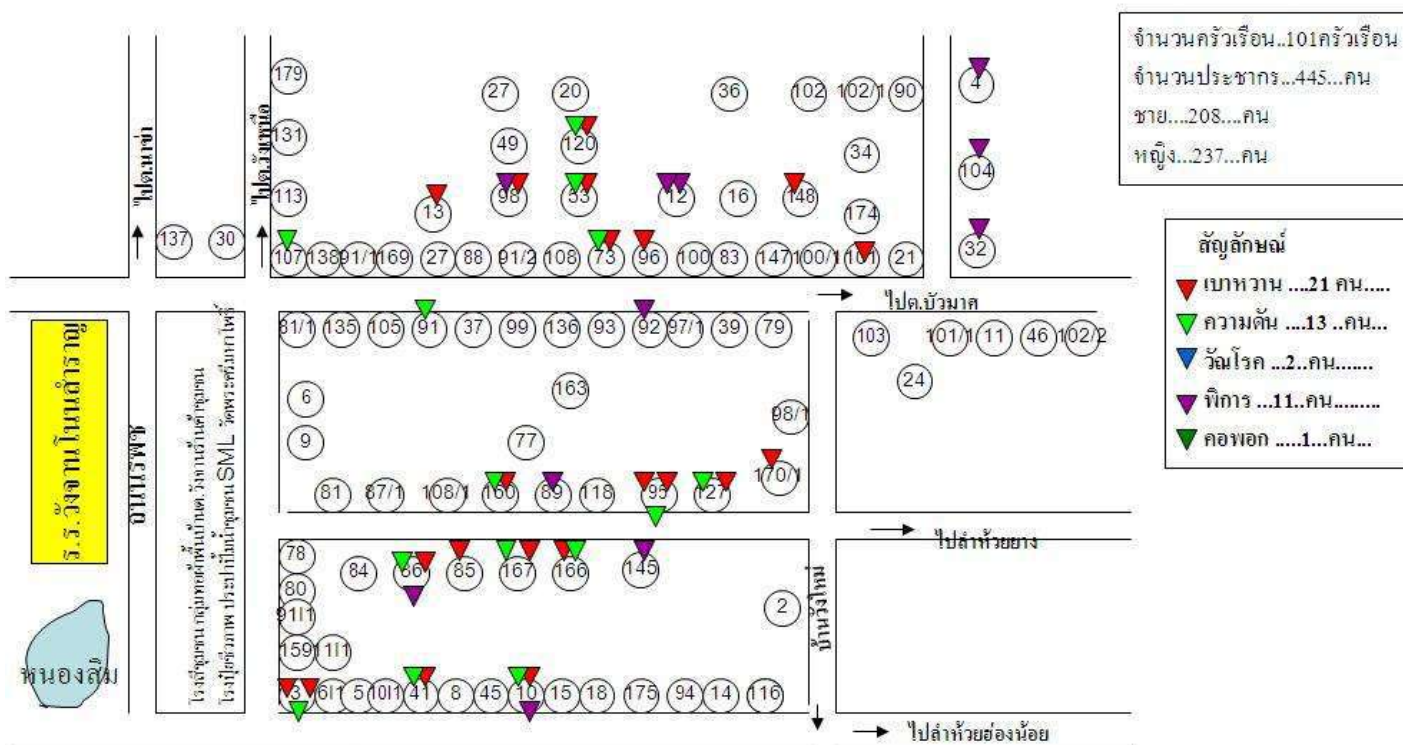
ตารางที่ 6 (ต่อ)

ประเภทรายจ่าย	จำนวนเงินรวม (บาท/ปี)	เฉลี่ยต่อครัวเรือน (บาท/คร.ปี)	เฉลี่ยต่อคน (บาท/คน/ปี)
2.2.5 ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา	357,160.00	4,578.97	1,303.50
2.2.6 ค่าการเดินทาง (ค่าน้ำมันรถ ค่าโดยสาร)	333,600.00	4,276.92	1,217.52
2.2.7 ค่าน้ำ ค่าไฟ	189,940.00	2,435.13	693.21
2.2.8 ค่าโทรศัพท์ โทรศัพท์มือถือ บัตรเติมเงิน	220,590.00	2,828.08	805.07
2.2.9 ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล (สบู่ ยาสีฟัน)	168,230.00	2,156.79	613.98
2.2.10 ค่าบันเทิง หวย และ การพนัน	86,500.00	1,108.97	315.69
2.2.11 ค่าปุ๋ย เหล้า ยาดอก	66,100.00	847.44	241.24
2.2.12 ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	166,000.00	2,128.21	605.84
รวมรายจ่ายในการอุปโภค บริโภคทั้งหมด	3,029,610.00	38,841.15	11,056.97
รวมรายจ่าย	4,404,820.00	56,472.05	16,075.99
3. หนี้สินจากบัญชีครัวเรือน	175,000.00	2,243.59	638.69
4. เงินออมจากบัญชีครัวเรือน	16,000.00	205.13	58.39

ตารางที่ 6 รายรับ-รายจ่าย บ้านวังเหนือ ตามบัญชีครัวเรือน (ข้อมูลองค์กรบริหารส่วนตำบลนาข่า)

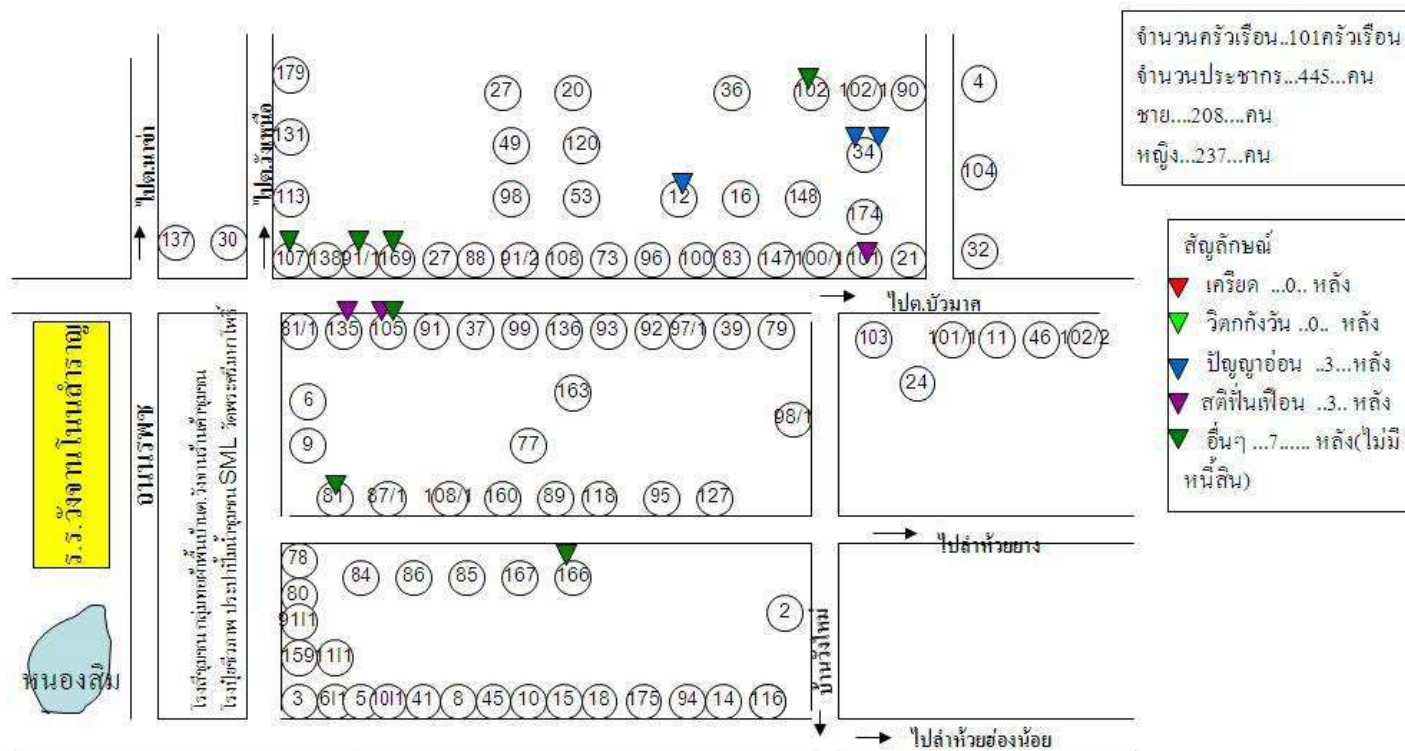
แผนที่สุขภาพะ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 4 บ้านวังจันทน์ อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

ภาพที่ 24 แผนที่สุขภาพะ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 4 บ้านวังจันทน์

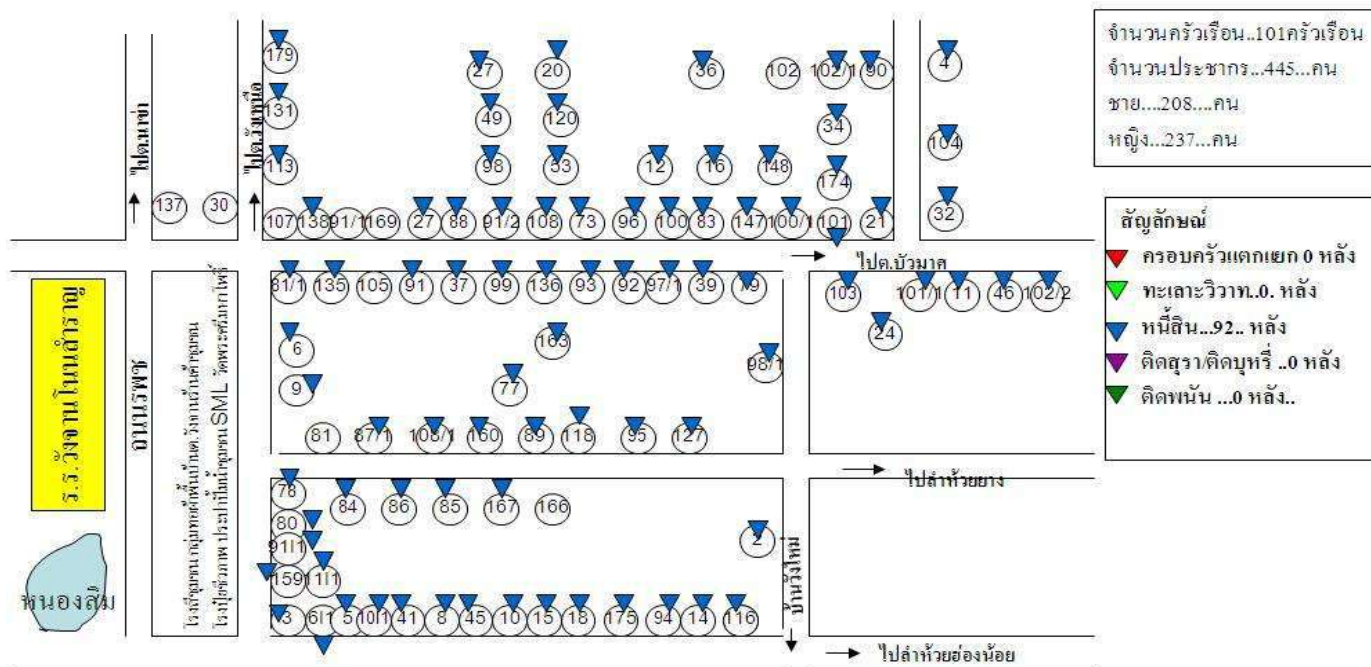
แผนที่สุขภาวะ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

ภาพที่ 25 แผนที่สุขภาวะ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน

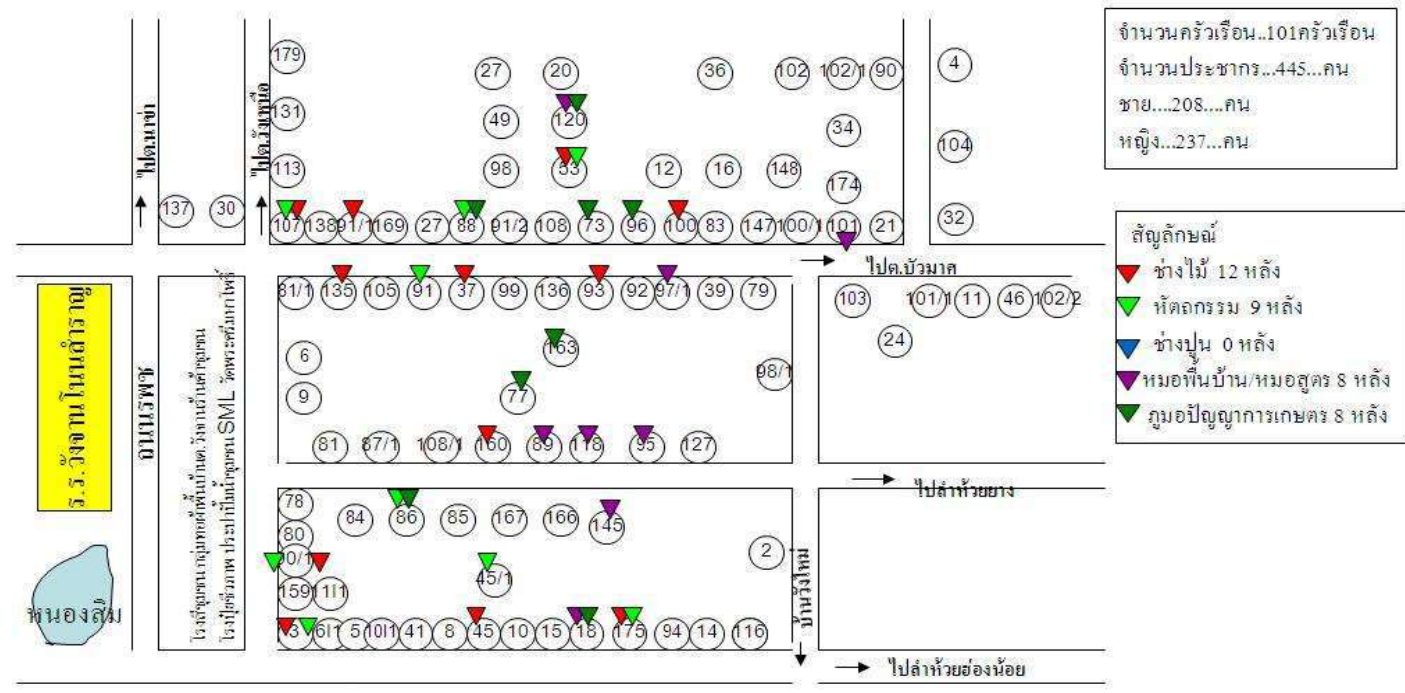
แผนที่สุขภาวะ ด้านสังคม หมู่ที่ 4 บ้านวังงาน ต. นาป่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

ภาพที่ 26 แผนที่สุขภาวะ ด้านสังคม หมู่ที่ 4 บ้านวังงาน

แผนที่สุขภาพะ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 4 บ้านวังจอน ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

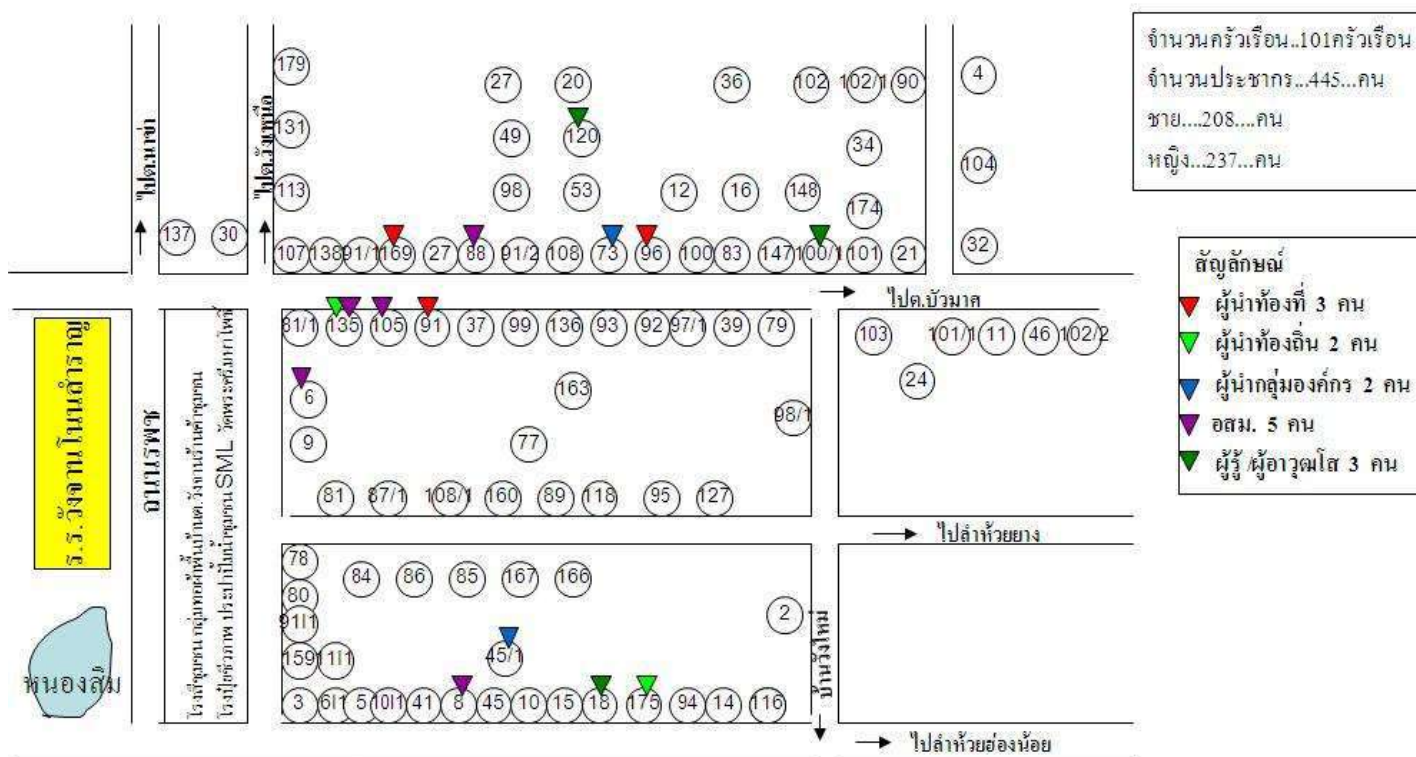
ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 27 แผนที่สุขภาพะ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 4 บ้านวังจอน

แผนที่สุขภาพะ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 4 บ้านวังจอน ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

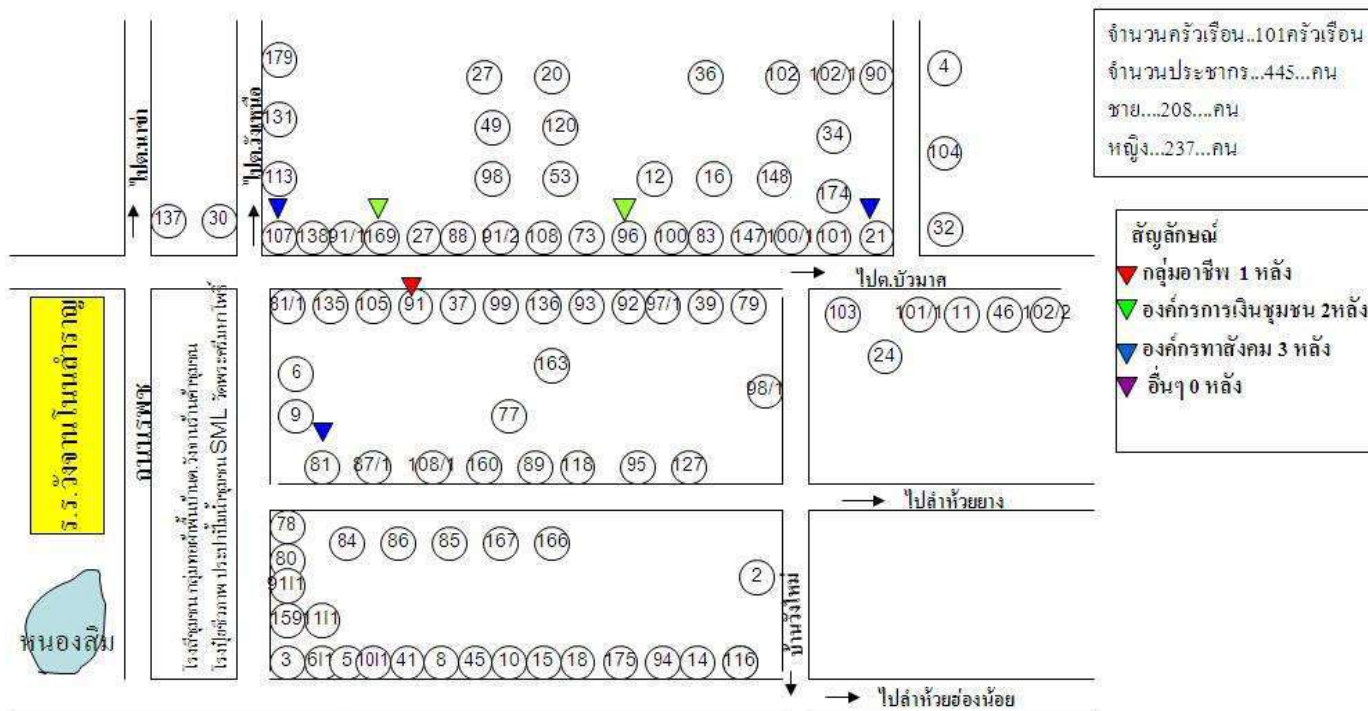

ภาพที่ 28 แผนที่สุขภาพะ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 4 บ้านวังจอน

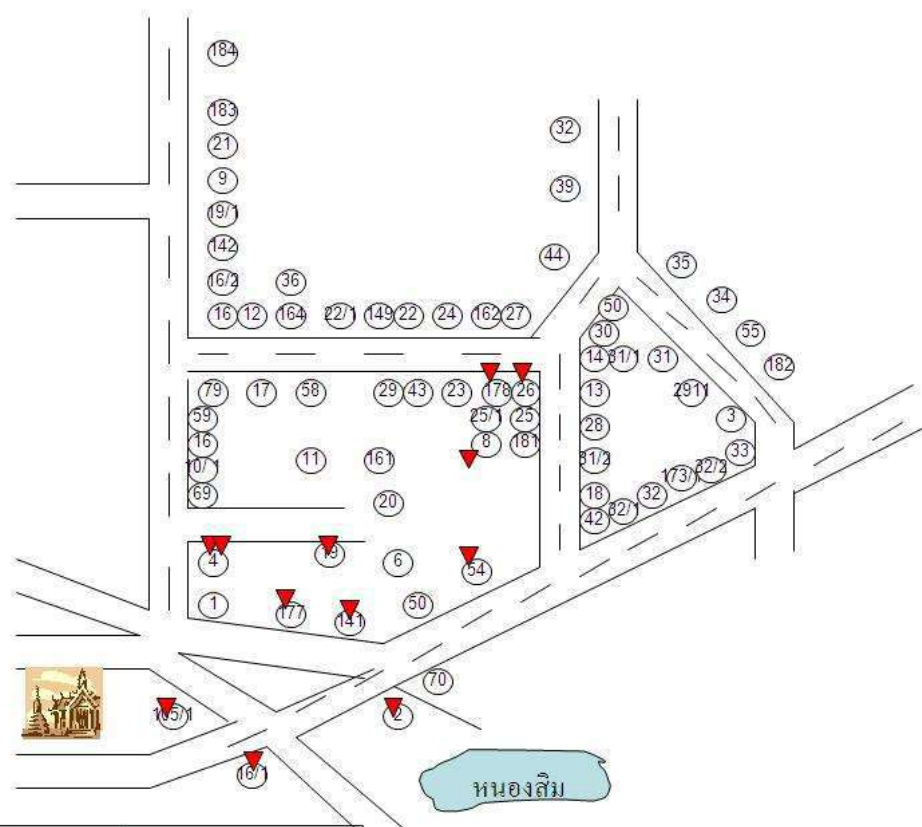

แผนที่สุขภาพะ ด้านองค์กรชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านวังจาน ต. นาป่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

แผนที่สุขภาพะด้านร่างกาย หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน...78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

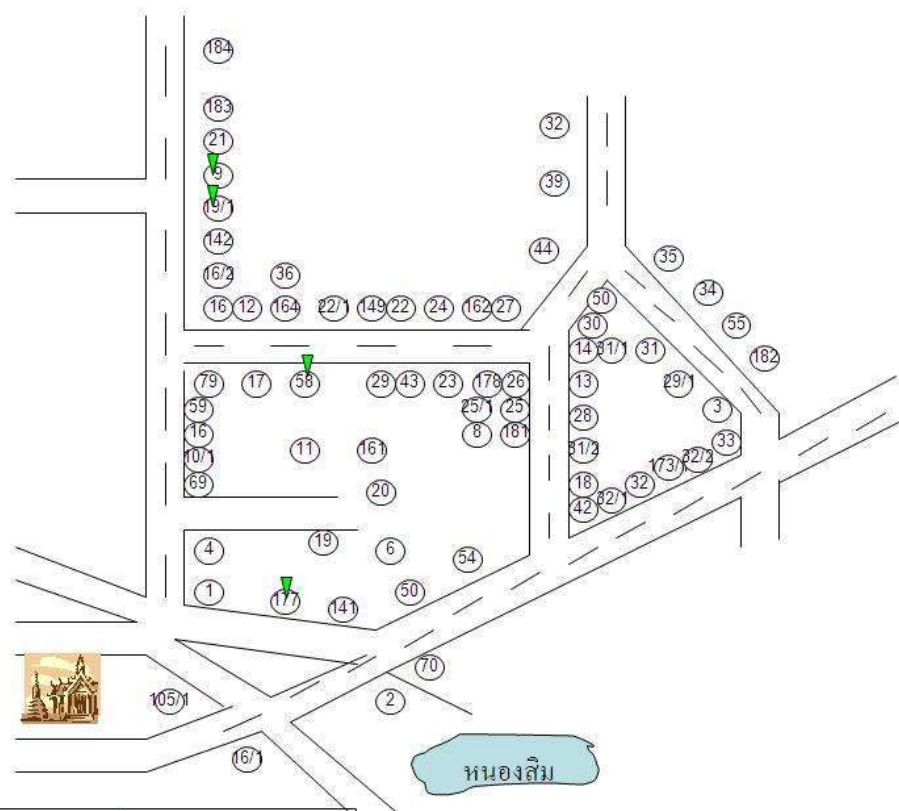
- สัญลักษณ์
- ▼ เบาหวาน ....12...หลัง.
  - ▼ ความดัน ....0...หลัง.
  - ▼ วัณโรค ....0...หลัง
  - ▼ พิการ ....0...หลัง.
  - ▼ คอพอก ...0...หลัง.

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 30 แผนที่สุขภาพะ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สุขภาพะ ด้านจิตใจ หมู่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน..78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

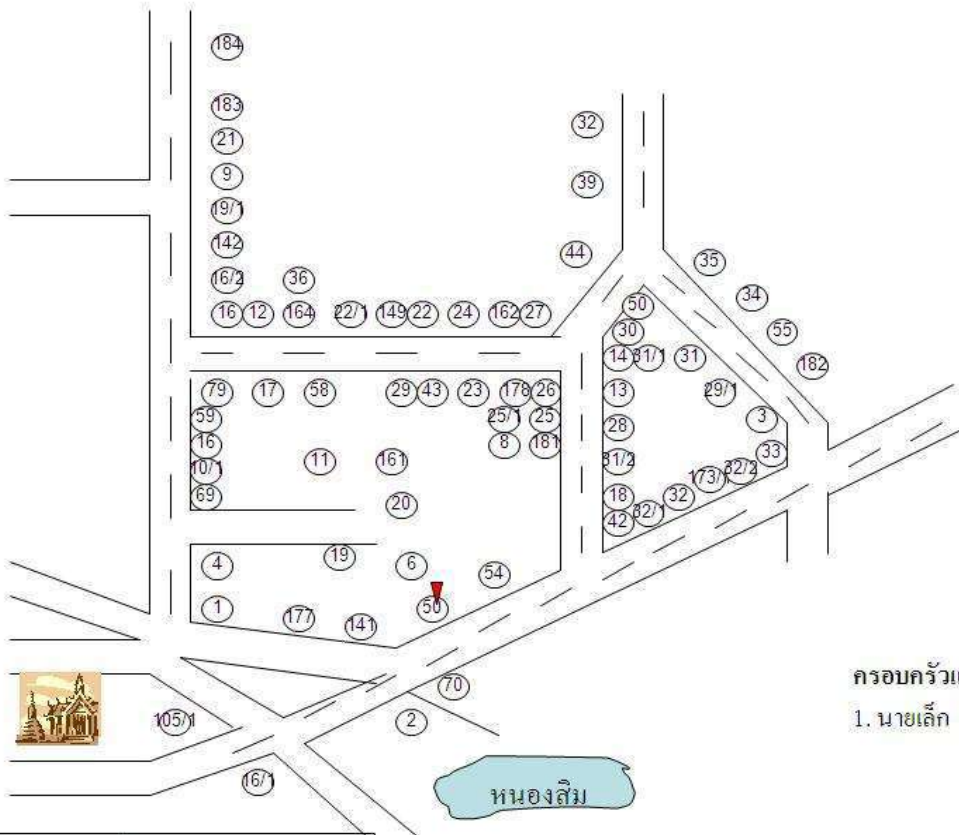
- สัญลักษณ์
- ▼ เกรียด ..0... หลัง
  - ▼ วิตกกังวล ..4.. หลัง
  - ▼ ปัญหาอ่อน ..0...หลัง
  - ▼ สติหันเหือน ..0... หลัง
  - ▼ อื่นๆ ....0.... หลัง

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 31 แผนที่สุขภาพะ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สุภาวะด้านสังคม หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน..78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

- สัญลักษณ์
- ▼ ครอบครัวแตกแยก 1 หลัง
  - ▼ ทะเลาะวิวาท.0. หลัง
  - ▼ หนีสิน..0... หลัง
  - ▼ ติดสุราติดบุหรี่ .0 .หลัง
  - ▼ ติดพนัน ..0..หลัง

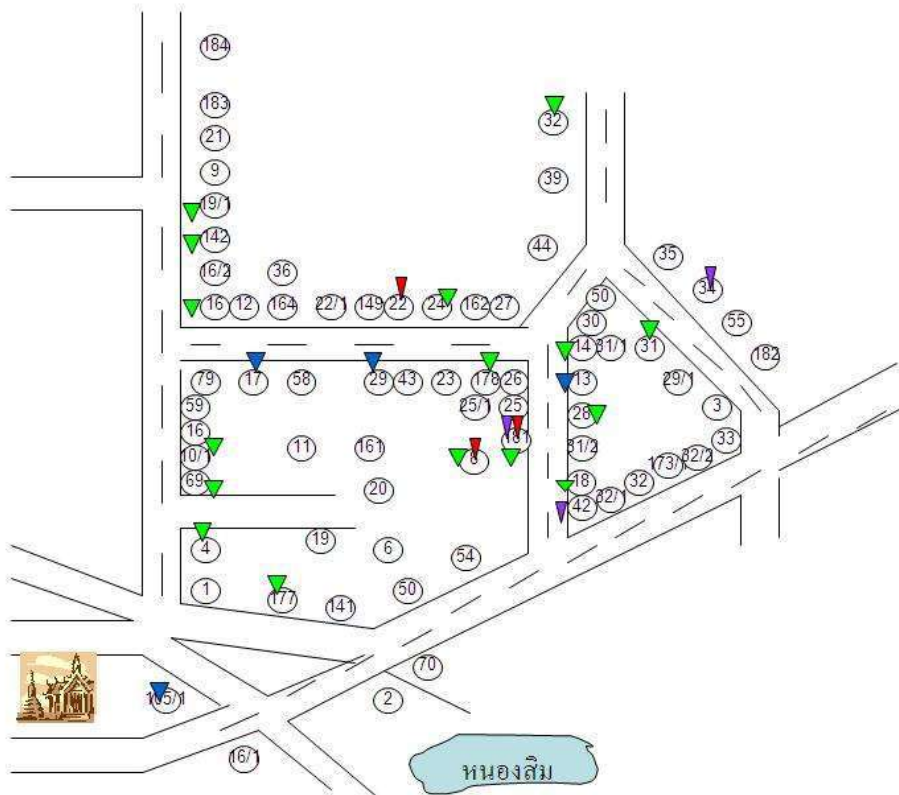
ครอบครัวแตกแยก
 1. นายเล็ก บุญทองไทย บ้านเลขที่ 50

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 32 แผนที่สุภาวะ ด้านสังคม หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สุขภาพระดับตำบลปัญหา หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน...78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

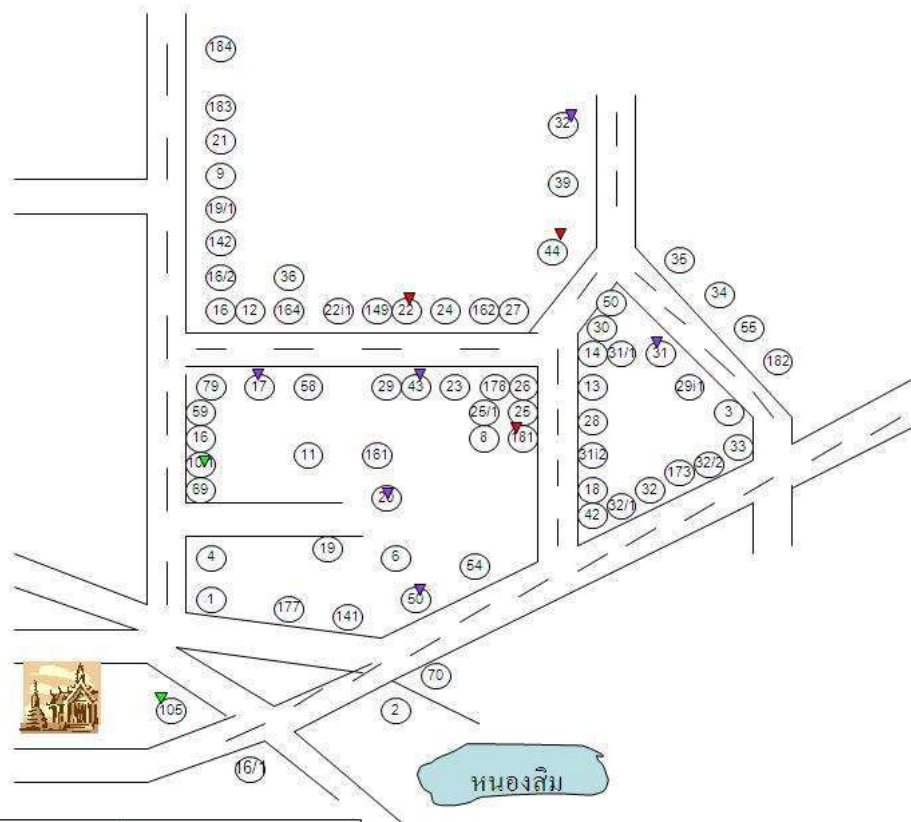
- สัญลักษณ์
- ▼ ช่างไม้ 3 หลัง
  - ▼ หัตถกรรม (ทอผ้าเย็บผ้า) 16 หลัง
  - ▼ ช่างปูน 4 หลัง
  - ▼ หมอพื้นบ้าน/หมอสูตร 3 หลัง
  - ▼ ภูมิปัญญาการเกษตร 0 หลัง

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 33 แผนที่สุขภาพ ด้านสติปัญญา หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สุขภาวะด้านผู้นำ หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาป่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน...78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

- สัญลักษณ์
- ▼ ผู้นำท้องที่ 3 หลัง
  - ▼ ผู้นำท้องถิ่น 2 หลัง
  - ▼ ผู้นำกลุ่มองค์กร 0 หลัง
  - ▼ อสม. 6 หลัง
  - ▼ ผู้รู้/ผู้อาวุโส 0 หลัง

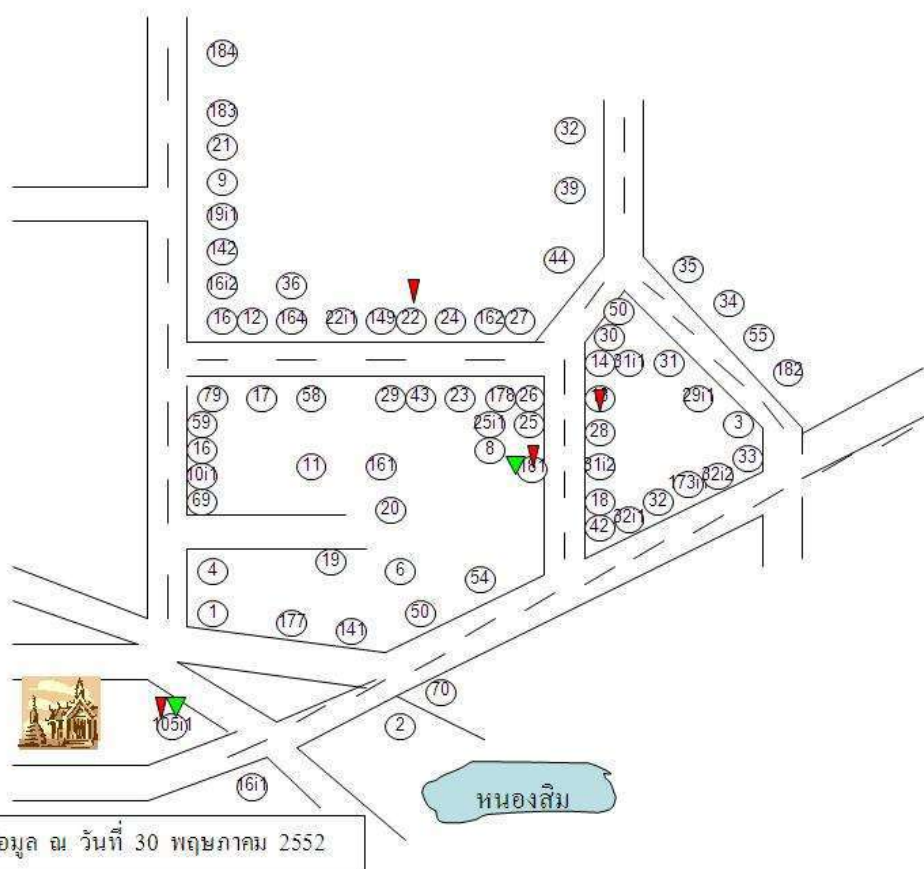
ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 34 แผนที่สุขภาวะ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สู่ภาวะด้านองค์กรชุมชน หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ต. นาข่า อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม

จำนวนครัวเรือน..78...ครัวเรือน
 จำนวนประชากร...333...คน
 ชาย...171...คน
 หญิง...162...คน

สัญลักษณ์
 ▼ กลุ่มอาชีพ 4 หลัง
 ▼ องค์กรการเงินชุมชน 2 หลัง
 ▼ องค์กรทาสักคม 0 หลัง
 ▼ อื่นๆ 0 หลัง

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 35 แผนที่สู่ภาวะ ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่

แผนที่สุขภาพะด้านร่างกาย หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ ต.นาข่า อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

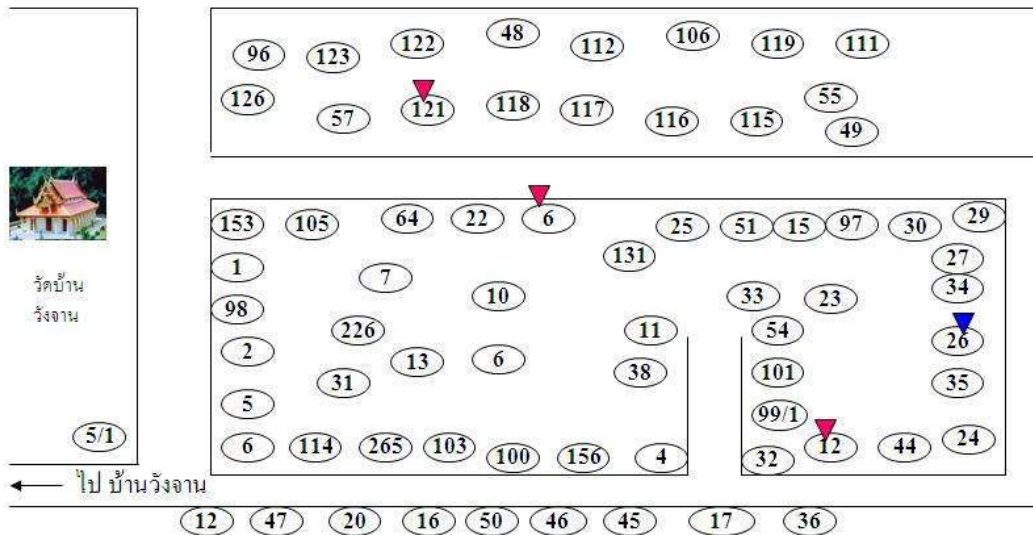
โรงเรียนบ้านวังจาน

109 19 39 59

← ไป อ.วาปีปทุม

ไป บ้านนาข่า →

จำนวน 98 ครัวเรือน
ประชากร 491 คน
ชาย 240 คน
หญิง 254 คน

วัดบ้านวังจาน

5/1

← ไป บ้านวังจาน

12 47 20 16 50 46 45 17 36

- สัญลักษณ์
- ▼ เมาหวาน 3 หลัง.
  - ▼ ความดัน 0 หลัง.
  - ▼ วันโรค 1 หลัง
  - ▼ ทึกร 0 หลัง
  - ▼ คอพอก 0 หลัง.

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 36 แผนที่สุขภาพะ ด้านร่างกาย หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

แผนที่สุกภาวะด้านจิตใจ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ ต.นาข่า อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

โรงเรียนบ้านวังงาน

109 19 39 59

← ไป อ.วาปีปทุม

→ ไป บ้านนาข่า

จำนวน 98 ครัวเรือน
ประชากร 491 คน
ชาย 240 คน
หญิง 254 คน

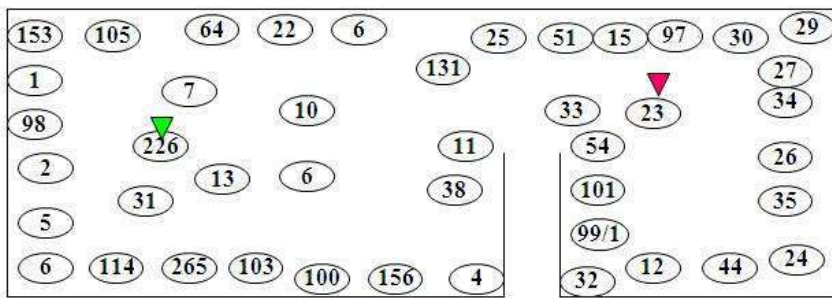
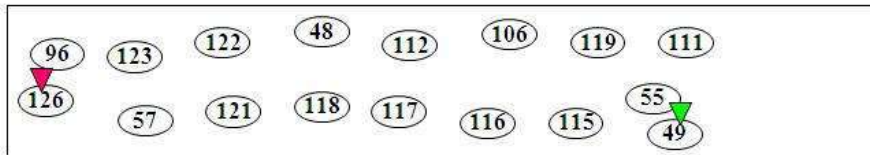

วัดบ้านวังงาน

5/1

← ไป บ้านวังงาน

12 47 20 16 50 46 45 17 36

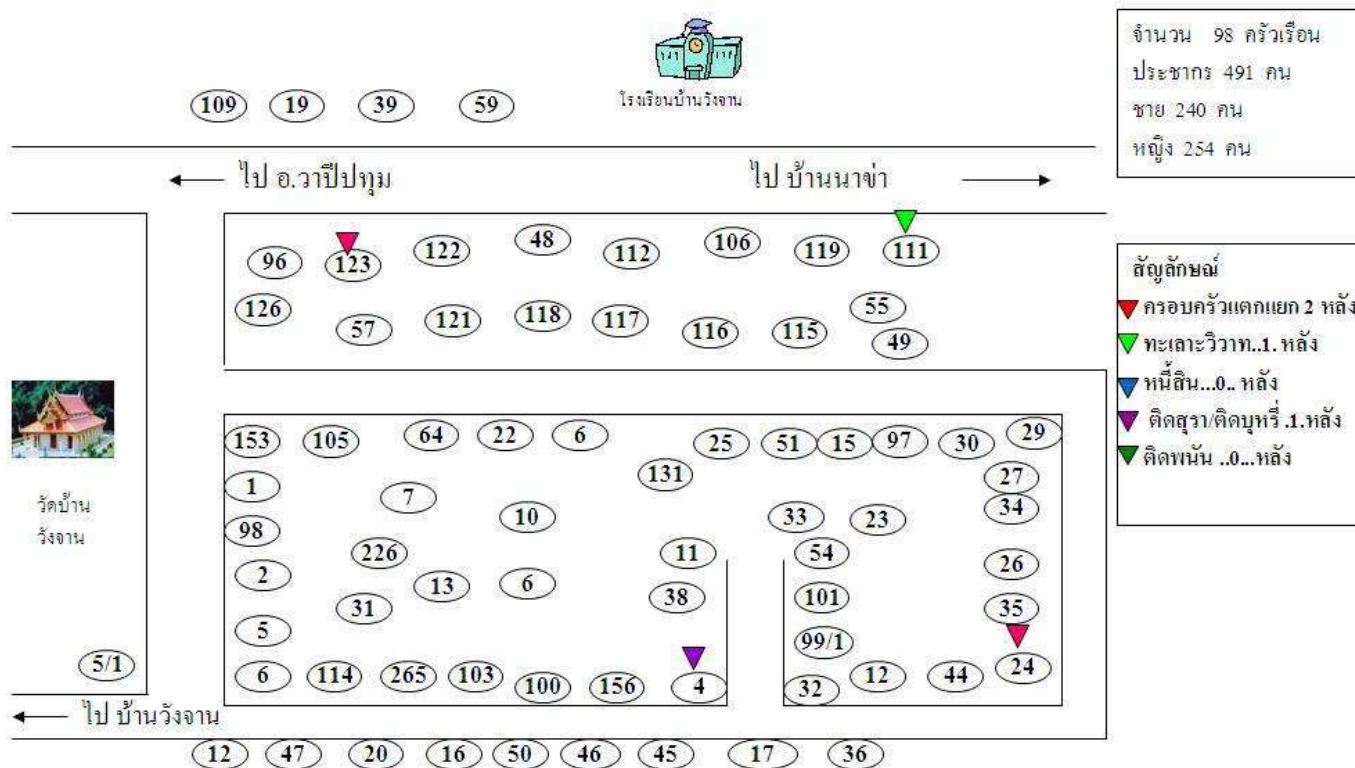
สัญลักษณ์
 ▼ เรียด ..2... หลัง
 ▼ วิตกกังวล ..2.. หลัง
 ▼ ปัญญาอ่อน ..0...หลัง
 ▼ สติสิ้นเจืออน ..1.. หลัง
 ▼ อื่นๆ ...0..... หลัง

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 37 แผนที่สุกภาวะ ด้านจิตใจ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

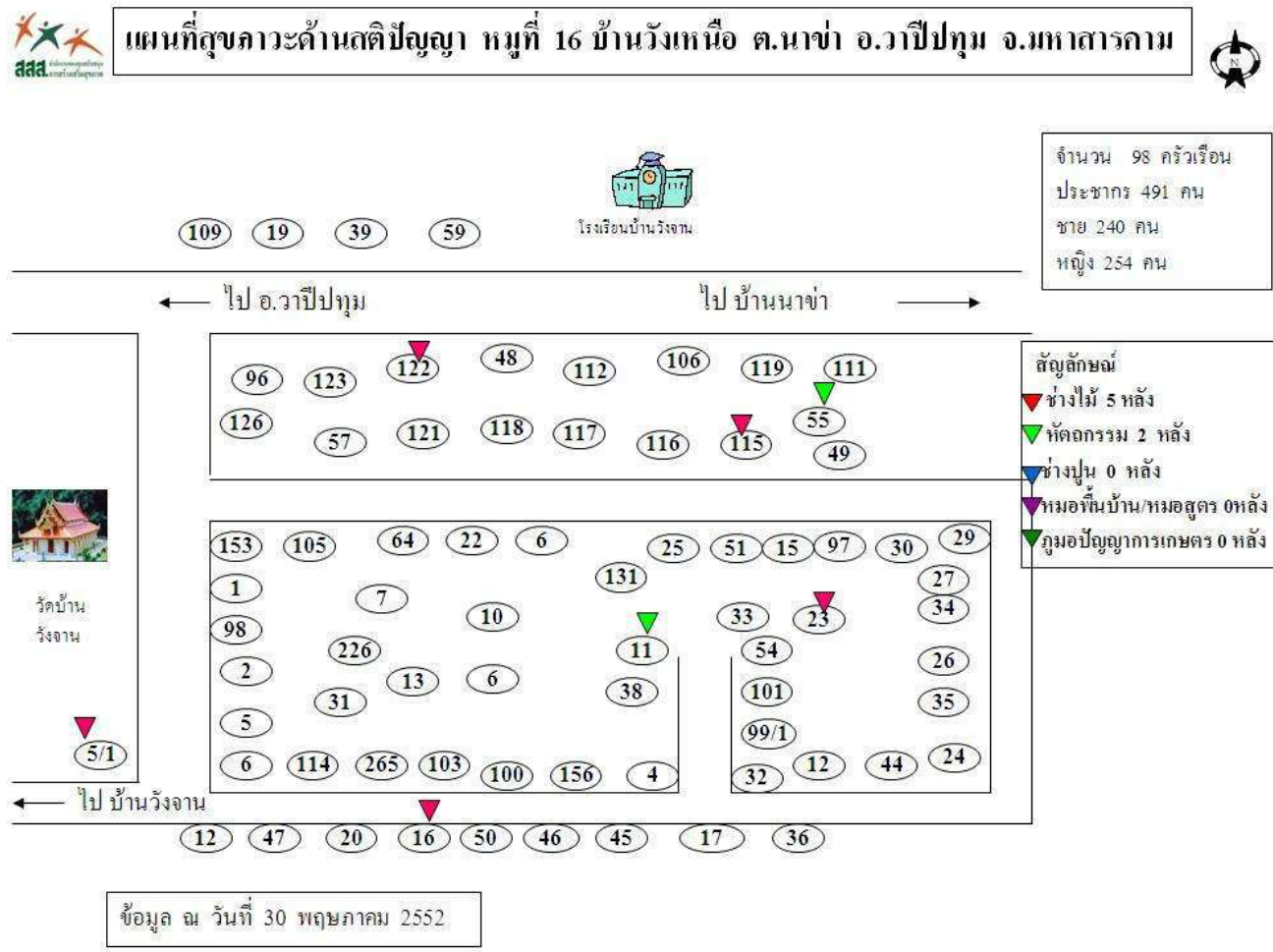

แผนที่สู่ภาวะด้านสังคม หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ ต.นาข่า อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

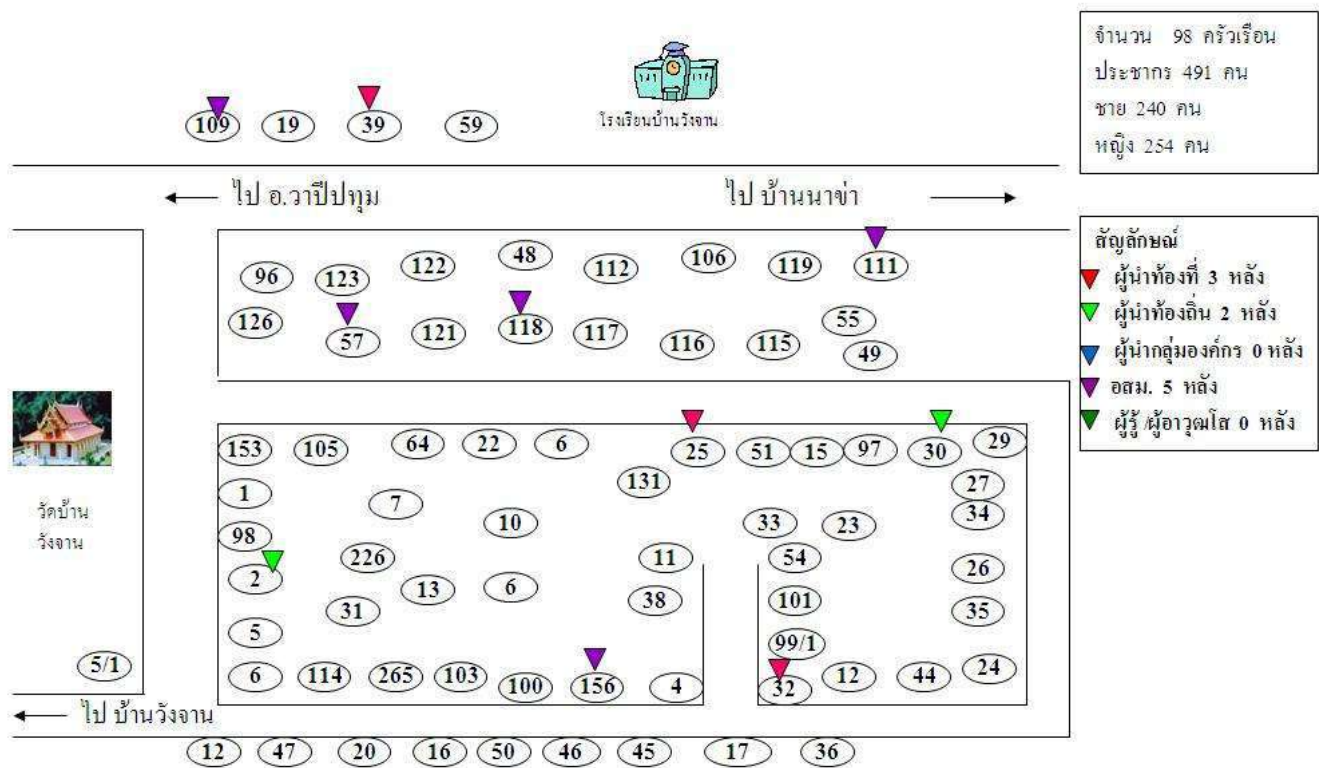
ภาพที่ 38 แผนที่สู่ภาวะ ด้านสังคม หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

ภาพที่ 39 แผนที่สุขภาพระดับสติปัญญา หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

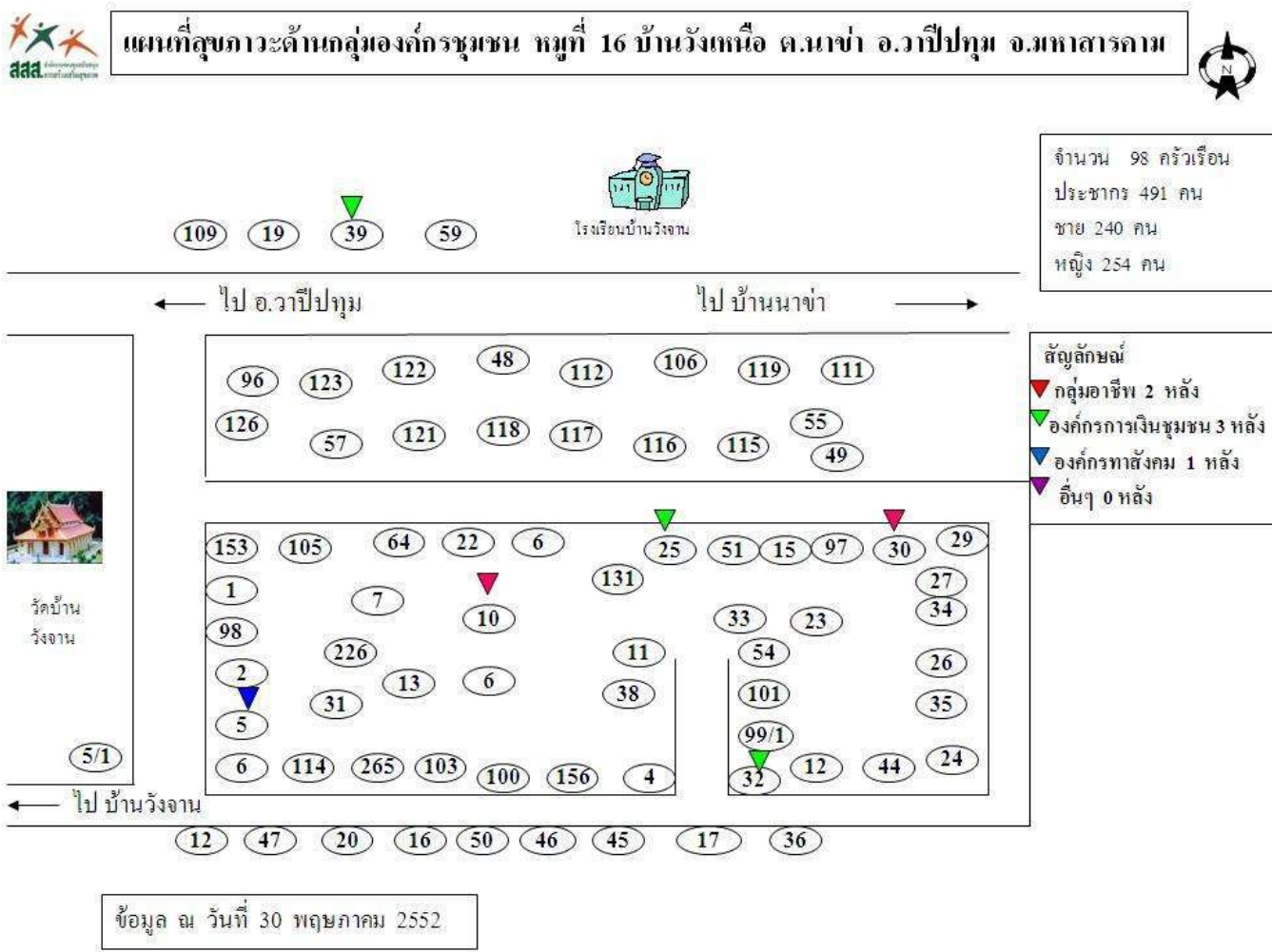

แผนที่สุขภาวะด้านผู้นำ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ ต.นาข่า อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม

ข้อมูล ณ วันที่ 30 พฤษภาคม 2552

ภาพที่ 40 แผนที่สุขภาวะ ด้านผู้นำ หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

ภาพที่ 41 แผนที่สุขภาวะ ด้านกลุ่มองค์กรชุมชน หมู่ที่ 16 บ้านวังเหนือ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ฉลาด จันทรสมบัติ (2550, น.260) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน พบว่าผลจากการพัฒนาแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การดำเนินงานการจัดการความรู้ควบคู่กับการพัฒนา กลุ่มองค์กรชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทสภาพท้องถิ่นผู้วิจัยได้ทำแผนกิจกรรมการเรียนรู้ควบคู่กับการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนตามการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและรูปแบบการพัฒนาการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชน โดยการสร้างรูปแบบการจัดการความรู้ (Conceptual Model) เป็นรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนชั่วคราว (Tentative Conceptual Model) โดยนำแนวคิดการดำเนินการจัดการความรู้ของ โนนากะและทาเกะชิวิจารณ์พานิชและกระบวนการจัดการความรู้วิวกพบ ว่าความเหมาะสมของรูปแบบการจัดการความรู้โดยรวมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับเป็นไปได้มากที่สุดสอดคล้องระหว่างแผนดำเนินการกับรูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนโดยรวมอยู่ในระดับสอดคล้องมากที่สุด การทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนและปรับปรุงแก้ไขแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 การดำเนินการตามแผนกิจกรรมกลุ่มควบคู่กับการจัดการความรู้

1) เตรียมชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับคนกลุ่มคนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วม
2) สร้างแรงจูงใจจิตสำนึกส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างวิสัยทัศน์เป็นการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาการของการมีส่วนร่วมในขั้นเบื้องต้นจนถึงขั้นการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ 3) จัดทำแผน/พัฒนาศักยภาพทีมเป็นการเรียนรู้ร่วมกันและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพของทีมและแกนนำให้เกิดความตระหนัก 4) นำแผนไปปฏิบัติด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้ในประเด็นกิจกรรมที่ใกล้เคียงกันก่อน 5) ยกระดับความรู้ปรับปรุงแผนและปฏิบัติจริงตามข้อตกลงในประเด็นที่กลุ่มองค์กรชุมชนสนใจ

ช่วงที่ 2 ประเมินผลสรุปเพื่อเป็นการประเมินผลกระบวนการจัดการความรู้และการเรียนรู้ในระดับบุคคลกลุ่มองค์กรชุมชนและหมู่บ้านส่งเสริมให้กลุ่มองค์กรชุมชนได้ทบทวนงานดีเด่นและเผยแพร่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผ่นพับเว็บไซต์จากการทดลองใช้รูปแบบการจัดการความรู้ขององค์กรชุมชนตามขั้นตอนแผนงานกิจกรรมระยะเวลาความพร้อมของทีมผู้ร่วมวิจัยทำให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างมีคุณภาพส่งผลต่อการพัฒนาคนพัฒนางานและองค์กรชุมชน

ฉลาด จันทรสมบัติ (2547, น.143) ได้ศึกษาการสร้างและพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง พบว่า

1. การสร้างผู้นำในการเปลี่ยนแปลง โดยเน้นการสร้างและพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนสู่วิสาหกิจ และการทำงานแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

ผ่านกระบวนการเรียนรู้โดยใช้แผนแม่บทชุมชน มีผู้นำในการเปลี่ยนแปลง จำนวน 48 คน ได้รับการพัฒนาศักยภาพในการฝึกอบรมและศึกษาดูงานจากพื้นที่ต้นแบบจึงทำให้ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเริ่มที่จะตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมกันถักทอความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาที่ชุมชน และผลประโยชน์ของส่วนรวม โดยเฉพาะการสำรวจข้อมูลรายรับรายจ่ายของชุมชนที่พบว่าชุมชนต้องสูญเสียรายจ่ายที่ไม่จำเป็นในแต่ละวันเป็นเงินจำนวนมาก จึงทำให้เกิดความมุ่งมั่นที่จะอาสาเข้ามาแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ได้ผู้นำในการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงและมีความมั่นใจในการผลักดันแผนแม่บทตำบลไปสู่การปฏิบัติและเข้าสู่เชิงนโยบายการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและระดับจังหวัดตามนโยบายการพัฒนาจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO)

2. การสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน ได้กระตุ้นให้ชุมชนได้เล็งเห็นความสำคัญในการทำงานในลักษณะกลุ่มเครือข่าย และเรียนรู้การรู้จักตนเอง รู้จักทรัพยากร และจัดการทรัพยากรได้ จากบทเรียนดังกล่าวนำมาสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการสำรวจรายรับรายจ่ายพบว่า กลุ่มมีรายจ่ายในหมวดค่าอาหารเป็นจำนวนมากในแต่ละวัน นำไปสู่เวทีการหาทางออกร่วมกันเพื่อจะอุดรอยรั่วดังกล่าว จึงเกิดกลุ่มกิจกรรมเครือข่ายองค์กรชุมชนในระดับตำบล ขึ้น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแปรรูปขนมจีน กลุ่มเพาะเห็ด และยังพบอีกว่าค่าใช้จ่ายรองลงมา คือ การลงทุนในการทำการเกษตร (ปืดยเคมี) และหมวดค่าของใช้โดยเฉพาะเสื้อผ้าและเครื่องนุ่งห่ม จึงนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยมีกลุ่มกิจกรรม จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มปืดยชีวภาพ และกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง แต่ละกลุ่มเครือข่ายมีแผนการพัฒนากลุ่มตนเองที่ชัดเจน และแต่ละกลุ่มองค์กรยังมีการถ่ายทอดทรัพยากร เชื่อมความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กลุ่มองค์กรชุมชนมีการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง เกิดความมั่นใจและมุ่งมั่นในการทำงาน มีการถักทอความร่วมมือของคนในตำบล เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตผลทางการเกษตร สร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน นำไปสู่การพึ่งตนเองได้ มีผลในการแพร่กระจายสร้างพลังขับเคลื่อนกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนในการพึ่งตนเอง ในระดับตำบลที่ชัดเจน คือ 1) เศรษฐกิจในลักษณะวิสาหกิจชุมชน ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนที่ต้องการที่จะลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง จำนวน 4 กลุ่มกิจกรรมหลัก คือ กลุ่มแปรรูปขนมจีน กลุ่มเพาะเห็ด กลุ่มปืดยชีวภาพ และกลุ่มทอผ้าพื้นเมือง 2) สังคมจิตใจและจิตสำนึกร่วมในการทำงาน เพื่อส่วนรวมทั้งประโยชน์ และความเสียหายที่จะเกิดขึ้น ต่อสาธารณะ ส่งผลให้กลุ่มอาสาสมัครที่เสียสละเข้ามาทำงานเพื่อส่วนร่วม คือ สภาผู้นำตำบล จำนวน 48 คน และผลการประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จของเครือข่ายองค์กรชุมชน ทั้งโดยรวมและรายมาตรฐานมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมาก คือ (1) กระบวนการเรียนรู้และการถอดบทเรียน (2) การสร้างและพัฒนาเครือข่าย (3) การบริหารจัดการองค์กรและเครือข่าย (4) การเชื่อมโยงและขยายเครือข่าย (5) การมีส่วนร่วมของชุมชนภาคี (6) การขยายผลและ (7) ผลกระทบ

3. แนวทางการปรับบทบาทของพัฒนากร พบว่า เจ้าหน้าที่พัฒนากรยังไม่สามารถที่ปรับบทบาทในการทำงานให้เอื้อต่อการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ ทั้งนี้มีปัจจัยมา

จากหลายอย่าง เช่น การปรับโยกย้ายตัวบุคคลระหว่างการเดินทางโครงการ ทำให้ผู้ที่เข้ามารับหน้าที่ใหม่ไม่สามารถสานต่องานเดิมได้และอีกอย่างหนึ่ง คือ ทศนคติส่วนตัวและความเคยชินกับระบบการทำงานราชการรูปแบบเก่า ประกอบกับการพัฒนาภายใต้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ยังเป็นเรื่องใหม่ทำให้เจ้าหน้าที่ยังไม่เข้าใจที่ตีพอ และที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ภาระในงานประจำมีมากทำให้ไม่มีเวลาในการเข้าร่วมเรียนรู้กับที่ปรึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้บังคับบัญชาไม่อำนวยความสะดวกในการทำงานเท่าที่ควร รวมถึงการทำงานโครงการไม่สามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นตำแหน่งของเจ้าหน้าที่ จึงทำให้เจ้าหน้าที่ขาดความมุ่งมั่นในการทำงานโครงการ บทบาทของเจ้าหน้าที่พัฒนากรที่จะช่วยเอื้อต่อการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน คือ (1) ต้องพร้อมที่จะรับเอาองค์ความรู้ใหม่ และเทคนิค วิธีการ ในการทำงานร่วมกับชุมชน (2) ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกับชุมชน (3) ใช้เวลาในการทำงานในพื้นที่ให้มากขึ้น (4) ต้องยอมรับในความผิดพลาดในการดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่ผ่านมา และพร้อมที่จะเปิดกว้างรับเอาข้อเสนอแนะจากภาคีที่มาร่วมวิถีสานไปปรับปรุง (5) ลดความยึดมั่นถือมั่น ขององค์กร หน่วยงาน ใช้หลักการทำงานแบบบูรณาการ และตระหนักถึงผลประโยชน์ของชุมชนเป็นสำคัญ (6) เข้าร่วมเรียนรู้ในการดำเนินงานโครงการร่วมกับภาคีที่มาร่วมวิถีสานให้มากขึ้น

อภิชัย พันธเสน (2550, น.9) ได้ศึกษาการสังเคราะห์งานวิจัยข้อเขียน และบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง งานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในมิติเศรษฐกิจสังคม วิจัยส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่เดิม แล้วในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทางวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาธรรมต่าง ๆ มีความพยายามที่จะเปรียบเทียบเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือเศรษฐกิจระหว่างประเทศ พยายามสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ ด้านการเมืองและการปกครองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้มีความพยายามที่จะเชื่อมโยงยุทธศาสตร์การเมืองและการปกครองกับการบริหารราชการส่วนภูมิภาคและราชการส่วนท้องถิ่น ซึ่งพิจารณาจากขั้นตอนของการพัฒนาประกอบกับพัฒนาเชิงพื้นที่ การศึกษาจากงานเขียนสะท้อนความไม่เข้าใจในการประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงเข้ากับการศึกษาอยู่มากพอสมควร ในมิติของกฎหมายได้มีการเสนอกฎหมายต่าง ๆ ช่วยปรับเปลี่ยนประเทศไทยให้เข้าสู่ทิศทางเศรษฐกิจพอเพียง งานเขียนส่วนใหญ่เน้นไปที่การให้บริการสุขภาพเป็นองค์รวมและเน้นการมีคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อความสุขของทั้งผู้ให้และผู้รับบริการ ในด้านการสิ่งแวดล้อมงานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในเรื่องของการพัฒนาที่ยั่งยืนซึ่งไม่ปรากฏงานเขียนภายใต้หัวข้อเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่ขาดหายคือความรู้เพื่อการเชื่อมต่อสถาบันครอบครัว โรงเรียน และศาสนา เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาของประเทศในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ขาดความรู้ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ อีกทั้งขาดหลักความรู้ส่งเสริมธรรมาภิบาลในทุกระดับของประเทศ

อภิชัย พันธเสน (2549, น.7) ได้ศึกษาการสังเคราะห์องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงการศึกษาวิจัยเรื่อง “การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง” คณะผู้วิจัยจากสถาบันการ

จัดการเพื่อชนบทและสังคมภายใต้มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินโครงการจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ (1) เพื่อสำรวจสถานะองค์ความรู้ (status of knowledge) ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2) เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับ รัฐ ครอบคลุม ชุมชน ภาคธุรกิจ โดยเฉพาะในระดับชุมชน ของสังคมไทยและ (3) เพื่อสนับสนุนแผนงานพัฒนาวิชาการและการจัดการความรู้ (ส่งเสริมการวิจัย) ของคณะกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัย ด้วยการเลือกศึกษางานวิจัย (research studies) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” และเป็นงานวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนจาก 2 หน่วยงานหลัก คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และกระทรวงศึกษาธิการ

การสังเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นงานวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้หรือการวิจัยงานวิจัย (meta research) ความเข้าใจเรื่องญาณวิทยา (epistemology) หรือทฤษฎีความรู้ (theory of knowledge) จึงเป็นเรื่องจำเป็นที่สำคัญด้วยเหตุที่ว่าปรัชญาสาขานี้มุ่งให้มนุษย์ไม่ยอมรับ “ความรู้” ที่ปรากฏอยู่ทั่วไปอย่างไม่ตั้งคำถามหรืออย่างจάνน และประสงค์ให้มนุษย์ตั้งคำถามพื้นฐานที่ว่า อะไรคือความรู้ (what is knowledge?) อะไรคือความจริง (what is truth?) มนุษย์สามารถรู้อะไรได้บ้าง (what can be know? มนุษย์ “รู้” ได้อย่างไร (how do we know?) ญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ (integral epistemology) คือ ทฤษฎีความรู้ที่คณะผู้วิจัยใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์-สังเคราะห์ความรู้ครั้งนี้ ด้วยตระหนักถึงความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันระหว่างความรู้ประเภทต่าง ๆ ในสังคมมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นความรู้เชิงเทคนิค (technical knowledge) ความรู้ในมิติจิตใจหรือจิตวิญญาณ (spiritual knowledge) ความรู้เชิงวิเคราะห์-ตีความ (analytic-interpretive knowledge) ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาและการดำรงอยู่ของมนุษย์แทบทั้งสิ้น

คณะผู้วิจัยใช้วิธีการสังเคราะห์ความรู้เชิงคุณภาพ และเป็นการสำรวจ-ประเมิน-วิเคราะห์สังเคราะห์งานวิจัยแนววิพากษ์ (critical knowledge synthesis) และใช้การสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) งานวิจัยจากแหล่งต่าง ๆ โดยสำรวจงานวิจัยวิทยานิพนธ์บัณฑิตศึกษา ด้วยการสืบค้นข้อมูลชื่อเรื่อง (title search) ด้วยคำสำคัญ “เศรษฐกิจพอเพียง” เพื่อสำรวจประเภทของงานวิจัยพร้อมเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่มีความสำคัญ “เศรษฐกิจชุมชน” ซึ่งเป็นงานวิจัยภายใต้ชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทยในลำดับต่อมา นอกจากนั้นยังได้ขยายการสืบค้นด้วยการใช้คำสำคัญอื่น ๆ เพิ่มเติม อาทิ เศรษฐกิจพึ่งตนเอง ทฤษฎีใหม่ชุมชนเข้มแข็ง เพื่อสำรวจงานวิจัยที่อาจมีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม อย่างไรก็ตาม การคัดเลือกงานวิจัยเพื่อการสังเคราะห์ความรู้ครั้งนี้ คณะผู้วิจัยคัดเลือกเฉพาะงานวิจัยที่มีสาระสำคัญเกี่ยวข้องกับ องค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในสองระดับดังกล่าว งานวิจัยจำนวนไม่น้อยจึงต้องถูกคัดเลือกร้างเนื่องจากวัตถุประสงค์ใน

งานวิจัยหรือคำถามการวิจัยนำไปสู่คำตอบที่ไม่มีความสอดคล้องกับการทำความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง

ในการวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ได้กำหนดกรอบคำถามการวิจัยหลักไว้สองประเด็น คือ สถานะองค์ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างไรและจะนำผลการสังเคราะห์องค์ความรู้การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นประโยชน์ในการวางนโยบายตลอดจนปฏิบัติการเพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างไร เพื่อสามารถที่จะตอบคำถามการวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้กำหนดกรอบคำถามในงานสังเคราะห์งานวิจัย (synthesis Questions) ดังนี้ 1. งานวิจัยจัดอยู่ในประเภทใด 2. วัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่เลือกศึกษาคืออะไร 3. คำถามในการวิจัยคืออะไร วิธีวิทยาการวิจัยเป็นเช่นใด มีจุดเด่นหรือ ข้อจำกัดอะไรในการสร้างความรู้ 4. องค์ความรู้หรือข้อค้นพบคืออะไร สามารถเรียกได้ว่าเป็น “องค์ความรู้ใหม่” ได้หรือไม่มีคุณูปการต่อการพัฒนาองค์ความรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง บ้างหรือไม่อย่างไร 5. สถานะองค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเช่นใด คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการสังเคราะห์ความรู้โดยแบ่งออกเป็นห้าบทหลัก บทที่หนึ่งคือบทนำและการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี บทที่สองว่าด้วยวิธีวิทยาการวิจัย บทที่สามว่าด้วยประเภทของงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บทที่สี่ว่าด้วยสถานะความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง บทที่ห้าว่าด้วยการสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง บทที่หกคือบทสรุปในที่นี้จะกล่าวเฉพาะบทที่ สาม บทที่สี่ และบทที่ห้าเป็นหลัก

ประเภทของงานวิจัยที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 1 : การแยกประเภทงานตามวัตถุประสงค์การวิจัย แบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 การศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนในฐานะปรัชญาและแนวคิดการพัฒนาสังคม

ประเภทที่ 2 การศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจและประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชน

ประเภทที่ 3 การศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจชุมชนด้วยการสำรวจความคิดเห็นหรือทัศนคติของบุคคลหรือคณะบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อโครงการและกิจกรรมการพัฒนาที่ยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ประเภทที่ 4 การศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการสังเคราะห์งานวิจัยขั้นที่ 2 : การแยกประเภทงานวิจัยตามลักษณะของคำถามการวิจัยและวิธีวิทยาการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 คำถามวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและการพัฒนาการของแนวคิดหรือปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจชุมชน และประวัติศาสตร์เศรษฐกิจของชุมชนด้วยการวิจัยสหวิทยาการ

ประเภทที่ 2 คำถามวิจัยที่เกี่ยวกับ ความรู้ ความเข้าใจ (ของกลุ่มเป้าหมาย) ต่อ เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ

ประเภทที่ 3 คำถามวิจัยเกี่ยวกับทัศนคติในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไป ปฏิบัติ ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ

ประเภทที่ 4 คำถามวิจัยเกี่ยวกับการนำแนวคิด ทฤษฎี มาทดลองปฏิบัติ โดย ผู้วิจัยเองหรือให้กลุ่มเป้าหมายในบางพื้นที่ที่ทดลองปฏิบัติด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประเภทที่ 5 คำถามวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพอเพียงทางสังคม สภาพแวดล้อมและเทคโนโลยี โดยใช้วิธีวิทยาแบบผสม

ผลการสังเคราะห์งานวิจัย ชั้นที่ 3 การแยกประเภทงานวิจัยตามกลุ่มเป้าหมายและ พื้นที่ในการศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ประเภทดังนี้

ประเภทที่ 1 งานวิจัยที่ทำการศึกษากลุ่มเป้าหมายในประเด็นต่าง ๆ เกี่ยวกับ เศรษฐกิจพอเพียง ระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม ชุมชน และองค์กร

ประเภทที่ 2 ประเภทงานวิจัยที่ทำการศึกษากับกลุ่มเป้าหมายในภาค เกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ทั้งขนาดเล็กและขนาดกลาง

สังเคราะห์งานวิจัยชั้นที่ 4 การแยกประเภทงานวิจัยตามกรอบแนวคิดในการทำ วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ประเภทที่ 1 กรอบการวิจัยสะท้อนความพยายามทำความเข้าใจปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความสำคัญกับมิติมนุษย์ (Human Dimension) ทั้งภายในและภายนอก คือ ทั้งในด้านจิตวิญญาณ อันได้แก่ การมีความสุขตามอัธยาศัยโดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และ ความพอเพียงภายใต้ฐานคติการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในระบบครอบครัวและชุมชน

ประเภทที่ 2 กรอบการวิจัยเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรในมิติเศรษฐกิจและมิติด้านสังคม อาทิ การทำเกษตรผสมผสานและการผลิตเชิงชีพ และการศึกษาความพอเพียงด้านปัจจัยการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานที่สะท้อนความใกล้เคียงกับแนวคิด เศรษฐกิจพอเพียงในระดับหนึ่ง

ผลการสังเคราะห์การวิจัยชั้นที่ 5 การแยกประเภทงานวิจัยตามนิยามเชิง ปฏิบัติการในการทำวิจัย

ประเภทที่ 1 การให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะ “ระบบ เศรษฐกิจ” ที่แตกต่างจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเนื่องจากเศรษฐกิจพอเพียงมีการกำกับด้วย ศีลธรรม

ประเภทที่ 2 การให้ความหมายต่อเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะ หลักแนวทาง และทฤษฎีในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของคน

สถานะองค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การประเมินสถานะขององค์ความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงระดับแนวคิด ด้วยการสังเคราะห์เนื้อหาภายใต้กรอบญาณวิทยาบูรณาการศาสตร์ พบข้อสังเกตทางทฤษฎีหลายประการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นท่ามกลางกระแสแนวคิดการพัฒนาทางสังคมทางเลือกหลายกลุ่มในสังคมไทย อันเป็นเสมือนความพยายามด้านกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมกระแสหลัก ที่เริ่มส่งผลกระทบทางลบต่อความมั่นคงในระบบชีวิตมนุษย์และระบบนิเวศ อาทิ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน พุทธเกษตร เกษตรผสมผสาน ตลอดจนการเกิดขึ้นของชุมชนใหม่ในเชิงอุดมการณ์ศาสนา

ประการที่สอง ความรู้ที่ปรากฏในงานวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ครอบคลุมมิติต่าง ๆ ในการดำรงอยู่ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางเทคนิคหรือเรื่องศีลธรรม ความรู้ระดับอภิปรัชญา (Mataphysical Knowledge หรือความรู้เชิงจิตวิญญาณ – จริยศาสตร์ (Spiritual – Ethical Knowledge แนวคิดและวิถีปฏิบัติ (Praxis) ของวัฒนธรรมชุมชนหมู่บ้านไทยดำรงอยู่ด้วยการสนับสนุนจากโลกทัศน์องค์รวมอันเป็นผลพวงของการตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้หลายประเภท เพื่อการรักษาคุณภาพระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเชิงกายภาพ และมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ตลอดจนความรู้ที่นำพามนุษย์สู่ความมีอิสรภาพ สัมพันธภาพการผลิตเข้ากับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์กับสิ่งที่อยู่ล้อมรอบมนุษย์ในทุกมิติจนเป็นเนื้อเดียวกันและอาจเรียกได้ว่าเป็นศาสตร์แบบบูรณาการ (Integral Science)

ประการที่สาม การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย ยืนยันว่าความรู้ของชุมชนไทยในภาคชนบทและหรือ ภาคการเกษตร เรื่องความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชนด้วยอุดมการณ์การผลิตที่มีเอกลักษณ์แตกต่างจากอุดมการณ์การผลิตของระบบทุนนิยม

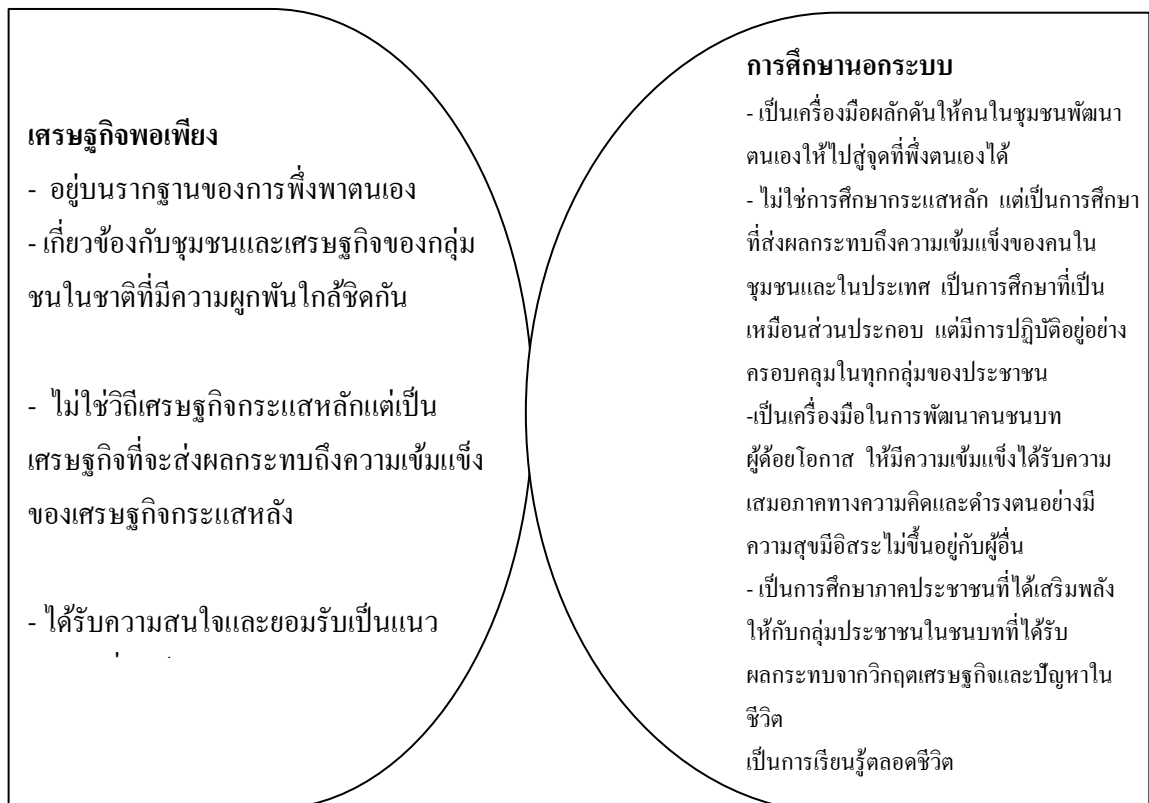
ประการที่สี่ ความรู้ ประสบการณ์และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตของผู้คนในภาคการเกษตรหรือการดำรงชีวิตที่ต้องพึ่งพิงระบบนิเวศธรรมชาติและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมวัฒนธรรมในฐานะปัจจัยในการผลิตที่มีความสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประการที่ห้า ข้อพบจากงานวิจัยชุด โครงการเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านไทย ยืนยันตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของการดำเนินชีวิตของประชาชนไทยในภาคการเกษตร ภาคชนบทโดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นการคิดเรื่องการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะทางเลือกในการพัฒนา จึงควรเริ่มต้นด้วยความจริงข้อนี้

ผลการสังเคราะห์ข้อค้นพบจากการวิจัยที่ตั้งคำถามเรื่องระบบเศรษฐกิจ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และด้วยการใช้วิธีวิทยาจากหลายศาสตร์ อาทิ ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ รัฐศาสตร์ มานุษยวิทยา พบว่า องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นครอบคลุมหลายมิติ (Multidimensional) และมีความเป็นสหวิทยาการ (interdisciplinary) ส่วนหนึ่งน่าจะมีสาเหตุมาจากการตระหนักถึงความ

สลับซับซ้อนของปรากฏการณ์ทางสังคมของนักวิจัยและการใช้ประโยชน์จากวิธีวิทยาและกรอบแนวคิดจากหลายศาสตร์ โดยมี เศรษฐศาสตร์การเมือง เป็นแกนในการสร้างความรู้ องค์ความรู้ที่ก้าวพ้นมิติทางเศรษฐกิจด้านเดียว ตูมิตีอื่น ๆ ของชีวิตมนุษย์ การสังเคราะห์ข้อค้นพบงานวิจัย พบว่าภายใต้กรอบการสร้างความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรดิน น้ำ ป่า อากาศ และระบบนิเวศโดยรวมไปถึงความสมบูรณ์และความเสื่อมโทรมของระบบธรรมชาติควบคู่ไปกับองค์ความรู้เพื่อฟื้นฟูสภาพธรรมชาติองค์ความรู้ที่ชุมชนปัจเจกชนสังคมนามาจนเป็น “ภูมิปัญญาพื้นบ้าน” นั้นมิได้ตั้งอยู่อย่างแยกส่วนหากแต่ทำหน้าที่กระตุ้นให้ชุมชน “รู้และเข้าใจ” ความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ธรรมชาติกับเงื่อนไขปัจจัย อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของดุลยภาพตามธรรมชาติ ความเข้าใจในเรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างระบบต่าง ๆ เช่น ระบบการเมือง – สังคม – วัฒนธรรม กับระบบนิเวศธรรมชาติ นำไปสู่การฉีกพลังเพื่อการจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน (Community Organizing Initiative) กระบวนการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ด้านการอาชีพ มิติมนุษย์ สังคม วัฒนธรรม ในระบบเศรษฐกิจทางเลือก

เพ็ญณี แนนรท (2550, น.123) ได้ศึกษาความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษานอกระบบ พบว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีความใกล้ชิดและเชื่อมโยงกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน ทั้งในเชิงปรัชญาและกลไกในการปฏิบัติ

ภาพที่ 42 แสดงศึกษาสังเคราะห์ความเชื่อมโยงของเศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษานอกระบบคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (2550, น.3)

ศึกษารายงานวิชาการของจันทร์ที่ ประทุมภา ปราชญ์อีสานที่ประสบความสำเร็จจากการปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่

1. การปฏิบัติที่พยายามลดต้นทุนการผลิต จนถึงไม่ต้องลงทุนเลย
2. การปฏิบัติที่มีความพยายามแสวงหาความรู้เชิงวิชาการสมัยใหม่มาพัฒนาวิธีการผลิต
3. การจัดสรรรายได้เพื่อการใช้หนี้

คุณสมบัติความเป็นปราชญ์ชาวบ้าน

การเป็นผู้ที่ได้คิด ทำสรุปบทเรียนและได้นำมาเป็นความรู้ให้เห็นประจักษ์อย่างการมีวิธีการให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มพึ่งพาตนเองอิทธิพลจากองค์กรเอกชนอิสระภายนอก ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการและเป็นกลุ่มเชิงระบบขึ้น การค้นพบแนวของความเป็นนักวิจัยของนายจันทร์ที่ ที่มีสำนึก บันทึกรวบรวม และจัดระบบข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาในวิถีการดำเนินชีวิตนำไปสู่การยอมรับให้ปฏิบัติภารกิจรวบรวมและจัดระบบข้อมูลวิจัยของกลุ่ม แนวความเป็นนักวิจัยของนายจันทร์ที่ ที่มีสำนึกบันทึกรวบรวมและจัดระบบข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาในวิถีการดำเนินชีวิตได้ปรากฏให้เห็นชัดเจนตั้งแต่ช่วงแก้ปัญหาหนี้สินด้วยวิถีเกษตรผสมผสานพึ่งตนเอง ที่ได้เรียนรู้จากนายผาย สร้อยสระกลาง มีการแสวงหาความรู้สมัยใหม่มาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิม อุดรรัฐวรายจ่ายครอบครัวโดยยึดคิดว่าการรู้จักหารายได้จำนวนมากนั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายที่เป็นประโยชน์ การทำบัญชีรายรับรายจ่ายและการรวมกลุ่มระดับครอบครัว และระดับแกนนำชุมชนเพื่อลงขันความคิดและได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน อย่างเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมทั้งมีการลงขันแรงงานหรือลงแขก รายได้จากวิถีเกษตรผสมผสานไม่ได้เป็นกอบเป็นกำในทันทีแต่มีจังหวะก้าว ไปตามลำดับคือ

1. พอได้อยู่ได้กิน
2. พอมีเงินตัดดอกเบี้ยย
3. พอมองเห็นรายได้เป็นกอบเป็นกำชัดเจน
4. มีเงินปรับปรุงพื้นที่ และลงทุนเลี้ยงสัตว์ใหญ่
5. มีเงินชำระหนี้ได้หมด

โดยมีเงื่อนไข ของความสำเร็จทั้ง 5 ข้อ คือ 1) คุณลักษณะส่วนบุคคลคือขยัน เพียรพยายาม มานะใฝ่รู้ ใฝ่แสวงหา ใฝ่เรียน อดทน อดกลั้นต่อการขูยั่วของกระบวนการกระตุ้นค่านิยมบริโภคนิยม วัตถุนิยม การดูหมิ่นถิ่นแคลน 2) ชื่อสัตย์ มีไหวพริบ มีปัญญา 3) มีความเป็นนักวิจัย ช่างแสวงหา คำตอบที่มีหลักฐาน 4) ลดละเลิกอบายมุข 5) มีจิตสาธารณะ และเสียสละ

ชาญชัย เพ็ชรประพันธ์กุล (2550, น.68) ได้ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศไทย จากแนวปรัชญาสู่การนำไปปฏิบัติจริงศึกษาการจำลองสมการโครงสร้างหรือ โมเดลลิสเรล (Structural Equation Modeling SEM) ซึ่งให้เห็นว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในพระบาทสมเด็จพระ

เจ้าอยู่หัว มีความสมบูรณ์ของตัวแปรต้นและตัวแปรตาม ครอบคลุมที่จะใช้ในการอธิบายปัญหาการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง พร้อมทั้งมีพลังในการอธิบายได้ดีกว่าแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจแบบตะวันตก ทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในประเทศที่กำลังพัฒนา และประเทศที่พัฒนาแล้ว ตัวแปรตามคือการพัฒนาประเทศทั้งสามด้าน ได้แก่ การพัฒนาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจและการพัฒนาการเมืองตัวแปรต้น หรือตัวแปรเหตุ มีทั้งสิ้นสามกลุ่ม ได้แก่กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์ คือ การต้องเลือกระหว่างความพอเพียงความพอประมาณ กับ การแข่งขัน กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์ด้านการจัดการคือการจัดการดำเนินงานทุกขั้นตอนอย่างมีแผน ด้วยเหตุด้วยผล โดยอยู่บนพื้นฐานหลักวิชาที่ถูกต้อง กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ คือการต้องมีคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริตความเพียรพยายาม ความอดทนบนพื้นฐานความมีสติปัญญา ของประชาชน ทุกระดับ

ประกิต เขวงนิรันดร์ (2551, น. 64) ได้ศึกษารายงานวิชาการเรื่องนายจันทร์ที่ ประทุมภากับบทบาทผู้นำด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ตามทางเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกิดขึ้นกับคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมของสังคมในชนบท ที่เป็นผลมาจากกระแส โลกาภิวัตน์ และวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งมุ่งเน้นในเรื่องวัตถุนิยมและแสวงหาทรัพย์สิน ทำให้คนในชนบทมีฐานะยากจนลง ครอบครัวแตกสลายแยกกันไปทำงานในเมือง สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงอย่างมาก ผลการศึกษาแนวปฏิบัติตนของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภ สามารถนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้จนประสบผลสำเร็จ จากผู้ที่เคยยากจนมีหนี้สินจำนวนมาก ปัจจุบันเป็นผู้ไม่มีหนี้สินครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้าและมีความสุขโดยยึดหลักความซื่อสัตย์ ขยันอดทน พอประมาณไม่โลภมาก สร้างอาหารให้พอกินในครอบครัว สร้างภูมิคุ้มกันให้ชีวิตโดยการผลิตเองแทนการซื้อ เช่น ปุ๋ยยากำจัดศัตรูพืช ยารักษาโรค สรุปลงได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะส่งเสริมเผยแพร่ให้เกษตรกร ชุมชนในเมืองและประชาชนทั่วไป นำไปปรับใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้มีคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545, น.187) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มประชากรที่ศึกษาได้แก่ ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทการส่งเสริมความรู้ในระดับต่ำ

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545, น.213) ได้ศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชน ด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ในการทำโครงการอาชีพของนักเรียนนั้นยังมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้จ่ายอุปกรณ์ไม่คุ้มค่า ไม่ประหยัดและใช้อย่างสิ้นเปลือง รวมทั้งยังไม่มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือและความรู้ต่าง ๆ แก่กัน หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไป

ประยุกต์ใช้ในโครงการปรากฏว่า นักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งของเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ ปรึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและครูผู้สอนเป็นไปในทางบวกและความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน

ประภาพร สุปัญญา (2550, น.160) ได้ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วม โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริง ในระดับครอบครัวและชุมชน ของแกนนำหมู่บ้านผู้เข้าร่วม โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดขอนแก่น แกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการ ได้มีการนำมาปฏิบัติจริง มีเรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ได้มีการนำมาปฏิบัติโดยการเน้น การพึ่งพาตนเอง ซึ่งแกนนำหมู่บ้านได้ใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดิน โดยเฉพาะแหล่งน้ำกิจกรรมการเกษตรได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ อยู่บนพื้นฐานการผลิตอย่างพอเพียงและมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แกนนำปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ในการดำเนินชีวิต

2. งานวิจัยต่างประเทศ

มามาโบโล (Mamabolo, 1998, p. 670) ได้ศึกษาหลักสูตรการฝึกหัดครูและสถานภาพทางวิชาชีพครูในจังหวัดภาคเหนือของอเมริกาใต้ โดยศึกษาเชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า โปรแกรมการฝึกหัดครูที่ดำเนินมาขาดทฤษฎีด้านการเรียนการสอนที่เหมาะสม และทันสมัยสถานภาพของวิชาชีพครูค่อนข้างต่ำ ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้ทำการวิจัยการจัดการเรียนการสอนทุกหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง จัดอบรมครูให้สูงขึ้นและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

เบรียทริบท์ (Breithaupt, 1997, p.1668-A) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรโดยการร่วมมือกัน โดยเน้นรูปแบบการบูรณาการเทคโนโลยีการเรียนการสอนสำหรับหุ่นส่วนระหว่างโรงเรียนกับมหาวิทยาลัย การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการทดสอบต้นแบบนำร่องที่ออกแบบมาเพื่อให้ใช้การเรียนการสอนที่อาศัยคอมพิวเตอร์เป็นพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ ในการสนับสนุนหลักสูตรของตน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาฝึกสอนระดับมัธยมศึกษา ที่กำหนดให้เรียนรายวิชาบังคับ-แกนคอมพิวเตอร์ และได้รับประสบการณ์ทางคอมพิวเตอร์เฉพาะจากการเรียนรายวิชาวิธีการสอนจากนั้นกำหนดให้นักศึกษาฝึกสอนจับคู่กับครูพี่เลี้ยงที่สนใจร่วมพัฒนา การสนับสนุนการใช้คอมพิวเตอร์ภายในโครงสร้างของการเป็นหุ่นส่วนระหว่างโรงเรียนกับมหาวิทยาลัย ผลของการวิจัยครั้งนี้พบว่า

1. การพัฒนาหลักสูตร โดยการร่วมมือกันเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพต่อนักศึกษาฝึกสอนและครูพี่เลี้ยงในการใช้คอมพิวเตอร์สนับสนุนหลักสูตรของพวกเขา

2. นักศึกษาฝึกสอนอาจจะจัดการช่วยเหลือจากคอมพิวเตอร์ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดให้ครูที่เลี้ยงก็ได้

3. ความต้องการที่จะใช้คอมพิวเตอร์มาสนับสนุนหลักสูตรจะต้องเกิดจากความต้องการใช้จริงของครู ไม่ใช่เป็นคำสั่งจากโรงเรียนหรือจากผู้บริหารระดับเขตการศึกษา

กรูเบอร์ (Gruber, 2001, p. 60) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมองค์กรว่ามีผลกระทบต่อการใช้ความรู้ร่วมกันหรือไม่ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างลุ่มลึก 2 คำถาม แก่เจ้าหน้าที่ ผู้บริหารระดับกลางและผู้บริหารระดับสูงจำนวน 29 คน ของหน่วยงานการวิจัยและพัฒนาของบริษัทเทคโนโลยีระดับสูง (high-technology company) ผลของการวิจัยพบว่า ปัจจัยต่อไปนี้มีอิทธิพลช่วยสนับสนุนต่อการใช้ความรู้ร่วมกันขององค์กรคือ วัฒนธรรมที่มีการเปิดเผยและไว้วางใจกัน ช่องทางการสื่อสาร การให้การสนับสนุนจากผู้บริหารสูงสุด และการมีระบบการให้รางวัล ผู้วิจัยได้ให้เสนอแนะว่าระบบการให้รางวัลซึ่งเป็นปัจจัยกุญแจสำคัญของวัฒนธรรมที่จะส่งเสริมให้เกิดการใช้ความรู้ร่วมกันในองค์กร จะต้องมีการออกแบบให้มีความโปร่งใส เปิดเผยโดยผู้เชี่ยวชาญ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้เสนอแนะว่า องค์กรควรมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจและให้การสนับสนุน

แม็คคอย (McCoy, 2003, p.2500-A) ได้ศึกษาการพัฒนาแผนปรับปรุงท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยนำครู ผู้ปกครอง และผู้บริหารโรงเรียนมารวมกันโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อกำหนดประสิทธิภาพของแผนในการระบุความต้องการทางวิชาการ และกำหนดปรับปรุงท้องถิ่นปัจจุบัน ตรวจสอบข้อมูลทางวิชาการของนักเรียน ซึ่งเป็นการสนับสนุนโปรแกรมใหม่และโปรแกรมเก่าที่มีอยู่ เพื่อใช้เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนปรับปรุงท้องถิ่นที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่

สมิธ และ โดเรน (Smith and Doren, 2004, p.66) ได้วิจัยแนวทางการเรียนรู้ตามสภาพจริงเป็นแนวทางเรียนรู้แบบธรรมชาติและค่อย ๆ พัฒนาการเรียนรู้ขึ้นไปอย่างเป็นขั้นตอนคือ การวางแผนการดำเนินการและการทบทวนมีการอธิบายอย่างมีเหตุผลถูกต้องแม่นยำ และการสอนที่เป็นขั้นตอน ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เข้าใจง่ายชำนาญ และมีทัศนคติที่ดีในการเรียนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน ซึ่งครูสามารถเลือกกิจกรรมให้เหมาะสมกับนักเรียนได้ สนับสนุนด้านวัฒนธรรมซึ่งส่งเสริมให้เกิดการแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้และใช้ความรู้ร่วมกัน มากกว่าการเน้นที่เทคโนโลยี

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ของพันธุทิพย์ รามสูต (2540, น.42) ของฉลาด จันทรสมบัติ (2550, น.169) นำการปฏิบัติงานดีเยี่ยมเพื่อการพึ่งตนเองและแนวทางพัฒนางานตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน ที่ได้จากการศึกษาดูงานของ นายจันทร์ที่ ประทุมภาและนายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง มาเป็นตัวตั้งต้นในการพัฒนาแนวคิด หลักการ และการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักแล้วนำมาปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในลักษณะการเรียนรู้จากการปฏิบัติรวมทั้งผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยจนเป็นที่เข้าใจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์และองค์ประกอบของการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับตำบล มีองค์ประกอบสำคัญ อยู่ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ ขั้นตอนการวิจัยปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน และส่วนที่ 2 คือ แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของทีมมี 17 กิจกรรมย่อย ในการตอบวัตถุประสงค์แต่ละข้อผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นขั้นตอนดังนี้

ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1. เพื่อพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ดำเนินการดังนี้

ระยะที่ 1 การเตรียมความพร้อม ในระยะนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- ประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีพร้อมแนะนำตัว
- ทบทวนร่วมวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการกับชุมชน โดยใช้เวทีการสำรวจข้อมูลสุขภาวะชุมชน โดยใช้แผนที่สุขภาวะ 5 มิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาและด้านมิติรวมของหมู่บ้านเป้าหมาย
- ร่วมกำหนดประเด็นการพัฒนาโดยใช้ข้อมูลแผนที่สุขภาวะ 5 มิติและบัญชีครัวเรือนรายรับ – รายจ่าย ของหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนางานในการแก้ไขปัญหาและความต้องการ
- ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข การพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ ใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

- ศึกษาดูงานการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) และทบทวนผลการศึกษาดูงาน สร้างความตระหนักร่วมของทีมผู้ร่วมวิจัยโดยการศึกษาดูงาน 1) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นายจันทร์ที ประทุมภา บ้านโนนรัง-บูรพาเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไท อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ใช้หลักสูตร 5 วัน 4 คืน และ 2) ศูนย์คัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าวปราชญ์ชาวบ้าน ของนายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง จังหวัดสุพรรณบุรี ใช้หลักสูตร 4 วัน 3 คืนและมีการนำเอาประสบการณ์ แนวคิด หลักการ วิธีการปฏิบัติ งานดีเยี่ยมมาสรุปและทบทวนร่วมกัน เป็นกรอบร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และตัวชี้วัดความสำเร็จในการเรียนรู้จากการปฏิบัติตามโครงการร่วมกัน

ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม ใช้ แบบประเมินตัวชี้วัดสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข ได้ปรับปรุงจาก ฉลาด จันทสมบัติ (2550, น.115) ซึ่งมีทั้งหมด 7 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านร่างกาย จำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 2 ด้านจิตใจ มีจำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 3 ด้านสังคม จำนวน 4 ตัวชี้วัด ด้านที่ 4 ด้านสติปัญญา จำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 5 ด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 5 ตัวชี้วัด ด้านที่ 6 ด้านเครือข่าย จำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 7 ด้านผู้นำ จำนวน 8 ตัวชี้วัด ผู้วิจัยได้นำมาปรับปรุงให้เหลือ 5 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 เศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 5 ตัวชี้วัด ด้านที่ 2 การจัดการทรัพยากร มีจำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 3 สุขภาพอนามัยในชุมชน จำนวน 3 ตัวชี้วัด ด้านที่ 4 ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี จำนวน 3 ตัวชี้วัด และด้านที่ 5 ความรู้และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน จำนวน 3 ตัวชี้วัด เป็นฉบับร่างจากองค์ความรู้ตั้งต้นจากปราชญ์ชาวบ้านที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยไปศึกษาดูงาน เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน และแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 17 กิจกรรมย่อย และนำเสนอคณะกรรมการควบคุมคุณภาพได้ปรับปรุงแบบประเมินความเหมาะสมของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข แบบประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข และแบบประเมินความสอดคล้องของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขกับแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ในฉบับเดียวกัน

ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม

ระเบียบวิธีวิจัยในการตอบวัตถุประสงค์ข้อ 4. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดมหาสารคาม

ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฉบับชั่วคราวที่ผ่านผู้เชี่ยวชาญ ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขขับเคลื่อนโดยการวิจัย

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินการ และ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 คือ แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของทีม 17 กิจกรรมย่อย ได้แก่

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action Learning)

ภาพที่ 43 รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอนาปีนวล จังหวัดมหาสารคาม

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมทีม

1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ ร่วมประชุมสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเบื้องต้นในการพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข แหล่งการเรียนรู้สุขภาวะชุมชน จำนวน 16 หมู่บ้าน ๆ ละ 5 คนและคัดเลือกหมู่บ้านที่อาสาสมัครเข้าร่วมโครงการได้ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4 บ้านวังจาง หมู่ 13 บ้านวังใหม่ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือและได้ร่วมกันคัดเลือกแกนนำของหมู่บ้านที่เห็นกลุ่มเป้าหมาย หมู่บ้านละ 10 คน รวมจำนวน 30 คน ตัวแทนครูอาจารย์ 3 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และผู้ช่วยผู้วิจัย 1 คนรวมเป็น 35 คน เป็นเจ้าหน้าที่สนาม และร่วมสร้างทีมงานในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้สุขภาวะชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุขแต่ละแหล่งตามความรู้ความสามารถหรือความสนใจของทีมวิจัย

2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย แผนงานกิจกรรมโดยประยุกต์ใช้เทคนิคการบริหารคุณภาพครบวงจร (TQM) คือ การรู้จักตนเอง การทบทวนและกำหนดมาตรฐานการทำงานและการจัดการให้เป็นจริง ซึ่งนโยบาย แผนงาน กิจกรรมที่จะแก้ปัญหาและพัฒนางานให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่เกิดการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นหมู่บ้านในลักษณะของการมีส่วนร่วมและการทำงานในลักษณะของประชาธิปไตย ความอิสระเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ทั้งการคิดวิเคราะห์และการนำเสนอข้อมูล

3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกรอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง จากการศึกษาความรู้จากภายนอกและเปรียบเทียบกับศักยภาพของตนเอง โดยการศึกษาดูงานแหล่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนอยู่ดีมีสุขที่เป็นรูปแบบที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ โดยนำทีมผู้ร่วมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้ไปศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้ต้นแบบที่มีความเหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรมในการพึ่งตนเองมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ทัศนศึกษาของเศรษฐกิจพอเพียง และสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขของศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ปราชญ์ชาวบ้านบ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา หลักสูตร 5 วัน 4 คืน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม 35 คน ในระหว่างวันที่ 13-17 พฤศจิกายน 2552 และหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการได้มีการสรุปสะท้อนผลของศึกษาดูงานฝึกรอบรมทำให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยมีความรู้ความเข้าใจและมีความสามารถในการวางแผนเพื่อพัฒนาตนเองและครอบครัวโดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเชิงปฏิบัติการจริงมีความตระหนักแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการบริบทของหมู่บ้านกลุ่มเป้าหมายโดยใช้แผนที่สุขภาวะชุมชน 5 ด้าน ซึ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัยเลือกประเด็นในการพัฒนาผู้นำในการเปลี่ยนแปลงขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเอง

กลุ่มผู้ร่วมวิจัยซึ่งเป็นครอบครัวต้นแบบทั้ง 30 ครอบครัว รวม 30 คน มีความสนใจที่จะศึกษาดูงานด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม เกี่ยวกับการเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวเพื่อจำหน่าย ซึ่งตรงกับวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของทุกครอบครัว ดังนั้นจึงได้ไปศึกษาดูงานสถาบันการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์เพาะเมล็ดพันธุ์ข้าว ของนายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง บ้านเลขที่ 52 หมู่ 6 ตำบลวังหว้า อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี หลักสูตร 4 วัน 3 คืน ในวันที่ 14-17 ธันวาคม 2552 ซึ่งมีบริบทแตกต่างกันกับจังหวัดมหาสารคาม เมื่อมีการสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานครั้งนี้ทำให้มีการเปรียบเทียบแนวทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนาอาชีพและวิถีการดำเนินชีวิตใหม่ ซึ่งสิ่งแรกที่ต้องปฏิบัติ คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในหน้าที่งานของตนเองให้ลุ่มลึกตามประเด็นที่เราสนใจ และเกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจน มีการจดบันทึก สามารถถ่ายทอดสิ่งที่เรารู้จริงนั้นได้ จึงจะถือได้ว่าเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชนได้ จากนั้นมีการระดมความคิดโดยการประชุมสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มย่อยกำหนดกรอบการทำงานแบบมีส่วนร่วมศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้าน โดยใช้เทคนิคการจัดทำแผนที่สุขภาวะคัดเลือกหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายเข้าร่วมในโครงการวิจัย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ

4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบลขั้นตอนที่ 2 โดยใช้เทคนิคการจัดทำแผนที่สุขภาวะ 5 ด้าน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญา และด้านกลุ่มองค์กรชุมชน โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้จากการปฏิบัติ นำเสนอตัวอย่างการจัดทำแผนที่สุขภาวะของตำบลสวนหม่อน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น โดยองค์การบริหารส่วนตำบลนำความต้องการภาพรวมของแผนที่สุขภาวะทั้ง 5 ด้านในระดับตำบล ในส่วนของผู้วิจัยให้กลุ่มผู้ร่วมวิจัยของ หมู่ 4 บ้านวังจาน หมู่ 13 บ้านวังใหม่ และหมู่ 16 บ้านวังเหนือ ที่เป็นตัวแทนของหมู่บ้านละ 10 คน รวม 30 คน ตัวแทนโรงเรียนนาข่าพิทยาคม 3 คน ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล 1 คน และผู้ช่วยผู้วิจัย 1 คน รวมทั้งหมด 35 คน ได้ร่วมกันจัดทำแผนที่สุขภาวะชุมชนของตนเอง ให้ครบทั้ง 5 ด้าน และนำเสนอผลการจัดทำแผนที่สุขภาวะต่อที่ประชุมใหญ่ ผู้วิจัยได้เสนอแนะในส่วนที่ไม่สมบูรณ์ และให้ทางหมู่บ้านทั้ง 3 ไปจัดทำเป็นแผนที่สุขภาวะ 5 มิติติดไว้ที่ วัดบ้านวังจาน เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านที่ไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมได้รู้เห็น และมีความตระหนัก ร่วมปฏิบัติในกิจกรรมที่ทางกลุ่มผู้ร่วมวิจัยร้องขอความร่วมมือ

5) กำหนดทิศทาง / เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบของหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายโดยเริ่มจากกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 30 ครอบครัวก่อน โดยมีข้อสรุปสำหรับกำหนดเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำของครอบครัวต้นแบบ จะต้องปฏิบัติตามกิจกรรมเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขดังนี้ 1) ทุกครอบครัวจะต้องลดรายจ่ายในการซื้อพืชผักผลไม้ จำนวน 5 รายการ 2) ทุกครอบครัวจะต้องปลูกพืชสมุนไพรที่นำมาใช้เบื้องต้นอย่างน้อย 5 รายการ 3) ในแต่ละหมู่บ้านจะต้องมีแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขอย่างน้อย 2 แหล่งเรียนรู้ จากการ

กำหนดทิศทาง เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบทำให้เกิดการตื่นตัว มีครอบครัวที่สนใจและขอเข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มขึ้นอีก 18 ครอบครัว รวมเป็น 48 ครอบครัว

6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาพชุมชนชั่วคราว ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 3. ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขร่วมกับผู้ร่วมวิจัยและครอบครัวเป้าหมาย รวม 48 ครอบครัว ได้ตัวชี้วัดความสำเร็จ 5 ด้าน คือด้านที่ 1) ด้านเศรษฐกิจพอเพียง มี 3 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ (1) ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ (2) ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน (3) การส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพเติบโตและยั่งยืน ทางการตลาด ด้านที่ 2) การจัดการทรัพยากร มี 3 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ (1) ผู้นำมีคุณภาพ (2) มีการออมเงินทุน (3) มีการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ด้านที่ 3) สุขภาพอนามัยในชุมชน มี 3 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ (1) มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพประชาชน (2) มีความสะอาดน่าอยู่ของชุมชนและปลอดภัยต่อที่ร้ายแรง (3) มีอาหารพอเพียง ด้านที่ 4) มี 3 ตัวชี้วัดหลัก ได้แก่ (1) ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ (2) มีวัฒนธรรมประเพณีและ (3) มีวิถีชีวิตเป็นไปตามนโยบายร่วมกัน และด้านที่ 5) ด้านความรู้การเรียนรู้ชุมชนมีตัวชี้วัด 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) การเรียนรู้ของชุมชน (2) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งที่ประชุมได้กำหนดตัวชี้วัดย่อยในแต่ละตัวชี้วัดหลักเป็นประเด็นการปฏิบัติ 5 รายการในแต่ละตัวชี้วัดหลักที่เป็นรูปธรรมที่สามารถปฏิบัติได้ทั้งในส่วนแรก มี 2 ระดับ คือมีการปฏิบัติ หรือ ไม่มีการปฏิบัติ และส่วนที่ 2 เป็นระดับการปฏิบัติที่ส่งผลให้เกิดความสามารถมี 5 ระดับ ได้แก่ น้อยที่สุด น้อย ปานกลาง ดี และดีมาก จากนั้นมีการระดมความคิดโดยการประชุมสนทนาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกลุ่มย่อยกำหนดกรอบการทำงานแบบมีส่วนร่วมศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้าน โดยใช้เทคนิคการจัดทำแผนที่สุขภาพะคัดเลือกหมู่บ้านพื้นที่เป้าหมายเข้าร่วมใน

ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนแบบมีส่วนร่วม

7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน กลุ่มผู้ร่วมวิจัย ได้มีประชุมเชิงปฏิบัติ การเพื่อทบทวนข้อมูลในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ ได้จัดทำแผนและมีกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน ดังนี้

7.1) ระดับบุคคล ผลของการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคการบริหารคุณภาพแบบครบวงจรในชั้นสร้างทีม และข้อมูลจากสุขภาพชุมชน 5 ด้าน ซึ่งทุกครอบครัวที่เป็นผู้ร่วมวิจัย 30 ครอบครัวตกลงและยอมรับเพื่อนำไปปฏิบัติตามทิศทางเป้าหมาย เศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) จะต้องมิกิจกรรมลดรายจ่ายจากภายนอกโดยการปลูกพืชผักผลไม้ที่จำเป็นจำนวน 5 รายการ 2) จะต้องปลูกพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในการดูแลรักษาเบื้องต้น อย่างน้อย 5 รายการ

7.2) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ระดับบุคคลมุ่งให้ลดรายจ่ายเพิ่ม

รายได้ และเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวพัฒนางานให้บรรลุตามตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านเศรษฐกิจพอเพียง 2) ด้านการจัดการทรัพยากร 3) ด้านสุขภาพอนามัย 4) ด้านศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และ 5) ด้านความรู้การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งครอบครัวต้นแบบที่เป็นผู้ร่วมวิจัยใช้เป็นแผนปฏิบัติการที่จะต้องดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน

7.3) ระดับชุมชนให้มีแกนนำระดับบุคคลหรือมีการรวมกลุ่มพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชน โดยประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงอย่างน้อยหมู่บ้านละ 2 แหล่งเรียนรู้ขึ้นไป ดังนี้ 1) หมู่ 4 บ้านวังจาน ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของนายสง่า วังสอง และ (2) แหล่งเรียนรู้ไร่นาสวนผสม ของนางยม หัตถิ ได้พัฒนางานเป็นต้นแบบของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้ปลูกพืชผักเพื่อลดรายจ่ายและเพื่อจำหน่าย ของนายสมคิด นัดทะญาณ ได้พัฒนางานเป็นต้นแบบของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) แหล่งเรียนรู้ไร่นาสวนผสมเพื่อการพึ่งตนเองของนายสมดี สีหาบุตรโต 3) บ้านวังเหนือ ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงครบวงจร ของนายวิทยา วังหนองเสียว (2) แหล่งเรียนรู้เพาะเมล็ดพันธ์ข้าวหอมมะลิ ของนายไทรเทพ ศิวะพงษ์บัณฑิต

8) พัฒนาคความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกรอบม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มมส. และอบต.

9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน

11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ

ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา

12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยยึดความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติตามประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยมีความต้องการพัฒนางานให้เป็นจริงตามศักยภาพของตนเอง ดังนี้

12.1) ระดับบุคคล ผลการทบทวนการปฏิบัติงานและแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของทีม มีผู้สนใจเป็นครอบครัวต้นแบบเพิ่มขึ้นจากเดิมอีก 18 ครอบครัว รวมทั้งหมด 48 ครอบครัว ซึ่งทางโครงการก็รับไว้ให้เป็นกลุ่มที่พัฒนาต่อเนื่องแต่ไม่นำผลจากการแบบประเมินผลการดำเนินงาน แบบบันทึกการปฏิบัติมาคำนวณ ซึ่งใช้จำนวนเท่าเดิม คือ 30 ครอบครัวซึ่งทุกครอบครัวที่เป็นผู้ร่วมวิจัย 30 ครอบครัวตกลงและยอมรับเพื่อนำไปปฏิบัติตามทิศทางเป้าหมายเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) จะต้องมิกิจกรรมลดรายจ่ายจากภายนอกโดยการปลูกพืชผักผลไม้ที่จำเป็นจำนวน 5 รายการ 2) จะต้องปลูกพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น อย่างน้อย 5 รายการ ซึ่งผู้ร่วมวิจัยที่เป็นครอบครัวต้นแบบสามารถปลูก ดูแลรักษาและนำมาใช้ในการลดรายจ่าย เพิ่มรายทุกครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 100

12.2) ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ คือ ระดับบุคคลมุ่งให้ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และเศรษฐกิจพอเพียง ระดับครอบครัวพัฒนางานให้บรรลุตามตัวชี้วัดความสำเร็จของการดำเนินงาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการจัดการทรัพยากร ด้านสุขภาพอนามัย ด้านศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และด้านความรู้การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งครอบครัวต้นแบบที่เป็นผู้ร่วมวิจัยใช้เป็นแผนปฏิบัติการที่จะต้องดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายและความสำเร็จร่วมกัน

12.3) ระดับชุมชนให้มีแกนนำระดับบุคคลหรือมีการรวมกลุ่มพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชน โดยประยุกต์เศรษฐกิจพอเพียงอย่างน้อยหมู่บ้านละ 2 แหล่งเรียนรู้ขึ้นไป ดังนี้ 1) หมู่ 4 บ้านวังจาน ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของนายสง่า วังสอง และ (2) แหล่งเรียนรู้ไร่นาสวนผสม ของ นางยม หัตถิได้พัฒนางานเป็นต้นแบบของกลุ่มผู้ร่วมวิจัย มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2) หมู่ที่ 13 บ้านวังใหม่ ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้ปลูกพืชผักเพื่อลดรายจ่ายและเพื่อจำหน่าย ของ นายสมคิด นัตตะญาณ ได้พัฒนางานเป็นต้นแบบของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (2) แหล่งเรียนรู้ไร่นาสวนผสมเพื่อการพึ่งตนเองของนายสมดี สีหาบุตร โต 3) บ้านวังเหนือ ได้แก่ (1) แหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงครบวงจร ของนายวิทยา วังหนองเสียว (2) แหล่งเรียนรู้เพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ ของนายไทรเทพ ศิวะพงษ์บัณฑิตได้พัฒนางานเป็นต้นแบบของกลุ่มผู้ร่วมวิจัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้

นอกจากนั้นการดำเนินงานตามรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชน ได้ทำให้ผู้นำในการเปลี่ยนระดับชุมชนที่เป็นผู้ร่วมวิจัยได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขที่เป็นผลจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพิ่มมากขึ้นเกินกว่าเป้าหมาย ที่ตั้งไว้ถึง 7 คน เมื่อดำเนินงานโครงการไปจนเสร็จสิ้นตามแผนงาน ระยะเวลา ดังนี้ หมู่ 4 ได้แก่ 1) นายหม่าน เนาว์แก้ว ผู้นำด้านไร่ นาสวนผสม 2) นางแฉว วังหนองเสียว ผู้นำด้านเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพึ่งตนเองหมู่ 13 ได้แก่ 1) นายปรีชา หันแจ็ด ผู้นำด้านการเลี้ยงโคพื้นบ้านเชิงธุรกิจ 2) นายสนั่น สุดพันธ์ ผู้นำด้านเพาะปลูกพืชสมุนไพร และหมู่ 16 1) นายไทรเทพ ศิวะพงษ์บัณฑิต ผู้นำด้านเพาะเมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 2) นายอัมพร ไกรสิทธิ์ ผู้นำด้านไร่ นาสวนผสม 3) นางวงเดือน อัมพรกั้ง ผู้นำด้านปลูกพืชผักเพื่อจำหน่าย

13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก

ขั้นตอนที่ 5 สรุปผลการดำเนินการ

14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน โดยยึดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานที่ทีมได้ร่วมกัน กำหนดไว้เป็นหลัก ดังนี้

14.1) ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน โดยยึดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการดำเนินงานที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้

14.2) สรุปผลการดำเนินงาน ผู้ร่วมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้ร่วมสรุปผลการดำเนินงาน ความสำเร็จ ปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไขต่อไป และทิศทางในการขับเคลื่อนแหล่งการเรียนรู้ของตนต่อไป

15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจเป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วย การสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล

16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 แลกเปลี่ยนเรียนรู้

17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน ดังตารางประกอบที่ 7

ตารางที่ 7 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างขั้นตอนดำเนินการวิจัยกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย
<p>ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อม</p> <ul style="list-style-type: none"> - ทบทวนร่วมวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ โดยใช้เวทีการสำรวจข้อมูลสุขภาวะชุมชน โดยใช้แผนที่สุขภาวะ 5 มิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสังคม ด้านสติปัญญาและด้านมิตรรวมของหมู่บ้านเป้าหมาย - ร่วมกำหนดประเด็นการพัฒนาโดยใช้ข้อมูลแผนที่สุขภาวะ 5 มิติและบัญชีครัวเรือน รายรับ – รายจ่าย ของหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนางานในการแก้ไขปัญหาและความต้องการ - ศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข การพัฒนาตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ ใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย - ศึกษางานการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) และทบทวนผลการศึกษางาน สร้างความตระหนักร่วมของทีมผู้ร่วมวิจัย โดยการศึกษางาน 1) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง นายจันทร์ที่ 	<p>1. เพื่อพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่าอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม</p>

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย
สอดคล้องของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขกับแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไว้ในฉบับเดียวกัน	
<p>ระยะที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงฉบับชั่วคราวที่ผ่านผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ขับเคลื่อนโดยการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินการ และ 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 คือ แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของทีม 17 กิจกรรมย่อย ได้แก่ <p>ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมทีม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครู โรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง <p>ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราว ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 	<ol style="list-style-type: none"> 2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 4. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	วัตถุประสงค์การวิจัย
<p>ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนแบบมีส่วนร่วม</p> <p>7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน</p> <p>8) พัฒนาความตระหนักรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มมส. และอบต.</p> <p>9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข</p> <p>10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน</p> <p>11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ</p> <p>ขั้นตอนที่ 4 การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา</p> <p>12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้</p> <p>13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจัดบันทึก</p> <p>ขั้นตอนที่ 5 การประเมินผลและสรุป</p> <p>14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา</p> <p>15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจเป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บนำไปใช้</p> <p>การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล</p> <p>16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย</p> <p>ขั้นตอนที่ 6 แลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน</p>	

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การพัฒนา รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ตามลำดับ หัวข้อดังต่อไปนี้

1. ผลการพัฒนา รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์
2. ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์
3. ความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์
4. ปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

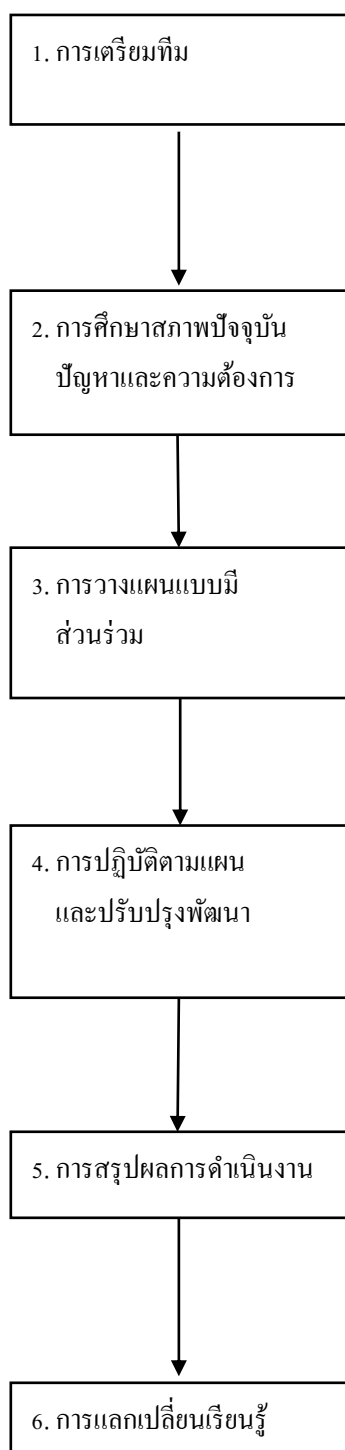
ผลการพัฒนา รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

การพัฒนา รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า ผู้วิจัยได้นำแนวคิด หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป (พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทาลัยขอนแก่น : 20 ธันวาคม 2516) และของอภิรักษ์ พันธเสน (2549, น.15) เสนอวิจัยเพื่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงสังคมด้านรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) ทิศวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 2) ชุมชนเข้ามาร่วมสร้างความเข้าใจ กำหนดยุทธศาสตร์แนวคิดหลากหลาย 3) ลำดับความสำคัญของความต้องการเพื่อนำไปปฏิบัติการ 4) เสนอทางเลือกเสนอแผนการใช้ทรัพยากร เพื่อปฏิบัติการ 5) กำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันของชุมชน 6) สร้างแผนงานปฏิบัติระดับชุมชน ของฉลาด จันทรสุมบัตี และบุญชม ศรีสะอาด (Chantarasombat. C and Srisa-ard. B 2009, น.392) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน ของฉลาด จันทรสุมบัตี (Chantarasombat. C 2009, p.540) เสนอกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง และของฉลาด จันทรสุมบัตี (Chantarasombat C 2009, p.424) เสนอ

การพัฒนาแผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยนำวิเคราะห์ เป็นร่างฉบับทดลองเพื่อใช้ในการวิจัยรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลนาข้าชั่วคราว มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 6 ขั้นตอน 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินงาน 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 17 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกรวมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาการตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกรวม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า (1) ความเหมาะสมของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.84 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 (2) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.84 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 และ (3) ความสอดคล้องระหว่างแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดย

ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.81 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.14 ดังภาพประกอบที่ 44

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action Learning)

- 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครู โรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ
- 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย
- 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน
ฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง
- 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล
- 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ
- 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราว ร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย
- 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน
- 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มมส. และอบต.
- 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข
- 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน
- 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ
- 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้
- 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก
- 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา
- 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล
- 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย
- 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน

ภาพที่ 44 รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ผลการใช้รูปแบบสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาท่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม

1. ผลการใช้รูปแบบสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในส่วนขององค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินงาน 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 คือแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมี 17 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจ และจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัวชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน ได้เพิ่มจากเดิมอีก 2 กิจกรรม คือ 1) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยเครือข่ายการเรียนรู้ระดับตำบล 2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการแสดงผลงานและนำเสนอผลการวิจัยทั้งระดับชุมชน และระดับตำบล ทำให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อม เกิดความสมบูรณ์ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ถือเป็นแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ 19 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุม

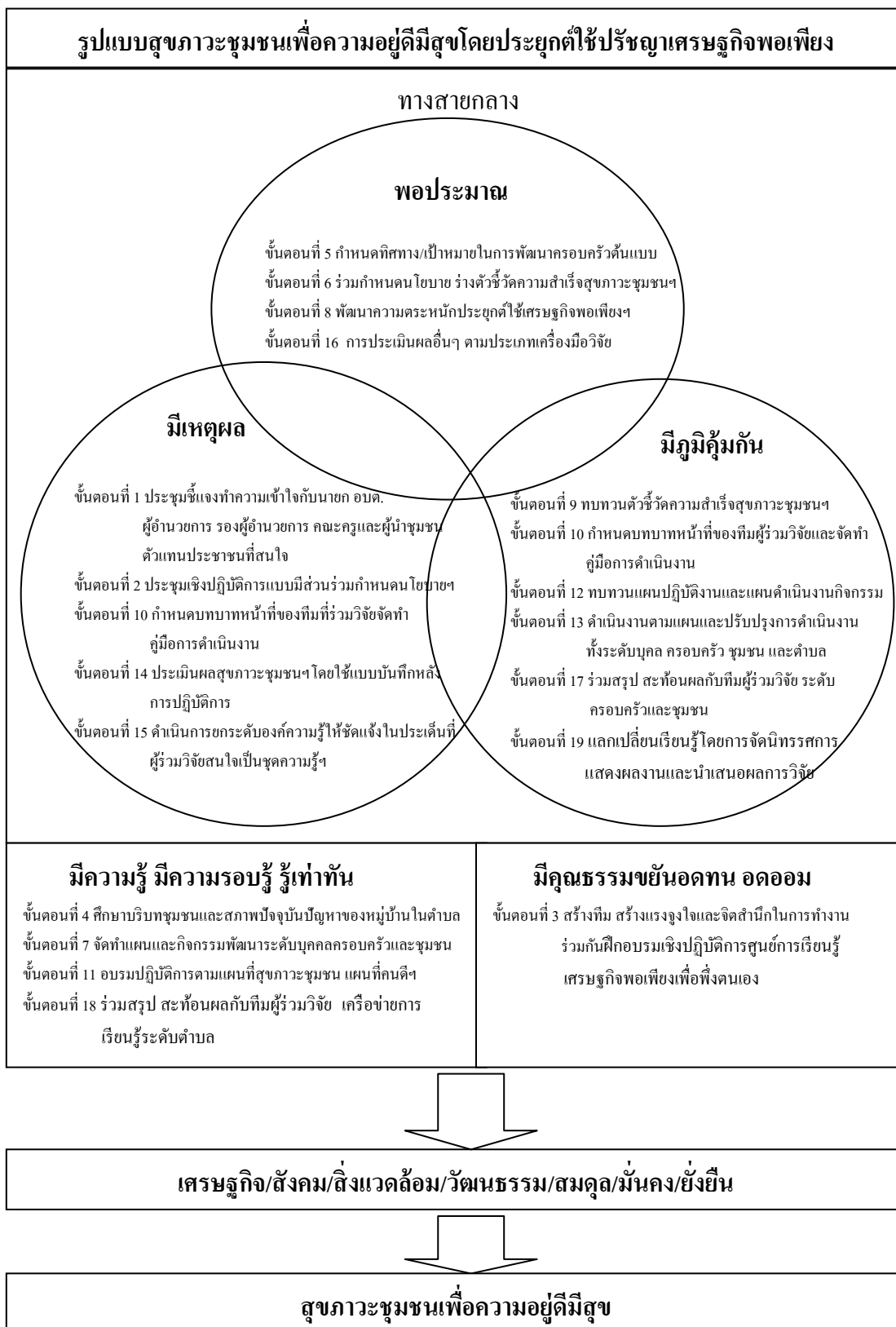
เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกรอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชน ชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกรอบรม ตาม โครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัวชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัวและชุมชน 18) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัย เครือข่ายการเรียนรู้ระดับตำบล 19) แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการแสดงผลงานและนำเสนอผลการวิจัยทั้งระดับชุมชน และระดับตำบล

ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามที่ได้เพิ่มจากเดิมอีก 2 กิจกรรม คือกิจกรรมที่ 18) และกิจกรรมที่ 19) ทำให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อม เกิดความสมบูรณ์ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ถือเป็นแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ 19 กิจกรรมย่อย ซึ่งส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่เป็นทางการตามที่กำหนด และเชื่อมโยงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามห่วง สองเงื่อนไข ในการพัฒนาในด้านเศรษฐกิจ / สังคม / สิ่งแวดล้อม / วัฒนธรรม / สมดุล / มั่นคง / ยั่งยืน ทำให้เกิดรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข ตามที่ต้องการมีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเกิดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมที่เป็นจริงดังภาพประกอบที่ 45 และ 46

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action Learning)

ภาพที่ 45 ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ภาพที่ 46 ผลการนำรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 ของตำบลนาข่า อำเภอลำดวน จังหวัดมหาสารคาม

2. ผลการใช้รูปแบบดำเนินงานตามตัวชี้วัดความสำเร็จการพัฒนาคุณภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ใน 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ตัวชี้วัดความสำเร็จร่วมที่เน้นการพึ่งพาตนเองโดยดูจากชิ้นงานและการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชนและส่วนที่ 2 ผลจากการประเมินจากแบบสอบถาม ได้ผลดังนี้

2.1 มีการขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเกิดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมที่เป็นจริง คือ 1) นำตัวชี้วัดความสำเร็จแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการกำหนดเป้าหมายร่วมในการพัฒนางาน 2) การปฏิบัติตามกิจกรรมที่เป็นจุดเน้นของการวิจัย คือ การลดรายจ่ายของครัวเรือนซึ่งเป็นแนวทางในการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในระดับครอบครัว ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในห้วงของความพอประมาณ คือ การปลูกผักปลอดสารพิษในครัวเรือนต้นแบบ หมู่บ้านละ 10 หลังคาเรือนหลังฤดูเกี่ยวข้าวสามารถปลูกผักสวนครัว ที่จำเป็น คือ ต้นหอม กระเทียม ผักกวางตุ้ง ผักบุ้งและผักอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 100 ถือเป็นการเรียนรู้ระดับบุคคลและครอบครัว 3) การปฏิบัติตามกิจกรรมที่ตำบลได้ร่วมกำหนดเป้าหมาย คือ การปลูกพืช ผักปลอดสารพิษ มีกิจกรรมหลักเกิดขึ้นในระดับตำบล คือ เครื่องข่ายการเรียนรู้ผักสวนครัวรั้วกินได้ เครื่องข่ายการเรียนรู้สมุนไพร เครื่องข่ายการเรียนรู้การปลูกข้าวและทำพันธุ์ข้าว เครื่องข่ายการเรียนรู้เกษตรผสมผสาน เครื่องข่ายการเรียนรู้การทอผ้า และเครื่องข่ายการเรียนรู้สุขภาพ ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบ เงื่อนไขคุณธรรมในเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน แบ่งปันทำให้เกิดเครื่องข่ายการเรียนรู้

2.2 ผลการประเมินจากแบบประเมินการดำเนินงานตามรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า ดังตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าร้อยละ คะแนนเฉลี่ยระดับการปฏิบัติและระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ
การดำเนินงานตามตัวชี้วัดในการพัฒนาคุณภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ระดับการปฏิบัติ (ร้อยละ)	ระดับส่งผลให้เกิดความสามารถ		
			$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. เศรษฐกิจพอเพียง	1. ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้	95	3.51	0.60	มาก
	2. ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน	81	3.16	0.68	มาก
	3. เงินทุน	82	2.83	0.75	มาก
	4. การส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพเติบโตและยั่งยืน	58	2.54	0.61	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ระดับ การ ปฏิบัติ (ร้อยละ)	ระดับส่งผลให้เกิดความสามารถ		
			$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
	5. การตลาด	64	2.41	0.55	น้อย
	เฉลี่ยรวม	76	2.86	0.64	ปานกลาง
2. การจัดการ ทรัพยากร	1. ผู้นำมีคุณภาพ	95	2.79	0.53	มาก
	2. การระดมทุน	88	2.66	0.77	มาก
	3. ทรัพยากรธรรมชาติพัฒนาคน	82	2.58	0.70	มาก
	เฉลี่ยรวม	88	2.68	0.67	มาก
3. สุขภาพ อนามัยใน ชุมชน	1. มีโครงสร้างเพื่อสุขภาพ อนามัยประชาชน	90	2.59	0.59	มาก
	2. ความสะอาดน่าอยู่ของชุมชน และปลอดโรคที่ร้ายแรง	94	3.24	0.51	มาก
	3. อาหารที่เพียงพอ	97	3.02	0.49	มาก
	เฉลี่ยรวม	94	2.95	0.53	มาก
4. ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี	1. ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ	99	2.70	0.76	มาก
	2. วัฒนธรรมประเพณีที่งดงาม	82	2.90	0.77	มาก
	3. วิถีชีวิตที่อบอุ่น	99	2.58	0.69	มาก
	เฉลี่ยรวม	94	2.73	0.74	มาก
5. ด้าน ความรู้การ เรียนรู้ชุมชน	1. เกิดชุมชนเรียนรู้	86	2.64	0.74	มาก
	2. เกิดมีภูมิปัญญาท้องถิ่น	92	2.81	0.78	มาก
	เฉลี่ยรวม	89	2.73	0.76	มาก
เฉลี่ยรวมทุกประเด็น/ทุกตัวชี้วัดหลัก		85	2.71	0.65	มาก

จากตารางที่ 8 ระดับการปฏิบัติตามตัวชี้วัดส่งผลให้เกิดความสามารถโดยรวมมีค่าร้อยละ 85 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านและรายข้อในแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมสามารถปฏิบัติได้ร้อยละ 76 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) คริวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ ร้อยละ 95 (2) เงินทุนร้อยละ 82 (3) ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนร้อยละ 81 (4) การตลาดคิดเป็นร้อยละ 64 (5) การส่งเสริมอาชีพให้เติบโตและยั่งยืนร้อยละ 58 ตามลำดับ 2) ด้าน

การจัดการทรัพยากร โดยรวมสามารถปฏิบัติการได้ร้อยละ 88 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) ผู้นำมีคุณภาพคิดเป็นร้อยละ 95 (2) การระดมทุนร้อยละ 88 (3) ทรัพยากรทางธรรมชาติพัฒนาคุณภาพคิดเป็นร้อยละ 82 (3) ด้านสุขภาพอนามัยในชุมชนโดยรวมมีการปฏิบัติร้อยละ 94 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) มีอาหารที่เพียงพอร้อยละ 97 (2) ความสะอาดน่าอยู่ของชุมชนปลอดภัยร้อยละ 94 (3) มีโครงสร้างเพื่อสุขภาพอนามัยของประชาชนร้อยละ 90 (4) ด้านศาสนาวัฒนธรรมประเพณีโดยรวมคิดเป็นร้อยละ 94 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) ศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจร้อยละ 99 (2) วิถีชีวิตที่อบอุ่นร้อยละ 99 (3) วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามร้อยละ 82 และ (5) ด้านความรู้การเรียนรู้ชุมชนโดยรวมร้อยละ 89 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นร้อยละ 92 (2) เกิดชุมชนเรียนรู้ร้อยละ 86

และเมื่อพิจารณาระดับความสามารถ พบว่ามีการปฏิบัติตามตัวชี้วัดทุกตัวชี้วัดและทุกประเด็น โดยตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ คริวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ ($\bar{X} = 3.51$) ของประเด็นที่ 1 (เศรษฐกิจพอเพียง) ส่วนตัวชี้วัดที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ การตลาด ($\bar{X} = 2.41$) ของประเด็นที่ 1 (เศรษฐกิจพอเพียง) ในการพิจารณาระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ พบว่า ในภาพรวมทุกประเด็นทุกตัวชี้วัด มีระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.71$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณาระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถในแต่ละตัวชี้วัดในแต่ละประเด็นพบว่า ตัวชี้วัดที่ส่งผลให้เกิดความสามารถสูงสุดคือ ของประเด็นที่ 1 คริวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้ ของประเด็นที่ 1 (เศรษฐกิจพอเพียง) คือ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.51$, S.D. = 0.60) ส่วนตัวชี้วัดที่ส่งผลให้เกิดความสามารถต่ำสุดคือ การตลาดของประเด็นที่ 1 (เศรษฐกิจพอเพียง) ($\bar{X} = 2.41$, S.D. = 0.55)

ผลความพึงพอใจในการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอบ้านลาด จังหวัดมหาสารคาม

แบบประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงานตามโครงการ การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอบ้านลาด จังหวัดมหาสารคาม ที่ใช้ประเมินทีมผู้ร่วมวิจัย ประเมินความพึงพอใจในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนโดยสรุปเป็นประเด็นย่อยแล้วสรุปเป็นภาพรวมในลักษณะของมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ปรับปรุงมาจาก ฉลาด จันทรสมบัติ (2551, น.109) แบ่งเป็น 3 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน เป็นแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 การดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชน เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีทั้งหมด 36 ข้อ

ตอนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ระบุ)

ซึ่งเกณฑ์การให้คะแนนแต่ละข้อคำถามมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีเกณฑ์การให้คะแนนในแต่ละระดับดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, น. 100)

พึงพอใจมากที่สุด	5 คะแนน
พึงพอใจมาก	4 คะแนน
พึงพอใจปานกลาง	3 คะแนน
พึงพอใจน้อย	2 คะแนน
พึงพอใจน้อยที่สุด	1 คะแนน

การแปลผล ได้นำคะแนนค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานคำตอบของความคิดเห็นมาเทียบกับเกณฑ์ที่ใช้ในการแปลความหมายค่าเฉลี่ย มีดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด , 2543, น. 100)

ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 4.51 - 5.00	หมายถึง	พึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 3.51 - 4.50	หมายถึง	พึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 2.51 - 3.50	หมายถึง	พึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.51 - 2.50	หมายถึง	พึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ย ระหว่าง 1.00 - 1.50	หมายถึง	พึงพอใจน้อยที่สุด

ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระหว่าง 0.00-0.50	หมายถึง	ความพึงพอใจสอดคล้องกัน
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระหว่าง 0.51-0.60	หมายถึง	ความพึงพอใจใกล้เคียงกัน
ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระหว่าง 0.60-1.00	หมายถึง	ความพึงพอใจแตกต่างกัน

ความพึงพอใจการดำเนินงานรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า ผู้ร่วมวิจัยทั้งที่เป็น ตัวแทนชาวบ้าน นักพัฒนา และครูโรงเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความพึงพอใจในการดำเนินงานการพัฒนารูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลนาข้า อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	กลุ่มองค์กรชุมชนของท่านมีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อหาจุดบกพร่องในเรื่องความรู้และให้กระบวนการที่เป็นขั้นตอนชัดเจนในการแก้ไขจุดบกพร่อง	3.82	0.81	มาก
2	กลุ่มองค์กรชุมชนของท่านดำเนินการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ	3.69	0.72	มาก
3	สมาชิกในกลุ่มองค์กรชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสวงหาความคิดใหม่ ๆ	3.69	0.76	มาก
4	กลุ่มองค์กรถ่ายทอด สอนงานให้สมาชิกได้เรียนรู้ที่เป็นระบบ	3.82	0.58	มาก
5	กลุ่มองค์กรเห็นคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในตนเอง	3.71	0.99	มาก
6	การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของกลุ่มองค์กรชุมชนของท่าน	3.49	0.74	ปานกลาง
7	กลุ่มองค์กรเข้าใจถึงศักยภาพของการผลิตและผลิตภักซ์ของตนเอง	3.65	0.73	มาก
8	สมาชิกกลุ่มองค์กรสามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน	3.57	0.56	มาก
9	สมาชิกกลุ่มองค์กรใช้การเรียนรู้เสริมสมรรถภาพของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง	3.73	0.76	มาก
10	มีการประเมินและให้ผลตอบแทนแก่สมาชิก โดยพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ของกลุ่มองค์กร	3.77	0.73	มาก
11	สมาชิกกลุ่มองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน	3.97	0.74	มาก
12	กลุ่มองค์กรมีบรรยากาศการเปิดเผยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน	4.03	0.59	มาก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
13	สมาชิกกลุ่มองค์กรดำเนินการจัดบันทึกสรุปผลการสร้างองค์ความรู้ สร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์	3.61	0.56	มาก
14	สมาชิกกลุ่มองค์กรมีการเรียนรู้จากผลที่เกิดขึ้นแล้วนำไปสู่การปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น	3.82	0.80	มาก
15	สมาชิกทุกคนมีการเรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ที่ต่อเนื่อง	3.50	0.83	ปานกลาง
16	การใช้ประโยชน์จากแผนที่สภาวะในการจัดเก็บข้อมูล	3.62	0.66	มาก
17	ท่านมีส่วนร่วมในการจำแนก และจัดทำฐานข้อมูลชุดความรู้สภาวะชุมชน 5 มิติ คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และผู้นำ	3.73	0.72	มาก
18	การจัดบันทึกจัดเก็บความรู้สำหรับศึกษาและเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม	3.79	0.69	มาก
19	มีความรู้ ความสามารถในการปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง	3.82	0.81	มาก
20	มีความรู้ ความสามารถในการผลิต จัดทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองในครัวเรือนใช้เอง	3.52	0.77	มาก
21	มีความรู้ ความสามารถในการปลูกพืชสมุนไพรในครัวเรือนตามความจำเป็น	3.44	0.80	ปานกลาง
22	ผู้นำ ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติถ่ายทอดความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว	3.52	0.80	มาก
23	ครอบครัวของท่านสามารถลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้	3.40	0.68	ปานกลาง
24	ครัวเรือนของท่านมีการจัดบันทึกรายรับ รายจ่ายที่เป็นปัจจุบัน	3.39	0.86	ปานกลาง
25	ครัวเรือนของท่านมีการนำเอาข้อมูลรายรับ รายจ่ายมาวางแผนแก้ปัญหา พัฒนางาน สร้างงาน สร้างรายได้ให้ดีขึ้น	3.48	0.71	ปานกลาง

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
26	ชุมชนของท่านได้มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์	4.06	0.83	มาก
27	ชุมชนของท่านได้มีการรวมกลุ่มเพื่อลดรายจ่ายด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และ ยารักษาโรค	3.73	0.57	มาก
28	ท่านมีความพึงพอใจในการเรียนรู้จากการปฏิบัติในฐานะนักวิจัยชาวบ้านตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการ	3.62	0.66	มาก
29	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่กิจกรรมในการวิจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการ เกิดผลต่อการขยายไปยังครัวเรือนในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น	3.79	0.64	มาก
30	การแลกเปลี่ยนความรู้จากชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ ส่งผลให้นำไปปรับปรุงพัฒนางานระดับครัวเรือน และชุมชน	3.54	0.66	มาก
31	กลุ่มองค์กรได้คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง	3.68	0.84	มาก
32	กลุ่มองค์กรมีการกำหนดและใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จประกอบการพัฒนางาน	3.73	0.72	มาก
33	ตัวชี้วัดความสำเร็จหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้	3.85	0.74	มาก
34	มีการแสวงหาทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนมาพัฒนาความรู้ และผลิตภัณฑ์ของกลุ่มองค์กรให้มีประสิทธิภาพ	3.65	0.85	มาก
35	สมาชิกกลุ่มมีผลงาน หรือชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม เกิดความภาคภูมิใจ	3.74	0.71	มาก

ตารางที่ 9 (ต่อ)

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
36	โดยรวมโครงการวิจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่ม สนใจ และทำให้ท่านรักชุมชนของท่าน	3.85	0.66	มาก
เฉลี่ย		3.69	0.73	มาก

จากตารางที่ 9 พบว่า ระดับความพึงพอใจของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชนตามโครงการ การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีความพึงพอใจการดำเนินงานรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของผู้ร่วมวิจัยทั้งที่เป็นตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร โรงเรียน และครู โรงเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม โดยรวมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า 30 ข้อ ใน 36 ข้อ มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 5 ข้อแรก ได้ดังนี้ ข้อที่ 26 ชุมชนของท่านได้มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณี วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ($\bar{X} = 4.06$) ข้อที่ 12 กลุ่มองค์กรมีบรรยากาศการเปิดเผยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 4.03$) ข้อที่ 11 สมาชิกกลุ่มองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน ($\bar{X} = 3.97$) ข้อที่ 33 ตัวชี้วัดความสำเร็จหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$) และข้อที่ 36 โดยรวมโครงการวิจัยพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่ม สนใจ และทำให้ท่านรักชุมชนของท่าน ($\bar{X} = 3.85$)

ผลปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของผลการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีผลลัพธ์ หลังจากใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับแผนดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญแห่งความสำเร็จ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การกำหนดความต้องการ เป้าหมาย การวัดผลประเมินผลตามตัวชี้วัดความสำเร็จ 2) ความตระหนักรู้สึก นึกคิดเจตคติที่ดีมีความ

รับผิดชอบต่อชุมชนและตำบล ทั้งงานเดี่ยวที่ตนเองต้องปฏิบัติ คือ การปลูกผักปลอดสารพิษใช้เอง และงานกลุ่มที่ตำบลได้กำหนดเป็นเป้าหมาย คือ เครือข่ายการเรียนรู้ตามประเด็นที่สนใจ 3) มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุตามข้อตกลงร่วมกันที่วางไว้ 4) บรรยากาศในการเรียนรู้ ผู้วิจัยหลักเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ที่รอบด้านทั้งโปรแกรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินงานตามกิจกรรมการปฏิบัติงานเดี่ยวและงานกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ มีคู่มือการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหลัก คือ การบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) และมีตัวอย่างกรณีศึกษาจากวิเศษดีเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพของงาน 5) ประเมินสรุปการดำเนินงาน ในผลลัพธ์จากรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งภาคความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ ความรู้สึก และทักษะการปฏิบัติงานภาคสนาม 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยหลัก ผู้ร่วมวิจัย และเครือข่ายการเรียนรู้เกิดเป็นชุดความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 แผนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแหล่งการเรียนรู้ของ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนที่ 6 สะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

วัน/ เวลา/ สถานที่	ขั้นการ ดำเนินการ	วัตถุประสงค์	กิจกรรม ในการดำเนินการ	อุปกรณ์/ เครื่องมือ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
18 มิ.ย. 2553	1. จัด นิทรรศการ นำเสนอ ผลงาน	- นำเสนอผลการ ดำเนินงานของผู้ ร่วมวิจัยแต่ละ หมู่บ้านและแหล่ง การเรียนรู้ - ร่วมสะท้อนผล การดำเนินงาน ของทีมวิจัยแต่ละ แหล่งการเรียนรู้ - แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระหว่าง แหล่งการเรียนรู้ ภายนอกตำบล ที่มาศึกษาดูงาน - เผยแพร่คืน	- จัดเวทีในการ นำเสนอผลงาน ที่ วัดบ้านวังจาน ต. นาข่า อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม - นำเสนอผลงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างแหล่งการ เรียนรู้ -เขียนบทความ วิจัย -นำเสนอ ผลการวิจัยโดยสื่อ PowerPoint โดยผู้วิจัย	- กระดาษ - ปากกา ดินสอ - เครื่อง บันทึกเสียง - กล้อง ถ่ายรูป -คอมพิวเตอร์	- ทีมวิจัยแต่ละ แหล่งการ เรียนรู้ -ผลการ ปฏิบัติงาน -คู่มือแหล่งการ เรียนรู้ -บทความวิจัย -การตีแผ่ บทความวิจัย วารสาร -คู่มือแหล่งการ เรียนรู้

ตารางที่ 10 (ต่อ)

วัน/เวลา/ สถานที่	ขั้นการ ดำเนินการ	วัตถุประสงค์	กิจกรรม ในการ ดำเนินการ	อุปกรณ์/ เครื่องมือ	ตัวชี้วัด ความสำเร็จ
19 มิ.ย. 2553 สวนวลัยรุกข เวศ อ.นาควน จ.หาสารคาม 29 - 30 มิ.ย. 2553 (HAGL)Plaza Da Nang, Danang City Vietnam	2. นำเสนอ ผลการวิจัย แลกเปลี่ยน เรียนรู้ข้าม ตำบล ข้าม จังหวัด บน เวทีวิชาการ ระดับจังหวัด และระดับ นานาชาติ	ข้อมูลให้กับ ชุมชนทั้ง 3 ชุมชน ในลักษณะ บทความวิจัย -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ ประสบการณ์ใน การดำเนินการ พัฒนารูปแบบสุข ภาวะชุมชนเพื่อ ความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ ปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง สู่บุคคลภายนอก -แลกเปลี่ยน เรียนรู้ระดับ นานาชาติ	-นำเสนอ ผลการวิจัยโดย สื่อ PowerPoint โดยผู้วิจัยเพื่อคืน ข้อมูลให้กับ หมู่บ้านเป้าหมาย ให้กับผู้นำ ต.โคกสูง อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด และ ผู้นำต.บ้านบัว อ.คำชะอี จ.มุกดาหาร -นำเสนอ บทความวิจัย ระดับนานาชาติ rd 3 ICER	สื่อ PowerPoint นำเสนอฉบับ ภาษาไทย และฉบับ ภาษาอังกฤษ	- ทีมวิจัยแต่ละ แห่งการเรียนรู้ - ผู้นำ ต.โคกสูง -ผู้นำ ต.บ้านบัว
	3.การเสริมแรง ทางบวกมอบ เสื้อยืดให้ทีม เศรษฐกิจ พอเพียง	- มอบเสื้อทีมผู้ ร่วมวิจัยเศรษฐกิจ พอเพียง	-จัดกิจกรรม มอบเสื้อทีมผู้ร่วม วิจัยในวันเสนอ ผลการดำเนินงาน ข้ามตำบล	-กระดาษ -ดินสอ คอมพิวเตอร์ -กล้อง ถ่ายภาพ	- เสื้อทีม - ทีมวิจัยแต่ละ แห่งการเรียนรู้

จากตารางที่ 10 ขั้นตอนที่ 6 การสะท้อนผลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมสะท้อนผล
การดำเนินงาน และเปิดเวทีร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ดังนี้

1. จัดนิทรรศการนำเสนอผลการดำเนินงานของทีมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้และร่วมสะท้อนผลการดำเนินงานของทีมวิจัยแต่ละแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงาน ในระหว่างหมู่บ้าน

2. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแห่งการเรียนรู้ทั้ง 6 แห่ง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการดำเนินงานพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามแห่งการเรียนรู้ คุณค่าและประโยชน์ที่ได้รับและแนวทางการดำเนินงานในอนาคต

3. การเสริมแรงทางบวกให้รางวัล มอบเสื้อทีมนักวิจัยสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ชื่อสั้น ๆ ว่า ทีมเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมรับเสื้อทีม และเก็บภาพถ่ายร่วมกัน

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม สรุปผลการวิจัยตามลำดับหัวข้อ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผลการวิจัย
3. อภิปรายผลการวิจัย
4. ข้อเสนอแนะการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม
4. เพื่อศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับตำบลนาข่าอำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า โดยการนำแนวคิด หลักการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป (พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรมหาวิทาลัยขอนแก่น : 20 ธันวาคม 2516) ของอภิชาติ พันธเสน (2549, น. 15) เสนอวิจัยเพื่อการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงสังคมด้านรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง คือ 1) ทิศวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง 2) ชุมชนเข้ามาร่วมสร้างความเข้าใจกำหนดยุทธศาสตร์แนวคิดหลากหลาย 3) ลำดับความสำคัญของความต้องการเพื่อนำไปปฏิบัติการ 4)

เสนอทางเลือกเสนอแผนการใช้ทรัพยากรเพื่อปฏิบัติการ 5) กำหนดยุทธศาสตร์ร่วมกันของชุมชน 6) สร้างแผนงานปฏิบัติระดับชุมชน ของฉลาด จันทรสมบัติ และบุญชม ศรีสะอาด (Chantarasombat. C and Srisa-ard. B., 2009, p.392) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้องค์กรชุมชน ของฉลาด จันทรสมบัติ (Chantarasombat. C., 2009, p.540) เสนอกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อการพึ่งตนเอง และของฉลาด จันทรสมบัติ (Chantarasombat C.,2009, p.424) เสนอการพัฒนาแผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผู้วิจัยนำองค์ความรู้ดังกล่าวข้างต้นมาวิเคราะห์ เป็นร่างรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่าชั่วคราว มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ส่วนที่ 1 คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 6 ขั้นตอนดังนี้ 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินงาน 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 17 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครู โรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตาม โครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน โดยผ่านผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน พบว่า (1) ความเหมาะสมของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่าอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด มี

ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.84 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 (2) ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.84 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.13 และ (3) ความสอดคล้องระหว่างแผนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย เท่ากับ 4.81 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.14

2. ผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ในส่วนขององค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 6 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมทีม 2) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ 3) การวางแผนแบบมีส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนา 5) การสรุปผลการดำเนินงาน 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และส่วนที่ 2 ใช้ควบคู่กับแผนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มี 17 กิจกรรมย่อย 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน

ผลจากการใช้ได้ทำให้ได้รูปแบบ เพิ่มจากเดิมอีก 2 กิจกรรม คือ 1) ร่วมสรุป สะท้อนผล กับทีมผู้ร่วมวิจัย เครือข่ายการเรียนรู้ระดับตำบล 2) แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดการแสดงผลงานและนำเสนอผลการวิจัยทั้งระดับชุมชน และระดับตำบล ทำให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับ บริบทและสภาพแวดล้อม เกิดความสมบูรณ์ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้นยิ่งขึ้น ถือเป็นแผนการ ดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการวิจัยครั้งนี้ 19 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ กับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครู โรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่ สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้าง แรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนด ทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุข ภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครูและผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำ แผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนาฯ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่ สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัด กิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับ โรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่น ประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีม ผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน 18) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัย เครือข่ายการ เรียนรู้ระดับตำบล 19) แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดการแสดงผลงานและนำเสนอผลการวิจัย ทั้งระดับชุมชน และระดับตำบล ซึ่งส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่เป็น ทางการตามที่กำหนด และนอกแผนปฏิบัติการที่ไม่เป็นทางการตามที่ผู้ร่วมวิจัยต้องการเพิ่มเติม มี การขับเคลื่อนกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเกิดการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมที่เป็นจริง ดังภาพประกอบ 46

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) แผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (Action Learning)

ภาพที่ 47 ผลการใช้ รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

โดยมีรายละเอียดสำคัญในการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดย ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลนาฆ่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ที่บ่งบอก ถึงประสิทธิภาพของรูปแบบ ดังนี้

2.1 ตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดี มีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลนาฆ่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม จาก การประเมินผลการปฏิบัติตามแบบประเมินรายการที่ร่วมกับผู้ร่วมวิจัยได้พัฒนาขึ้น พบว่า 1. ด้าน เศรษฐกิจพอเพียงโดยรวมสามารถปฏิบัติได้คิดเป็นร้อยละ 76 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตาม ร้อยละ (1) ครัวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้คิดเป็นร้อยละ 95 (2) เงินทุนคิดเป็นร้อยละ 82 (3) ส่งเสริม อาชีพที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนคิดเป็นร้อยละ 81 (4) การตลาดคิดเป็นร้อยละ 64 (5) การส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพเติบโตและยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 58 ตามลำดับ 2. ด้านการจัดการทรัพยากร โดยรวมสามารถปฏิบัติการได้คิดเป็นร้อยละ 88 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ (1) ผู้นำมีคุณภาพคิดเป็น ร้อยละ 95 (2) การระดมทุน คิดเป็นร้อยละ 88 (3) ทรัพยากรทางธรรมชาติพัฒนาคุณภาพดินคิดเป็น ร้อยละ 82 ตามลำดับ 3. ด้านสุขภาพอนามัยในชุมชน โดยรวมมีการปฏิบัติคิดเป็นร้อยละ 94 และเมื่อ พิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) มีอาหารที่เพียงพอคิดเป็นร้อยละ 97 (2) ความสะอาดน่าอยู่ ของชุมชนและปลอดโรคที่ร้ายแรงคิดเป็นร้อยละ 94 (3) มีโครงสร้างการบริการอนามัยของประชาชน คิดเป็นร้อยละ 90 4. ด้านศาสนา วัฒนธรรมประเพณีโดยรวมคิดเป็นร้อยละ 94 และเมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อเรียงตามร้อยละ (1) ศาสนาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ คิดเป็นร้อยละ 99 (2) วิถีชีวิตที่อบอุ่นคิดเป็นร้อย ละ 99 (3) วัฒนธรรมประเพณีที่ค้ำจุน คิดเป็นร้อยละ 82 และ 5. ด้านความรู้การเรียนรู้ชุมชนโดยรวม คิดเป็นร้อยละ 89 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงตามร้อยละ (1) เกิดมีภูมิปัญญาท้องถิ่นคิดเป็นร้อย ละ 92 (2) เกิดชุมชนเรียนรู้คิดเป็นร้อยละ 86

2.2 ความพึงพอใจในการดำเนินงานรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดย ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของคำบลนาฆ่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ผู้ร่วมวิจัย ทั้งที่เป็น ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร โรงเรียน และครู โรงเรียนที่อาสาสมัครเข้าร่วมกิจกรรม มีความพึง พอใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 3.69$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า 30 ข้อ ใน 36 ข้อ มีความ พึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 5 ข้อแรก ได้ดังนี้ ข้อที่ 26 ชุมชนของท่านได้มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ ($\bar{X} = 4.06$) ข้อที่ 12 กลุ่มองค์กรมีบรรยากาศการเปิดเผยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ($\bar{X} = 4.03$) ข้อที่ 11 สมาชิกกลุ่มองค์กรได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน ($\bar{X} = 3.97$) ข้อที่ 33 ตัวชี้วัดความสำเร็จ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.85$) และข้อที่ 36 โดยรวมโครงการวิจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดความรู้ ความเข้าใจ มี ความสามารถดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่ม สนใจ และทำให้ท่านรักชุมชนของท่าน ($\bar{X} = 3.85$)

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ผลการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีผลลัพธ์หลังจากใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมควบคู่กับแผนดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ แห่งความสำเร็จ 6 องค์ประกอบ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การกำหนดความต้องการ เป้าหมาย การวัดผลประเมินผลตามตัวชี้วัดความสำเร็จ 2) ความตระหนักรู้สึกนึกคิด เจตคติที่ดี มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและตำบล ทั้งงานเดี่ยวที่ตนเองต้องปฏิบัติ คือ การปลูกผักปลอดสารพิษใช้เองและงานกลุ่มที่ตำบลได้กำหนดเป็นเป้าหมาย คือ เครือข่ายการเรียนรู้ตามประเด็นที่สนใจ 3) มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุตามข้อตกลงร่วมกันที่วางไว้ 4) บรรยากาศในการเรียนรู้ ผู้วิจัยหลักเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ที่รอบด้านทั้ง โปรแกรมการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้ดำเนินงานตามกิจกรรมการปฏิบัติงานเดี่ยวและงานกลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้ มีคู่มือการดำเนินงานสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ใช้เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลหลัก คือ การบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) และมีตัวอย่างกรณีศึกษาจากวิชาชีพเพื่อเปรียบเทียบคุณภาพของงาน 5) ประเมินสรุปการดำเนินงาน ในผลลัพธ์จากรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งภาคความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ ความรู้สึก และทักษะการปฏิบัติงานภาคสนาม 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้วิจัยหลัก ผู้ร่วมวิจัย และเครือข่ายการเรียนรู้ เกิดเป็นชุดความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ

อภิปรายผล

1. ผลการทดลองใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงของตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เป็นรูปแบบที่พบว่า มีความสำเร็จบังเกิดผลตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจาก ในการพัฒนารูปแบบผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดมาจากการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวคิด ผลการวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิในระดับสากล และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยที่ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในเทคนิคการพัฒนา เช่น ใช้แนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ องค์การใฝ่เรียนรู้ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช คือ ระเบิดจากข้างใน ที่มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ต้องสร้างความแข็งแกร่งให้คนในชุมชน บุคคลที่เราไปพัฒนาให้มีสภาพความพร้อมที่จะรับเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550, น.6) ร่วมกับหลักการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หลักการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และแผนการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ดังนี้ 1) เตรียมทีม และพัฒนาความตระหนักร่วม การกำหนดประเด็นและเป้าหมายร่วมกันระหว่างผู้วิจัย ผู้ช่วยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ 3) การวางแผนแบบมี

ส่วนร่วม 4) การปฏิบัติตามแผนและปรับปรุงพัฒนางาน 5) ประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงาน 6) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแผนกิจกรรมการดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 19 กิจกรรมย่อย ได้แก่ 1) ประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับนายก อบต. ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ คณะครูโรงเรียน และผู้นำชุมชน ตัวแทนประชาชนที่สนใจ 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกำหนดนโยบายกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย 3) สร้างทีม สร้างแรงจูงใจและจิตสำนึกในการทำงานร่วมกันฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพึ่งตนเอง 4) ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพปัจจุบันและปัญหาของหมู่บ้านในตำบล 5) กำหนดทิศทาง/เป้าหมายในการพัฒนาครอบครัวต้นแบบ 6) ร่วมกำหนดนโยบายร่างตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนชั่วคราวร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ตัวแทนชาวบ้าน ผู้บริหาร คณะครู และผู้ช่วยนักวิจัย 7) จัดทำแผนและกิจกรรมพัฒนาระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน 8) พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรม ตามโครงการของหน่วยวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และอบต. 9) ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข 10) กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วมวิจัยและจัดทำคู่มือการดำเนินงาน 11) อบรมปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะชุมชน แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ 12) ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 13) ดำเนินงานตามแผนและปรับปรุงการดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ระดับโรงเรียน ครอบครัว ชุมชนและตำบล โดยมีการจดบันทึก 14) ประเมินผลสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งก่อนดำเนินงานพัฒนา ระหว่าง และหลังการพัฒนา 15) ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ เป็นชุดความรู้ดีเด่นประกอบด้วยการสร้าง จำแนก จัดเก็บ นำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ ในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และตำบล 16) การประเมินผลอื่น ๆ ตามประเภทเครื่องมือวิจัย 17) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัยในระดับครอบครัว และชุมชน 18) ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วมวิจัย เครือข่ายการเรียนรู้ระดับตำบล 19) แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยการจัดนิทรรศการแสดงผลงานและนำเสนอผลการวิจัยทั้งระดับชุมชน และระดับตำบล ทำให้เกิดเกิดเป็นภาพลักษณ์ผลงานของผู้ร่วมวิจัยเชิงประจักษ์ทั้งกิจกรรมพึ่งพาตนเองลดรายจ่ายปลูกผักปลอดสารพิษเป็นการสร้างคุณธรรมในระดับครอบครัว การปลูกพืชหายากในครอบครัวต้นแบบสมุนไพรครอบครัวละ 10 ชนิดเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันมียาสมุนไพรพื้นบ้านไว้ใช้ในระยะยาว และกิจกรรมพัฒนาองค์ความรู้รวมกลุ่มปลูกข้าวปลอดสารพิษในลักษณะวิจัยชาวบ้าน มีการจดบันทึก และมีแผนปลูกข้าวเพื่อทำเป็นพันธุ์เมล็ดข้าวไว้ใช้เองในชุมชน ถือเป็นบูรณาการพัฒนานานาให้เกิดทั้งภาคความรู้ ทฤษฎี ภาควิปฏิบัติ และภาคความรู้ลึกนึกคิด เกิดความรู้ลึกที่ดีต่อการเรียนรู้ของทีมผู้ร่วมวิจัย การค้นพบครั้งนี้สอดคล้องกับสมการทฤษฎีการเรียนรู้จากการปฏิบัติองค์การเรียนรู้ของการค้นพบของ มาร์ควาร์ดท์ (Marquardt., 1999, p.29) โดยเพิ่มอีกกิจกรรม คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing) ทั้งร่วมสรุป สะท้อนผล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับชุมชน ช้ามชุมชน และเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ดังนี้

1.1 เกิดบุคคลในการเรียนรู้ ทุกกลุ่มมีชุมชนนักปฏิบัติในกลุ่ม 4 กลุ่ม ได้แก่

ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) คือ ผู้วิจัย ผู้ปฏิบัติงานกลุ่มกิจกรรมและครอบครัว (Practitioner) คือ ครอบครัวต้นแบบในชุมชน ผู้จดบันทึก (Note Taker) คือ ผู้ช่วยนักวิจัยและครูผู้สอน โรงเรียนมัธยมศึกษา และผู้ประสานงาน (Network Manager) คือ ตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล สอดคล้องกับ ดิลเวิร์ธ (Dilworth, , 1998, p. 35) ตัวเชื่อมสำคัญที่สุดสู่การเรียนรู้จากการปฏิบัติ คือ ผู้นำคนมารวมกันเพื่อแก้ปัญหา ต้องการให้แก้ปัญหาคล่อง แต่คุณค่าเบื้องต้นอยู่ที่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ความสามารถในการเรียนรู้ขององค์กรจะส่งผลการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับวิจารณ์ พานิช (วิจารณ์ พานิช , 2548, น.23) บุคคลสำคัญในการจัดการความรู้ในองค์กร ได้แก่ คุณอำนวย เป็นผู้ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ในเชิงกิจกรรม ระบบและวัฒนธรรม คุณกิจ เป็นผู้ปฏิบัติงานกลุ่ม ถือเป็นนักจัดการความรู้หรือผู้ดำเนินกิจกรรมประมาณร้อยละ 90 ของทั้งหมด คุณลิขิต เป็นผู้จดบันทึกข้อมูลในกิจกรรมการจัดการความรู้ เรื่องเล่า สรุปแก่นความรู้ บันทึกการประชุม และคุณประสาน เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานเครือข่ายการจัดการความรู้ระหว่างกลุ่มองค์กร

1.2 เกิดทีมแห่งการเรียนรู้จากการปฏิบัติซึ่งมีที่มาของความรู้ได้จากการตั้งคำถาม ประเด็นการทำงานที่ทำท้อทั้งงานเดี่ยว คือ กลุ่มชุมชนนักปฏิบัติของแต่ละหมู่บ้าน เป็น 3 กิจกรรม ๆ ละ 5 คน รวมหมู่บ้านละ 15 คน มีสมุดจดบันทึกสนาม และบันทึกหลังการปฏิบัติ(AAR) และงานกลุ่ม มีสมุดเล่มใหญ่ ที่เกิดจากการสรุป สะท้อนผลการดำเนินเดือนละ 1 ครั้งคือ แผนที่สุขภาวะชุมชน 4 มิติ แผนปฏิบัติการกลุ่ม การดำเนินงานและปรับปรุงการปฏิบัติจริงจนสำเร็จ สะท้อนผล สรุปบทเรียนเกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสม นำไปสู่การแลกเปลี่ยนความรู้และประยุกต์ใช้ความรู้ตามประเด็นที่สนใจ เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเป็นองค์ความรู้ของกลุ่มหรือทีมที่เหมาะสม บรรลุความมุ่งหวังที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย การแสวงหาความรู้ การสร้างความรู้ การจำแนก การจัดเก็บ การนำไปใช้ การประเมินผล และการแลกเปลี่ยนความรู้ สอดคล้องกับ หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2550, น.32) ทรงมีพระราชดำริ ความว่า รู้ รัก สามัคคี ซึ่งบุคคลและกลุ่มคนจะต้องรู้ รู้ว่าการจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา มีความรัก ที่จะต้องพิจารณาเข้าไปที่ลงมือปฏิบัติแก้ปัญหานั้น ๆ และสามัคคีที่จะปฏิบัติลงไปในนั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กรเป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี สอดคล้องกับประเวศ วะสี (2545, น. 21) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่เพียงพอที่จะทำให้เรื่องนั้นสำเร็จ เพราะคนอื่น ๆ องค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้องไม่ได้เรียนรู้ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเท่านั้นจะบังเกิดผลสำเร็จซึ่งต้องจัดการความรู้ผ่านการปฏิบัติเป็นชุดความรู้ของแต่ละกลุ่มองค์กร และสอดคล้องกับ เนาวรัตน์ พลายน้อย (เนาวรัตน์ พลายน้อย , 2546, น.2) ที่กล่าวว่า การจดบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) ถือเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญในการสกัดแก่นของความรู้ ข้อค้นพบของบุคคลหรือองค์กรที่เหมาะสม และสอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสัมบัติ (Chantarasombat, C., 2009,p.424) การ

เรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติซึ่งมีที่มาของความรู้ได้จากปัญหา การตั้งคำถาม การแก้ปัญหาด้วยการปฏิบัติ
 จริงจนเกิดองค์ความรู้ที่เหมาะสม นำไปสู่การจัดการความรู้ตามประเด็นที่สนใจประกอบด้วย การ
 สร้างความรู้ การจำแนก การจัดเก็บ การนำไปใช้ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประเมินผลการ
 เรียนรู้ เกิดเครือข่ายการเรียนรู้กับตัวบุคคล และทีมงานที่กว้างขึ้น โดยใช้ชิ้นงานกลุ่มไปนำเสนอผล
 การศึกษาค้นคว้าในลักษณะบทความวิชาการ บนเวทีประชุมวิชาการงานครบรอบวันศึกษาศาสตร์
 ประจำปี 2552 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม กับเครือข่ายการเรียนรู้ครูเพื่อศิษย์จังหวัดมหาสารคาม
 จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองคาย ทำให้ตัวแทนนิสิตที่ขึ้นนำเสนอมีความภาคภูมิใจ เพราะเมื่อ
 เสร็จสิ้นการนำเสนอได้รับมอบเกียรติบัตรจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย และได้รับบทเรียนข้อเสนอแนะ
 ไปปรับปรุงแก้ไขบทความวิชาการที่มีมาตรฐาน ทั้งจากวิทยากร ผู้ดำเนินการนำเสนอผลงาน และผู้
 นำเสนอผลงานวิชาการอย่างกว้างขวาง ถือเป็น การสร้างค่านิยมที่ดีขององค์กร สอดคล้องกับฉลาด
 จันทรสุมบัตติ (Chantarasombat C and Srisa-ard B, 2009, p.454) การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้
 องค์กรชุมชน ที่เหมาะสม ซึ่งมีจุดเน้นเพิ่มเติมต่อยอดตามรูปแบบในส่วนของ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่
 มีความหมาย เพื่อให้การจัดการความรู้ในประเด็นที่สนใจมีการตั้งโจทย์ คำถามการดำเนินงานตาม
 ประเด็นร่วมที่กำหนด การแสวงหาคำถามความรู้เพื่อแก้ปัญหาดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย การลงมือ
 ปฏิบัติปรับปรุงพัฒนางาน เกิดองค์ความรู้จริงจากการปฏิบัติเป็นการสร้างความรู้การจำแนกความรู้ การ
 จัดเก็บความรู้ การนำความรู้ไปใช้ และการประเมินผลความรู้ แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมและความ
 ภาคภูมิใจในการนำเสนอผลงานวิจัยในเวทีวิชาการ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม และขององค์กร
 บริหารส่วนตำบล เพื่อนำเสนอ โครงการที่ตนเองและทีมผู้ร่วมวิจัย เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ที่เป็น
 รูปธรรม

2. หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ร่วมวิจัยในชุมชน โดยรวมมีความพึงพอใจในการ
 ดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมากถึง 3 หมู่บ้าน ทั้งนี้เพราะผู้นำชุมชนและผู้
 ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เป็นครอบครัวต้นแบบ ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวและผู้นำที่เป็นทางการ และ
 ไม่เป็นทางการต้องการเรียนรู้เพื่อทำประโยชน์ให้บังเกิดแบบอย่างที่ดีในชุมชนร่วมกันและให้ความ
 สนใจและมีการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม กระจายงานให้ทุกคนได้ทำงานตามบทบาทหน้าที่ของทีมผู้
 ร่วมวิจัย นำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายวิสัยทัศน์ และพันธกิจของการดำเนินงานตาม
 โครงการวิจัย ตลอดทั้งผู้ร่วมวิจัยได้นำเอาตัวชี้วัดความสำเร็จในการดำเนินงานไปปรับปรุงพัฒนางาน
 ให้บรรลุเป้าหมาย และมีการนำผลการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งแผนที่สุขภาวะ
 ชุมชน 4 มิติ 1) แผนปฏิบัติการในระดับครอบครัว 2) การลงมือปฏิบัติให้เป็นจริง 3) การแลกเปลี่ยน
 เรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความมุ่งมั่นทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วม 4) ส่งผลถึงการประเมินผล
 ความพึงพอใจในการปฏิบัติร่วมกันจึงออกมาอยู่ในระดับมากไปด้วย สอดคล้องกับ ฉลาด จันทรสุม
 บัตติ (Chantarasombat C., 2009 , p.424) แผนการจัดการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

รายวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นแผนที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ ของรูปแบบการเรียนรู้ ควบคู่การปฏิบัติตามแผนดำเนินงานจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 9 ขั้นตอน คือ

1. การสร้างข้อตกลงในการกำหนดแผนการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ในรายวิชา ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม

2. ทดสอบก่อนเรียน

3. จัดการเรียนรู้ตามแผนจัดการเรียนรู้ที่เน้นการวิเคราะห์สังเคราะห์จากกรณีศึกษาทั้งในส่วนของอาจารย์และนิสิต

4. มีการจดบันทึกผลการเรียนรู้ในรายวันและรายเดือนลงในแบบบันทึกหลังการปฏิบัติ เป็นแฟ้มสะสมงาน

5. ทดสอบระหว่างเรียน โดยให้คิดวิเคราะห์

6. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้างานกลุ่ม

7. ทดสอบหลังเรียน

8. ประเมินผลความพึงพอใจในการสอน

9. สะท้อนผลการเรียนการสอน แสดงผลงานเดี่ยว/กลุ่ม แผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติมีประสิทธิภาพของกระบวนการต่อประสิทธิภาพของผลลัพธ์ และนิสิตมีความพึงพอใจต่อการสอนรายวิชารายวิชาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับความพึงพอใจมากที่สุด สอดคล้องกับโรทเวลล์ (Roth well, 1999 , p.12) รูปแบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติมีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) คำนิยามถึงสถานการณ์ที่เหมาะสมกับการเรียนรู้จากการปฏิบัติ 2) เลือกและจัดตั้งทีมการเรียนรู้จากการปฏิบัติ 3) สรุปร่วมให้ทีมและกำหนดข้อจำกัด 4) อำนวยความสะดวกแก่ปฏิสัมพันธ์ของทีม 5) ให้สิทธิอำนาจแก่ทีมที่จะระบุและทดสอบด้วยทางแก่ 6) ประเมินผลลัพธ์ และ 7) กำหนดทิศทางในอนาคต

3. ปัจจัยแห่งความสำเร็จของผลการใช้รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลลัพธ์ หลังจากใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับแผนดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ คือ

3.1 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การกำหนดความต้องการ เป้าหมาย การวัดผล ประเมินผล ตัวชี้วัดความสำเร็จตั้งแต่เริ่มแรก

3.2 ความตระหนักรู้สึก นึกคิดเจตคติที่ดี มีความรับผิดชอบต่อครอบครัวต้นแบบ ทั้งงานเดี่ยวรายครัวเรือน และงานกลุ่มชุมชนนักปฏิบัติตามประเด็นที่สนใจ

3.3 มีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุตามข้อตกลงที่ได้ร่วมกันวางไว้

3.4 บรรยากาศในการเรียนรู้ ผู้วิจัยหลักเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ที่รอบด้านตามตัวชี้วัดความสำเร็จ มีการบันทึกหลักการปฏิบัติ (AAR) และการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ข้ามหมู่บ้าน ซึ่งถือเป็นกรณีศึกษาของครอบครัว และของทีมผู้ร่วมวิจัยกลุ่มย่อย เพื่อเปรียบเทียบคุณภาพของงาน

3.5 ประเมิน สรุปการดำเนินงาน ในผลลัพธ์จากรูปแบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญต่อผู้เรียนจริงทั้งภาคความรู้ ความรู้สึก และทักษะการปฏิบัติงานภาคสนาม

3.6 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ร่วมวิจัย ผู้วิจัยหลัก ผู้ช่วยนักวิจัย และเครือข่ายการเรียนรู้ เกิดชุดความรู้ที่ผ่านการปฏิบัติ โดยสกัดออกมาเป็นแก่นความรู้ที่มีความหมายสำหรับบุคคลและทีม/กลุ่มเชิงสร้างสรรค์ และถือเป็นบทเรียนที่มีความหมาย ทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติที่จัดให้เป็นประสบการณ์ใหม่ที่ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เคยได้รับบทเรียนมาก่อน จึงถือเป็นนวัตกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นบทเรียนที่มีคุณค่าและสามารถนำไปประยุกต์ได้จริงที่ครอบครัวและชุมชน และทีมผู้ร่วมวิจัย มีความเชื่อมั่นและมั่นใจว่าสามารถร่วมกันฝ่าฟันปัญหาและอุปสรรคไปได้ โดยมีเงื่อนไขที่ผลลัพธ์ คือชิ้นงาน ต้องนำไปสู่การนำเสนอผลการศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดทั้งมีระยะเวลาเป็นตัวกำหนด สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้ร่วมวิจัยเกิดความตระหนักร่วมกัน ทำงานด้วยความมุ่งมั่นเกิดปฏิบัติจริงและเรียนรู้จริง โดยมีการตั้งคำถามตามบันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR) และคอยติดตามความก้าวหน้าของบุคคลและทีม/กลุ่ม มีการสรุป สะท้อนผลแจ้งผลลัพธ์ของงาน และความก้าวหน้าตามแผนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีการจัดเวทีวิชาการให้ผู้ร่วมวิจัยและทีมงานไปนำเสนอผลงาน ที่ถือเป็นประสบการณ์ใหม่ เกิดความภาคภูมิใจในผลงาน เพราะได้รับเกียรติบัตรจากผู้บริหารของมหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ วันทิพย์ สิ้นสูงสุด (วันทิพย์ สิ้นสูงสุด , 2549, น.125) รูปแบบการเรียนรู้จากการปฏิบัติ มี 7 องค์ประกอบ คือ 1) ปัญหาเป็นช่องว่างระหว่างงาน สภาพปัจจุบันและความต้องการให้บรรลุ 2) ความมุ่งมั่นสู่การกระทำด้วยแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ 3) กลุ่ม/ทีม คนที่มาจากแผนงานเดียวกันหรือต่างกันประชุมร่วมกันตามกำหนด 4) ผู้นำอำนวยความสะดวกที่เป็นทั้งผู้สอนและที่ปรึกษา 5) การตั้งคำถามการเสวนาพูดคุยตามประเด็นหลังการปฏิบัติ 6) การสะท้อนความคิดของผู้วิจัยร่วม เกิดความมีวินัยของตนเอง กลุ่มและชั้นเรียน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการพัฒนางาน

1.1 การนำรูปแบบการพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ จำเป็นจะต้องมีฐานความรู้ของนักวิจัยชาวบ้านที่ได้ผ่านหลักสูตรผู้นำด้านวิชาการ ผู้นำด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ และผู้นำด้านชุมชนเข้มแข็ง จึงจะนำไปสู่การพัฒนางานให้บรรลุเป้าหมาย

1.2 แหล่งเรียนรู้ที่ต้องการพัฒนาเป็นระดับครอบครัว และระดับชุมชนจำเป็นจะต้องมีการจัดทำแผนสุขภาวะชุมชนและบัญชีรายรับรายจ่ายไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ภาพการทำงานในระดับชุมชนและการทำงานในระดับครอบครัวเพื่อความอยู่ดีมีสุขในระดับชุมชน

1.3 ควรมีการทบทวนแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ให้เกิดเป็นแหล่งเรียนรู้สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข แต่ยังคงขาดการเชื่อมโยงและการจัดการความรู้ต่าง ๆ ในชุมชน ให้เห็นความสำคัญและพัฒนาเป็นศูนย์การเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชน เข้ามาศึกษาเรียนรู้ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มโรงสีข้าวชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์วังเหนือ กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน วังจาง - โนนสำราญ กลุ่มกลองยาววังจาง และกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองชุมชนวังจาง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัย

2.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนาผู้นำด้านสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป โดยเฉพาะด้านวิชาการซึ่งผู้นำด้านสุขภาวะชุมชน ยังขาดการจดบันทึกองค์ความรู้ ที่ผ่านการปฏิบัติในลักษณะของการจัดการความรู้

2.2 ควรมีการวิจัยและพัฒนาผู้นำด้านสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นรายบุคคล และครอบครัว จำนวน 13 ครอบครัวที่เป็นผู้นำที่ได้จากการพัฒนาของโครงการในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปด้วย โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการ หรือวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในลักษณะเครือข่ายผู้นำด้านวิชาการ หรือผู้รู้จริงและสามารถพัฒนาเป็นปราชญ์ชาวบ้านในโอกาสต่อไป

2.3 ควรมีการวิจัยหมู่บ้านกลุ่มเป้าหมายชุมชนวังจางทั้ง 3 หมู่ให้เกิดเป็นหมู่บ้านนวัตกรรมเพื่อพัฒนาสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2550). **สถานศึกษาแบบอย่างการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2550**. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2554.
จาก [http:// www.sufficiency.org/upload/data_event/1-64.pdf](http://www.sufficiency.org/upload/data_event/1-64.pdf)
- กระทรวงศึกษาธิการ. กรมวิชาการ (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2545**
กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2540). **การคิดเชิงวิเคราะห์**. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553.
จาก [http:// www.oknation.net/blog/kriengsak/](http://www.oknation.net/blog/kriengsak/).
- กรมวิชาการ. (2538). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการ**. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553.
จาก [http://www.thaiedresearch.org/.../ index.php?q](http://www.thaiedresearch.org/.../index.php?q)
- คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง. (2549). **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร**. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ : กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจพอเพียง.
คำสี บุญศรีทุม. (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2552).
- จันทร์ที ประทุมภา. (2550). **การบริหารจัดการน้ำและดิน**. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553.
จาก <http://www.lanpanya.com/linhui08/archives/category/>.
- (2550). **หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. (เอกสารอัดสำเนา). นครราชสีมา.
- (2552). **ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง**. นครราชสีมา.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2551). "คำปรารภ" ใน คำพ่อสอน ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง, กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระดาบส.
- ฉลาด จันทร์สมบัติ. (2547). "การสร้างและพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อพึ่งตนเอง" ศูนย์
เครือข่ายการเรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก. คณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม : อภิชชาติการพิมพ์.
- (2550). **การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้องค์กรและชุมชน**. วิทยานิพนธ์
การศึกษาคุษฎีบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- (2551). **การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชน**. มหาสารคาม : อภิชชาติ
การพิมพ์.
- (2551). **เสนอกระบวนการเรียนรู้ในการสร้างและพัฒนาแผนการเรียนรู้ควบคู่การปฏิบัติที่
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก [http://www.gotoknow.org/
blog/wichtchawaha/76195](http://www.gotoknow.org/blog/wichtchawaha/76195)

- เชิดศักดิ์ ชุมนุม. (2540). การนิเทศโดยใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์โดยวิธีการทางคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์.
- ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์. (2545). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างค่านิยมตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ” วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชาญชัย เพ็ชรประพันธ์กุล. (2550). เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศไทยแนวปรัชญาผู้การนำไปปฏิบัติจริง. กรุงเทพมหานคร : ราชอาณาจักรไทย.
- ทรงจิต พูลลาภ. (2544). โครงการศึกษาสำรวจศักยภาพ และสถานภาพของภูมิปัญญาไทย เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง และยั่งยืน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏพระนคร สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ
- (2550). การขับเคลื่อนพลังความเข้มแข็งทางสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
- ทรงจิต พูลลาภ และคนอื่นๆ. (2545). การวิจัยพัฒนาภูมิปัญญาไทยผสมผสานกับภูมิปัญญาสากล ภายใต้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ภาคใต้. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- ทรงยศ วัจจันทร์. (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2552).
- ชนพรธณ ธานี. (2540). การศึกษาชุมชน. ขอนแก่น : ภาควิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. (อค์ตำเนาพิมพ์).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- ประกิต เขวงนิรันดร์. (2551). รายงานวิชาการเรื่องนายจันทร์ที่ ประทุมภา กับบทบาทผู้นำด้านเกษตรทฤษฎีใหม่ตามทางเศรษฐกิจพอเพียง. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา.
- ประภาพร สุปัญญา. (2550). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศึกษาศาสตร์ (ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา).
- ประเวศ วะสี. (2551). สุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข. ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553.
จาก <http://www.thaireform.in.th/multi.../4775-2010-01-26-08-16-26.html>
- ปันทาย จันทะมณี. (สัมภาษณ์, 20 กรกฎาคม 2552).
- ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2543). ความยากจน ล้วงแควลุ่มและการพัฒนา. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553. จาก http://www.kmutt.ac.th/jif/public_html/cited_search.php?TextSearch
- ปรียานุช พิบูลสรารุช. (2549). “อยู่อย่างสมดุลเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง” วารสารประชาคม

- วิจัย. ข. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ สรุปลจากปาฐกถาพิเศษในการ
สัมมนาพุทธศาสตร์การสื่อสารในการเผยแพร่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.
- (2551). การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษา. กรุงเทพฯ. สำนักงานทรัพย์สิน
ส่วนพระมหากษัตริย์.
- พัฒนาภรณ์ นัตรีโรจน์. (2545). บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงใน
โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญา.
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย.
มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการ
สาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล
- เพ็ญณี แนนรท. (2552). กระบวนการถ่ายทอดความรู้โดยวัฒนธรรมท้องถิ่นและการเรียนรู้ของคน
รุ่นใหม่ในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- เพ็ญณี แนนรท และคณะ. (2552). "จากชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายสู่ระดับอุดมศึกษา" กรุงเทพฯ :
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ไพฑูย์ วัฒนศิริธรรม. (2546). การบริหารสังคม : ศาสตร์แห่งศตวรรษเพื่อสังคมไทยและ
สังคมโลก. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- ภาสินี เปี่ยมพงศ์สานต์. (2531). ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก <http://www.province.m-cultue.go.th/petchaburi/wisdom2.htm>
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2503). พระบรมราชโองการในพิธีพระราชทาน
ปริญญาบัตร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วันที่ 18 เมษายน 2503. ค้นเมื่อวันที่ 20
กรกฎาคม 2553. จาก https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=kNzvVpKmK43huQSA8qBo#q
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2516). พระราชดำรัสในพิธีพระราชทานปริญญา
บัตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น วันที่ 20 ธันวาคม 2516. ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก
https://www.google.co.th/?gws_rd=cr,ssl&ei=kNzvVpKmK43huQSA8qBo#q
- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง,
วารสารชัยพัฒนา ฉบับประจำเดือนสิงหาคม 2542 ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553. จาก
<https://www.google.co.th>
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2550). รายงานวิชาการของพ่อจันทร์ที่ ประถมภา ปราชญ์อีสาน
ปฏิบัติตามหลักทฤษฎีใหม่. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553.
จาก <http://www.ftp://202.269.93.22/backup18022011/nrct/50/XFY50/data/02-12.xml>.

- ยาใจ วงษ์บริบูรณ์. (2537). **หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ**. กรุงเทพฯ. วัฒนาพานิช.
- ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. **ตำบลนาข่า อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม** ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553. จาก <http://mahasarakham.kapook.com>.
- สรรโวทัย. **“หมู่บ้านสรรโวทัย ต้นแบบวิถีปรองดอง”** ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553. จาก http://www.61.472.269/~midnight/midnight_2544/0009999569.html.
- สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **แนวทางการวัดผลประเมินผลในชั้นเรียน**. กลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กรุงเทพมหานคร. โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.)
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) 2545**. กรุงเทพฯ : พริกหวานกราฟฟิค
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (2550-2554)**. กรุงเทพฯ.
- สำนักคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2550). **เศรษฐกิจพอเพียงปรัชญาชี้แนวทางการดำรงชีวิต**. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร**. ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก <http://www.edu.nu.ac.th/selfaccess/researchs/admin/.../2380910101104is.pdf>
- สุภาภรณ์ จันทวานิช. (2542). **การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2542). **การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำรินิตยสารท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ : อัดสำเนาพิมพ์.
- (2544). **“เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ”ในได้เบื้องพระยุคลบาท** โดยสุเมธ ตันติเวชกุล. พิมพ์ครั้งที่ 6 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- เสรี พงศ์พิศ และคนอื่นๆ. (2545). **กระบวนการเรียนรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมบัติ บุญประคม. (2545). **“ครูกับการวิจัยในชั้นเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการทางเลือกใหม่ที่น่าสนใจ”** วารสารวิชาการ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ลาดพร้าว.
- สมพันธ์ เตชะอธิก. (2551). **“โครงการพัฒนาและวิจัยสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข” การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชน**. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์.
- สมพันธ์ เตชะอธิกและคนอื่นๆ. (2553). **คู่มือผู้นำสุขภาวะตำบล การจัดทำแผนที่สุภาวะตำบล**.
ขอนแก่น : พิมพ์นาวิทยา.

- สมศักดิ์ ลาดี. (2542). **มาตรา 58 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ : เอกสารอัดสำเนา.
- อภิษฐ์ พันธเสน และคนอื่นๆ. (2549). **การสังเคราะห์ห้วงค์ความรู้เศรษฐกิจพอเพียง.** กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- (2549). **เสนอวิจัยเพื่อการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนสังคม.** ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก <http://www.nrot.go.th/index.php?mod=contents&req=view&id=1112>
- (2550). **รายงานการวิจัยโครงการสังเคราะห์งานวิจัย ข้อเขียนและบทความเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์.** กรุงเทพฯ : นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อรัญญา สุชาโนบล. (2544). “การวิจัยเชิงปฏิบัติการ”, วารสารวิชาการ. กรุงเทพฯ ฯ : มูลนิธิสตรี.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2536). การวิจัยแบบPAR. ค้นเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2553. จาก <http://www.202.129.0.151/up;oad/09088/>
- Breithaupt, David L. (1997) . “Collaborative Curriculum Development : An Instructional Technology International Model for School-University Partnerships,” 58(5) : 1668-A ; **Dissertation Abstracts International.** November, 1997.
- Chalard Chantarasombat. (2009). Developing a Knowledge Management for Self-Reliant Communities. 4(4) pg. 392-396. **The Social Sciences, Medwell Journals.**
- (2009). Development of a Management Action Learning Process Facilitating Student Centered Learning Education Management for Local Development Course 0501803. 4(5) pg. 424-427. **The Social Sciences, Medwell Journals.**
- (2009). Strategy to Develop Desirable Student Qualities for Mahasarakham Province by Using Educational Research Network. 4(5), pg. 453-457. **The Social Sciences, Medwell Journals.**
- Chris Baker 2009. (2552). รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี 2550 ค้นเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2553. จาก www.journale.du.th. Web.officelive.com/Documents/p10.pdf
- Gruber, Hans - Georg. M.M.S., (2001). “Does Organizational Culture Affect the Sharing of Knowledge? The Case of a Department in a High -Technology Company,” Ph.D. Dissertation. Canada : Carleton University, 39 (01) : 60 ; February, **Masters Abstracts International.**
- Mamabolo, Caroline Sejeng. (1998). “Teacher Education and the Professional Status of the Teacher in the Nortem Province,” 36(3) : 670 ; June, **Masters Abstracts International.**

McCoy, Thomas Michael. (2003). "High Schools Local Improvement Plan Development : An Action Research Approach," 63(07) : 2500 - A ; January, **Dissertation Abstracts**

International.

Smith and Van Doren. (2004). "The Reality-Based Learning Method : A Simple Method for Keeping Teaching Activities Relevant and Effective," 26 : 66 ; April, **Jourual of**

Marketing Education.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือแบบสอบถาม

1. รศ.ดร.วิโรพจน์ วัฒนานิมิตกุล
รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. รศ.(พิเศษ)ดร.อำนาจ เดชชัยศรี
อาจารย์ประจำสาขาเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
3. รศ.हरรรษา ศิวรักษ์
อาจารย์ประจำสาขาวัดและประเมินผล มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
4. นายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง
เกษตรกรดีเด่นแห่งชาติ สาขาการทำนา ประจำปี 2549
เจ้าของสถาบันการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์ อ.ศรีประจันต์ จ.สุพรรณบุรี
5. นายจันทร์ที ประทุมภา
ปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง บ้านโนนรัง
อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา

ภาคผนวก ข
หนังสือราชการ

ที่ ศธ. 0564.14/929

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

17 มิถุนายน พ.ศ. 2552

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือแบบทดสอบถาม (IOC) ในการทำคุษฎีนิพนธ์

เรียน รศ.ดร. วิโพธิ์ วัฒนานิมิตกุล

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำลังทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม” โดยมี คณะกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ดังนี้

1. ผศ. ดร.ธลาด จันทรสมบัติ	ประธานกรรมการ
2. ผศ. ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา	กรรมการ
3. ดร.ดิเรก พรสีมา	กรรมการ

ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางมหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำงานวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ เศรษฐจันทร์)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2473-7000 ต่อ 1810

ที่ ศธ. 0564.14/927

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

17 มิถุนายน พ.ศ. 2552

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบทดสอบถาม (IOC) ในการทำคุษฎีนิพนธ์

เรียน รศ.พิเศษ ดร. อำนวย เดชชัยศรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสาวภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำลังทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม” โดยมี คณะกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ดังนี้

1. ผศ. ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ	ประธานกรรมการ
2. ผศ. ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา	กรรมการ
3. ดร.ดิเรก พรสีมา	กรรมการ

ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางมหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ เศรษฐจิตร)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2473-7000 ต่อ 1810

ที่ ศธ. 0564.14/930

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

17 มิถุนายน พ.ศ. 2552

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบทดสอบถาม (IOC) ในการทำคุษฎีนิพนธ์

เรียน รศ. ھرรษา ศิวรักษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำลังทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม” โดยมี คณะกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ดังนี้

1. ผศ. ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ	ประธานกรรมการ
2. ผศ. ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา	กรรมการ
3. ดร.ดิเรก พรสีมา	กรรมการ

ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางมหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ เศรษฐจันทร์)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2473-7000 ต่อ 1810

ที่ ศธ. 0564.14/931

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

17 มิถุนายน พ.ศ. 2552

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือแบบทดสอบถาม (IOC) ในการทำคุษฎีนิพนธ์

เรียน นายจันทร์ที ประทุมภา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำลังทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม” โดยมี คณะกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ดังนี้

1. ผศ. ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ	ประธานกรรมการ
2. ผศ. ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา	กรรมการ
3. ดร.ดิเรก พรสีมา	กรรมการ

ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางมหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ เศรษฐจิตร)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2473-7000 ต่อ 1810

ที่ ศธ. 0564.14/932

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
1061 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี
เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600

17 มิถุนายน พ.ศ. 2552

เรื่อง เรียนเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือแบบทดสอบถาม (IOC) ในการทำคุษฎีนิพนธ์

เรียน นายทองเหมาะ แจ่มแจ้ง

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบทดสอบ จำนวน 1 ชุด

ด้วย นางสุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล นักศึกษาหลักสูตรปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษา เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กำลังทำคุษฎีนิพนธ์เรื่อง “การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาข่า อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม” โดยมี คณะกรรมการที่ปรึกษาคุษฎีนิพนธ์ ดังนี้

1. ผศ. ดร.ฉลาด จันทรสมบัติ	ประธานกรรมการ
2. ผศ. ดร.วรรณรา ชื่นวัฒนา	กรรมการ
3. ดร.ดิเรก พรสีมา	กรรมการ

ในการทำคุษฎีนิพนธ์ครั้งนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่สมบูรณ์ที่สุด ทางมหาวิทยาลัยได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถทางด้านการทำวิจัยเป็นอย่างดี จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาของเครื่องมือดังกล่าว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ เศรษฐจันทร์)

รองอธิการบดี ปฏิบัติราชการแทนอธิการบดี

บัณฑิตวิทยาลัย

โทร 0-2473-7000 ต่อ 1810

ภาคผนวก ค
ผลการวิเคราะห์เครื่องมือ

ตาราง 11 ความเหมาะสมของรูปแบบสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบสภาวะชุมชนเพื่อ ความอยู่ดีมีสุข	แผนดำเนินงาน	ความเหมาะสมของรูปแบบ(คนที่)					รวม	ค่า เฉลี่ย	SD	ความหมาย
		1	2	3	4	5				
1. เตรียมทีม	1. ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	2. ประชุมกำหนดนโยบาย	4	4	5	5	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	3. สร้างทีม แรงจูงใจ และศึกษาดูงาน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความ ต้องการ	4. ศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้าน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	5. กำหนดทิศทาง เป้าหมายในการ พัฒนาครอบครัวต้นแบบ	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	6. ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัด ความสำเร็จชั่วคราว	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
3. การวางแผนแบบมี ส่วนร่วม	7. ทบทวน จัดทำแผน กิจกรรมพัฒนา ระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	8. พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	4	5	5	4	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	9. ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสภาวะ ชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	10. กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วม วิจัยและจัดทำคู่มือตัวชี้วัดความสำเร็จ	5	5	5	5	4	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	11. อบรมเชิงปฏิบัติการแผนที่สภาวะ แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
4. การปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงพัฒนา	12. ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผน ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
	13. ดำเนินการตามแผนและปรับปรุง การดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีการจดบันทึก	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
5. การสรุปผลการ ดำเนินงาน	14. ประเมินสภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงโดยใช้แบบบันทึกหลังการ ปฏิบัติ	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	15. ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ ชัดเจนประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ จัดเก็บเป็นข้อมูลชุดความรู้	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	16. การประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จและ ความพึงพอใจในการดำเนินงาน	4	4	5	5	4	22	4.40	0.55	เหมาะสมมาก
ระยะที่ 5 ประเมินผลสรุป	17. ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วม วิจัยในระดับครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
รวมคะแนนผลการประเมินความเหมาะสมทั้งหมด		80	83	85	80	83	411	82.2	0.43	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวม		4.71	4.88	5.00	4.71	4.88	24.18	4.84	0.13	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 12 ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของรูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้วิจัยชาญ

รูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อ ความอยู่ดีมีสุข	แผนดำเนินงาน	ความเหมาะสมของรูปแบบ(คนที่)					รวม	ค่า เฉลี่ย	SD	ความหมาย
		1	2	3	4	5				
1. เตรียมทีม	1. ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	2. ประชุมกำหนดนโยบาย	4	4	5	5	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	3. สร้างทีม แรงจูงใจ และศึกษาดูงาน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความ ต้องการ	4. ศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้าน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	5. กำหนดทิศทาง เป้าหมายในการ พัฒนาครอบครัวต้นแบบ	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	6. ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัด ความสำเร็จชั่วคราว	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
3. การวางแผนแบบมี ส่วนร่วม	7. ทบทวน จัดทำแผน กิจกรรมพัฒนา ระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	8. พัฒนาความตระหนักรู้ประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	4	5	5	4	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	9. ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาพ ชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	10. กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วม วิจัยและจัดทำคู่มือตัวชี้วัดความสำเร็จ	5	5	5	5	4	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	11. อบรมเชิงปฏิบัติการแผนสุขภาพ แผนที่คนคิด ครอบครัวต้นแบบ	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
4. การปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงพัฒนา	12. ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผน ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
	13. ดำเนินการตามแผนและปรับปรุง การดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีการจดบันทึก	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
5. การสรุปผลการ ดำเนินงาน	14. ประเมินสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงโดยใช้แบบบันทึกหลังการ ปฏิบัติ	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	15. ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ จัดเก็บเป็นข้อมูลชุดความรู้	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	16. การประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จและ ความพึงพอใจในการดำเนินงาน	4	4	5	5	4	22	4.40	0.55	เหมาะสม
ระยะที่ 5 ประเมินผลสรุป	17. ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วม วิจัยในระดับครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
รวมคะแนนผลการประเมินความเหมาะสมทั้งหมด		80	83	85	80	83	411	82.2	0.43	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวม		4.71	4.88	5.00	4.71	4.88	24.18	4.84	0.13	เหมาะสมมากที่สุด

ตาราง 13 ความสอดคล้องระหว่างแผนการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับรูปแบบสุขภาวะชุมชน
เพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตำบลนาข่า อำเภอลำปาง จังหวัดมหาสารคาม โดยผู้เชี่ยวชาญ

รูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อ ความอยู่ดีมีสุข	แผนดำเนินงาน	ความเหมาะสมของรูปแบบ(คนที่)					รวม	ค่าเฉลี่ย	SD	ความหมาย
		1	2	3	4	5				
1. เตรียมทีม	1. ทำความเข้าใจกับผู้นำชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	2. ประชุมกำหนดนโยบาย	4	4	5	5	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	3. สร้างทีม แรงจูงใจ และศึกษาดูงาน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความ ต้องการ	4. ศึกษาบริบทชุมชน สภาพปัจจุบัน และปัญหาของหมู่บ้าน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	5. กำหนดทิศทาง เป้าหมายในการ พัฒนาครอบครัวต้นแบบ	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	6. ร่วมกำหนดนโยบาย ร่างตัวชี้วัด ความสำเร็จชั่วคราว	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
3. การวางแผนแบบมี ส่วนร่วม	7. ทบทวน จัดทำแผน กิจกรรมพัฒนา ระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	8. พัฒนาความตระหนักประยุกต์ใช้ เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กรณีศึกษา และฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ	4	5	5	4	5	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	9. ทบทวนตัวชี้วัดความสำเร็จสุขภาวะ ชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	10. กำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมผู้ร่วม วิจัยและจัดทำคู่มือตัวชี้วัดความสำเร็จ	5	4	5	5	4	23	4.60	0.55	เหมาะสมมากที่สุด
	11. อบรมเชิงปฏิบัติการแผนที่สุขภาวะ แผนที่คนดี ครอบครัวต้นแบบ	5	5	5	4	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
4. การปฏิบัติตามแผน และปรับปรุงพัฒนา	12. ทบทวนแผนปฏิบัติงานและแผน ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
	13. ดำเนินการตามแผนและปรับปรุง การดำเนินงานทั้งระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนมีการจดบันทึก	5	5	5	3	5	23	4.60	0.89	เหมาะสมมากที่สุด
5. การสรุปผลการ ดำเนินงาน	14. ประเมินสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงโดยใช้แบบบันทึกหลังการ ปฏิบัติ	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
	15. ดำเนินการยกระดับองค์ความรู้ให้ ชัดเจนในประเด็นที่ผู้ร่วมวิจัยสนใจ จัดเก็บเป็นข้อมูลชุดความรู้	4	5	5	5	5	24	4.80	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
	16. การประเมินตัวชี้วัดความสำเร็จและ ความพึงพอใจในการดำเนินงาน	4	4	5	5	4	22	4.40	0.55	เหมาะสมมาก
ระยะที่ 5 ประเมินผลสรุป	17. ร่วมสรุป สะท้อนผลกับทีมผู้ร่วม วิจัยในระดับครอบครัวและชุมชน	5	5	5	5	5	25	5.00	0.00	เหมาะสมมากที่สุด
รวมคะแนนผลการประเมินความเหมาะสมทั้งหมด		80	82	85	79	83	409	81.8	0.45	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยผลการประเมินความเหมาะสมโดยรวม		4.71	4.82	5.00	4.65	4.88	24.06	4.81	0.14	เหมาะสมมากที่สุด

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- บันทึกหลังการปฏิบัติ (AAR)
- คู่มือแบบประเมินตัวชี้วัดการพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- แบบประเมินตัวชี้วัดการพัฒนารูปแบบสุขภาวะ ชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- แบบประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงานตามโครงการ การพัฒนารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยการ ประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของตำบลนาข่า อำเภอบ้านไร่ จังหวัดมหาสารคาม

3. สิ่งใดเป็นไปตามแผนที่วางไว้/ทำไมถึงเป็นเช่นนั้น

.....

.....

.....

.....

.....

4. เรามีปัญหา อุปสรรคในการปฏิบัติงานอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

5. เราสามารถทำสิ่งใดให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในอนาคต

ก่อนดำเนินการ

.....

.....

.....

หลังดำเนินการ

.....

.....

.....

6. มีการจดบันทึกผลการปฏิบัติงาน หลังการดำเนินงานในแต่ละบทเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่

กระทำอย่างไร

.....

.....

.....

7. ในการทำงานครั้งต่อไป สิ่งใดที่เราจะปฏิบัติงานให้ดีขึ้น แตกต่างจากครั้งที่ผ่านมา

.....

.....

.....

8. ในเดือน ..... พ.ศ. .... คาดว่าท่านหรือกลุ่มจะนำชิ้นงาน หรือบทความการศึกษา
ค้นคว้า มานำเสนอ เล่าเรื่อง หรือแสดงผลงานต่อกลุ่มเครือข่ายองค์กรการเรียนรู้ข้ามตำบล จังหวัด
เรื่องอะไร

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....

(.....)

กลุ่ม/ชุมชน.....

- ผู้ประเมิน ผู้นำชุมชน/สอบต.
 ผู้นำกลุ่ม องค์กรชุมชน
 สมาชิกกลุ่ม
 อื่นๆ..(นักวิจัยชาวบ้าน).....

คู่มือแบบประเมิน

แบบประเมินตัวชี้วัดการพัฒนาารูปแบบสุขภาวะชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุข โดยประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำชี้แจง

1. แบบประเมินฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อประเมินความสามารถของสมาชิกกลุ่ม /ผู้นำชุมชน/ผู้นำกลุ่มองค์กรชุมชนที่ท่านสังกัดอยู่
2. ขอให้ท่านพิจารณาองค์ประกอบตัวชี้วัดแต่ละข้อว่ามีการปฏิบัติเรื่องนั้นหรือไม่ แล้วกาเครื่องหมาย / ลงในช่องมี หรือไม่มี ตามที่ท่านคิดว่าเป็นความจริงแล้วพิจารณาว่าองค์ประกอบ ตัวชี้วัดนั้นส่งผลให้เกิดความสามารถของสมาชิกกลุ่ม/ผู้นำชุมชน/ผู้นำองค์กรชุมชนในระดับใด จากไม่ได้ ปฏิบัติ ควรปรับปรุง ปานกลาง ดี ดีมาก แล้วกา / ลงในช่องที่ตรงกับระดับที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จที่คิดว่าเป็นจริงมากที่สุดเพียงคำตอบเดียว

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ทำ	ควรปรับปรุง	ปานกลาง	ดี	ดีมาก
1. เศรษฐกิจพอเพียง	1. คราวเรือนสามารถพึ่งตนเองได้	1. คราวเรือนมีบัญชีรายรับ-รายจ่าย 2. คราวเรือนมีเงินออม 3. คราวเรือนต้องเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มอย่างน้อย 1 กลุ่ม 4. คราวเรือนมีกิจกรรมลดรายจ่ายได้อย่างน้อย 1 กิจกรรม 5. ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ในชุมชน			1. การจัดทำบัญชีครัวเรือน 2. สมุดออมทรัพย์/สมุดเงินฝาก 3. การเป็นสมาชิกกลุ่ม 4. พืชสวนครัว/เลี้ยงปลา/เห็ด ฯ 5. กลุ่มอาชีพต่าง ๆ					
	2. ส่งเสริมอาชีพที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของชุมชน	1. คราวเรือนได้รับการฝึกอบรมอาชีพ 2. คนในชุมชนต้องเป็นสมาชิกอย่างน้อย 1 กลุ่ม 3. คราวเรือนสามารถปลูกผักสวนครัวอย่างน้อย 1 ชนิด 4. ประชากรวัยแรงงานมีงานทำและมีรายได้ 5. คนในชุมชนมีอาชีพเสริม			1. โครงการ/ภาพถ่าย 2. โครงสร้าง/บัญชีรายชื่อสมาชิก 3. แปลงปลูกผัก ภาพถ่าย ฯ 4. แบบสัมภาษณ์/สอบถามผู้นำ ฯ 5. เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ					

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ ทำ	ควร ปรับปรุง	ปาน กลาง	ดี	ดี มาก
1. เศรษฐกิจ พอเพียง	3. เงินทุน	1. มีการระดมทุนร่วมกัน 2. ได้รับการสนับสนุนทุนจากองค์กรภายนอกอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี 3. กลุ่มมีการบริหารจัดการในรูปคณะกรรมการ 4. สมาชิกที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามารถในการชำระหนี้ 5. ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนในชุมชน			1. บันทึกการประชุม/บัญชีกลุ่ม 2. หน่วยงาน/โครงการ 3. สมาชิกกลุ่ม/โครงสร้าง 4. สอบถามผู้นำ/สมาชิก 5. ได้รับเงินสนับสนุน/โครงการ					
	4. การส่งเสริมให้กลุ่ม อาชีพ เติบโตและยั่งยืน	1. คราวเรือนมีการจัดอาชีพต่อเนื่อง 2. กลุ่มอาชีพมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง 3. กลุ่มอาชีพเพิ่มผลผลิตได้ 4. ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกชุมชน 5. ผลิตภัณฑ์มีความเป็นเอกลักษณ์			1. ภาพถ่าย/อาชีพ 2. ภาพถ่าย/อาชีพ 3. บันทึกการประชุม/บัญชีกลุ่ม 4. โครงการ/ศึกษาดูงาน 5. Otop/brandname/ภาพถ่าย					
	5. การตลาด	1. สมาชิกกลุ่มมีความรู้ เรื่องการตลาด 2. สมาชิกกลุ่มประชาสัมพันธ์สินค้าตัวเองได้ 3. กลุ่มมีช่องทางทางการตลาดที่หลากหลาย 4. กลุ่มเป็นผู้กำหนดราคาสินค้า 5. มีระบบการบริหารจัดการด้านการตลาด			1. กศน./พช./เกษตรฯ/สพท. 2. วิทยุชุมชน/แผ่นพับ/ภาพถ่าย 3. มีแผนการดำเนินงานของกลุ่ม 4. บันทึกข้อตกลงหรือมติของกลุ่ม 5. บันทึกของกลุ่ม/กฎ/ภาพถ่าย					

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ ทำ	ควร ปรับปรุง	ปาน กลาง	ดี	ดี มาก
2.การจัดการ ทรัพยากร	1. ผู้นำมีคุณภาพ	1.ผู้นำเป็นทางการได้รับการพัฒนา 2.ผู้นำไม่เป็นทางการและภูมิปัญญาได้รับการพัฒนา 1 กิจกรรมต่อปี 3.ผู้นำไม่เป็นทางการ ต้องมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน 1 กิจกรรม 4.ผู้นำเป็นทางการและผู้นำไม่เป็นทางการ สามารถ สร้างกิจกรรมที่โดดเด่นได้อย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อปี 5.ผู้นำมีความรู้ความสามารถ			1.อบรม/ดูงาน 2.อบรม/ฝึกทักษะ/โครงการ/ภาพถ่าย 3.โครงการ/ภาพถ่าย 4.เกียรติ/คำสั่งแต่งตั้ง 5.ใฝ่รู้ใฝ่เรียน/อบรม/ฝึกทักษะ					
	2. เงินทุนใน ชุมชน	1.ชุมชนมีระบบบริหารจัดการที่มีคุณภาพ 2.ชุมชนมีมาตรการในการลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ 3.ชุมชนมีมาตรการในการออม 4.ชุมชนได้รับการพัฒนาฝึกอบรม และศึกษาดูงานในการบริหารจัดการ 1 กิจกรรมต่อปี 5.สมาชิกมีการระดมหุ้น/ทุน			1.คณะกรรมการ/บันทึกการประชุม/ กิจกรรม/ภาพถ่าย 2.มติของชุมชน//กฎระเบียบ 3.โครงการอบรมของชุมชน 4.โครงการ กศน. /อบต. /พช./ศร 5.บัญชีการรวมหุ้น/บันทึกการประชุม					
	3. ทรัพยากร ธรรมชาติ	1.กลุ่มมีการอนุรักษ์พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างน้อย 1 โครงการต่อปี 2.กลุ่มมีการใช้ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์อย่างน้อย 1 โครงการต่อปี 3.กลุ่มมีระบบการบริหารจัดการน้ำเพื่อการบริโภคและอุปโภค อย่างเป็นระบบ และเพียงพอ 4.กลุ่มใช้วัตถุดิบในชุมชนมาสร้างผลผลิตหรือแปรรูป 2 กิจกรรม 5.มีกฎกติกา/ระเบียบในการจัดการทรัพยากร			1.โครงการต่างๆ เช่นปลูกต้นไม้ชุมชน 2.โครงการต่างๆ/ภาพถ่าย 3.มีระบบท่อประปาปิด//เปิดเป็นเวลามี คณะกรรมการ 4.กลุ่มอาชีพ 5.กติกากลุ่ม//มติที่ประชุมบันทึกการประชุม					

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ ทำ	ควร ปรับ ปรุง	ปาน กลาง	ดี	ดี มาก
3. สุขอนามัยในชุมชน	1. มีโครงสร้างพื้นฐานเพื่อสุขภาพประชาชน	1.มีชมรมสุขภาพในชุมชน 2.มีเจ้าหน้าที่ อสม./ผสส.ประจำหมู่บ้าน 3.ชุมชนมีการจัดกิจกรรมออกกำลังกายอย่างน้อย 1 กิจกรรม ต่อสัปดาห์ 4.ประชาชนเข้าถึงหลักประกันสุขภาพ 5.อัตราผู้ป่วยในชุมชนลดลง			1.มีชมรม/กลุ่มเยาวชน/คนชรา/คนพิการ 2.สอบถามจากสถานีอนามัย 3.ภาพถ่ายโครงการ/โครงการของหมู่บ้าน 4.มีบัตรประกันสุขภาพ อสม./ผสส. 5.บันทึกของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย					
	2. ความสะอาดน่าอยู่ของชุมชนและปลอดโรคติดต่อที่ร้ายแรง	1.ชุมชนมีกิจกรรมการป้องกันโรคติดต่อ อย่างน้อย 5 กิจกรรมต่อปี 2.ชุมชนได้รับข่าวสารและมีระบบเฝ้าระวังโรคติดต่อ 3.ชุมชน มีถนน/อาคารบ้านเรือน สะอาด น่าอยู่ และมีสิ่งแวดล้อม ที่ดี 4.ชุมชนมีกิจกรรมทำความสะอาดในชุมชนอย่างน้อย 5 กิจกรรมต่อปี 5.มีการใช้สุมุนไพรรและภูมิปัญญาท้องถิ่นดูแลสุขภาพ			1.โครงการกำจัดขยะลาย ไข่วัด/โรคเอดส์ 2.สมุดบันทึกของอนามัย/อสม./วิทยุชุมชน 3.ภาพถ่าย/โครงการนำบ้านนำมอง 4.รณรงค์กิจกรรม เช่น วันพ่อ/วันแม่/วันวิสาขบูชาฯ 5.ภูมิปัญญา/เชื้อสุมุนไพรร/หมอชาวบ้าน					
	3. อาหาร	1.ชุมชนได้รับประทานอาหารที่มีคุณค่าทางอาหารครบ 5 หมู่ 2.ชุมชนมีอาหารและผักปลอดสารพิษไว้รับประทาน 3.ชุมชนรับประทานอาหารสะอาดถูกสุขอนามัย 4.ชุมชนรู้จักหลักการถนอมอาหารไว้กินยามขาดแคลน 5.ชุมชนรับประทานอาหารตามวิถีธรรมชาติ			1.ประชาชน/สุขภาพ 2.แหล่งน้ำ/แปลงผัก 3.บันทึกการตรวจสุขภาพ 4.อาชีพ/ภาพถ่าย 5.อาหารตามฤดูกาล					

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ ทำ	ควร ปรับปรุง	ปาน กลาง	ดี	ดี มาก
4.ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี	1.ศาสนาเป็นที่ยึด เหนี่ยวจิตใจ	1.)คนในชุมชนรักษาศีล 5 2.)ชุมชนร่วมกันทำบุญตักบาตรทุกวันพระ 3.)ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการมีความ สามารถ ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา 4.)ทุกวันสำคัญทางศาสนามีการเวียนเทียน 5.)สนใจในกิจกรรมด้านศาสนา			1.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม 2.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 3.ทำเนียบ/สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม 4.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 5. ภาพถ่ายกิจกรรมของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา					
	2. วัฒนธรรมประเพณี	1.)การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมลงแขกเกี่ยวข้าว 2.) ประเพณีบุญสงกรานต์มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมขน ทรายเข้าวัดขนทรายเข้าวัด 3.)มีการประชาสัมพันธ์ประเพณีการอนุรักษ์และสืบ ทอดวัฒนธรรมประเพณี 4.)มีการอนุรักษ์สืบทอด ฮีต 12 ครอง 14 5.)มีความสนใจในการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี			1.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 2.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 3.สัมภาษณ์/ป้ายประชาสัมพันธ์/เอกสาร 4.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 5. โครงการ/สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย					
	3.วิถีชีวิต	1.)มีความอ่อนน้อมถ่อมตนเคารพผู้อาวุโส 2.)วิถีชีวิตเรียบง่ายพึ่งพาตนเอง/พึ่งพาซึ่งกันและกัน 3.)ใช้หลักคนพึ่งธรรมชาติ/ธรรมชาติพึ่งคน 4.)มีการปลูกผักสวนครัวไว้กินเอง 5.)มีการอนุรักษ์ถ่ายทอด/บอกเล่า/เผยแพร่			1.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย 2.สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม 3..สัมภาษณ์/สังเกตสิ่งแวดล้อม 4.แปลงผัก/สัมภาษณ์/ภาพถ่าย 5. โครงการ/สัมภาษณ์/สังเกตพฤติกรรม/ภาพถ่าย					

ประเด็น	ตัวชี้วัดหลัก	ตัวชี้วัดย่อย	การปฏิบัติ		ร่องรอยความพยายาม (มีอย่างไรบันทึกลงในช่อง)	ระดับที่ส่งผลให้เกิดความสามารถ				
			มี	ไม่มี		ไม่ได้ ทำ	ควร ปรับปรุง	ปาน กลาง	ดี	ดี มาก
5.ด้านความรู้ การเรียนรู้ ชุมชน	1.การเรียนรู้ของ ชุมชน	1.)มีการเรียนรู้การวางแผน/จัดทำแผนร่วมกัน 2.) มีการพัฒนาและส่งเสริมให้ความรู้กับผู้นำชุมชน 3.)มีการพัฒนาและส่งเสริมให้ความรู้กับคนใน ชุมชน 4.)มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชนและ นอกชุมชน 5.)มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและมีการเผยแพร่			1.บันทึกการประชุม/บัญชีรายชื่อ/ภาพถ่าย 2. โครงการ/อบรม/ศึกษาดูงาน/บัญชีรายชื่อ/ภาพถ่าย 3.โครงการ/อบรม/ศึกษาดูงาน/บัญชีรายชื่อ/ภาพถ่าย 4..โครงการ/บัญชีรายชื่อ/ภาพถ่าย 5.เอกสาร/ป้ายประชาสัมพันธ์/ภาพถ่าย					
	2.ภูมิปัญญาท้องถิ่น	1.)มีหมอยาพื้นบ้านและมีการถ่ายทอดความรู้ 2.)หมอสุนัขและมีการถ่ายทอดความรู้ 3.)มีการสืบทอดภูมิปัญญาด้านจักรสาน 4.)การสืบทอดและการอนุรักษ์ การทำขนมจีน ปลาร้า 5.)หมอลำ/หมอแคนและมีการถ่ายทอดความรู้			1.ทำเนียบภูมิปัญญา/สัมภาษณ์/สังเกต 2.ทำเนียบภูมิปัญญา/สัมภาษณ์/สังเกต 3.ทำเนียบภูมิปัญญา/สัมภาษณ์/สังเกต 4.ทำเนียบภูมิปัญญา/สัมภาษณ์/สังเกต 5.ทำเนียบภูมิปัญญา/สัมภาษณ์/สังเกต					

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

(.....)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

**แบบประเมินความพึงพอใจในการดำเนินงานตามโครงการ
การพัฒนารูปแบบสุขภาพชุมชนเพื่อความอยู่ดีมีสุขโดยการประยุกต์ใช้ปรัชญา
ของเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลนาป่า อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม**

คำชี้แจง

1. แบบประเมินฉบับนี้ประเมินผลความพึงพอใจในการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชนที่ท่านสังกัด
2. ขอให้ท่านตอบตามความเป็นจริง
3. คำตอบของท่านจะเป็นความลับและไม่เกิดผลเสียหายกับตัวท่านแต่ประการใด
4. แบบประเมินฉบับนี้แบ่งเป็น 2 ตอนดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ 2 การดำเนินการจัดการความรู้ของกลุ่มองค์กรชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ประเมิน

คำชี้แจง แต่ละข้อโปรดกาเครื่องหมาย / ใน ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ชาย หญิง
2. ตำแหน่ง ผู้นำชุมชน/สอบค.
 ผู้นำกลุ่ม
 สมาชิกกลุ่ม
3. สมาชิกหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่ม
 บ้าน..... สมาชิกกลุ่ม
 สหกรณ์
 ปุ๋ยชีวภาพ
 นวดแผนไทย
 อื่น ๆ (ระบุ) .....
- บ้าน..... สมาชิกกลุ่ม
 ขนมหิน
 ออมทรัพย์สัจจะวาจา
 ปุ๋ยชีวภาพ
 อื่น ๆ (ระบุ) .....

ตอนที่ 2 การดำเนินงานของกลุ่มองค์กรชุมชน

คำชี้แจง โปรดพิจารณาว่ากลุ่มองค์กรของท่านได้ดำเนินงานขององค์กรชุมชนในแต่ละข้ออยู่ในระดับใด จากมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด แล้วกาเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความพึงพอใจเพียงคำตอบเดียว

ตัวอย่าง

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
0	กลุ่มองค์กรมีการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน		/			

จากตัวอย่างข้างต้น ข้อ 0 ผู้ตอบกา / ในช่องมากแสดงว่าผู้ตอบเห็นว่ากลุ่มองค์กรชุมชนของตนมีการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นปัจจุบันในระดับความพึงพอใจมาก

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	กลุ่มองค์กรชุมชนของท่านมีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อหาจุดบกพร่องในเรื่องความรู้และใช้กระบวนการที่เป็นขั้นตอนชัดเจนในการแก้ไขจุดบกพร่อง					
2	กลุ่มองค์กรชุมชนของท่านดำเนินการแสวงหาความรู้อย่างเป็นระบบ					
3	สมาชิกในกลุ่มองค์กรชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการแสวงหาความคิดใหม่ ๆ					
4	กลุ่มองค์กรถ่ายทอด สอนงาน ให้สมาชิกได้เรียนรู้ที่เป็นระบบ					
5	กลุ่มองค์กรเห็นคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในตนเอง					

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
6	การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของกลุ่ม องค์กรชุมชนของท่าน					
7	กลุ่มองค์กรเข้าใจถึงศักยภาพของการผลิตและผลิตภัณฑ์ของตนเอง					
8	สมาชิกกลุ่มองค์กรสามารถปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน					
9	สมาชิกกลุ่มองค์กรใช้การเรียนรู้เสริมสมรรถภาพของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ให้เข้มแข็ง					
10	มีการประเมินผลและให้ผลตอบแทนแก่สมาชิกโดยพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ของกลุ่มองค์กร					
11	สมาชิกกลุ่มองค์กร ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกันและกัน					
12	กลุ่มองค์กรมีบรรยากาศการเปิดเผยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน					
13	สมาชิกกลุ่มองค์กรดำเนินการจดบันทึกสรุปผลการสร้างองค์ความรู้ สร้างคุณค่าให้กับผลิตภัณฑ์					
14	สมาชิกกลุ่มองค์กรมีการเรียนรู้จากผลที่เกิดขึ้นแล้วนำไปสู่การปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น					
15	สมาชิกทุกคนรับผิดชอบจัดการความรู้ในองค์กร					
16	การใช้ประโยชน์จากแผนที่สุทธภาวะในการจัดเก็บข้อมูล					
17	ท่านมีส่วนร่วมในการจำแนก และจัดทำฐานข้อมูลชุดความรู้สุทธภาวะชุมชน 5 มิติ คือ ด้านร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และผู้นำ					

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
18	การจดบันทึกจัดเก็บความรู้สำหรับศึกษาและเผยแพร่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม					
19	มีความรู้ ความสามารถในการปลูกผักปลอดสารพิษกินเอง					
20	มีความรู้ ความสามารถในการผลิต จัดทำปุ๋ยชีวภาพใช้เองในครัวเรือนใช้เอง					
21	มีความรู้ ความสามารถในการปลูกพืชสมุนไพรในครัวเรือนตามความจำเป็น					
22	ผู้นำ ผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติถ่ายทอดความรู้ในการคัดเลือกพันธุ์ข้าว					
23	ครอบครัวของท่านสามารถลดรายจ่าย และเพิ่มรายได้					
24	ครัวเรือนของท่านมีการจดบันทึกรายรับรายจ่ายที่เป็นปัจจุบัน					
25	ครัวเรือนของท่านมีการนำเอาข้อมูลรายรับรายจ่ายมาวางแผนแก้ปัญหา พัฒนางานสร้างงาน สร้างรายได้ให้ดีขึ้น					
26	ชุมชนของท่านได้มีการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา ประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์					
27	ชุมชนของท่านได้มีการรวมกลุ่มเพื่อลดรายจ่ายด้านปัจจัย 4 คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค					
28	ท่านมีความพึงพอใจในการเรียนรู้จากการปฏิบัติในฐานะนักวิจัยชาวบ้านตามโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการ					

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
29	การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่กิจกรรมในการวิจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงแบบบูรณาการ เกิดผลต่อการขยายไปยังครัวเรือน ๑ ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้น					
30	การแลกเปลี่ยนความรู้จากชุมชนที่เข้าร่วมโครงการส่งผลให้นำไปปรับปรุงพัฒนางานระดับครัวเรือนและชุมชน					
31	กลุ่มองค์กรได้คิดค้นวิธีการใหม่ ๆ ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง					
32	กลุ่มองค์กรมีการกำหนดและใช้ตัวชี้วัดความสำเร็จประกอบการพัฒนางาน					
33	ตัวชี้วัดความสำเร็จหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมีความเหมาะสม สอดคล้องกับการดำเนินงานกิจกรรมการเรียนรู้					
34	มีการแสวงหาทรัพยากรทั้งจากภายในและภายนอกชุมชนมาพัฒนาความรู้ และผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม องค์กรให้มีประสิทธิภาพ					
35	สมาชิกกลุ่มมีผลงาน หรือชิ้นงานที่เป็นรูปธรรม เกิดความภาคภูมิใจ					
36	โดยรวม โครงการวิจัยหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ท่านเกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความสามารถดำเนินงานตามกิจกรรมกลุ่ม สนใจ และทำให้ท่านรักชุมชนของท่าน					

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ

สำเนาประกาศนียบัตรภาษาอังกฤษ

Mahasarakham University, The University of Da Nang, The National University of Laos, GSMI, & the 16 Education Deans

This is to certify that

**Supapen Techapermphon, Chalard Chantarasombat,
Wanna Cheuwantana, & Direak Pornseema**

Has successfully presented

**Development of Model for Community Health Condition by applying Sufficiency Economy
Philosophy, Naka Sub-district, Wapi Pathum District, Maharakam Province**

**At the 3rd International Conference on Educational Reform (ICER 2010): Educational Change
in the Age of Global Warming
Vietnam, June 29-30, 2010**

Hoang Anh Gia Lai (HAGL), in Plaza Da Nang, Vietnam

S. Samphit

Supachai Samappito, Ph.D.
President, Mahasarakham

Son Le Quang
Son Le Quang, Ph.D.
Vice Rector, the College of Education
the University of Da Nang, Vietnam

Saysamone Prasontaxay

Saysamone Prasontaxay, Ph.D.
Vice Dean, Faculty of Education
the National University of Laos,

Matthew-H. S. Kouffie

Matthew-H. S. Kouffie, Ph.D.
CEO of GSMI & Professor of
Global Business Management,
Central State University, USA

Prawit Erawan

Prawit Erawan, Ed.D.
Dean, Faculty of Education
Mahasarakham University,
Thailand

ภาคผนวก ฉ

หนังสือตอบรับและบทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่

Faculty of Education
Maharakham University

Office of the Dean

Ref. no. 0531.5 (1)

Talad Sub-District, Muang District,
Maha Sarakham 44000, THAILAND
Tell/Fax +66-43-721-764
Email: prawit.e@msu.ac.th

January 19, 2010

Dear Participant Prospectus:

We thank you so much for your interest and decision to participate in our conference. With great disappointment, we would like to postpone the 3rd International Conference on Education Reform (ICER 2010): Education Change in the Age of Global Warming at Hoang Anh Gia Lai (HAGL), in Plaza Da Nang, Danang, Vietnam scheduled for March 16-17, 2010. We hope we can reschedule a new date in May or June, 2010. We must apologize for any inconvenience this postponement of our conference may cause you.

Last week, we learned that we did have insufficient numbers of submitted papers. We had expected more for the last couple weeks, but the numbers of papers are not met our expectation. In addition, we are in an unfortunate situation. We are in a transition of change in administration system. In this case, most of our staff cannot participate and organize the conference. We are concerned that we will not be able to make the conference meet the participants' expectations. Our committee held a meeting and a discussion for the future effect if we had the conference on that date. Therefore, we came up with a decision for postponing this event.

We are extremely disappointed that we have to make this decision, especially in light of the tremendous amount of planning and work that our members, the Faculty of Education staff committed to this conference. Again, we offer our heartfelt gratitude to your generous support above and beyond any duties, responsibilities, or obligations.

We will be in touch with you shortly when we can rearrange a new date for the conference. If this does become the case, we will inform you and re-advertise the event. We are certain we will represent the very best we are and the very best of what we do.

Yours Sincerely,

(Assoc. Prof. Dr. Prawit Erawan)
Dean of Faculty of Education, Maharakham University

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	สุภาเพ็ญ เตชะเพิ่มผล
วันเกิด	วันที่ 7 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2505
สถานที่เกิด	อำเภอ วาปีปทุม จังหวัด มหาสารคาม
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 1061 ซอยอิสรภาพ 15 ถนนอิสรภาพ แขวงหิรัญรุจี เขตธนบุรี จังหวัดกรุงเทพมหานคร 10600
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ระดับ 8
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2521 มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนผดุงนารี จังหวัดมหาสารคาม
- พ.ศ. 2523 มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสารคามพิทยาคม จังหวัดมหาสารคาม
- พ.ศ. 2525 ปกศ.สูง วิทยาลัยครูพระนคร
- พ.ศ. 2527 คบ. การประถมศึกษา วิทยาลัยครูพระนคร
- พ.ศ. 2534 กศ.ม. การประถมศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พ.ศ. 2554 ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา